Anul VI, Numărul 4 (21), octombrie–decembrie 2023

LEVIATHAN

Revistă culturală

PUBLICAȚIE TRIMESTRIALĂ A ASOCIAȚIEI CULTURALE LEVIATHAN

LEVIATHAN

Anul VI, Numărul 4 (21)
octombrie–decembrie 2023

PUBLICAȚIE TRIMESTRIALĂ A ASOCIAȚIEI CULTURALE LEVIATHAN

Director fondator
Rudy Roth

Redactor-șef
Costin Tuchilă

Redactor-șef adjunct
Pușa Roth

Colaboratori: **Georgeta Adam, Aurel Andrei, Corneliu Traian Atanasiu, Cornelia Bartels, Mircea Bodnariu, Ani Bradea, Valentin Busuioc, Dan Caragea, Maria Chirtoacă, George Corbu, Cornelia Costin, Ionuț Cristache, Rodica Dascălu, Iuliana Dinu, Ana Dobre, Ovidiu Gligu, Vasilica Grigoraș, George Grigore, Daniel Ioniță, Diana Kapatu, Cumali Karataș, Dori Lederer, Valeria Manta Tăicuțu, Brânduța Massion, Nicolae Grigore Mărășanu, Pompilius Micu, Victoria Milescu, Claudiu Neacșu, Mariana Nicolae, Mihaela Oancea, Daniel Onaca, Veronica Pavel Lerner, Constantin Venerus Popa, Peter Sragher, Petruța Stan, Elena Stoican, Urfet Șachir, Ara Alexandru Șișmanian, Daniela Șontică, Christian Tămaș, Letizia Timofte, Liliana Toma, Constantin Radu Vasile, Letiția Vladislav, Gina Zaharia, Iulia Zorzoliu**

Concept grafic:
Rudy Roth

Fotografie copertă:
Jean-François Portaëls,
Fetiță privind o mască, 1886 (cu dedicația: „Finei mele Suzanne van Sprang, 15 februarie 1886, ziua în care a fost botezată”)

ISSN 2602-0270
ISSN-L 2602-0262

CUPRINS

Editorial: *Cinci ani de Leviathan* 3

Studiu: *Trăirea narcisică. Forme. Personaje. Recuzită literară (1)* de Costin Tuchilă 5

Vorbe cu tâlc: *Cireașă, cireș* de Dan Caragea 8

Universalia: *Binecuvântarea și repudierea în romanul lui Thomas Mann, „Iosif și frații săi”* de Daniel Onaca 11

Studiu: *N. V. Gogol – sufletul ucrainean în mantaua limbii ruse (4)* de Ana Dobre 14
Marin Preda. Analiză literară (1) de Ara Alexandru Șișmanian 18

Universalia: Fernando Pessoa: *Poeme de Alberto Caeiro (2)*
Traducere din limba portugheză de Dan Caragea 23
Cartea anului 2022: *„Mesajul/Mensagem” de Fernando Pessoa, traducere de Dan Caragea, Editura Leviathan* 25
Poeți suedezi: Pernilla Berglund și Michael Economou
Prezentare și traducere de Daniel Onaca 26
Tigrii în cea de-a zecea zi de Zakaria Tamer
Prezentare și traducere din limba arabă de George Grigore 32

Echo: Poezii de Rudy Roth, Peter Sragher, Ani Bradea, Urfet Șachir 34

Universalia: *Le protecteur maudit*, roman în limba franceză de Christian Tămaș. Traducerea în limba română aparține autorului (fragment) 45

Interviu: *Denis Buican: „Dacă țările evoluează normal, nu e nevoie de revoluție”*
Interviu realizat de Pușa Roth 47

Muzică – Document:
Piane pe apă de Costin Tuchilă 52

Dialog la Antipozi: *O călătorie pe urmele lui Andrei Codrescu și Ștefan Baciu pe ruta România–Brazilia–SUA–Hawai via Kyoto, Japonia*
Interviu cu prof. dr. Yoshiro Sakamoto realizat de Daniel Ioniță (1) 54

Poesis: Versuri de Nicolae Grigore Mărășanu, Victoria Milescu, Mihaela Oancea, Liliana Toma, Daniel Onaca, Maria Chirtoacă 59

Centenar Urmuz:
Trei fabule bizare de George Corbu 68
Urmuz și idealurile de carton de Pușa Roth 69

Universalia – Cronica traducerilor:
Clarice Lispector: Integrala povestirilor de Dan Caragea 71

Poem din poemele Europei:
Poezii de Geo Bogza și Jacques Prévert 74

Eseu:
Emoția în haiku de Corneliu Traian Atanasiu 78

Document: *Tiberiu Olah: „Muzica simfonică – știință a confruntării ființei noastre cu timpul prin sunete”*
Interviu realizat de Cornelia Barbu (Bartels) 80

Carnet de scriitor:
Alte amintiri de când eram mai tânăr de Ionuț Cristache 84
Războiul omului contra omului de Dori Lederer 86

Traditiones:
Viața de zi cu zi în haremul imperial (3) de Urfet Șachir 88

350 de ani de la moartea lui Molière:
Molière și Lully (7)
de Costin Tuchilă, Pușa Roth 92

Teatru:
Viața domnului de Molière de Mihail Bulgakov
Dramatizare de Constantin Venerus Popa, teatru serial, episodul 2, „Ilustrul Teatru” 94

Aforisme:
Maxime... minime (10) de George Corbu 100

Eseu:
Teste de înțelepciune de Claudiu Neacșu 102

Teatru:
Strasbourg, partea a II-a de Aurel Andrei 106

Cronică literară: articole de Ana Dobre, Valeria Manta Tăicuțu, Valentin Busuioc, Petruța Stan 112

Note de lectură de Veronica Pavel Lerner 120

Roman: fragmente de Gina Zaharia, Letizia Timofte, Ovidiu Gligu 123

Teatru:
Salonul roșu de August Strindberg, dramatizare radiofonică de Pușa Roth, teatru serial, episodul 7 128

Proză scurtă de Mircea Bodnariu, Diana Kapatu, Letiția Vladislav, Pompilius Micu, Elena Stoican 136

Jurnal de călătorie:
Cu Amtrak prin Midwest (1) de Brânduța Massion 149
Călătorie în Istanbul, darul universului pentru curaj, răbdare, acceptare... de Rodica Dascălu 154

Historia:
Frânturi din istoria satelor buzoiene Gura Sărății și Dealul Viei de Daniela Șontică 157

Film:
Coborârea ochiului în inimă de Constantin Radu Vasile 161

Teatru:
O dimineață cu covid, piesă de teatru în patru acte, Actul întâi de Ionuț Cristache 164

Educație:
Informare și instruire prin mass-media și internet de Vasilica Grigoraș 168

Economica:
Creativitatea noastră cea de toate zilele... de Mariana Nicolae 171

Lumea copilăriei:
Poveste de viață de Iuliana Dinu 173
Poveste despre codru de Georgeta Adam 176

Universalia – Lumea copilăriei:
Macul pierdut de Cumali Karataș
Prezentare și traducere din limba turcă de Urfet Șachir 178

Ab initio: *Drepturile copiilor și protejarea acestora* de Iulia Zorzoliu 179

Silogismele culturii:
Politici culturale și calitatea vieții (2) de Cornelia Costin 181

Historia: *Primul Congres al Presei Române* 184

Volume apărute la Editura Leviathan 185

Editorial LEVIATHAN

CINCI ANI DE LEVIATHAN

Odată cu acest număr, **revista culturală trimestrială „Leviathan”** închide cercul celor cinci ani de activitate, acesta fiind cel de-al 21-lea număr dedicat culturii fără frontiere. Primul număr a fost consacrat celor 100 de ani de România, dar și românilor aflați permanent sau temporar în alte locuri de pe harta lumii. În editorialul acestui prim număr intitulat *O stare de cultură*, Rudy Roth (poet, ziarist, grafician și cercetător român, doctor în științe politice), director fondator, el însuși aflat pe alt meridian, făcea următoarele considerații: „E greu să definești cultura căreia îi aparții, atunci când tot ceea ce te-a definit pe tine însuți multă vreme se află la mii și mii de kilometri distanță. Când ploile copilăriei, când aleile adolescenței și chiar și cerul maturității au devenit, peste noapte, doar niște senzații de absență suprapuse peste geometria contradictorie a pribegiei. E greu nu doar prin prisma depărtării în sine, ci mai ales datorită acelei aclimatizări identitare pe care o trăiește orice expatriat și care se naște din încercarea de reconciliere sui-generis dintre valorile și cultura țării de origine cu valorile și cultura spațiului de adopție. O stare similară cu o pictură abstractă în două culori, din a căror suprapunere cromatică ia naștere o nouă culoare cu un sens și o identitate diferite. E greu pentru că într-un spațiu situat la intersecția a două lumi, importanța culturii nu derivă din acel rol eliberator pe care i-l atribuie Malraux, ci din faptul că este unicul mod prin care emigrantul reușește să nu uite să fie el însuși și, evident, să-și înțeleagă atitudinile, percepțiile, valorile, viața. Din suprapunerea acestei nevoi peste vacuumul cultural al Diasporei românești s-a născut, în anul 2015, portalul cultural Leviathan (leviathan.ro), un proiect publicistic independent, un spațiu virtual de întâlnire a românilor de pretutindeni cu limba maternă, cu arta, cu umorul, cu tradițiile, cu moștenirea lor etnică sau cu orice alte valori culturale care le-ar putea oferi un minim sens de apartenență la România. […] Privind înapoi la acești primi trei ani de Leviathan, trăiesc, fără doar și poate, un sentiment de împlinire, văzând cum acest proiect creează și este creat prin cultură. Mă bucură să văd astăzi acest format de revistă culturală trimestrială, care să ne amintească, încă o dată tuturor, că în această lume temporară, arta, cultura sunt emoții perpetue. Mă bucură să văd că Leviathan este, în sine, o stare de cultură, o stare de România.” (Palma de Mallorca, 20 septembrie 2018). În editorialul celui de-al doilea număr, intitulat *Istorie și actualitate*, Costin Tuchilă (critic literar și muzical, juralist, președinte executiv al Asociației Culturale Leviathan), redactor șef al publicației, a adăugat: „De la primul său număr, apărut în toamna anului 2018, «Leviathan» a dorit și credem că a reușit să fie o revistă culturală de largă cuprindere, cu subiecte atrăgătoare și cu un conținut specific apariției trimestriale. O revistă de cultură generală în înțelesul consacrat al noțiunii, deloc perimată astăzi, chiar dacă epoca noastră este una a strictei specializări. Poate cu atât mai puțin perimată, cu cât – e un lucru ușor verificabil – este imposibil, în zilele noastre, să performezi într-un domeniu (și ele s-au ramificat atât de mult) dacă nu ai deschidere și curiozitate cel puțin pentru zone apropiate. Aceasta pentru simplul motiv că interferența între domenii ale cunoașterii este tot mai necesară azi, la un nivel superior, decât ieri. E poate un paradox al vremurilor pe care le trăim: cu cât ne specializăm strict, cu atât avem nevoie să aplicăm cunoștințe cât mai diverse. Având experiența portalului cultural leviathan.ro, a

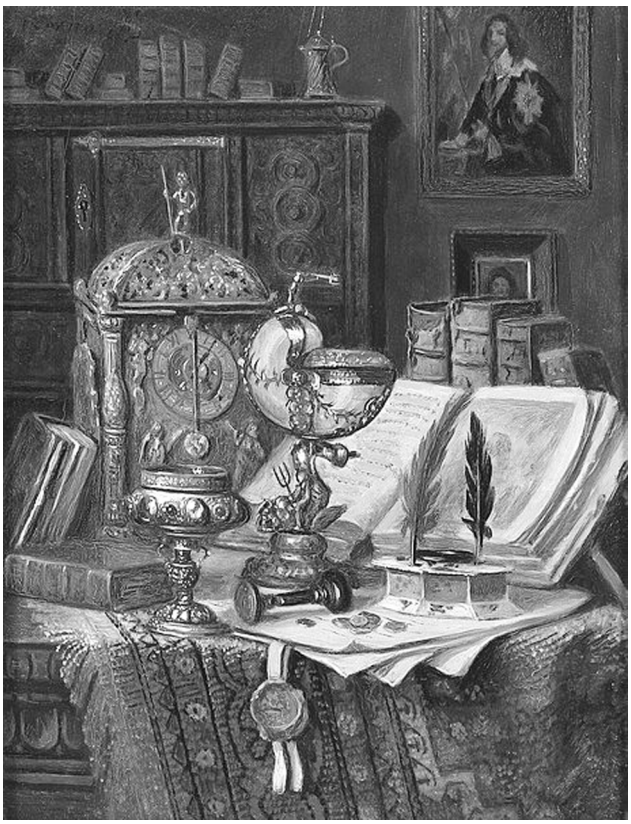

Ernst Czernotzky (1869–1939), pictor austriac,
Natură moartă cu pocal și cărți, 1939

audienței acestuia și a estimării corecte a publicului căruia ne adresăm, din România și din Diaspora, Asociația Culturală Leviathan îndrăznește să creadă că tocmai deschiderea spre zone cât mai diferite din teritoriul vast al culturii, sesizând interferența lor, se impune cu necesitate."

Având ca obiective crearea „stării de cultură", „deschiderea spre zone cât mai diferite din teritoriul vast al culturii", dar și obligația morală „de a aduce în atenția cititorului pagini noi, pagini uitate, pagini celebre, pagini care dau un plus de valoare, de emoție, de frumos acestei lumi pentru care timpul a devenit marea provocare", am pornit la drum fructificând pe cât este posibil literatura Diasporei, făcând astfel legătura cu „marile sau micile comunități românești din lume. Spun literatura Diasporei, fiindcă, recunoaștem sau nu, este un segment al literaturii române, al culturii, în general, care nu trebuie neglijat". Am pornit la drum 22 de entuziaști, dar foarte repede numărul colaboratorilor a depășit, la fiecare ediție, cifra 50. Pe lângă literatură (proză scurtă, poezie, roman, eseu, cronici literare, aforisme, teatru, cronica traducerilor, note de lectură, poezie și proză pentru copii etc.), am publicat documente inedite, pagini de istorie, articole despre muzică și despre artele plastice, istorie juridică, filosofie, etnografie și folclor, interviuri document, dar și interviuri cu personalități ale vieții culturale și științifice contemporane, jurnale de călătorie etc. Pentru că revista în format tipărit, dar, mai ales, în format online ajunge sau este accesată din spații geografice diverse, am publicat creații ale autorilor români traduse în diferite limbi, dar și scriitori străini traduși în limba română, făcând posibilă cunoașterea reciprocă a creatorului, de oriunde s-ar afla. Am publicat scriitori români din Franța, Italia, Germania, Anglia, Belgia, Spania, Portugalia, Suedia, SUA, Canada, Israel, Australia, Noua Zeelandă etc., dar și scriitori străini traduși în limba română. Așa am călătorit, metaforic spus, în Europa, Canada, SUA, Turcia, Egipt, Pakistan, Siria, Liban, Iran, Uzbekistan, Japonia, Australia, Noua Zeelandă, dar și în Insulele Pacificului(Samoa, Tonga, Vanuatu, Maori, Insulele Cook, Fiji, Papua Noua Guinee). Putem afirma că „indiferent de locul în care se află, autorul contribuie prin opera sa la întregul literar al lumii, asemănându-se ca structură, deosebindu-se ca modalitate de exprimare artistică […] Cu alte cuvinte, ne-am onorat rostul despre care vă vorbeam mai sus și anume acela de a conferi elocvența hârtiei acelor creații românești de valoare." (Rudy Roth, *Conferim elocvența hârtiei creațiilor de valoare*, editorial, nr. 1 [10], 2021). În paginile revistei „Leviathan" au debutat copii talentați, dar și adulți care au considerat că această publicație, care nu are alte criterii decât valoarea artistică, este cea potrivită pentru a porni pe drumul sinuos, dar atât de plin de satisfacții al creației. Pentru a rotunji activitatea noastră, la începutul anului 2021 am înființat Editura Leviathan, sub egida căreia au debutat sau publicat mulți dintre colaboratorii noștri. Ne-am propus să creăm și credem că am reușit să punem în valoare universul imaginativ al creației, să proiectăm diversitatea într-o manieră convergentă, fără a uniformiza diversitatea de idei, creând astfel un spațiu de „dialog al artelor", un spațiu de lansare și, de ce nu, un spațiu de exprimare. „Arta, indiferent când, cum și unde a fost creată, arta adevărată, se înscrie în ideea de unitate în diversitate […] diversitate înseamnă cunoaștere, deschidere spre alte lumi, indiferent de trăirea interioară a fiecăruia." (Pușa Roth, *Anotimpurile creației*, editorial, nr. 2 [11], 2021).

Cu speranța că în acești cinci ani de activitate ne-am împlinit menirea, vă mulțumim tuturor și fiecăruia în parte, tuturor colaboratorilor care ne-au fost alături număr de număr, dar și celor care au publicat sporadic, cititorilor, fie că au ales revista tipărită sau online și vă urăm tuturor un an bun, spornic și inspirat! La mulți ani!

Redacția Leviathan

„De la primul său număr, apărut în toamna anului 2018, «Leviathan» a dorit și credem că a reușit să fie o revistă culturală de largă cuprindere, cu subiecte atrăgătoare și cu un conținut specific apariției trimestriale. O revistă de cultură generală în înțelesul consacrat al noțiunii, deloc perimată astăzi, chiar dacă epoca noastră este una a strictei specializări."

Editura Leviathan, parte a grupului publicistic Leviathan. Amănunte în pp. 185–186.

Studiu

TRĂIREA NARCISICĂ
Forme. Personaje. Recuzită literară (1)

Costin Tuchilă

Critic literar și muzical, ziarist
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Contemplarea propriei imagini, reflectarea în sine sau proiecțiile eului în forme ale imaginarului au pasionat dintotdeauna. Trăirea narcisică are, literar, forme variate și soluții multiple, uneori opuse antagonic. Mitul straniei embleme a introvertirii și îndrăgostirii de sine organizează structuri diverse ale imaginarului. Retras în profunzimea propriei ființe, individul narcisic, entuziast inițial, dezolat finalmente de propria persoană, se caracterizează printr-o putere și voință de anticipare care îl fac să se oglindească într-o imagine închipuită a viitorului. Odată intervenit „șocul narcisic", omul este predispus să se gândească pe sine, transpunând experiența trecutului în posibilitatea viitorului. Narcisismul modern a accentuat mai ales ideea introvertirii, deci a gândirii de sine prin propria imagine, decât, strict, actul îndrăgostirii de sine. Însăși trăirea narcisică modernă se complică, suprapunând orgoliului tradiționalului Narcis (orgoliu al frumuseții fizice) complicate probleme de conștiință.

De cele mai multe ori se va presupune deci o oglindă mentală în care personajul se închipuie pe sine în devenirea sa fizică sau spirituală. Oglinda mentală este sau nu reprezentată printr-o întreagă recuzită de obiecte sugestive. Cazurile abstracte de oglindire pot să neglijeze sau chiar să nege intervenția unui obiect care sugerează, iconic sau simbolic, oglinda. La simboliști, de exemplu, oglinda mentală – consacrată ca una dintre formele care asigură tentativa de a ajunge la Ideea pură, exprimată în arta pură, Muzica – nu convoacă, în toate cazurile, intermedierea printr-un obiect simbolic (oglinda propriu-zisă, apa, tabloul, craniul etc.). În proza modernă se subînțeleg forme de oglindire care sunt legate mai mult de tipologia structurilor narative (de la introspecția presupusă de romanul la persoana întâi la experiența „alcătuirii românești" pe care o face cunoscută naratorul, paralel cu evenimentele narațiunii integrate în text) decât oglinzile tradiționale ale subiectivității. Presupusă în mecanismul narcisic, oglinda nu poate satisface toate tentațiile creatorului aplecat asupra „aventurilor eului" sau ale personajului care alege calea introspecției, înfrigurat de problemele cunoașterii. Uneori, individul narcisic va căuta să treacă dincolo de oglindă, suprafață înșelătoare, să „desfacă" propria sa imagine reflectată pentru a se convinge de puritatea ei (v. simboliștii).

Rivalitatea oglinzii

O formă elementară (și decorativă în același timp) de trăire a șocului narcisic este considerarea oglinzii care îți restituie chipul reflectat ca rivală. Practic, ne aflăm la debutul conștientizat al trăirii narcisice, moment în care individul care se contemplă într-o oglindă intuiește pericolul de a-și pierde identitatea prin oglindire. Sinele se proiectează în *altceva*, care are alte legi de organizare: este infidelitatea oglinzii. Mecanismul narcisic este suspendat; el nu se poate produce încă deoarece imaginea reflectată nu face o presiune atât de mare asupra imaginii reale, încât să o înlocuiască, aceasta fiind condiția esențială a apariției fenomenului narcisic. Autenticul Narcis, cel din mitologie, își este sieși subiect și obiect, dar fără să observe când s-a produs identificarea. Iată un exemplu în sensul celor de mai sus, la Giambattista Marino: o excepțională descriere a pragului trăirii narcisice, în care oglinda apei – a unei ape curgătoare, simbol al

instabilității – îl amenință pe tânărul Narcis, conștient parcă de acest pericol:

„La contempla e saluta e tragge, ahi folle!
da mentito sembiante affanno vero.
Egli amante, egli amato, or gela, or bolle,
fatto è strale e bersaglio, arco ed arciero.
Invidia a quell'umor liquido e molle
la forma vaga e 'l simulacro altero,
e, geloso del bene ond'egli e privo,
suo rival su la riva apella il rivo." [1]

Sensul ultimului vers a scăpat parcă printre degete într-o relatare altfel destul de exactă și fără prea multă complexitate tematică a momentelor inițiale ale mitului lui Narcis. Fragmentul este din uriașul poem *L'Adone, Canto quinto, La tragedia (Adonis, Cântul al cincilea, Tragedia)* [2] și servește acolo drept pildă, conform unei tradiții profane de a moraliza prin fapte de mitologie. Narcisismul este aici exemplificativ, dar fiind vorba de un mare poet, realizarea depășește scopul. Marino asociază tradiționalului complex al lui Narcis un subtil motiv al rivalității oglinzii, al vrajei periculoase pe care aceasta o poate întinde individului care se abandonează imaginilor ei. Sensul salvează tematic întregul fragment despre Narcis (strofele 17–28). „Râul" este „rival" nu pentru că poate concura, prin reversibilitate, la a se substitui imaginii reale, ci pentru ca Narcis-ul lui Marino întrezărește în oglinda apei însăși pierderea identității, mecanism al narcisismului individual, caracterizat prin faptul că îndrăgostirea de sine prin reflectare îl duce pe introvertit la alienare și, în cele din urmă, la dispariție misterioasă. El va fi fascinat în această situație de *forma vaga* și de *simulacro altero*. În epoca barocului asemenea imagini sunt frecvente, tipologia oscilând între risipirea pur formală, în care dispersia imaginii nu are echivalent în dispersia sinelui (un Narcis decorativ), dar poate fi și de ordin esențial, intelectual (complexul modern al lui Narcis fiind eminamente un complex cultural). O relativă înfățișare a sensului din urmă apare la Marino într-un sonet dedicat somnului, în care fuga metaforică a imaginii reflectate în apa curgătoare este în același timp și o fugă în abisul conștiinței. Pentru că acolo mecanismul individual este asociat naturii întregi care se oglindește odată cu omul, am preferat să îl analizăm în ultimul capitol al acestui studiu, *Universul reversibil*.

[1] „Își face, tot simțind plăcuta-i față,/ din lucru calp, simți-re-adevărată./ Iubind, iubit: ba fierbe, ba îngheață;/ e arc și-arcaș, e țintă și săgeată;/ și pizmuiește gârla șugubeață,/ înșelătoarea formă-ncețoșată./ Dorind un bun ce n-are, de pe mal,/ el râul îl socoate crud rival." – traducere de **H. R. Radian**.

[2] Publicat pentru prima dată la Paris, Oliviero di Varennes, 1623.

Giovanni Antonio Boltraffio (sau Beltraffio, 1466 sau 1467–1516), pictor italian din atelierul lui Leonardo da Vinci, *Narcis*. c. 1490

Un narcisism mult mai decorativ este vizibil la G. Marino într-o poezie din ciclul *La Galeria* [3] – seria *Le Pitture*. Este *Narciso*, impresii poetice după un tablou de Bernardo Castello. Nimic din conștiința rivalității oglinzii nu străbate aici. Izvorul în care se oglindește Narcis nu este deloc o oglindă înșelătoare, nimic nu ar anunța reflectarea alienantă. „Non finto il fonte, e chi si mira in esso/ è vivo e vero, e vera è l'onda e viva" [4], scrie Marino, așadar simetrie între chip și imaginea din apă. Imaginea este – ca sugestie – a unui Narcis fericit, probabil nu altfel decât cea din celebra frescă pompeiană, care reda plastic legenda beoțiană.

Dar, pentru sensibilitatea barocă, rareori oglinzile sunt imagini ale adevărului, ale liniștii spirituale. În mod obișnuit, oglinda barocă este dilematică, vagă, aducând cu sine un sentiment al zădărniciei, al falsului care amenință ființa uma-

[3] Veneția, Ciotti, 1620.

[4] „Nu este fals izvorul, și cine se oglindește în el/ e viu și adevărat, și-adevărată și vie e unda." Un comentariu referitor la acest sonet: „Printre artificiile stilistice care caracterizează sonetul, se remarcă aliterația «v» – o consoană care pare să „foșnească", la concurență cu respirația lui Echo sau cu zgomotul izvorului – în v. 6; același endecasilab prezintă și un chiasm semnificativ, care încrucișează adjectivele «vivo» și «vero», «vera» și «viva», cruciale pentru sensul de ansamblu al compoziției. În versul următor [«Se tace l'un, l'altra di suono è priva»], apare aceeași figură retorică: «unul tace», «celălalt [...] este lipsit». Aici, predicatele și subiectele lor se împletesc. Sonetul este un exemplu semnificativ al modului în care arta, în poeziile din *La Galeria*, egalează natura și uneori o depășește: de fapt personajele descrise, în acest caz Echo și Narcis, nu numai că par adevărate, ci sunt într-adevăr adevărate." – **Martina Graziani**, *Il mito di Narciso nella poesia barocca: alcuni esempi fra Marino e Góngora (Mitul lui Narcis în poezia barocă: câteva exemple la Marino și Góngora)*, teză de licență, Anul academic 2021/2022, Universitatea din Padova, **https://thesis.unipd.it/retrieve/7a7ace89-1c07-4500-8713-dfeceddf9c06/Graziani_Martina.pdf.pdf**, p. 17.

nă. Chiar dacă trăirea narcisică săvârșită cu ajutorul unei asemenea oglinzi nu are intensitatea și complexitatea abisală de mai târziu, ea exprimă o problemă existențială, moralizând că totul este într-o perpetuă mișcare și transformare de sine, forme amăgitoare plutesc peste tot, în sfârșit – *viața e vis*, motiv de mare diversitate, care poate sintetiza și complexul oglinzii din epoca barocului. Când reflectarea se face într-o apă curgătoare, barochistul pare a fi atras foarte puternic de o asemenea imagine a disipării. Rivalitatea oglinzii devine foarte puternică, deșertăciunea pare a ieși învingătoare în disputa cu stabilitatea. Sub semnul proteic, atât de propriu barocului, omul devine o „apă curgătoare", se lasă purtat de amăgitoarea iluzie care îl risipește în ficțiunea aparențelor. El întrevede în fond întreaga drama romantică a risipirii eului sau a fatalelor dedublări.

Continuare în numărul următor al revistei

Fragment din studiul *Oglinzile lui Narcis*

"Contemplarea propriei imagini, reflectarea în sine sau proiecțiile eului în forme ale imaginarului au pasionat dintotdeauna. Trăirea narcisică are, literar, forme variate și soluții multiple, uneori opuse antagonic. Mitul straniei embleme a introvertirii și îndrăgostirii de sine organizează structuri diverse ale imaginarului."

François Lemoyne (sau François Le Moine,1688–1737), pictor francez, *Narcis*, 1728

Vorbe cu tâlc

CIREAȘĂ, CIREȘ

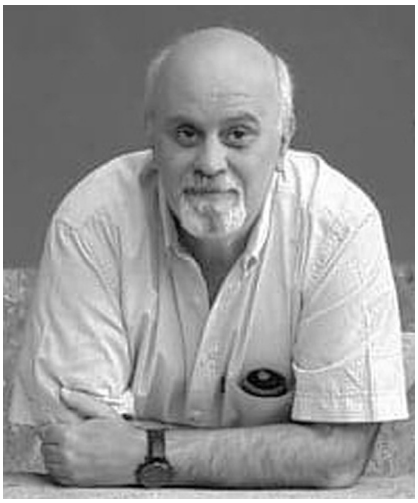

Dan Caragea

Lingvist, eseist, critic de artă, traducător
Portugalia

Orice persoană cât de cât instruită, cunoscătoare a unei limbi de circulație, își va fi dat seama că românescul ***cireașă*** are o rostire asemănătoare și în alte idiomuri: it. *ciliegia* (*ciriegia,* în toscană), sp. *cereza,* ptg. *cereja,* fr. *cerise,* engl. *cherry,* germ. *Kirsche.* Tot așa, în limbile nordice, baltice și în unele limbi slave. De pildă, bulgarul черешa, care a fost împrumutat din română. Pe de altă parte, facem distincția între varietăți: *cireșe* și *vișine* (cuvântul ne vine din slavă): it. *visciola,* sp. *guinda,* ptg. *ginja,* fr. *griotte,* engl. *sour cherry,* germ. *Sauerkirsche/Weichsel,* pol. *wiśna* etc.

Când avem de-a face cu o arie de răspândire atât de amplă, originea este neîndoios comună. Într-adevăr, toate dicționarele dau ca etimon **cerĕsia*, din latina populară, dintr-o formă intermediară, **cerasia* (neutru plural devenit feminin singular), și care provenea din forma clasică, *cerasĭum, -i.* Cuvântul latinesc a fost, la rândul său, împrumutat din grecescul târziu *κεράσιον*, „cireașă", derivat din *κέρασος* sau *κερασός,* „cireș".

Giresun este un oraș turcesc la Marea Neagră, la est, înspre Trabzon (anticul Trapezunt), și faimos pentru alunele sale, dar și pentru că de la numele său provine cel al cireșelor. Grecii îi spuneau Kerasous (Κερασοῦς), iar romanii, mai apoi, Cerasus. Pliniu cel Bătrân ne povestește că generalul roman Lucullus, victorios după al treilea război împotriva lui Mitridate al VI-lea, zis cel Mare, prin anii 70 î.Hr., a fost primul care a adus cireși la Roma din Regatul Pontului, iar aceștia au cunoscut o grabnică adaptare și răspândire.

În privința etimologiei avem astăzi două explicații, însă ambele ne duc, în cele din urmă, spre același rezultat.

Prima ipoteză ia în considerație numele orașului: Kerasous (Κερασοῦς), format din *κερασός*, „cireșe" și *-ουντ,* un sufix toponimic: „bogat în cireșe". Numele orașului ar fi, în acest caz, derivat de la numele fructului/arborelui, ceea ce ar însemna că numele acestora ar proveni cel mai probabil din anatoliană sau din substrat. A se vedea mai jos și etimologia la Scriban, dar și *qershi,* în albaneză, *kiraz,* în turcă, *qeresî,* în kurdă etc.

A doua ipoteză susține că numele orașului ar proveni din *κέρας*, „corn" + *-ουντ* (sufix toponimic), din cauza formei arcuite a peninsulei pe care se află orașul (cf. analogic, Cornul de Aur). Ulterior s-a ajuns la forma Kerasunt, care stă la baza numelui turcesc de azi. Se consideră că denumirea fructului în greacă și formele înrudite, găsite în alte limbi din regiune, ar fi derivat de la numele orașului, așa cum *portocalele,* de exemplu, au fost numite după n. pr. Portugalia.

În limba română, *cireașă* și *cireș* sunt moștenite din latinește și atestate, conform *Dicționarului etimologic al limbii române* (2015), la 1634 (antroponim), respectiv 1401 (toponim). Tratamentul etimologic din *DELR* este corect, dar sumar și nu-l depășește pe Scriban din dicționarul său dedicat limbii române (1939), deși acesta din urmă nu este un dicționar specializat.

> *DELR:* „Lat. *ceresea* (< *cerasea/cerasia,* pluralul lui *cerasium* < gr. *κεράσιον;* variantele cu e în silaba medială atestate încă din faza latină târzie și continuate în cele mai multe limbi romanice) TDRG, CDDE, DA, CADE, CDER 2021, DEX, panrom. REW 1823 // Lat. *cerasa* (pluralul lui *cerasum*) SDLR."

> *SCRIBAN:* „lat. *cérasa,* pl. de la *cérasum,* cireșă, vgr. *kérasos,* cireș, și *kerásion,* cireșă, ĭar acesta d. orașu *Kerasús, -úntos,* lat. *Cérasus, -úntis,* din Pont, la marea Neagră, unde eraŭ păduriĭ de cireșĭ sălbaticĭ, numit și azĭ de Turcĭ *Kirasun* [*kiras, kiraz,* arm. *geras,* pers. *kires,* cireșă], de unde Lucúl, după ce l-a învins pe Mitridate [66 înainte de Hristos], ĭ-a adus și ĭ-a plantat în Italia; it. *ciliegia* și *ciriegia,* pv. *cereisa,* fr. *cerise,* sp. *cereza,* pg. *cereja.* D. lat. vine germ. *kirsche,* d. rom. vine vsl. *črešĭnĭa,* rus. rut. *čerésněa,* bg. *Čereša.*"

Édouard Manet, *Băiatul cu cireșe*, c. 1858

În *DELR*, *cireș* rămâne indecis. Să fie moștenit (cum zice *DA*) sau să fie un derivat regresiv (după Al. Graur și Al. Ciorănescu), cum sunt multe nume de pomi fructiferi? Dicționarul, deși recent, nu optează, mulțumindu-se a reuni soluțiile existente și nimic mai mult.

DELR: „lat. *cereseus* < *cerasus* (s.f.) < gr. *κέρασος* (*κερασός*) CDED I 56, CDDE 358, DA, CADE, Al. Graur, BL 5, 1937, 92, SDLR, Th. Hristea, SCL 16, 1965, 2, 264 sau ← *cireașă* Al. Graur, BL 5, 1937, 92, SDLR, CDER 2021."

SCRIBAN: „d. *cireșă* saŭ d. lat. *ceresius* îld. *ceráseus,* din *cérasus,* cireșă, cireș; it. *ciriegio* și *ciliegio,* sp. *cerezo*."

Spun portughezii că „discuțiile sunt precum cireșele", adică suntem tentați, pe măsură ce vorbim cu cineva, să lungim conversația, ca și atunci când mâncăm cireșe și ne este greu să ne oprim. Tot așa și noi simțim nevoia să mai zăbovim la acest cuvânt, discutând acum polemica chestiune a pluralului.

Până nu demult, ziceam *cireașă,* pl. *cireșe* și *cireș,* pl. *cireși*. O soluție firească, care distingea la plural fructele de pomi. *DOOM*-ul, cu urechea plecată la limba vorbită, a acceptat, în 2005, și pl. *cireși,* cu sensul de fructe, astăzi devenind norma recomandată.

„**!cireașă** s. f., art. *cireașa,* g.-d. art. *cireșii/cireșei;* pl. *cireși/cireșe.*"

Ne putem întreba dacă limba noastră mai are vreo regulă sau pluralul tinde să devină „după bunul plac"? De ce am mai păstra pluralul *vișine,* când am putea spune *vișini,* dacă tot ne îndreptăm spre nediferențiere? Sau „mâncăm *curmali* și *smochini*"? Răspunsul e simplu: nu este nicio regulă care să se fi impus în acest secol. În ceea ce privește perechea recomandată de *DOOM*[3]*, cireși/cireșe,* să vedem totuși care dintre cele două tinde să devină dominantă. Să fie cum zice dicționarul normativ? Iată primele cinci rezultate interogând corpusul de știri:

„Anul acesta vom avea mai puține fructe de sezon, în mod special caise, prune, **cireși** și piersici.", ProTV, 6.5.2023

„Vrei **cireșe**? Du-te și-ți culege!" După acest principiu se conduce un tânăr din raionul Criuleni, care, în fiecare an, își pune livada la dispoziția oaspeților.", TV Moldova, 15.6.2023

„Primele **cireșe** din acest sezon au apărut în Piața Cibin din Sibiu, iar prețul unui kilogram nu este deloc mic.", Ziarul Național, 4.5.2023

„**Cireșele** de mai le vom mânca în iunie. Din cauza vremii capricioase fructele sunt încă verzi, pe cand în alți ani erau deja bune de mâncat.", ProTV, 18.5.2021

„«**Cireșele** de mai» au toate șansele să devină «cireșele de aprilie», dacă soarele va fi la fel de puternic, în următoarele săptămâni.", ProTV, 19.4.2016

După cum se poate vedea, în presa noastră domină forma *cireșe*. *Cireși,* din câte ne-am putut da seama, este mai degrabă o variantă colocvială, nedominantă în registrul scris. Mai mult, în anumite construcții, forma *cireși* pare cu totul neavenită: zicem „dulceață de cireșe amare", „lichior de cireșe", „un pumn de cireșe", „buzele ca cireșele". Nu văd cum s-ar putea impune în aceste exemple forma *cireși*. Vorba regretatului G. Pruteanu: „Eu știu că, în bună limbă românească, *cireșele* cresc în *cireși, căpșunele* cresc în *căpșuni*."

Mai mult, cât de mare și în creștere este clasa femininelor cu un plural asemănător? Sunt doar trei substantive, dacă am căuta o suprapunere fonică mai mare. Pentru moment, *măceașă,* continuă să aibă pluralul *măcețe, coleașă* face pluralul *coleșe*, iar *pleașă* are pluralul *pleșuri*.

Nu mă îndoiesc că dna Ioana Vintilă-Rădulescu a bătut piețele Bucureștiului ca să afle cum vorbesc vânzătorii și clienții. Dar fără statistici puternice, într-o perioadă suficient de lungă de timp, în registrul oral și scris, nu suntem îndreptățiți științific să recomandăm schimbarea paradigmei la un cuvânt moștenit cum este *cireașă*. Domnia sa spune că este o tendință a limbii de azi de a avea o singură formă (sincretică, omonimă) și dă ca exemplu *lămâi*, pl. *lămâi*. Astfel sunt justificate aceste plurale care au devenit normă: *cireși, căpșuni*. În privința oscilațiilor, am replica afirmând că și tendința contrară este adevărată. De pildă, la *piersică* avem și pluralul *piersice,* cum bine nota Scriban. Curios, nici *DEX*-ul nu dă varianta, deși poate fi ușor atestată.

„Stânca era înconjurată la poale de arbori nemaivăzuți în alte părți, cu coroanele întinse-n lățime și cu poame roșii, otrăvitoare, de mărimea **piersicelor**…" || Mircea Cărtărescu, *Theodorus,* București, Editura Humanitas, 2023, *ebook*.

„Acesta e numai un început. Pe viitor, interiorul caiselor, **piersicelor** și prunelor va fi salvat." || Tudor Arghezi, *Scrieri,* vol. 44, București, Editura Academiei, 2003, p. 157.

„Avea un trup elastic ca **piersicele** roșii, și părul despletit și răscolit, cu luciri castanii în lumină, răspîndea parfumul său de noapte pe fînețe." || Ionel Teodoreanu, *La Medeleni: Între vânturi,* București, Cartea Românească, 1984, p. 278 (ediția I: 1925–1927).

Nu știu dacă relaxarea normelor, sucirile și răsucirile dnei Ioana Vintilă-Rădulescu sunt benefice limbii standard, imperioasă în legi și documente, în presă, în învățământ. De ce este nevoie să schimbăm zeci de norme la fiecare nouă ediție a *DOOM*-ului, să răsturnăm de câteva ori în viață ce am învățat la școală? Ce limbă și ce Academie este aceasta? Cum se poate așeza limba standard, dacă tot schimbăm ce părea decis și acceptat? Și ca să fac dovada smintelii, *DOOM*[3] nu are de furcă doar cu limba de azi, el se luptă și cu ceea ce ar fi trebuit să fie de neatins. Cum să înțelegem o astfel de schimbare? Comparați:

„**adăstă (a ~)** (înv., reg.) vb., ind. prez. 1 sg. *adăst,* 2 sg. *adăști,* 3 *adăstă;* conj. prez. 3 *să adăste*". (*DOOM*[2])

„**!adăstă (a ~)** (înv., reg.) vb., ind. prez. 1 sg. *adăst*, 2 sg. *adăști*, 3 *adăstă*; conj. prez. 1 sg. *să adăst*, 3 *să adăste*; imper. 2 sg. afirm. *adăstă*". (*DOOM*[3])

Ne-am putea întreba de ce nu avem o triplă normă, de vreme ce în surse apar la indicativ prezent *adăst/adăstez/adast*? Forma *adăstez* etc. este dată în *DA, Dicționarul de arhaisme* (2005), *Dicționarul etimologic* al lui Al. Ciorănescu. Am atestat-o și noi de zeci de ori în cărți și texte pe Internet, unde apar și alte înțelesuri: *a sosi, a zăbovi*. Zice un proverb armenesc: „Musafirul adăstează, gazda îl ospătează". Și (eu) *adast* apare la unii autori: Lucian Blaga (5 ocurențe în operă), Șt. O. Iosif, Nichita Stănescu, Marin Sorescu și în câteva reviste. În schimb, (eu) *adăst* are zeci de ocurențe în corpusuri, de la Antim încoace. Și-atunci, oare pe ce temei s-a schimbat norma (las la o parte faptul că *DOOM,* nefiind un dicționar istoric, nu are nicio legitimitate să decidă asupra verbelor vechi sau regionale, indiferent de faptul evident că acestea mai pot fi folosite uneori în exprimare)?

Ei bine, chiar dacă discuțiile sunt precum cireșele, să ne oprim totuși aici, convinși că cititorul și-a format deja propriile opinii.

„Toate dicționarele dau ca etimon pentru cireașă *cerĕsia, din latina populară, dintr-o formă intermediară, *cerasia (neutru plural devenit feminin singular), și care provenea din forma clasică, cerasĭum, -i. Cuvântul latinesc a fost, la rândul său, împrumutat din grecescul târziu κεράσιον, «cireașă», derivat din κέρασος sau κερασός, «cireș».”

Universalia

BINECUVÂNTAREA ȘI REPUDIEREA ÎN ROMANUL LUI THOMAS MANN, „IOSIF ȘI FRAȚII SĂI”

Daniel Onaca

Poet, dramaturg, traducător, critic literar
Suedia
Membru al Asociației scriitorilor suedezi „Författarcentrum Syd”

Titlul acestui articol ar fi putut să sune la fel de bine: *Lecturi din tinerețe*. Aceasta din cauză că se referă la două cărți citite în urmă cu mai bine de jumătate de veac, apărute, una în minunata colecție „Biblioteca pentru toți”, cealaltă, în la fel de prestigioasa colecție „Romanul secolului XX”. Este vorba de cartea de reflecții a lui Goethe, *Poezie și adevăr* și de romanul autorului german, menționat în titlu. Cele două cărți se înlănțuiesc în mai multe privințe, dar eu țin minte că pe mine, la vremea respectivă, m-a încântat descoperirea unei legături anume dintre ele. Relație superficială, în fond, dar… iată despre ce este vorba.

În culegerea de însemnări adunate de autorul lui *Faust* există câteva pagini în care repovestește istoria lui Iosif, cuprinsă în Geneză, menționând și faptul că și-ar fi dorit să scrie un roman în care să dezvolte pe larg valențele cultural-religioase ale acelui episod. Știind că, pentru Thomas Mann, Goethe a fost un adevărat idol, era firesc să presupun că romancierul a reținut ideea expusă în paginile respective și s-a apucat să prelucreze binecunoscuta povestire. O simplă bănuială, cum spun! Oricum ar fi, știu că am fost sedus de paginile trilogiei realizate de autorul lui *Doctor Faustus*. Din vechile mele însemnări făcute pe marginea ei, am păstrat câteva pe care le-am reprodus în textul de mai jos. Astfel se explică faptul că, la unele citate, nu am menționat numărul paginii, așa cum ar fi fost de dorit. Pe vremea aceea nu-mi imaginasem că, vreodată, ele vor fi împărtășite și altora.

„Nu ești deopotrivă cu părinții, copilul meu, căci nu ești un principe spiritual, ci unul lumesc”, sunt cuvintele pe care Iacob i le spune la ureche lui Iosif – cel pe care, dintre toți cei 12 fii ai săi, îl iubise cel mai mult – în momentul revederii lor în Egipt. Cuvinte ciudate și oarecum surprinzătoare, din moment ce erau adresate unei ființe care se bucurase nu

Thomas Mann în 1929

doar de preferințele tatălui său, dar și de bunăvoința divină. Oare nu a fost el acela prin care Preaînaltul și-a dus la îndeplinire mărețul plan? Nu el era stăpânul priceput din metafora cu vita îndreptată spre ogorul unde nu voise să poarte jugul? Și acum, când s-a împlinit destinul legat de „răpire – înălțare – reunire”, când faptele s-au înlănțuit conform voinței divine, de ce nu putea accede și Iosif la demnitatea de patriarh?

Eroul, conștient de misiunea ce-i apăsa umerii de-a lungul întregii sale vieți, căutase să nu împovăreze, prin vreo nechibzuință intențiile sfinte. O afirmă el însuși, când, odată vândut negustorului ismaelitean, în drum spre Egipt, cochetează cu gândul de a fugi de acasă. „Cum pot săvârși o asemenea

Lucas van Leyden (1494–1533), pictor și gravor olandez,
Iosif povestindu-i visul său lui Iacob, 1512

neghiobie și păcătui împotriva lui Dumnezeu?", se mustră el, înțelegând că, prin acea fugă, nu ar face altceva decât să strice geometria planurilor. Așadar, Iosif nu a interpretat pasiv rolul de beneficiar al mărețului destin ce i se rezervase, ci s-a dovedit chiar un ins care și-a dat toată osteneala ca, prin propriile sale fapte, să fie demn de misiunea atribuită lui. Atunci, pentru care motiv i-a fost refuzată onoarea de a fi numit „principe spiritual" la fel ca predecesorii săi, Avraam, Isaac și Iacob?

Este adevărat că Iosif, la fel ca și cei trei patriarhi, acordase vieții sale justețe și realitate numai prin relaționare cu cerescul. Felul în care a făcut-o însă era diferit de cel al Părinților. El nu a pus SUFLET în întreprinderea lui! A folosit o manieră speculativă, apelând mai mult la inteligență decât la trăire. Speculând bunăvoința care i-a fost acordată, i-a plăcut se se împăuneze cu atributele sale; a fost încântat să-și pună în evidență calitățile deosebite. Pornirea aceasta era vădită încă din adolescență, când obișnuia să se mândrească, față de Beniamin, cu frumoasa lui cunună de mirt. Plăcerea încercată în timp ce se înfățișa celorlalți frați înfășurat în mantia sa pestriță, era expresia aceleași slăbiciuni. Chiar și numeroasele sale scrupule privind modul în care trebuia să se conformeze imperativelor Domnului, erau mai degrabă tehnici prin care alesul practica un anumit tip de autosugestie, urmărind uimirea celor din jur.

În mai tot ce făptuia, vlăstarul lui Iacob țintea, mai ales, să atragă admirația celorlalți. Așa a procedat când le-a povestit fraților ciudatele sale vise, ori când i-a sedus, cu inteligența și farmecul personal, pe bătrânul negustător, pe vechilul Mont-kav, pe bogătașul Putifer, pe stăpânul închisorii în care a nimerit, ba chiar și pe faraon, mai apoi. La fel a înțeles să se poarte și când a reușit să stârnească admirația femeilor egiptene sau când a trezit pasiunea erotică a stăpânei sale, nevasta lui Putifer. O asemenea înclinație spre cabotinism nu era proprie unui principe spiritual!

„Semnele distinctive ale spiritului sunt neliniștea și demnitatea", notează scriitorul altundeva, în carte. Părăsind Caldeea, în căutarea unui alt ținut de locuit, Avraam le reunise pe amândouă. Iosif nu a cunoscut aceste stări. Prea a fost sigur de soarta măreață ce i se rezervase, prea i-a lipsit neliniștea chiar și atunci când se afla în clipele cele mai grele ale existenței sale; ca atunci, de pildă, când frații lui au tăbărât pe el cu gânduri ucigașe. Odată aruncat în fântână, în loc să fie cuprins de disperare, o veselie intelectuală i-a străluminat spaima sufletului. În loc să-l copleșească groaza și teama de moarte, a fost convins că va supraviețui, văzând în catastrofă doar un eveniment menit să confirme scenariul credinței sale. Nenorocirea abătută asupra lui, Iosif nu a pregetat să o considere o etapă necesară din marele plan potrivit căruia, după pragul morții urmează o nouă înălțare; așa cum sămânța îngropată va încolți din nou.

Credința aceasta îl face să suporte mai ușor încercările vieții, dar, în același timp, îl împiedică să trăiască intens încercările la care este supus – „privilegiu" de care doar spiritele autentice se pot bucura. Iosif însuși își recunoaște limitele atunci când, spre finalul narațiunii, le relevă fraților

săi că, de fapt, au fost cu toții actori într-o piesă scrisă de altcineva. În acel moment, își exprimă gândul că se poate întâmpla să participi la o poveste fără să o înțelegi și poate că, în fond, AȘA ar trebui să fie. Iar faptul că el a cunoscut mult prea bine logica întregului joc i-a fost fatal, pentru că a însemnat repudierea divină!

Eseul de față ar fi incomplet dacă nu aș contrapune lui Iosif un alt personaj al romanului. Este vorba despre Tamar, femeia din Canaan, căsătorită cu un fiu al lui Iu, unul din frații vitregi ai „alesului". Este, poate, figura cea mai „diabolică" a trilogiei. Diabolică nu în sens negativ, ci eroic! Voi începe prin a reproduce următorul citat aflat la pagina 269 din alt treilea volum: „Tamar trecu, înaltă și întunecată, ținând de fiecare mână un băiat și se înclină, mândră, înaintea Hrănitorului, căci, gândea în inima ei, «Eu sunt pe calea cea bună, tu însă, nu, oricât ai străluci»." Hrănitorul este Iosif care, în timpul celor șapte ani de foamete, fusese însărcinat de faraon să împartă grâne celor veniți în Egipt să capete hrană.

Când au sosit acolo și Iacob cu fiii, nurorile și tot neamul său, printre femeile care s-au perindat prin fața lui Iosif se afla și Tamar, de mână cu cei doi fii ai ei. Din discuțiile avute cu Iacob, pe când se aflau în țara Canaanului, această femeie a înțeles că din stirpea bătrânului patriarh urma să se nască, peste veacuri Siloh – „purtătorul și aducătorul păcii". În gândurile lui Iacob, acesta era omul pașnic făgăduit lui Avraam prin a cărui sămânță aveau să fie binecuvântate toate neamurile pământului (III/269). În Tamar a încolțit atunci ambiția spirituală de a se introduce și ea în istoria lumii (III/271). Întrucât aflase că numitul Siloh va fi un descendent al lui Iuda, femeia voia ca tocmai ea să fie străbuna acelui bărbat; omul care va aduce pacea universală.

Pentru a-și realiza această nobilă ambiție însă… trebuia facă parte din familie. Trebuia să se intercaleze cumva în șirul generațiilor care ducea, prin timpuri, la mântuire. Iar pentru aceasta nu exista altă cale decât prin mijlocirea pântecului ei! Prin urmare, s-a însoțit cu Ir, fiul cel mai mare al lui Iuda. Ca întâi născut, Tamar a socotit că EL urma să fie moștenitorul spiritual al părintelui său. Pe urmă s-a măritat cu alt fiu al lui Iuda, pe care l-a dorit exclusiv de dragul ambiției sale secrete. Era conștientă de faptul că binecuvântarea avea să însoțească mereu stirpea lui Iuda și că din EL urma să vină bărbatul pe care-l vor urma toate popoarele. Folosind o stratagemă (cine nu are acces la roman o poate afla din cartea Genezei), Tamar reușește să-l seducă pe socrul său, rezultatul fiind nașterea a doi gemeni: Zarah și Pereț. În vremurile care s-au succedat, descendenții lui Pereț aveau să fie, mai întâi, Boa apoi, rând pe rând, la distanță de generații, Isaia, David și, în cele din urmă, Isus.

Așadar, Destinul i-a rezervat lui Iosif o soartă deosebită. El a înțeles măreția drumului deschis în față, numai că resortul intim în virtutea căruia l-a urmat, nu a fost unul adecvat. De aceea – cu toate că a întrunit nenumărate virtuți – el nu s-a adăugat înaintașilor săi în ceea ce privește onoarea de a fi socotit principe spiritual. Spiritul său nu a fost la înălțimea planului divin și, prin urmare, a fost repudiat. Lui Tamar, Destinul nu i-a rezervat nimic, dar femeia nu s-a lăsat exclusă din înlănțuirea divină. Ea și-a urmat gândul cu o tenacitate uluitoare. Pentru a împlini Destinul, a luptat și a învins ajungând, la final, să exclame: „Iată, eu sunt sunt femeia care nu se lasă ștearsă, cu fiul ei cu tot, din moștenirea lui Dumnezeu."

Aceasta a fost viziunea lui Thomas Mann despre cele două personaje biblice. Ori poate că ea este doar tălmăcirea mea aplicată unei cărți citite la vârsta adolescenței. Receptat într-o cheie profană, monumentalul roman al lui Thomas Mann ar putea genera o întreagă discuție având ca obiect elucidarea celui mai important element în determinarea destinului unei ființe umane: materialul său genetic, educația ori împrejurările social-istorice?

Malmö, Suedia

„«Nu ești deopotrivă cu părinții, copilul meu, căci nu ești un principe spiritual, ci unul lumesc», sunt cuvintele pe care Iacob i le spune la ureche lui Iosif – cel pe care, dintre toți cei 12 fii ai săi, îl iubise cel mai mult – în momentul revederii lor în Egipt. Cuvinte ciudate și oarecum surprinzătoare, din moment ce erau adresate unei ființe care se bucurase nu doar de preferințele tatălui său, dar și de bunăvoința divină."

Studiu

N. V. GOGOL – SUFLETUL UCRAINEAN ÎN MANTAUA LIMBII RUSE (4)

Ana Dobre

Critic și istoric literar, eseistă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Urmare din numărul 3/2023

O idee terifiantă se desprinde la capătul drumului lui Cicikov, al involuției lui: lui Gogol nu-i sunt suspecte „excesul sau «nebunia»", ci „«bunul-simț», aparența obligatoriu dulceagă a probității"; în ochii lui, „diavolul este extraordinar de politicos", iar „infernul ucide prin plictiseală". În privința limbajului, se mizează pe registrul credibilului și al credibilității, „diavolul preferă limbajul, tonul și articulațiile de vorbire specifice marelui stil *credibil*".

Când finaliza primul volum, într-o scrisoare, într-un fel care amintește de *Epistola închinătoare* a lui Ion Budai Deleanu, care semnala sensul camuflat al *jucărelei*, Gogol își anunța prietenii că *poemul* nu este ce pare a fi, că ascunde o *taină*, că e doar o aripă a unui edificiu asupra construcției căruia păstra tăcerea. Un semn al tainei poate fi acest fragment de meditație al naratorului, din capitolul 7, care precedă întâlnirea lui Cicikov cu Pliușkin: „Și mult timp încă îmi este hărăzit de o putere făcătoare de minuni să merg braț la braț cu ciudații mei eroi, să scrutez uriașa viață ce înaintează năvalnic, s-o scrutez cu hohote de râs în văzul tuturor și printre lacrimile pe care lumea nu mi le vede și nu mi le știe!".

Ivan Panin observa că, în *Suflete moarte*, Gogol a arătat că „în spatele oricărui lucru care stârnește râsul se ascunde nu o comedie, ci o tragedie". Caracterul poematic ar putea explica dorita apropiere de poemele homerice și de *Divina comedia*. Visat ca *Odiseea* sa, poemul, cu titlu inspirat de Pușkin, consonant cu interioritatea lui profundă, fapt exprimat într-o scrisoare („Dar parcă totul este mort, parcă în Rusia nu trăiesc oameni, ci niște «suflete moarte»") spune, în cheie simbolică, o poveste despre „bogăția imensă a sufletului rus", în care, accentuează Emil Iordache, se confundă „viitorul narațiunii cu viitorul țării".

Cum grotescul la Gogol nu este o „simplă încălcare a normei", ci „negarea oricăror norme abstracte, închistate, cu pretenții de absolut și veșnicie", ideea ce se relevă se constituie ca sugestie referitoare la așteptare și ideal, „idee regeneratoare și optimistă": „nu trebuie să aștepți binele de la ceea ce e stabil și obișnuit, ci de la un «miracol»". Pe acest fond, spune M. Bahtin, „...cumpărarea sufletelor moarte și diferitele reacții la propunerile lui Cicikov își dezvăluie [...] înrudirea cu reprezentările populare despre viață și moarte, cu ridiculizarea lor carnavalescă." A cumpăra suflete echivalează, simbolic, cu a cumpăra moartea. Sensul *cumpărării* este, pe de o parte, social, o critică a iobăgiei, a mortificării sufletului național, și, pe de alta, metaforic-simbolic – o identificare/clarificare, pentru ca, trecându-l prin *infern* și *purgatoriu*, să-l exorcizeze, îngăduind omului *mântuirea*, accederea în paradis.

În *compunerea* lui Cicikov, Lucian Raicu relevă „o anumită savoare a autocontemplării", în sensul că Gogol *se oglindește* în Cicikov „cu destulă voluptate", dar și „cu oarecare panică (temperată de idealul de perfecțiune)", cu un „sentiment de continuă surpriză", fiindcă Gogol „se simțea în stare să fie Cicikov". Contemplarea răului virtual al ființei proprii presupune pe lângă o luciditate maximă, o doză de masochism și Gogol pare, totuși, că o identifică și chiar o admite ca parte a structurii sale. Dacă Cicikov este un „diavol gogolian" – „om de lume, un om activ și un excelent gospodar, o întruchipare impresionantă a spiritului de echilibru și chibzuință", ar trebui, pe cale de consecință, să admitem că, în structura personalității lui Gogol există și subzistă ceva demoniac, acel ceva *secret*, care sugerează „tumultul care știe să se stăpânească", „meritul

care se ascunde", „virtutea având drept corolar o prea elegantă sfială", iar Cicikov le îndeplinește pe toate; în plus, „nu-și etalează meritele", „nu vorbește despre virtutea sa", se referă „în treacăt și cu modestie" la ea: acestea constituie *semnul gogolian* al escrocului. Urmând firul logicii poveștii: „Cicikov este modest, cumpătat, deci este un escroc; este diavolul în persoană." Nimicul și vidul coexistă, de asemenea, în Cicikov, care, nefiind nimic, *își permite să fie totul*.

În consonanța acestei idei, Ion Cristoiu nota, în noile condiții ale actualității de după 24 februarie 2022, în articolul din 23 februarie 2022, de pe blogul personal, *Dacă vreți să-l înțelegeți pe rusul Putin, citiți-l pe ucraineanul Gogol*, că asemenea oricărui mare scriitor rus, Gogol, „chiar în romanul satiric *Suflete moarte*", în mare parte „o adevărată satiră", luând „când tocul satiric, când pe cel de profet", „cântă Măreața Rusie".

În acest context, scena finală este interpretată în dimensiunea unui simbolism de nuanță politică, aparținând *condeiului de profet* al lui Gogol; epicul este asociat, prin suprapunere, unei realități transtemporale – realitatea primei jumătăți a secolului al XIX-lea și cea din viitor, pe care Gogol, vizionar, l-ar anticipa.

Scena finală din primul volum: „Ah, troică! Pasăre-troică, cine te-a născocit? Să știi că nu-ți putea da viață decât un popor vioi, o țară care nu știe de glumă, care s-a întins pe o jumătate de lume și n-ai decât să te-apuci să-i numeri verstele, dacă vrei să ți se împăinjenească ochii. Și parcă n-ai fi cine știe ce echipaj iscusit pentru călătorii, n-ai șuruburi de fier, ci doar cu barda și dalta te-a cioplit și te-a împreunat în grabă vreun țăran priceput din părțile Iaroslavului. Surugiul n-are botfori nemțești în picioare: n-are decât barbă și mănuși cu un singur deget și dracu' știe pe ce stă; dar s-a săltat, a plesnit din bici, a început să cânte, caii au pornit ca vântul, spițele roților nu se mai văd, alcătuiesc în rotirea lor un singur cerc neted, drumul s-a cutremurat, un trecător ce s-a oprit în loc a strigat speriat – și uite că s-a dus, s-a dus, s-a dus!... Și uite că în depărtare nu se mai vede decât ceva ce ridică praful și sfredelește văzduhul. Oare și tu, Rusie, nu gonești ca o troică iute, pe care n-o poate întrece nimeni? Fumegă drumul sub tine, vuiesc podurile, totul zboară și rămâne în urmă. S-a oprit uimit cel care te vede, uimit de minunea dumnezeaiscă: n-o fi cumva un fulger aruncat din cer? Ce înseamnă această mișcare care te înspăimântă? Și ce putere neștiută au caii aceștia, cum n-a mai văzut lumea? Ah, voi, cai, ce mai cai! Oare vifornițele stau în coamele voastre? Aveți câte-o ureche ageră în fiecare fibră a voastră? Ați auzit venind de sus cântecul știut, v-ați umflat toți deodată piepturile de aramă și, aproape fără să atingeți pământul cu copitele, v-ați prefăcut în niște linii întinse, care zboară prin văzduh și troica gonește, însuflețită de Dumnezeu!... Rusie, încotro te avânți? Răspunde-mi. Nu-mi răspunde. Clopoțelul își cântă clinchetul minunat; vuiește și se preface în vânt văzduhul sfâșiat în bucăți; zboară pe-alături tot ce e pe pământ și, uitându-se chiorâș, se trag deoparte și-i fac loc să treacă celelalte popoare și țări", capătă, în această interpretare, o denotație strict realistă, politică: *neîmpins* sau *neîmpuns* de la spate de nimeni, birjarul Selifan, aproape adormit, lasă *troica*, Rusia, în limbaj simbolic, mai mult *să se târască*. Toți dorm sau somnolează: Selifan, birjarul, lacheul Petruška, însuși Cicikov, stăpânul. Trezit din somn, Cicikov își dă seama că brișca/troica merge prea încet și îl *împunge* pe Selifan, îl *trezește* din amorțeală. La rândul lui, pe principiul dominoului, Selifan *împunge* caii și *troica* o ia la goană. Așadar, brișca, *troica*, este Rusia, vizitiul este poporul rus care trebuie împuns/împins de la spate cu vorba sau cu biciul; astfel, „ceva misterios, izvorât din mărețul suflet rusesc face ca troica să alerge asemenea vântului", și acest lucru este posibil prin impulsul dat de cineva. O „mână de fier" trebuie să împingă din spate pentru ca lucrurile să înainteze.

Sensul acestui simbolism, interpretează Ion Cristoiu, în denotație extraliterară, prin transfer de sens de la literatură la sociologie, mod jurnalistic de a vedea lucrurile în cheie realist-politică, se prelungește și în volumul al doilea, în parabola evoluției lui Tentetnikov, care, după ce-și pierde învățătorul, își ratează viața, nemaiavând pe cineva care să-l *împungă* din/de la spate. Prin urmare, conchide Ion Cristoiu, Rusia are nevoie de un *învățător*, unul care *să ordone* mersul înainte, un fel de Mesia așteptat cu înfrigurare, în fața căruia, celelalte state „se dau la o parte, ca să-i facă loc", un Conducător, deci, pentru troica rusească...

În același sens, al unei interpretări sociologice, în *Taras Bulba*, romanul în care, din perspectiva pacifistă a secolului al XIX-lea, personajele nu sunt eroi exemplari, scena finală, cu arderea pe rug a lui Taras Bulba este, de asemenea, semnificativă printr-un vizionarism care scoate personajul din timpul său și-l transpune într-un viitor visat pe măsura *măreției Rusii*. Învăluit de flăcările rugului, Taras previzionează, cu atributul vizionarismului muribundului: „Căci de pe-acum simt popoarele mai îndepărtate și mai apropiate, simt că pământul rusesc își va ridica un țar al lui și nu va fi pe lume putere care să nu i se supună", mod simbolic de a conota cu luciditate un fapt care transcende literatura și devine fapt autentic de viață: „Privindu-l pe Taras, Rusia se admiră narcisiac pe sine."

O proiecție transtemporală, în viziune auctorială: „Lucrarea mea este uriașă și sfârșitul ei încă departe! [...] Răbdare! Cineva nevăzut scrie în fața mea cu o baghetă viguroasă. Știu că, după ce nu voi mai fi, numele meu va fi mai fericit decât mine și urmașii acelorași compatrioți ai mei se vor împăca,

poate, cu umbra mea, având ochii umezi de lacrimi"; iar despre relația cu politica: „Despre Paris [anii 1848, *n.m.*] nu-ți scriu nimic. Pe aici predomină politica, iar eu am fugit totdeauna de ea. *Nu e treaba poetului să se bage în bâlciul lumesc. Ca un călugăr tăcut el trăiește pe lume fără să-i aparțină* și sufletul lui curat, fără vicii, se pricepe să stea de vorbă numai cu Dumnezeu" [*s.m.*], contrazice interpretarea lui Ion Cristoiu.

Având caracter deschis, ca *opera aperta*, *poemul* lui Gogol poate fi interpretat și în acest sens. Totuși, *poemul* spune mai mult decât atât, extinzând simbolismul de la etnic la universal, la universalitatea condiției omului în complexul determinism micro- și macrocosmic. Vladimir Nabokov, de exemplu, releva simbolismul profund omenesc când scria: „Sufletele moarte pe care le cumpără nu sunt doar nume pe o bucată de hârtie. Ele sunt sufletele care umplu lumea lui Gogol cu fâlfâitul lor puternic, sufletul primitiv al lui Manilov [<rus. *manit*„a atrage, a ispiti", *n.m.*] sau al Korobocikăi [=cutiuță, *n.m.*], al casnicelor din orașul N.N., al nenumăraților oameni mărunți din această carte. Cicikov însuși este reprezentantul prost plătit al diavolului, un negustor ambulant al lui Hades."

Sufletele moarte desemnează, așadar, mai mult devitalizarea, sărăcia interioară, pierderea reperelor morale, viața fără ideal. Astfel, comparația lui Cicikov cu Don Quijote, o victimă a autoiluzionării, sau cu personajele lui Mihail Bulgakov, se susține în coerența intrinsecă a epicului, lărgind perspectiva către imaginea dantescă, mai mult decât homerică, a triadei infern-purgatoriu-paradis. Traseul lui Cicikov care înregistrează un parcurs marcat de întâlnirea cu Manilov, Korobocika, Nozdriev, Sobakevici, Pliușkin ar corespunde, într-o „ierarhie a ticăloșiei", *pâlniei* infernului dantesc. Pliușkin (<pliuș„pluș"), avarul, este treapta cea mai de jos a omenescului, reprezentând, cum spune Emil Iordache, „apoteoza dezumanizării", dincolo de care nu mai există decât „animalicul sau neantul".

„Drumul este deosebit de prielnic pentru prezentarea unui eveniment dirijat de întâmplare", dar nu numai pentru atât, conchidea M. Bahtin după ce analiza *formele timpului și ale cronotopului* și evidenția *rolul tematic*, important, al drumului în istoria romanului.

În *Suflete moarte*, drumul pe care-l străbate Cicikov este un *drum semireal*, un drum care „traversează țara natală", și nu, ca-n *Gil Blas* al lui Lesage, „o lume exotică străină", sau unul *semimetaforic* ca acela străbătut de Heinrich von Ofterdingen, un drum care dezvăluie „varietatea social-istorică a țării natale", al cărei exotism, un *exotism social*, este dat de marca socială – „spelunci", „drojdia societății", „lumea hoților". „Un tip cronotopic de mișcare", drumul străbătut de Cicikov prin țara natală se relevă ca formă a „marșului vesel (carnavalesc) prin infern, prin împărăția morților", un „infern vesel", comparat cu infernul lui Quevedo sau cu călătoria lui Pantagruel din *Cartea IV* a romanului lui Rabelais, drum pe parcursul căruia întâlnește „otrepele și calabalâcul «iadului» carnavalesc", alături de o serie întreagă de imagini care sunt „metafore șocante", în care se descoperă multe elemente tradiționale ale „infernului carnavalesc", ale „periferiei terestre și trupești", *bază tradițională* ce se îmbogățește cu alt *complicat material considerabil*. Pentru viziunea gogoliană a drumului, ca și pentru modul specific de percepere carnavalescă a lumii, Bahtin citează, într-o dublă filtrare, reținută de cititor ca imagine a imaginii – a unui rus despre alt rus, *celebra cursă amețitoare* și *caracterizarea omului rus*: „Și care e rusul căruia să nu-i placă această goană? Și cum ar putea să fie altfel, când sufletul său râvnește să se amețească, să zburde și să-și spună uneori: «Să le ia dracu pe toate!» Tocmai lui să nu-i placă?".

În intenția lui Gogol, chiar atingând treapta de jos a dezumanizării, personajele, inclusiv odiosul Pliușkin, singurul personaj prezentat realist, în devenire, față de celelalte prezentate static, prin unitate caracteriologică, ar putea beneficia de mântuire, de reconvertirea spirituală. *Sufletele moarte* se pot, deci, revitaliza, căpătând o nouă viață.

Că sensul este particular, referitor la individ, sau general, referitor la comunitate, la națiune, ține de evantaiul interpretării literare, literatura fiind o întâmplare cu oameni, sau extraliterar, literatura fiind considerată, nu o dată în cursul evoluției slae, ca anexă a unei ideologii, slujind acesteia. Interpretarea estetică trebuie să primeze, prevalând asupra celei sociologice.

Deși neterminată, opera îl sigilează pe autor, păstrându-i *taina* care ține, deopotrivă, de creație, de procesul de creație, dar și de atitudinea creatorului față de această operă, un *secret* fiind însăși hotărârea de a arde cele două variante manuscris. Destinul *enigmaticului Gogol* îi surmontează viața, îl obligă să se supună unor hotărâri ce țin de imponderabilele rațiunii, obligând cititorul la o lectură în dimensiunea parabolei, a alegoriei și simbolului.

Ce l-a nemulțumit pe Gogol? Față de care aspect era difident, mefient? Poate că acest fapt indica o evoluție interioară, în sensul acelui nietzschean *să devii ceea ce ești*. Poate că citind *textul lumii* cu atenția încordată la maximum, Gogol i-a văzut imperfecțiunile și a decis pentru sine că sensul pe care-l căuta era în altă parte, în spiritualitatea la care ajunsese prin asceză. Parcursul vieții lui este inițiatic, trecerea de la profan la sacru, de la *textul/textele lumii* la sacralitatea textelor sfinte.

Lectura operei sale este *finită*, raportabilă la un cronotop real care-l include pe cititor în durata unui timp personal; sensurile acestei opere sunt *infinite*, pot răspunde altor posibile întrebări existențiale, consonant cu alte orizonturi de așteptare. În universalitatea modului de a simți problemele timpului, ceva rămâne doar al omului, al scriitorului Gogol: încrederea în capacitatea omului de a se revitaliza, de a se reconverti spiritual.

Care este atitudinea cititorului de azi/acum față de opera lui Gogol? Acest cititor trebuie să țină seama de relația dintre creator și operă, relație complexă în care se răsfrânge „timpul care reprezintă" și „timpul reprezentat". Autorul este *în afara* operei lui, trăindu-și, în durată, existența lui biografică; aflat, totodată, „în afara cronotopilor reprezentați", „parcă la granița cu aceștia", cronotopul denumind un loc asociat unui timp istoric, abstract și unuia biografic, el se află deasupra realului, într-un timp fictiv, al operei și al receptării ei. Altfel spus, cititorul are în față două evenimente: „evenimentul despre care se povestește în operă" și „evenimentul narațiunii înseși", evenimentul ficțional, ca subiect al creației.

Dacă autorul, aflat pe „tangenta realității" înfățișate, privește *lumea despre care se vorbește în operă* din contemporaneitatea sa incompletă, „în toată complexitatea și plenitudinea ei", într-un dialog cu actualitatea timpului său, actualitate ce răsfrânge literatura contemporană lui și trecutul ei, relație dialogică ce intră într-o „sferă semantică specială", cititorul, un „înnoitor" al operei, aflat în fața acestor imponderabile, *creează* el însuși *imaginea artistic-istorică a autorului*, imagine care va conține o imagine veridică și verosimilă a autorului și operei sale, și o imagine a sa, inclusă nu numai în sfera existenței spațio-temporale, dar și în *sfera semantică*, denumind modul lui propriu de a înțelege și interpreta, pe baza virtualităților latente ale operei, posibilitate ce are în vedere faptul că „orice operă literară este orientată în afara ei", spre receptorul potențial, el însuși un virtual creator. Această interpretare, spune M. Bahtin, include în sine și momentul aprecierii, important fiind ca sensurile relevate/revelate, pentru a intra în experiența noastră socială, să capete o „formă semiotică" – imagine, simbol etc., ca expresie spațio-temporală necesară gândirii abstracte, în sfera sensurilor neputându-se intra decât prin „poarta cronotopilor".

Așadar, atitudinea cititorului contemporan în fața operei lui N.V. Gogol este/trebuie să fie mediată de o gândire estetică, prevalentă asupra istoricității sau a unei abordări sociologice, abordare care să reveleze adevărul transtemporal, referitor la *prezența în absență*: acea lume mă conține, eu sunt prezent în imaginile ei, pentru că ele nu sunt absente în mine.

Universalitatea operei lui Gogol provine din „universalitatea viziunii asupra lumii, a râsului său", un râs pozitiv, luminos, înălțător, nutrit de cultura populară, „incompatibil cu râsul satiricului", încât, așa cum subliniază M. Bahtin, „se poate spune că natura sa interioară îl îmboldea să râdă «ca zeii», dar el a socotit necesar a-și justifica râsul prin limitele morale umane din epoca sa". Gogol nu este satiric, căci, „extrem de posac și de posomorât", satiricul care râde nu este niciodată vesel, pe când râsul lui Gogol este „întotdeauna biruitor", creând un fel de *catharsis al trivialității*.

„Zona râsului" devine la Gogol, „zonă de contact", perimetru în care se produce, spune Bahtin, *coeziunea și interacțiunea a două lumi*: „o lume cu totul legală, oficială, constituită din ranguri și uniforme", o alta unde „totul e ridicol și neserios, în care doar râsul este serios"; mai mult, o lume în care „inepțiile și absurdul aparținând acestei lumi se dovedesc a fi, dimpotrivă, elementul unificator interior autentic al celeilalte – lumea exterioară", constituind „absurdul vesel" al izvoarelor populare ce beneficiază de o mulțime de „corespondențe verbale", reținute ca atare de Gogol.

Adevărul vieții curge în adevărul operei, iar adevărul operei, prin reîntoarcere eternă, se dăruiește vieții și oamenilor.

August–noiembrie 2022

Bibliografie:

1. **N.V. Gogol**, *Opere*, I, traducere de Alexandru Cosmescu, Igor Crețu și Aureliu Busuioc, Ediție îngrijită de Emil Iordache, Iași, Editura Polirom, 1999;
2. **N.V. Gogol**, *Opere*, II, traducere și note de Emil Iordache, Iași, Editura Polirom, 2001;
3. **N.V. Gogol**, *Opere*, III, traducere, studiu și note de Emil Iordache, Iași, Editura Polirom, 2001;
4. **Emil Iordache**, *Enigmaticul Gogol*, studiu, în N.V. Gogol, *Opere*, III, Iași, Editura Polirom, 2001;
5. **M. Bahtin**, *Probleme de literatură și estetică*, traducere de Nicolae Iliescu, prefață de Marian Vasile, București, Editura Univers, 1982;
6. **Lucian Raicu**, *Gogol sau fantasticul banalității*, București, Editura Cartea Românească, 1974;
7. **Tzvetan Todorov**, *Teorii ale simbolului*, traducere de Mihai Murgu, prefață de Maria Carpov, București, Editura Univers, 1983;
8. **Costin Tuchilă**, *Bicentenar Gogol*, **https://www.amosnews.ro/arhiva/bicentenar-gogol-20-03-2009**.

„Când finaliza primul volum, într-o scrisoare, într-un fel care amintește de «Epistola închinătoare» a lui Ion Budai Deleanu, care semnala sensul camuflat al jucărelei, Gogol își anunța prietenii că poemul nu este ce pare a fi, că ascunde o taină, că e doar o aripă a unui edificiu asupra construcției căruia păstra tăcerea."

Studiu

MARIN PREDA. ANALIZĂ LITERARĂ[1] (1)

Ara Alexandru Șișmanian

Poet, critic și istoric literar,
istoric al religiilor
Franța

„Mai bine haimana decît trădător
Mai bine huligan decît dictator
Mai bine golan decît activist
Mai bine mort decît comunist!"

Marin Preda este al doilea scriitor român după Iorga, precedîndu-l în aceasta pe Ioan Petru Culianu, căruia moartea violentă, rezultat al unei crime abjecte, i-a rescris oarecum destinul cultural (la drept vorbind, Eminescu și Labiș ar putea fi și ei incluși în macabra listă [2] și este cumplit de greu să adaugi ceva peste liniile acestei exegeze funebre. O durere prea imediată ne împiedică să-l vedem în întregime pe scriitor iar cărțile sale, să le interpretăm doar din unghiul unor simple creații literare. Analiza ne explodează în mîini, umplîndu-ne ochii cu un fum incomprehensiv și înțepător de cerneală. Articolul se transformă în necrolog.

Intervine aici și o dificultate pur critică. Percepția noastră e, literaturicește vorbind, indirectă și funcționează pe bază de analogii care, atunci cînd nu ies doar din mecanismul steril al ingeniului, fac jocul grav al invocațiilor, metamorfozînd pagina exegetică în arheologie mediumnică. Premisa oricărei arheologii e însă timpul, iar această dispariție este prea de tot timpurie. N-are a face! Orice carte e în fond o carte despre alte cărți, o autobiografie duplicitară exprimînd obsesii proprii cu măști străine și opera literară este un cosmos căruia trebuie să știi să-i desfaci foile înainte de a-l putea răsfoi.

Dificilă sarcină! Desigur, cosmosul acesta ca un scrînciob de hîrtie e, cum se spune cu o expresie debordantă de candoare, unitar, manevrînd deci cam aceleași idei prin intermediul cam acelorași personaje, ceea ce ar trebui să ușureze în principiu analiza. În primul rînd însă nici complementaritatea aceasta nu este, în ciuda unor consecvențe factuale în genul romanelor fluviu, din ordinul succesiunii, ci din acela mai degrabă al simultaneității monadice. Într-adevăr, romanele lui Marin Preda se continuă numai pentru ochiul superficial, ele recompunîndu-se de fapt, cu schimbarea radicală a înțelesului, asemeni cercurilor infernale dantești cu arhitectura axiologic inversată, a căror oroare se intensifică, lărgindu-se spre miezul de suferință, spre centrul de anxietate. Și nici discontinuitatea nu este atît de repede ca în romanele lui Dostoievski unde contrapunctul plesnește, rotindu-se ca o morișcă în infinitul perpetuu al aceluiași roman chiar de la un verset abisal – avisal – la un altul, deși o anume „diablerie" dostoievskiană e prezentă și aici. Ci mai degrabă acest contrapunct este cumulativ, realizîndu-se pe secvențe epice mai lente. Rezultînd, ca și la Faulkner – de care îl apropie și utopismul negru și, pe alocuri, în culori sensibil mai palide, un anume balzacianism psihanalitic, deși cu o mult mai puțin retorică metodă și fără plonjoanele în inconștientul stilului propriu aceluia – dintr-o urmărire strictă, detectivistică, a intonației ideii. Căci dacă e adevărat că scriem uneori o întreagă operă cu zbîrnîitul unui vers sau cel mult al unei strofe în cap, leitmotivul implicit al lui Marin Preda este, neîndoios, „De!"-ul rebreanian [3]. Marin Preda întoarce contrapunctului mimic și dialogic dostoievskian un verbalism intonațional dual, practic nesemantic, sprijinit în punctul unei monosilabe. De unde hieratismul!

Care e totuși ideea acestor romane simple ca niște utopii reci? Ca niște utopii menite doar să sublinieze, să facă ireversibilă absența structurală a soluției... Altfel spunînd, ca niște utopii inversate!... Pur și simplu eșecul rațiunii. Iată un subiect ce nu se găsește în acel tabel al elementelor romanului schițat într-un articol de Călinescu [4]. Pentru că sînt eroii lui Marin Preda niște ambițioși, este Petrini, pentru a ne referi la ultimul roman, din specia lui Rastignac? Într-un sens da, însă niște ambițioși nu atît lucizi cît detașați, exercitînd o ambiție fără scop, în

pură gratuitate, pe scurt, niște ambițioși experimentali. De altfel, spre deosebire de atîți scriitori români, insuccesele personajelor sale nici nu sînt atît de sistematice pe cît sînt izbînzile de inutile (Preda fiind oarecum inventatorul „învingătorului de prisos" la noi), dezamăgirea constituind conturul tuturor biruințelor posibile, față de care catastrofa finală joacă rolul unui *ergo*, al unui *deus ex machina* explicativ și negativ. Deci, în plan etic, Preda se întîlnește cu Gracián! Și totuși nu-i absentă, în forme aproape mesianice, speranța – fără mecanismul speranței eșecul rațional nici nefiind de gândit. Ambiția lui Marin Preda tocmai aici stă, în a construi – în ciuda recelui realism – alegoric, în a replia în romane tablele unei Biblii profane, și în finalul *Intrusului* Surupăceanu, acest Tom Jones deliberat spontan și sfidător analitic, încearcă a întemeia, pornind de la nivelul zero, o lume.

E limpede acum: Herodotul istoriei Moromeților nu e romancier decît prin constrîngerea convenției critice; romanele lui sînt alegorii, sprijinite deci nu pe epica *Iliadă*, ci pe mai fățiș simbolica *Odisee*, în planul abstracției compoziționale personajele sale fiind idei. Chiar numele lui Ilie Moromete, vădit tras din bîlinele rusești, o dovedește (cf. lui Ilya Muromeț, figura esențială a tetralogiei visate), ca și profetismul și chiar titanismul abia ocult al eposului predian. Însă idei în succesiune, idei, adică, narative. Niște personaje-subiect, nucleele unei semantici tematice ce dialoghează. Dialogul însă relevînd forma ideilor, limita plinului și golului lor ridicol patetic duce la comic. (Și precizăm, fie și în treacăt, că orice tragedie veritabilă e articulată din monologuri, dialogul, specialitate a comediei, introducînd chiar și în tragic o nuanță comică…) Fenomenologic, dialectica ce funcționalizează și răstoarnă perspectivele e de fapt comedie, comicul e ideea schimbată în funcție – Socrate fiind, evident, cel mai mare afabulator de comedii filosofice. Paradoxal în aparență, poate, *utile dulci*-ul horațian fiind capodopera succintă a definirii comicului, morala lui, întrucîtva. Marin Preda e deci, iată, asemeni lui Călinescu – pe care-l detesta, poate – un comediograf de idei. Și niciun scriitor român nu a dat o mai puternică replică spiritului acelui colosal Gogol critic, acelui Licurg anxios și jovial, Ianus faunesc cu eul dublu de Silen și Ariel.

Cu ce scriitor se înrudește însă cel mai mult Preda? Evident cu Creangă. *Amintirile* sînt arhetipul memorialisticii sale fictive (deși, psihologic, *Baltagul* – evident, debarasat de anchetă și crimă, dar nu și de întortocherea deambulațiilor, nu e de neglijat). Afinitate profundă, trecînd dincolo de operă. Ca și acolo, mama e o Penelopă cu sexualitatea ursuză și plină de resentiment religios, intrînd în conflict ludic cu humorul dictatorial, naiv profan, al tatălui. Acesta e un donquijotesc Odiseu verbal, socratizînd maieutic. Ca și Don Quijote, are

Marin Preda, portret de Adina Romanescu, 2023

cult pentru vocabulul scris pe care însă nu-l citează, ci-l comentează (trebuie oare să ne gîndim și la Caragiale?), fiind cu alte cuvinte un formalist ironic. Și totuși, tatăl reprezintă spiritul liber iar mama, convenția. Iată acum un paradox periculos: duelul lor e inofensiv, cu toate astea e aici o capcană. Un moment, o secundă cînd tandrețea se întărește, se transformă în temniță. Marin Preda regresiv o fotografiază, cu încetinitorul o filmează. Care e secretul slăbiciunii care ucide?

Tehnica acestor livrești fotografii ca niște disecții melancolice e firește a lui Montaigne, după cum din unghiul stilului etic un Montaigne este și autorul. Vocea narativă a lui Marin Preda e quijotescă și montaigneană. Mentalitatea sa e a unui stoic, stenică și sceptică. Inocența, ce la un spirit în progres devine luciditate discriminativă, îl face, ca și pe Spinoza, suspicios de orice metodă. Simte nevoia, ca și Descartes, de a repune în discuție, din latura cea mai simplă, elementele. Două idei, una lebniziană, alta, la origine, hegeliană, îl nedumeresc, iar nedumerirea o resimte ca pe o indignare. E un empiric, adică un epicureu. Însă un epicureu eroic, ce vrea direct fericirea, fie și cu prețul unui pariu absurd, un Montaigne ce ar fi avut sufletul lui Pascal. Și, straniu, tocmai acest simț al fericirii îl pierde. Nu-i mai rămîne decît euthanasia. Pe aceasta din urmă o va avea… [5]

Dar fiul? Ce este el, pe ce se bazează acest observator iresponsabil și ferm, ce-și închipuie că special pentru el lumea se dă în spectacol, acest spectator pe care, înaintea lui Ronconi, parcă exemplar, Preda îl implică în spectacol? Firește, modelul acestui întîrziat *puer senex* e Lucius din *Măgarul de aur* al lui Apuleius sau, mutînd discuția în ante-roman, Telemah (Ham(e)let după Nabokov). Asta îl apropie de Kafka, ai cărui amnezici arpentori inițiatici par ieșiți din spațiul greco-latin. Însă și de Voltaire, cu care și polemizează. Ideologic, antichitatea lui Marin Preda e iluminismul și metempsihozele sociale sînt din specia avatarurilor lui Candide.

În realitate, cum se va vedea, avem de-a face cu trei candizi diferiți, deși experiența lor se proiectează într-o conștiință așa-zicînd unică. Sau mai exact trei sînt iluziile lui Petrini: mai întîi, cea sentimentală a continuității normale a lumii, unde, ca în reacțiile chimice, unei anume investiții de efort și încredere trebuie să-i corespundă o cantitate de afecțiune și succes proporțională; apoi, cea orgolioasă a absurdului; în sfîrșit, ultima, ieșită dintr-o bizară vulnerabilitate a experienței: cea a dreptului la renunțare. Fiecare e contrariată sistematic și simetric de un cerc al infernului complementar. Axiomei de o schilleriană naivitate a lui Dostoievski, „Totul e permis" – trasă în spațiul karamazovian din Epistolele Apostolului [6] – Marin Preda, cel puțin, pare a-i replica negativ și deși formula „Nimic nu e permis" nu e nicăieri efectiv formulată, o simțim în grosimea rîndurilor. Și cu toate acestea, romanul e creat dintr-o mie de ilustrații ca un magazin, folosind deci tehnică frivolă în scopuri grave sau mai exact, are chiar structura celor *O mie și una de nopți*, unde fiece basm e construit dintr-o mie de povestiri adiacente.

De ce nu reușește însă Petrini? Nu atît din naivitate. El e un ambițios normal, nimerit printre ambițioși demenți, animați parcă de o disperare animalică, pe care nu-i poate prevedea sau chiar prevăzîndu-i, în orice caz nu-i poate imita – or succesul social e condiționat de imitație – și înafara acestui anacronism al eului istoric, ce se întîmplă să fie și al rațiunii înseși, nu trebuie căutată nici o explicație. [7]

Nimic nu te face mai lacom ca un bine ce nu îți e hărăzit. Nu există sete mai devorantă decît impostura. Aceasta să fie oare și concluzia cărții lui Marin Preda? Personajele sale, păcatul lor originar e interferența. Fiecare iese din destinul său ca dintr-o piele străină. Petrini în primul rînd, bovarismul său fiind seducția. Eroul se visează Don Juan Tenorio. Dar și, ceea ce-i mai puțin discordant decît s-ar crede, o variantă de Ignațiu de Loyola. Vrea să întemeieze precum Moise o nouă religie. Aceasta e ambiția soteriologică, dar mai sînt și altele. Are voința erosului și observăm acest lucru bizar că toate femeile din carte, inclusiv mama, sînt virtual sau actual posedate. E dar eroul un freudian, un individ atins de complexul œdipic? Nicidecum, ci doar un timid deplasîndu-se într-un univers mental, adică elastic. Un debil în planul caracterului, însă un debil convins, a cărui incapacitate de a deborda marginile eu-lui propriu pare certitudine. „Clinic", Petrini e un Don Quijote al omnipotenței, incapabil să conceapă efectiv imposibilul, oarecum ca și Călin Surupăceanu. Apropierea de eroul lui Cervantes se face și pe alte căi. Acela înnebunește citind (într-o lume, la drept vorbind, deja dementă). Petrini nu comite nimic extravagant, însă determină a elabora o nouă gnoză. [8]

Lecturile au deci asupra lui efect nociv, împingîndu-l în afara realului, nu spre o utopie cavalerească, ci spre una cognitivă, nu prea diferită de cea care a stat la temeiul creștinismului. Aici se întîlnește cu tatăl. Pentru că tatăl lui Petrini nu e insignifiantul ins din roman, ci direct Moromete, amîndoi fiind niște huroni livrești. Au, cum s-ar spune, cultul literei tipărite în care cred tare ca într-o inscripție. Comportamental, totuși, reacțiile lor sînt diferite, divergența aceasta fiind mai ales socială. Ruralul, care e un antic ezoteric, stă acasă puțin, locuința considerînd-o funcțional, mai ales ca lăcaș pentru hrană și somn. Altfel, bărbatul (regimul femeii – ca în toate comunitățile patriarhale – fiind diferit), cînd nu e la cîmp – și ogorul se schimbă lesne într-un soi de for –, petrece în adunările publice. E un clasic. Orășeanul însă, lipsit de spirit cetățenesc și romantic, trece vremea în solilocvii sau se baricadează domestic în casă, egalizarea sexelor nefiind străină de această schimbare, și orașul însuși nu e decît un fel de junglă de sticlă cu munți de beton, o catacombă deschisă, o subterană spațioasă și confortabilă (cînd e cazul…). Dar și o junglă de microfoane suptă informatic de vampiri satelitari!

Din păcate, problema acestor catacombe citadine, a acestor penitenciare în aer liber cum se exprima un poet, e, desigur, supravegherea, asociată strîns de pedeapsă. *Surveiller et punir* își intitulase Michel Foucault binecunoscuta carte. Și într-adevăr, labirinturi întregi de „probe de microfon" și de indiscrete timpane străine articulează infernul politic al „cetății". Nicăieri interferența nu ia proporții mai monstruoase, iar formula sartriană *„l'enfer c'est les autres"* nu se dovedește mai feroce exactă. Cu diferența că în cazul de față „les autres" nu sînt niște simpli „ceilalți", ci, neted vorbind. securiștii. „Nu-mi vorbiți de destin – exclama undeva Napoleon – politica este destinul". În regimurile totalitare destinul se cheamă poliție politică.

Fiul, Tatăl. Acești dubli caracterologici separați mai mult de circumstanțe au și altă latură comună. Amîndoi țin în oroare natura. E drept, la tată e vorba doar de indiferență. Însă fiul dezvoltă un adevărat sarcasm mioritic și Petrini poate fi văzut moralizînd, în numele lui Socrate, gorunul lui Lucian Blaga. Această referință la Blaga nu e și ultima…[9]

Nu e singurul caz de polemică livrescă. Întreg întîiul volum, care e un soi de prolog, e alcătuit din astfel de grefe compacte de subiect. Nu toate riguros delimitabile și episodul Căprioarei, trimițînd prin aerul vag melodramatic la *Dama cu camelii* de Dumas-fiul, rămîne, din păcate, neidentificat. De altfel, dincolo de coregrafia analogiilor subzistă în acest în aparență foarte banal episod – Căprioara moare nu de ftizie, ca Marguerite Gautier, ci cu ocazia unui avort ratat – un soi de mister unde perplexitate, minciună, iubire și moarte se întrețes în chip ciudat. Chiar un pasaj savuros dar secundar, ca cel despre ascensiunea unui Calcan (onomastica nu e gratuită) la conducerea unei comisii de epurare edilitară, e rescriere din cea mai ilustră literatură. Calcan e Père Goriot. Ambiția lui se deduce din afecțiunea paternă. Detaliile cele mai surprinzătoare concordă. Goriot e un îmbogățit al pastelor făinoase. Calcan, pînă la insurecție, strălucește în simigerie.

Victima însă a acestei polemici cu literatura e Dostoievski și aventura inițierii virile e trasă toată din *Omul din subterană*, Petrini propovăduind cu vervă didactică Ninetei – inițiatoarea lui erotică – matrimoniul, cum acela Lizei. Firește, semnificația e întoarsă. După cum, din perspectiva morală a prostituatei dostoievskiene, în special a Soniei Marmeladova, o figură inversată e și Nineta, personaj rar și poate insuficient aprofundat, ce-și definește traiectoria destinală prin sinucidere și libertatea, inclusiv libertatea biologică, prin tubul cu somnifere, ultimul culoar din inevitabilul labirint al eșecului. Întîlnirea cu Matilda, care constituie un roman în sine, e comprimată din *Idiotul*. Petrică Nicolau e un Mîșkin nu caricat, ci polemic, tăiat în trăsături balzaciene. Ca și Nastasia Filipovna, Matilda e posesoarea unei case splendide ce devine miza unor pertractări stranii. Sfătuit și de tată, care e avocat, Petrică părăsește domiciliul sperînd să obțină astfel petrecerea legală a imobilului. Șantaj balzacian realizat prin intrigă psihologică dostoievskiană! În fond, nici tatăl nu e atît de interesat, el fiind, precum Lear, un obsedat al sentimentului patern, de nu cumva, totuși, un Harpagon ce-și disimulează prin rațiuni sublime vițiul. Dezinteresul acesta din viciu iar nu din virtute – curios joc, ce amintește indirect „les malheurs de la vertu" și „les prospérités du vice" ale divinului marchiz… – ce pare a ieși dintr-o observație adîncă, e mai degrabă, totuși, rodul unei construcții și, ca orice polemist, Preda simplifică pe Dostoievski, însă nu prin teșirea grotescă a liniilor firești ci, paradoxal, prin discreție. Contraanaliza se face oarecum de pe pozițiile lui Des Grieux din *Jucătorul* – el însuși personaj polemic, inversîndu-l pe Des Grieux al Abatelui Prévost – Matilda vădindu-se o Polina cu inversarea succesiunii sentimentale. Introspecției slave, pe care o consideră excesivă, Des Grieux-ul român îi opune un bun-simț critic, ușor zeflemitor, de-a dreptul caragialesc pe alocuri, nu lipsit de cinism. „Bunul-simț e o forță" are aerul de a spune acesta, parafrazînd prin inversiune un erou dostoievskian. Și totuși Des Grieux e acela care pînă la urmă se contaminează de viziunea jucătorului. Aceasta e o înfrîngere adîncă, depășind contururile literaturii.

Căsnicia se consumă în linia lui Strindberg. Ca Laura din *Tatăl*, Matilda violentează biroul eroului, îi disprețuiește munca, îi cenzurează caietele. Cu o tehnică diabolică a delațiunii literale, îl calomniază. Vrea carevasăzică să-și distrugă, precum o marchiză d'Espard, soțul și de n-ar fi arestat, l-ar pune desigur sub interdicție. Preventiv, îl înșală. Față de această situație oarecum eternă, Petrini încearcă să opună răceala unui sistem. Dar e frînt.

Și totuși, toată această vervă antinomică nu e cea mai captivantă din carte și Marin Preda e mult mai interesant cînd polemizează tot cu Marin Preda, iar nu cu Dostoievski. Sensul ei e de a crea fundalul unei axiologii a trădării, pregătind schimbarea la față a pateticului în comic – ce nu poate fi decît o perseverență a tragicului.

Ideologul acestei etici a aleatoriului e Vergiliul de la deratizare, Vintilă, și personajul are geniul păpușăresc al lui Panurge. Scena se modifică de altfel subit ca într-un teatru de marionete. Și plasată după abjecția ocnei, abjecția aceasta cotidiană măsoară toată distanța dintre *Amintiri din Casa morților* și *Azilul de noapte*. O galerie de declasați subumani și demonici, într-o vreme cînd demonia e stîngăcie socială, foiesc nu atît pe scîndurile scenei cît în viscerele ei și în culise, însă demonii aceștia stîngaci se dovedesc mult mai liniștitori decît oamenii. Vintilă, Pirgul nastratinesc al cetei, din speța lui Panza, Bacaloglu, cu un nu știu ce crud de funcționar gogolian, grasul Calistrat, ce bîlbîie întocmai ca baronul de Nucingen… Firește, „demonii" vor promova mai repede și mai spectaculos decît Petrini. Însă altul, nu social, este sensul, și el trebuie căutat în parabola posedatului din Biblie: numai că aici demonii nu se mai pot întrupa în porci, ci numai în șobolani. *Cel mai iubit dintre pămînteni* e replica românească a *Demonilor*.

Alter-egoul straniu și feminin al lui Vintilă, pe care e posibil, intim, să-l și cunoască, e Suzy, soi de Manon ca și Natașa Rostova, o Franciscă voluptuoasă și moale, Petrini însuși semănînd cu Bezuhov și Chilian – și în acest întreg volum final e o morbideță sfîșietoare, nu știu ce dulceață fatală ieșind parcă din *Păianjenul* lui Ewers.

Note

[1] Un fragment al acestui articol a fost publicat sub titlul *Proză și luciditate* în „Luceafărul", anul XXIII, nr. 37 (959)/13 septembrie 1980, p. 3, sub semnătura Alex. Șișmanian. Precizez că era pentru prima dată că publicam sub semnătură proprie, fie și cu numele oarecum amputat – ca și articolul. Regăsindu-l din întîmplare în 2017, la prima

mea călătorie în România după 33 de ani de exil, ocazionată de decesul tatălui meu, l-am adus cu mine la reîntoacerea în Franța și, în cursul anului 2021, l-am revăzut și completat.

[2] Am dezvoltat această temă a asasinării scriitorilor români într-o carte, *Trei crime de stat: Mihai Eminescu, Nicolae Labiș, Marin Preda*, publicată online în *Les Cahiers „Psychanodia"* 2, 2021: **http://ftp.adshishma.net/Publications-Accueil.html**; pe același site se află și al patrulea caz, anterior abordat în *Les Cahiers „Psychanodia"* 1, 2011: *Les sept transgressions de Ioan Petru Culianu. Fractals, destin et herméneutique religieuse*.

[3] „Se lăsă o tăcere. După cîțiva pași, Ion Micu exclamă: de! Ca și cînd poziția mea ar fi semănat cu a acelui moșier al lui Rebreanu care își creează în fața țăranilor în revoltă o imagine despre sine idilică, provocînd acel răspuns dubitativ." (p. 286). Precizez că citatele sînt date după ediția princeps *Cel mai iubit dintre pămînteni*, București, Cartea Românească, 1980.

[4] Vezi *Cîteva cuvinte despre roman*, în „Adevărul literar și artistic", XIX, seria a III-a, nr. 918, 10 iulie 1938, p. 1; reprodus în G. Călinescu, *Ulysse*, București, EPL, 1967, pp. 440–443, v. în special pp. 442–443.

[5] Aici se oprea publicarea fragmentară din 1980 menționată la nota [1].

[6] 1 Co 6.12. La asta ar trebui adăugat un pasaj teribil de analog din David Rousset (*L'Univers concentrationnaire*, 1946, p. 181): *„Les hommes normaux ne savent pas que tout est possible"* [„Oamenii normali nu știu că totul este posibil"], inserat de Hannah Arendt ca *motto* al celei de-a treia părți, *Totalitarismul*, a faimoasei ei lucrări *Les Origines du totalitarisme. Eichmann à Jérusalem*, édition établie sous la direction de Pierre Bouretz, Gallimard, 2002. Să-l mai adăugăm la această micro-listă și pe William Burroughs?...

[7] Ar fi totuși util de remarcat că inadaptarea nu derivă neapărat dintr-o incapacitate a individului, ba chiar dimpotrivă, dintr-o carență axiologică a *locului*, a „mediului", pentru cei ce preferă termenul – Petru Creția adoptase sintagma de „mediu ambiental", pe cît îmi amintesc – mai exact din decalajul dintre competența, uneori hiper-competența individuală, și hipo-competența locală (cazul curent al așa-zisului „om de prisos" cehovian); căci, în fond, nu te poți adapta la un *simulacru* de societate dacă refuzi ca *adaptarea* să fie sinonimă cu *alienarea*. Și nu poți aplica regula simplă a meritocrației într-un context de impostură generalizată prezentată ca „necesitate", unde „principiul" de selecție ce se cere mecanic acceptat, adică „înțeles", sub amenințarea temniței și excomunicării sociale dacă nu religioase, e, fără excepție, de tip clientelar și ancilar!

[8] „Într-un sertar din dreapta îmi țineam cele trei caiete groase. Într-unul îmi conspectam lecturile, în celălalt scriam la o lucrare despre gnostici, o istorie a filozofiei acestora care trebuia să preceadă lucrarea mea originală despre o nouă gnoză, iar în al treilea scriam chiar la această lucrare, rar și fără grabă, din pricina obstacolelor: aveam lacune mari în istoria descoperirilor științifice din ultima vreme, din fizică, biologie, medicină și astronomie, îmi lipseau cărțile noi care apăruseră după război în Occident, nu mă puteam mulțumi doar cu referiri despre ele... (La facultate tocmai despre gnostici predam, fără să-mi dezvălui în vreun fel gîndirea mea proprie, care totuși începea să prindă contur în caietul meu...)" (pp. 323–324).

E inutil, desigur, a mai sublinia improbabilitatea, ca să nu spunem imposibilitatea unui curs despre istoria gnozei în plin regim comunist, fie și în perioada de început. Interesant, în sine, este proiectul. Prin „nouă gnoză" trebuind, plauzibil, să înțelegem nu atît o reconstituire mai mult sau mai puțin modernizată a misticii și metafizicii gnostice – de altfel, un istoric al gnozei n-ar putea să ignore dificultatea elaborării unui numitor comun al hățișului de curente eidetice ce se pot prezenta, mai mult sau mai puțin, ca „gnoză" – cît un fel de *mathesis universalis*, cu alte cuvinte, o suprasinteză a modelelor științifice și filosofice, chiar dacă principiul selectiv și operațional al respectivei suprasinteze nu e nici definit, nici formulat măcar.

[9] E bizar semnificativă – și poate trebuie să ne închipuim a avea de-a face aici cu un soi de indiciu criptic – compararea brutalei excluderi din Universitate a „marelui poet și filozof" cu faimosul episod al morții lui Socrate: „Era adevărat, nu i se dăduse marelui poet și filozof să bea dintr-odată o cupă de cucută, ca lui Socrate, dar i se dăduse s-o bea cu încetul, să moară adică în fiecare zi, un supliciu existențial care și începuse să-i atingă (acestui iubitor al luminii și al corolelor de minuni ale lumii), fibra lui cea mai ascunsă." (p. 270).

Ideea, agravată cu o implicație cvasi-cristică, e reluată abia două pagini mai tîrziu, de data aceasta ca discurs al interesatului însuși: „O singură îndoială mă neliniștește. Voi suporta izolarea, singurătatea? [...] Nu-i acuz pe discipolii mei că m-au părăsit, sînt, pesemne, dezorientați. Or să-și revină poate, dar eu aveam acum nevoie de ei. David ne arată în divinul său Socrate bînd cucuta un bărbat înconjurat de prietenii săi, în timp ce eu sînt singur («ce curios, am gîndit, iată, și el s-a gîndit la Socrate»), semnele pentru mine sînt rele. Nu încă foarte rele, dar omul, ca un animal cu instincte încă puternice, un animal social cum bine s-a zis, simte că firul gros și esențial care îl lega de societate, de cei tineri, fiind tăiat, viața i se va scurge în singurătate, nu mai poate, nu mai are cum să înnoade altul." (pp. 271–272).

Trebuie să citim în aceste rînduri o aluzie și la altceva decît la ostracizarea universitară a lui Lucian Blaga? O referință la ceva mult mai grav decît o simplă – ei da, o *simplă* – execuție socio-profesională? Imposibil de dat un răspuns! Deși e totuși extrem de curios faptul că în relativ recenta sa *Istorie critică a literaturii române*, apărută în 2008 la Editura Paralela 45, Nicolae Manolescu nu furnizează, practic, nici un element biografic privindu-l pe „marele poet și filozof". Mai neted spus, a fost asasinat *și* Lucian Blaga?

1980; 2021

Notă. *Ortografia (î, sînt) este opțiunea autorului.*

Continuare în nr. 1/2024

„Herodotul istoriei Moromeților nu e romancier decît prin constrîngerea convenției critice; romanele lui sînt alegorii, sprijinite deci nu pe epica «Iliadă», ci pe mai fățiș simbolica «Odisee», în planul abstracției compoziționale personajele sale fiind idei. Chiar numele lui Ilie Moromete, vădit tras din bîlinele rusești, o dovedește (cf. lui Ilya Muromeț, figura esențială a tetralogiei visate), ca și profetismul și chiar titanismul abia ocult al eposului predian."

Universalia

FERNANDO PESSOA: POEME DE ALBERTO CAEIRO (2) Traducere din limba portugheză de Dan Caragea

În seria „Opere de Fernando Pessoa", la **Editura Leviathan** va apărea în curând volumul ***Fernando Pessoa: Poeme de Alberto Caeiro*, ediție bilingvă, traducere din limba portugheză, prefață și note de Dan Caragea.** Ediția Caeiro, „cel mai îndrăgit și mai accesibil heteronim al lui Fernando Pessoa", este una „«reconstituită», arhivistică, întrucât Pessoa nu ne-a lăsat, cu excepția *Mesajului*, niciun volum încheiat de versuri în limba portugheză. Trei cicluri compun acest volum: *Păzitorul de turme*, ciclul cel mai închegat, dar departe de revizia finală, *Păstorul amoros*, un ciclu mai fragil, nedefinitivat și *Poeme despreunate*". (Dan Caragea). În nr. 3/2023 al revistei „Leviathan" am publicat un grupaj de poezii din primul ciclu. Acum, vă invităm să citiți patru texte din *Poeme despreunate*.

În septembrie 2022 la Editura Leviathan a apărut, de asemenea în ediție bilingvă, în traducerea și cu prezentarea erudită a lui Dan Caragea, ***Mesajul/Mensagem***, volum premiat (Cartea anului 2022) de Filiala București – Traduceri Literare a Uniunii Scriitorilor din România (v. pag. 25).

Fernando Pessoa

Fotografie din 1 februarie 1928

Poemas inconjuntos/Poeme despreunate

LAST POEM
(ditado pelo poeta no dia da sua morte)

É talvez o último dia da minha vida.
Saudei o sol, levantando a mão direita,
Mas não o saudei, para lhe dizer[1p] adeus,
Fiz sinal de gostar de o ver ainda, mais nada.

[A neve pôs...]

A neve pôs uma toalha empuxada[1p] na mesa de[2p] tudo.
Não se sente senão o que se passa dentro de casa.
Embrulho-me num cobertor e não penso sequer em pensar.
Sinto um gozo de animal e vagamente penso,
E adormeço sem menos utilidade que todas as ações do mundo.

[Gosto do céu...]

Gosto do céu porque não creio que ele seja infinito.
Que pode ter comigo o que não começa nem acaba?
Não creio no infinito, não creio na eternidade.
Creio que o espaço começa numa parte e numa parte acaba
E que aquém e além não há absolutamente nada.

LAST POEM
(dictat de poet în ziua morții sale)

Este poate ultima zi a vieții mele.
Am salutat soarele, ridicând mâna dreaptă,
Dar nu l-am salutat ca să-i spun[1r] adio,
I-am făcut semn că mi-a plăcut să-l mai văd, nimic mai mult.

[Zăpada a așternut...]

Zăpada a așternut o pânză întinsă[1r] pe[2r] masa a toate
câte sunt.
Nu se simte decât ceea ce se petrece în interiorul casei.
Mă învelesc în pătură și nici măcar nu mă gândesc la
a mă gândi.
Simt o plăcere animalică și abia gândesc,
Adorm fără mai puțin folos decât toate acțiunile de pe lume.

[Îmi place cerul...]

Îmi place cerul pentru că nu cred că e infinit.
Ce poate avea cu mine ceva ce nu începe
și nu se sfârșește?

Creio que o tempo tem um princípio e tem um fim,
E que antes e depois disso não havia tempo.
Porque há de ser isto falso? Falso é falar de infinitos
Como se soubéssemos o que são ou os pudéssemos entender.
Não: tudo é uma quantidade de cousas.
Tudo é definido, tudo é limitado, tudo é cousas.

[Para além da curva da estrada]

Para além da curva da estrada
Talvez haja um poço, e talvez um castelo,
E talvez apenas a continuação da estrada.
Não sei nem pergunto.
Enquanto vou na estrada antes da curva
Só olho para a estrada antes da curva,
Porque não posso ver senão a estrada antes da curva.
De nada me serviria estar olhando para outro lado
E para aquilo que não vejo.
Importemo-nos apenas com o lugar onde estamos.
Há beleza bastante em estar aqui e não noutra parte qualquer.
Se há alguém para além da curva da estrada,
Esses que se preocupem com o que há para além da curva da estrada.
Essa é que é a estrada para eles.
Se nós tivermos que chegar lá, quando lá chegarmos saberemos.
Por ora só sabemos que lá não estamos.
Aqui há só a estrada antes da curva, e antes da curva
Há a estrada sem curva nenhuma.

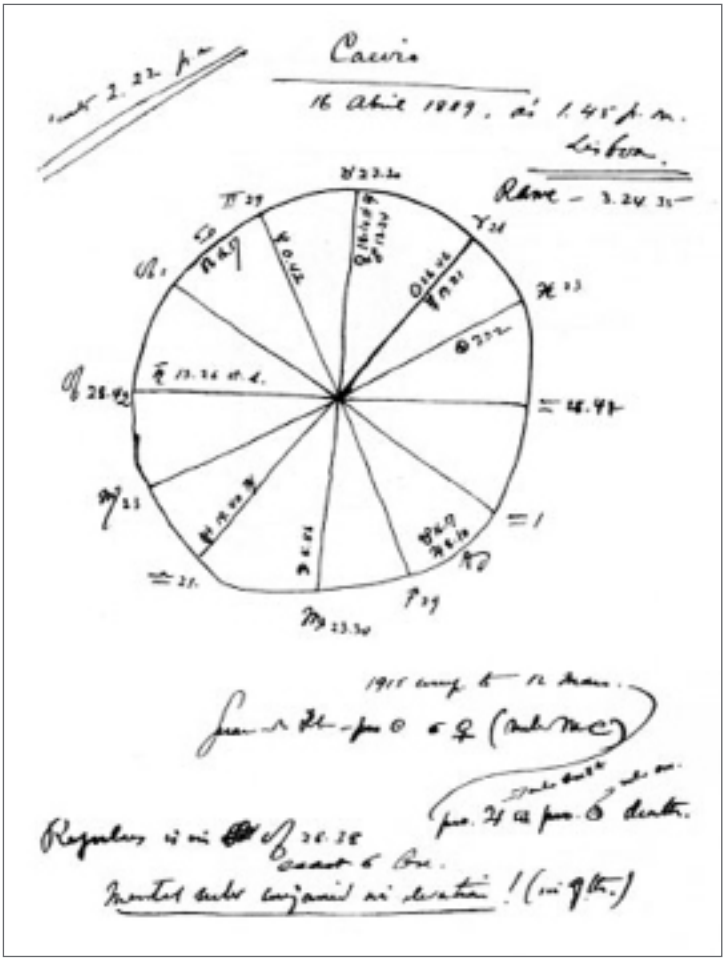

Nu cred în infinit, nu cred în eternitate.
Cred că spațiul începe într-o parte și se termină în alta
Și că dincoace și dincolo nu există absolut nimic.
Cred că timpul are un început și are un sfârșit,
Și că înainte și după nu există timp.
De ce să fie false toate acestea? Fals înseamnă să vorbești de infinituri
Ca și cum am ști ce sunt sau le-am putea înțelege.
Nu: totul este o grămadă de lucruri.
Totul e definit, totul e limitat, totul este lucruri.

[Dincolo de cotitura drumului]

Dincolo de cotitura drumului
Poate este o fântână, poate un castel,
Poate doar continuarea drumului.
Nu știu, nici nu întreb.
În timp ce merg pe drumul dinaintea cotiturii
Privesc doar drumul dinaintea cotiturii,
Pentru că nu pot să văd decât drumul dinaintea cotiturii.
Nu mi-ar servi la nimic să privesc în altă parte
Sau spre ceea ce nu pot să văd.
Să ne pese doar de locul în care ne aflăm.
E destulă frumusețe în a fi aici și nu în oricare altă parte.
Dacă există cineva dincolo de cotitura drumului,
Aceștia să se preocupe cu ceea ce este dincolo de cotitura drumului.
Acela este drumul pentru ei.
Dacă va trebui să ajungem acolo, când vom ajunge acolo, vom ști.
Deocamdată știm doar că nu ne aflăm acolo.
Aici există doar drumul dinaintea cotiturii, iar dinaintea cotiturii
E drumul fără nicio cotitură.

Note

LAST POEM / LAST POEM
Data: după 1920.
[1p, 1r] Var.: *„dizendo-lhe”/„spunându-i”.*

[A neve pôs...] / [Zăpada a așternut...]
[1p, 1r] Var.: *„calada”/„tăcută”.*
[2p, 2r] Var.: *„sobre”/„pe”.*

În imagine, *Carta astral/Horoscopul lui Alberto Caeiro alcătuit de Fernando Pessoa.*

În biografia fictivă creată de Pessoa pentru Caeiro, poetul s-a născut la Lisabona, la 16 aprilie 1889, ora 1.45 pm. Într-o adnotare, anul său de naștere este în schimb dat ca 1887 și se spune că mai are încă două nume (ca, de altfel, toate antroponimele portugheze), suprimate. Și-a trăit primii doi ani la Lisabona, apoi cea mai mare parte a vieții într-un sat din provincia Ribatejo, unde a scris majoritatea poeziilor sale. Revenit la Lisabona în 1915, a murit în același an de tuberculoză.

Universalia

CARTEA ANULUI 2022
„Mesajul/Mensagem" de Fernando Pessoa
Traducere de Dan Caragea, Editura Leviathan

Filiala București – Traduceri Literare a Uniunii Scriitorilor din România a acordat premiul Cartea anului 2022 volumului *Mesajul/Mensagem* de Fernando Pessoa, ediție bilingvă, traducere din limba portugheză, prefață și note de Dan Caragea, București, Editura Leviathan, 2022. Decernarea premiilor FITRALIT pe anul 2022 a avut loc la Biblioteca Metropolitană București joi, 23 noiembrie 2023.

„[…] Avem câteva importante traduceri din portugheză; cultura noastră se poate mândri cu posesia, în română, a principalilor autori portughezi, de la scriitorii medievali și până astăzi. De curând, o traducere excepțională vine să se adauge lungului șir – versiunea integrală a singurului volum antum de versuri portugheze scrise de Femando Pessoa, *Mensagem (Mesajul)*.

Deși cunoscut relativ târziu, Pessoa a fost rapid îmbrățișat de suflarea literară românească. Însuși volumul *Mensagem* s-a văzut tradus de două ori, dar prezenta traducere se ridică la la un nivel încă neatins până acum. A fost realizată de Dan Caragea și a apărut la Editura Leviathan din București, în 2022. […]

A încerca transpunerea în indiferent ce limbă a versurilor din *Mensagem* este o operație la care puțini traducători se hazardează. Aventura întreprinsă de Dan Caragea părea riscantă încă din plecare, dar ea s-a încheiat cu succes. Traducătorul reușește performanța de a da o versiune românească ce respectă scrupulos prozodia originalului portughez – operațiune dificilă, aproape imposibilă în cazul traducerii de poezie. Dată fiind valoarea emblematică a volumului, Dan Caragea a adăugat un voluminos aparat critic privitor la istoria Portugaliei, la personajele care apar în poeme. Discursul poetic pessonian atinge aici o concentrare neobișnuită. Poetul utilizează din plin polisemia unor cuvinte portugheze rare, creează sintagme neașteptate, recurge la versul de mică lungime parcă pentru a mări dificultatea decodării. Să spunem că de cele mai multe ori Dan Caragea a reușit variante care oferă cititorului român o cale de acces la universul straniu al volumului în cauză. Este, în plus, un volum bilingv, iar cei care citesc în portugheză au șansa de a putea urmări în paralel originalul lui Pessoa. […]" – **Mihai Zamfir**, *Eternul Pessoa*, „România literară", nr. 12–13, 24 martie 2023, p. 12.

„[…] Această nouă traducere, excelentă, superioară celorlalte două (de Roxana Eminescu, 1980 și Dinu Flămând, 2017) urmează cu fidelitate ediția princeps, realizată sub atenta supraveghere a poetului, publicată în octombrie 1934 la Parceria António Maria Pereira din Lisabona și reprodusă recent în ediția lui Luiz Fagundes Duarte (2020). […] Spun cu fidelitate, referindu-mă nu numai la acuratețea textului original, ci și la așezarea în pagină, așa cum a fost dorită de poet, păstrată riguros de Editura Leviathan pentru acest volum. […]

Caracterizat pe scurt, tripticul *Mensagem*, cuprinzând 44 de poezii scrise între 1913 și 1934, «prezintă istoria *esențială* a Imperiului Portughez – trecută, prezentă și viitoare –, altfel spus, nașterea, creșterea și descreșterea sau agonia, urmată de o prevestită resurecție. Două direcții mitice străbat această istorie, în termenii lui Mircea Eliade: una genetică, a originii, și o alta, soteriologică, a menirii.» (Dan Caragea, *Prefață*). Traducerea, completată de prefață și note erudite, a însemnat în acest caz, în primul rând, echivalarea pentru cititorul român a *figurilor esențiale* ale istoriei Portugaliei, într-un limbaj care să devină semnificativ inclusiv prin detalii istorico-mitologice, pentru o cât mai exactă descifrare în limba țintă a planului referențial din versurile lui Pessoa […].

Punând față în față originalul și traducerea, vraja textului, cu impresia acestei lumi de demult, adesea concurând la semnificație mitologică, se păstrează, desigur și datorită formei perfecte din punct de vedere prozodic. […]

Avem, așadar, o traducere pe cât de doct documentată, pe atât de expresivă în conținut, formă și – nu greșesc spunând – sonoritate pentru cititorul de limbă română." – **Costin Tuchilă**, *„Mesajul" de Fernando Pessoa sau Vestirea noii religii*, revista „Leviathan", nr. 4 (17), octombrie–decembrie 2022, pp. 11–12. Vezi și: **https://editura.leviathan.ro/2022/09/23/fernando-pessoa-mesajul-mensagem-editie-bilingva/**

Universalia

POEȚI SUEDEZI
PERNILLA BERGLUND și MICHAEL ECONOMOU
Prezentare și traducere de Daniel Onaca

Cine descoperă vreo asemănare între universurile poetice ale celor doi autori suedezi prezentați mai jos ar merita o mențiune specială. Una explorează mediul citadin, altul scrutează orizonturi marine, una se concentrează în mod declarat asupra propriei identități, celălalt se deschide spre condiția altor existențe, una expune supliciul anonimatului, celălalt, valențele unor personalități celebre. **Pernilla Berglund** adoptă poziția militantului marcat de patos social, **Michael Economou** preferă postura metafizicianului imperturbabil… Și totuși: ambii poeți abordează aspecte din țesătura problemelor existențiale proprii timpului nostru.

Fotografie de Elin Berge

Pernilla Berglund s-a născut în 1982 în Umeå, în nordul Suediei. A debutat în 2013. Este membră a Uniunii Scriitorilor. Ca autoare independentă, este profesoară și coacher în cadrul unor ateliere de scriere literară. Timp de câțiva ani a fost redactor al revistei „Provins".

Până acum, Pernilla a publicat trei culegeri de poezie, toate trei fiind nominalizate pentru premii literare în reviste suedeze. Pentru volumul *Rätten* (din care au fost selectate poemele de mai jos) a primit „Norrlands litteraturpris" pe anul 2020. Poezia sa a fost tradusă în sârbă, slovenă, daneză, rusă și engleză.

Dikter ur *Rätten*

Vintrarna blir bara varmare.
En sen höst hade jag stått vid graven
på Ammarnäs kyrkogård.

Den låga stenmuren
runt om kyrkogården, kapellet.
Kyrkstugorna närmast vägen ner mot byn.
Ängen upp mot backen.
Där är berättelsen.

Men solen bröt inte igenom.

*

En gång ute på sjön,
Engelbert faller över bord
som om han skulle följa näten ner i vattnet
snart täcker sjön hans kropp
sonen lyckas rädda honom upp ur vattnet

du skriver att de döda nu är fler
än byns levande invånare

Versuri din volumul *Îndreptățirea*

Iernile sunt tot mai calde.
Într-o toamnă târzie, stăteam lângă mormânt
în cimitirul din Ammarnäs.

Zidul jos de piatră
din jurul cimitirului, capela.
Căsuțele de lângă drumul care cobora spre sat.
Tăpșanul de pe deal.
Acolo este povestea.

Dar soarele nu a străbătut.

*

Odată pe lac,
Engelbert cade din barcă
de parcă s-ar afunda în apă după năvod
lacul îi învăluie trupul pe loc
fiul izbutește să-l salveze din apă

scrii că acum morții sunt mai mulți
decât locuitorii vii din sat

*

Vårvinter vi måste ta oss över isen snabbt
spår och leder hela dagen säger du
att jag undviker

de här två spåren över isen älven
all den kunskap som jag saknar
får jag skriva att du gråter?
vet du att jag alltid läser?

varje vår när skogsvägen ses över
fyller igen hål och flyttar stenar
de som hjälps åt det är inte allt

* * *

Jag följer farfar på fyrhjuling
upp i skogen för att plocka hjortron.
Vi går ifrån varandra på myren.
Det finns en bäck som rinner
i riktning mot älven.
Jag undrar om jag skulle finna platsen,
om jag vet var den ligger.
De orange bären i min röda hink.
Den glesa skogen, björkarna.
Vi möts igen vid fyrhjulingen.

*

Jag närmar mig trädet, ser det,
mönstren i barken det gråaktiga
när jag går förbi tittar jag framåt bortåt
men känner hela tiden trädet nära axeln
bakom ryggen när jag lämnar det trädet
som alltid andas jag ser mot nästa

*

Striden din far förde handlade
om att få upprättelse för sin far
du skriver om att mötas i att veta
vad en förälder ibland måste göra
jag tvivlar fortfarande
på mina egna upplevelser

Jag vet inte hur länge bäcken rinner
Det nedskrivna är bara beskrivningar
När du går tillbaka
till upplevelsen av minnet
du undviker sanningen
du älskar sanningen
du går inte med på sanningen
du går över klipporna, upp på stigen
när vattnet kommer för nära
du har gått den här sträckan
flera gånger förut
går det att sluta nu?

Vi kommer till båthuset
Där packar vi båten
och skjuter ut från land. En gång
tog jag fyrhjulingen dit upp själv.
Det var kväll och ett par turister
hade glömt något i byn

*

Mai spre primăvară trebuie să trecem iute gheața
urme și cărări toată ziua tu spui
că eu le evit

aceste două urme peste râul înghețat
toate cunoștințele care îmi lipsesc
pot să scriu că plângi?
știi că eu citesc întotdeauna?

în fiecare primăvară drumeagul din pădure
e refăcut gropile umplute pietrele mutate
ce se rezolvă prin asta nu e totul

* * *

Merg cu bunicul în ATV-ul lui
sus în pădure la cules de *hjortron*.
În mlaștină ne răzletim unul de altul.
Dau peste un pârâu ce curge
în direcția râului.
Mă întreb dacă aș putea găsi locul,
dacă știu unde se află.
Boabele portocalii din găleata roșie.
Pădurea cu copaci rari, mestecenii.
Ne întâlnim din nou lângă ATV.

*

Mă apropii de copac, îl văd,
liniile de pe scoarța cenușie
când trec pe lângă el privesc înainte
dar îl simt tot timpul lângă umărul meu
în spate când mă îndepărtez de copacul
care încă mai respiră văd un altul

*

Lupta dusă de tatăl tău privea
nedreptatea făcută părintelui său
tu descrii acea întâlnire ca să afli
ce trebuie să facă uneori un părinte
încă mă îndoiesc
de propriile mele experiențe

Nu știu cât timp curge pârâul
Cele consemnate sunt doar descrieri
Când te întorci
la experiența memoriei
eviți adevărul
iubești adevărul
nu ești de acord cu adevărul
calci peste stânci, pe potecă în sus
când apa se apropie prea mult
ai parcurs această distanță
de multe ori înainte
te poți opri acum?

Ajungem la magazia bărcii
Acolo pregătim barca
și o tragem spre apă. Odată
am condus singură ATV-ul sus.
Era seară și câțiva turiști
uitaseră ceva în sat

som jag tog med upp till sjön.
De väntade vid båthuset.

Det är en vik man måste lämna
för att nå den större sjön ett sund,
sjön blir grundare, vattnet
strömmande, båten stöter mot stenar

Nere vid sjöstranden, slyn växer
ända ner mot vattnet.
Stranden är en smal remsa mörk sand
innan växtligheten tar vid.
På sidorna om stranden växer slyn
ända ner mot vattnet.

i-am dus până sus la lac.
M-au așteptat lângă magazie.

Ca să ajungi în largul lacului trebuie
să lași golful să treci printr-o strâmtoare,
apa golfului nu e adâncă
barca se lovește de pietrele de pe fund

Pe malul lacului cresc lăstari
până la marginea apei.
Prundișul e o fâșie îngustă de nisip negru
încă lipsit de vegetație.
Pe laturile malului crește rogoz
până la marginea apei.

Notă: hjortron – specie de mure galbene ce cresc mai cu seamă în Scandinavia pe terenuri mlăștinoase.

Nils von Dardel (1888–1943), *Portretul doamnei Eva Bonnier*, 1926

Michael Economou s-a născut în 1956 în Malmö din tată grec și mamă suedeză. După debutul din anul 1988, a publicat în jur de 25 de cărți, majoritatea fiind culegeri de poezie. Michael Economou este membru al Uniunii Scriitorilor. Scrie și publică în mod regulat eseuri și articole de critică literară în mai multe cotidiane și reviste de cultură.

De-a lungul anilor a tradus în suedeză poeme de Elytis, Kavafis, Thanasis Valtinos și Dimitris Kalokiris (împreună cu poetul și criticul Vasilis Papageorgiou), precum și versuri ale celebrului călugăr trapist Thomas Merton (împreună cu poetul Stefan Albrektsson). Una dintre cele mai recente lucrări ale sale este o biografie a lui Ted Hughes și Sylvia Plath (*Ted & Sylvia An Attempt at Understanding*), apărută în anul 2022.

Sakta vänjer skeppet sig
[ALE STENAR, ÖSTERLEN]

Stjärnhimlen står i givakt ovan Ale stenar.
Sakta vänjer skeppet sig vid ljusparaden.
Änglar snokar som om de var frustrerade
sjömän, osäkra på riktningen.
En fjärran hamn väntar,
longitud och latitud spelar tärning
om geografin.
Rymdens vågor slår längs relingen
utan att kunna oroa havet
som fyller midnattssjälens farled.
En lysmask i fören lägger ut färdplanen
så att denna andas ljus och mörker
om vartannat.
Den som inte räds svarta hål
eller kosmisk svindel får hålla utsikt.

Men de andra, de som inte kan drömma
och som tvunget låter sig styras av sina
digitala almanackor,
vet inte vilken tid
som just förflyter eller som är förfluten.
De ska aldrig låta sin själ sjunka
in i horisontens djupare kalendrar.

*

Några timmar senare står allt stilla:
Ale stenar ratar spåren av månens resa,
morgonens torra bländverk styr nu färden.
Slokörade änglar ror hem
de sista reminiscenserna av natten,
som om mörkret ensamt
styrt en nedtystad död illusion.

Färdplats

Linje av horisonter, vattenkust,
vattenesplanad, sol av bärnsten
flyter fram i vindens färger,
himmel från överallt dansar
längs en sträcka av tusentals år,
vattenkorridor, vattenlunga,
vattenöga, tiden är de dödas dröm,

Nava se obișnuiește încet
[ALE STENAR [1], ÖSTERLEN]

Cerul înstelat veghează Pietrele Ale
Nava se obișnuiește încet cu parada luminii.
Îngerii dau târcoale ca și cum ar fi frustrați
marinari, nesiguri de direcție.
Un port îndepărtat așteaptă,
longitudinea și latitudinea joacă zaruri
mizând pe geografie.
Valurile spațiului bat de-a lungul balustradei
fără să poată tulbura marea
ce umple calea sufletului la miezul nopții.
Un licurici la proră prezintă foaia de zbor
astfel încât să respire alternativ lumină
și întuneric
Cel care nu se teme de găuri negre
ori de vertijul cosmic va trebui să păzească.

Dar ceilalți, cei care nu sunt în stare să viseze
și care sunt siliți să se lase comandați
de calendare digitale,
nu știu care timp
trece chiar acum ori care tocmai a trecut.
Ei nu-și vor lăsa sufletul să se scufunde
în calendarele mai adânci ale orizontului.

*

Câteva ore mai târziu, domnește pacea:
Pietrele Ale șterg urmele călătoriei lunii,
acum luciul uscat al dimineții ghidează călătoria.
Îngeri buimaci duc spre acasă
cele din urmă reminiscențe ale nopții,
ca și cum întunericul singur
a condus o amuțită iluzie moartă.

Locul de plecare

Linia orizontului, malul apei,
cheiul, soarele de chihlimbar
plutește în culorile vântului,
cerul de pretutindeni dansează
de-a lungul a mii de ani,
coridor de apă, plămân de apă,
ochi de apă, timpul este visul morților,

den fortsätter genom våra tankar
och bilder och har en kropp
av stenar, en skrift av stjärnor
och havsörnar, den fortsätter
längs vattnets spegling i himlens
mysterium, en tusenårig färd
framsprängd i detta nu: gravplats,
viloplats, färdplats skulpterad
i min dikt som löper genom tiden,
Havängsdösen förtöjd i detta
genomskinliga ljus som löper
genom världen, de döda vill se
de levande, orden vill färdas
i detta möte, röster talar
med ett ljud av sten, min dikt
slutar med en fråga, ord av sten
faller ut över Hanöbukten, konturerna
till en mycket större dikt skrivs
i havsluften, frågan stensätts
men tystnar inte: är allt ljus
de dödas dröm om frihet?

Derek Walcott är inte närvarande

Inte ges återupprättelsens pris 1992:
Derek Walcott står inte kvar på scenen.
Han flyr långt bort.
Denna scen är inget hav med fri sikt utåt.
Bakstycket på hans frack fladdrar värre
än svartgråa segel hemma i Karibien.
På skonaren *Flykten* ser han
havet samla sig: storm i sikte!
Men den horisont som räknas
är den som poesin kräver av honom.
Walcott seglar i orden som väntar
på sin hamnplats i strofen.

Moderns röst ekar lavendelrikt,
skör som tobak:
„Skriv din dikt som om det gäller havet,
inget annat!"
Hennes uppmaning
lättar ankar livet genom,
tillåter honom att vara disträ
också intill kungar.
Dikt är den enda värdiga scenen
inom en levande poet!
Och inte plågar vandringssjälen honom:
nomadskapet är en lisa för själen.
Medaljens prissumma
hängs om halsen på honom,
inifrån ett kassaskåp
som ska öppnas av Karibien.
Han måste resa vidare.
Seglatsen är evig,
solljuset släpper inte taget om världen.
Hans själ vägrar låta sig akterseglas:
frid ges i tanken på att kontinenter
ständigt rör sig mot varandra,

ce trece prin gândurile și imaginile
noastre și care posedă un trup
de pietre, o scriere de stele
și vulturi de mare, continuă
de-a lungul apei reflectate în misterul
cerului, călătorie de o mie de ani
implantată în acest acum: mormânt,
loc de odihnă, loc de plecare sculptat
în poemul meu ce traversează timpul,
dolmenul [2] din Haväng înfipt în această
lumină transparentă care trece
prin lume, morții vor să-i vadă
pe cei vii, cuvintele vor să ia parte
la această întâlnire, vocile vorbesc
cu sunet de piatră, poezia mea
sfârșește cu o întrebare, cuvinte de piatră
se prăbușesc în golful Hanö, conturul
unui poem mult mai mare se scrie
în aerul mării, zidită e întrebarea
dar nu amuțește: lumină este oare
visul de libertate al morților?

Derek Walcott nu este prezent

Nu a primit premiul de reabilitare în 1992:
Derek Walcott nu a rămas pe scenă.
El fuge departe.
Scena nu e un ocean cu vedere spre larg.
Pulpana hainei sale flutură mult mai tare
decât vela cenușie acasă în Caraibe.
Pe goeleta „Fuga" vede
cum se învolburează marea.
Dar orizontul care contează
e cel pe care poezia îl pretinde de la el.
Walcott plutește în cuvinte ce-și așteaptă
locul de acostare în strofe.

Vocea mamei răsună plină ca lavanda,
fragilă ca tutunul:
„Scrie-ți poezia ca și cum în joc e marea,
nimic altceva!"
Îndemnul ei
ridică ancore în toată viața,
îi îngăduia să fie distrat chiar și când
era în preajma regilor.
Poezia e singura scenă onorabilă
a unui poet în viață!
Iar sufletul rătăcitor nu-l chinuie:
nomadismul este o încântare.
Prețul medaliei
îi atârnă de gât
dintr-un seif
ce va fi deschis de Caraibe.
Trebuie să continue.
Călătoria e veșnică,
lumea nu scapă din lumina soarelui.
Sufletul lui nu se lasă depășit:
pacea vine odată cu gândul că continentele
se apropie mereu unul de altul,

om än millimetervis –
likt ett ords långsamma rörelse
djupt inne i en dikt –
aldrig mer än ett ljussken i taget.

Medelhavets kärlek till Mikis Theodorakis

Sjövägar,
sundsleder,
vattenesplanader,
havskorridorer
där färjan färdas i ett musikaliskt svalg
mellan öar grånande som antik marmor,
längs kuster värdiga i grön givakt –
Mikis Theodorakis är på väg till Kreta:
träkistan överväldigas av toner,
fylls av liv, fylls av ljus, fylls av världar,
fylls av Mikis Theodorakis.

Årtusendena mellan då och nu
står stilla, delfinerna transcenderar ögonblicket
när Kreta skymtar långt borta vid horisonten.
Där härskar Minos och Mikis över havet –
färjekortegen skriver historia: vilken triumf!
Den assonansrika tanken på att inget
som varit levande kan dö lyfter ovan vattnet,
följer måsarnas flykt in i himlen.
Mysteriets skrift av stjärnor och havsörnar
regisserar sista resan, färdplats
blir åter viloplats
i detta genomskinliga havsljus som
löper genom de dödas långa dröm
om ständig frihet.

Men aldrig fruktar flyttfåglarna en sorg
i fritt fall, inte spelar tillvarons slumpartade
gryningsljust och skymningsmörkt någon roll
för Medelhavets så extatiskt återkommande oceanflöde:
saknad och hopp och livslängtan ljuder
likt ett tidlöst crescendorikt eko när Kreta
skymtar i disets spegling av släktskap
mellan årtusenden: då och nu går sedan
hand i hand med byborna som sjunger
längs bergsvägarna på ön medan
träkistans levande musik av
Mikis Theodorakis
förs till sista
vilan.

milimetru cu milimetru –
precum mișcarea lentă a unui cuvânt
în adâncul unei poezii –
nu mai mult decât o lucire odată.

Dragostea mării pentru Mikis Theodorakis

Căi navigabile,
strâmtori,
esplanade de apă,
coridoare maritime
prin care feribotul trece într-un gâtlej muzical
printre insule alb-cenușii ca marmura antică,
de-a lungul coastelor solemne în semn de salut –
Mikis Theodorakis este în drum spre Creta:
cufărul de lemn doldora de sunete,
plin de viață, plin de lumină, plin de lumi,
plin de Mikis Theodorakis.

Mileniile dintre atunci și acum
stau nemișcate, delfinii transcend momentul
când Creta se profilează departe la orizont.
Acolo Minos și Mikis domnesc peste mare –
feribotul scrie o nouă istorie: ce triumf!
Asonantul gând că nimic din ce-a fost viu
nu poate muri se înalță din apă, urmărește
zborul pescărușilor spre cer.
Scrierea secretă a stelelor și a vulturilor de mare
regizează ultimul drum, locul de plecare
devine din nou loc de odihnă
în această lumină transparentă a mării care
aleargă prin lungul vis al morților
despre veșnica libertate.

Dar păsările migratoare nu se tem niciodată
de tristețea în cădere liberă, lumina întâmplătoare
a zorilor și întunericul amurgului nu au niciun rol
în recurentul oceanic flux extatic al Mediteranei:
pierderea, speranța și dorul de viață sună
ca un atemporal ecou în crescendo atunci când Creta
se întrezărește în ceața reflectând înrudirea dintre
milenii: acum ca și atunci călătorește apoi
de mână cu sătenii care de-a lungul căilor
muntoase ale insulei cântă în timp ce
sicriul de lemn cu muzica vie
a lui Mikis Theodorakis
e purtat spre odihna
cea veșnică.

Note

[1] **Ale stenar**: monument megalitic format din pietre funerare dispuse în forma fundului de corabie. Ansamblul este situat pe o înălțime aflată în sudul Suediei, pe coasta estică a regiunii Österlen din Scania.

[2] **Dolmen**: monument funerar megalitic, format dintr-o lespede mare de piatră așezată orizontal pe altele dispuse vertical. Locul datează din epoca de piatră și este situat în rezervația naturală Haväng din estul Scaniei.

[3] Rămășițele pământești ale lui Theodorakis au fost purtate peste Mediterana pentru a fi depuse lângă mormântul părinților săi din Creta.

Universalia

TIGRII ÎN CEA DE-A ZECEA ZI de Zakaria Tamer Prezentare și traducere din limba arabă de George Grigore

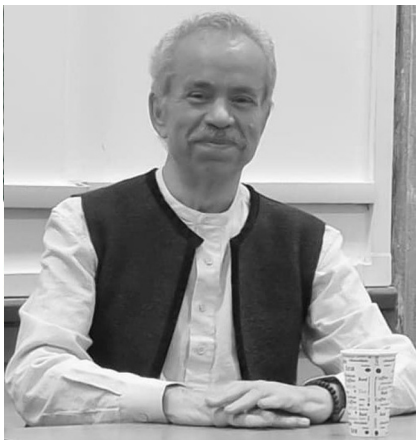

George Grigore

Profesor universitar doctor,
Universitatea din Bucureşti,
Facultatea de Limbi şi Literaturi Străine,
Catedra de Limbi şi Literaturi Orientale,
Secţia Arabă
Scriitor și traducător
Membru al Uniunii Scriitorilor
din România
Ambasador al Alianţei Civilizaţiilor
(organism ONU) pentru România
(din 2008)

Zakaria Tamer este un prozator sirian, născut în 1931, care devine celebru imediat după publicarea, în 1960, a primei sale culegeri de nuvele intitulată *Ṣahīl al-ğawād al-abyaḍ* (*Nechezatul calului alb*) cu care este marcată o nouă etapă a nuvelisticii arabe. Urmează *Rabīʿfī- l-ramād* (*Primăvară în cenușă*), în 1963*; Ar-Raʿd* (*Tunetul*), în 1970, culegere tradusă în limba română de Oana Ghica și publicată la Editura Ars Longa, în 2010, apoi *Dimašq al-ḥarāʾiq* (*Damascul în flăcări*), în 1973; *an-Numūrfī l-yawm al-ʿāšir* (*Tigrii în cea de-a zecea zi*), în 1978, culegere din care face parte și nuvela redată mai jos în traducere și care dă, de altfel, titlul volumului respectiv; *Nidāʾ Nūḥ* (*Chemarea lui Noe*), în 1994; *Al-Ḥiṣrim* (*Agurida*), în 2000, *al-Qunfuḍ* (*Ariciul*), în 2005 etc.

Zakaria Tamer

"These stories will make readers laugh to the point of tears"
Nihad Sirees, author of
The Silence and the Roar
BREAKING KNEES
SIXTY-THREE
VERY SHORT STORIES
FROM SYRIA
ZAKARIA TAMER
TRANSLATED FROM THE ARABIC BY IBRAHIM MUHAWI

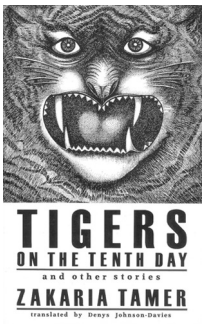

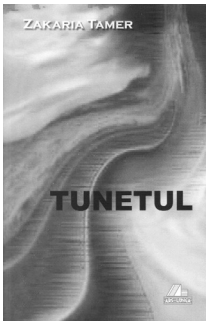

Pădurile se retrăseseră undeva departe de tigrul întemnițat într-o cușcă, însă el nu le putea uita. Se holbă furios la bărbații care roiau în jurul cuștii sale, în vreme ce ochii lor îi luau seama pe îndelete, mânați de o curiozitate vie, nereținută de niciun fel de teamă. Unul dintre ei vorbea pe un ton calm, autoritar: „Dacă vreți cu adevărat să faceți ceea ce fac eu, să deveniți îmblânzitori, trebuie să nu uitați nicio clipă că stomacul potrivnicului vostru este ținta voastră principală. Vei vedea că această profesie este și grea, și ușoară, în același timp. Uitați-vă la acest tigru: fioros, îngâmfat până peste poate, mândru nevoie mare de libertatea, puterea și strălucirea de care se bucură. Însă se va schimba, da, va deveni blând și ascultător ca un țânc. Priviți cu atenție ce se întâmplă între cel care are mâncarea și cel care și-o dorește, și băgați bine la cap.” Bărbații se zoriră care mai de care să declare cât de hotărâți sunt să se dedice meseriei de îmblânzitor. Îmblânzitorul zâmbi bucuros, apoi i se adresă tigrului, întrebându-l cu o umbră de batjocură în glas: „Ei, și cum se simte oaspetele nostru drag?” „Adu-mi mâncarea, căci a venit vremea să mănânc”, spuse tigrul. „Tu, prizonierul meu, îmi poruncești mie!?”, spuse îmblânzitorul cu uimire prefăcută. „Ce tigru caraghios! Ar cam trebui să-ți dai seama că eu sunt singurul care dă porunci pe

aici." „Nimeni nu poruncește tigrilor", spuse tigrul. „Dar nu mai ești tigru acum", spuse îmblânzitorul. „În pădure, da, erai tigru, dar acum, ești în cușcă, unde nu ești altceva decât un sclav prăpădit ce se supune poruncilor și faci întocmai ce vreau eu să faci." „Nu sunt sclavul nimănui", răspunse tigrul cu obidă. „Trebuie să-mi dai ascultare, căci eu sunt cel cu mâncarea", spuse îmblânzitorul. „Nu am nevoie de mâncarea ta", spuse tigrul. „Atunci, rabdă de foame, după cum ți-e vrerea", spuse îmblânzitorul. „Nu te voi sili să faci ceea ce nu dorești a face". Apoi, se întoarse către ucenicii săi, adăugând: „O să vedeți cum se va răzgândi, căci capul ținut pe sus nu astâmpără ghiorăiturile burții lihnite". Tigrului i se făcu foame. Își aminti atunci cu amărăciune de zilele în care pornea ca vijelia, fără nicio opreliște, în hărțuirea prăzii.

A doua zi, îmblânzitorul și ucenicii săi făcură iarăși roată în jurul cuștii. „Nu ți-e foame?", întrebă îmblânzitorul. „Cu siguranță ți-e foame, o foame care deja te chinuie și-ți dă dureri. Hai, spune că ți-e foame și vei primi toată carnea care-ți trebuie." Tigrul rămase tăcut. Îmblânzitorul adăugă: „Fă cum îți spun, nu mai fi prost. Mărturisește că ți-e foame și vei fi săturat pe loc". „Mi-e foame", spuse tigrul. Îmblânzitorul rânji și le spuse ucenicilor săi: „Iată-l că a picat într-o capcană din care nu va mai scăpa niciodată." Atunci, dădu poruncă, iar tigrul fu copleșit de atâta carne. A treia zi, îmblânzitorul îi spuse tigrului: „Dacă vrei să capeți de mâncare, fă ce ți-am cerut." „Nici nu vreau să aud", spuse tigrul. „Nu fi atât de grăbit", spuse îmblânzitorul. „Ce-ți cer eu este foarte simplu. Acum, tu te învârți în cușcă, nu?, dar când îți spun «oprește-te», «te oprești»." Tigrul își zise în sinea lui: „Este într-adevăr o cerere atât de banală că nu merită să mă încăpățânez și să rabd de foame degeaba." Stai pe loc!", răcni îmblânzitorul aspru, poruncitor. Tigrul rămase imediat pironit locului. „Bravo", spuse îmblânzitorul pe un ton prietenos. Tigrul se bucură și se puse pe înfulecat cu poftă, în vreme ce îmblânzitorul le lămurea discipolilor săi: „În câteva zile va deveni un tigru de hârtie."

A patra zi, tigrul îi spuse îmblânzitorului: „Mi-e foame! Spune-mi să mă opresc." „Aha, a prins să-i fie pe plac poruncile mele", le spuse îmblânzitorul ucenicilor săi. Apoi, întorcându-se către tigru, îi spuse: „Nu vei primi de mâncare azi, decât dacă miauni ca o pisică." Tigrul se puse pe imitat mieunatul pisicilor, însă îmblânzitorul se strâmbă și-i zise cu dispreț: „A fost groaznic. Un mârâit nu este un mieunat." Tigrul încercă din nou, însă chipul îmblânzitorului rămase împietrit. „Taci! Taci! Imiți îngrozitor!", spuse îmblânzitorul cu dezgust. „Te las astăzi să te pui la punct cu mieunatul, iar mâine voi veni să te pun iarăși la încercare. Dacă reușești, vei mânca, dar dacă nu reușești, nu vei mânca." Îmblânzitorul se depărtă de cușca tigrului cu pași înadins înceți, urmat de ucenicii care tot șușoteau și chicoteau între ei. Tigrul chemă atunci pădurile, implorându-le ajutorul, dar erau prea departe ca să-l mai audă.

A cincea zi, îmblânzitorul îi spuse tigrului: „Dacă poți mieuna ca o pisică, vei primi o bucată mare de carne proaspătă." Tigrul mieună, iar îmblânzitorul bătu din palme. „Nemaipomenit!", spuse îmblânzitorul cu bucurie. „Miauni întocmai ca o pisică în februarie", și îi aruncă o halcă zdravănă de carne.

A șasea zi, de îndată ce îmblânzitorul se apropie de cușcă, acesta și scoase un mieunat, dar fața îmblânzitorului rămase neclintită. „Dar am mieunat ca o pisicuță!!!", spuse tigrul. „Bine! Fă ca un măgar acum!", porunci îmblânzitorul. Tigrul mormăi plin de obidă: „Sunt un tigru. Dobitoacele pădurii se tem de mine. Să rag ca un măgar? Nu, mai bine mor!" Îmblânzitorul îl lăsă în pace, fără să îi mai zică vreo vorbă.

A șaptea zi, îmblânzitorul s-a apropiat de cușca tigrului cu un zâmbet blând. „Nu vrei să mănânci?" „Vreau să mănânc", răspunse tigrul. „Carnea pe care o vei mânca are un preț", spuse îmblânzitorul. „Rage ca măgarul și îți vei primi porția!" Tigrul încercă să-și amintească de pădure, dar nu izbuti. Închise ochii și scoase un „Iha-iha!" „Răgetul tău nu a fost prea convingător, dar îți voi da o bucată de carne așa, de milă", spuse îmblânzitorul.

A opta zi, îmblânzitorul îi spuse tigrului: „Voi rosti începutul unei cuvântări și, când termin, tu să bați din palme cu entuziasm". „Sigur, voi bate din palme", spuse tigrul. Îmblânzitorul își începu cuvântarea: „Cetățeni… Am avut de multe ori prilejul de a ne lămuri poziția cu privire la cauzele fundamentale din aceste vremuri, iar această poziție hotărâtă și limpede nu se va schimba indiferent de felul în care puterile potrivnice nouă vor unelti împotriva noastră, căci cu credință, vom ieși mereu învingători." „Nu am înțeles ce ai spus", zise tigrul. „Trebuie să-ți placă tot ceea ce spun și să aplauzi cu entuziasm." „Iartă-mă", a spus tigrul. „Sunt neștiutor, lipsit de carte. Cuvintele tale sunt mărețe și voi bate din palme așa cum vrei." Și tigrul bătu din palme, însă îmblânzitorul îi spuse cu reproș: „Mie nu-mi plac fățărnicia și nici fățarnicii, ca atare astăzi nu vei primi nimic de mâncare drept pedeapsă."

A noua zi, îmblânzitorul veni cu o mână de iarbă pe care i-o aruncă tigrului, spunându-i: „Mănâncă!" „Ce e asta?" zise tigrul, „eu sunt mâncător de carne!" Îmblânzitorul îi spuse: „De azi înainte nu vei mai mânca decât iarbă!" Când foamea îl răzbi, se apucă de ros iarbă, dar gustul ei îl făcu să se înfioare de scârbă. Se îndepărtă, dar cum foamea nu-i dădea pace, se întoarse iarăși la mănunchiul de iarbă și începu să-l molfăie până când încet-încet se obișnui cu gustul.

A zecea zi, îmblânzitorul dispăru și odată cu el dispărură și ucenicii, și cușca, și tigrul. Tigrul deveni un cetățean, iar cușca, orașul.

Echo

Rudy Roth, Spania

Poeme din volumul *Geometriile contradictorii ale singurătății*, Iași, Editura Ars Longa, 2019

Lângă

Lângă tâmple, aceeaşi tăcere
Şi cearcănele timpului,
Scrijelite adânc
Pe cadranul scorojit
Al ceasului moştenit de la tata.

Lângă inimă, aceleași cioburi
Înghesuite-n vechile vitralii
Cu geometrii contradictorii,
Lângă care, odinioară,
Destinul îmi tatuase
Visul tău pe pleoape…

Au şubrezit până şi schelele
De care strămoşii mei ceasornicari,
Vânzători de timp pe datorie,
Şi-au rezemat aproape dintotdeauna
Tristețile ereditare.

Timișoara – 1 martie 2012

Di fianco

Vicino alle tempie, lo stesso silenzio
E le occhiaie del tempo,
Profondamente scarabocchiate,
Sul quadrante avvizzito
Dell'orologio ereditato da mio padre.

Vicino al cuore, gli stessi frantumi
Ammucchiati in vecchie vetrate
Con geometrie contrastanti,
Accanto a cui, una volta,
Il destino mi aveva tatuato
Il tuo sogno sulle palpebre…

Si sono sgretolate persino le intelaiature
Su cui i miei orologiai antenati,
Venditori di tempo a debito,
Si sono quasi sempre appoggiate
Le loro ereditarie tristezze.

Timișoara – 1° marzo 2012

Altfel

Azi am să te trăiesc altfel.
Cel mai probabil,
Ca pe o întâmplare
Sau ca pe un zbor încarnat
Într-o ploaie de fluturi.

De fapt, e posibil ca și mâine
Să te trăiesc, de asemenea altfel,
Poate ca pe o sugestie
Sau, de ce nu, ca pe întunericul
Din miezul unei crisalide.

Știu însă sigur că duminică
Nu o să mai am ce trăi
Pentru că, aidoma fluturilor
Îmi voi agăța setea de lumină
De aripile molatice ale singurătății.

Palma de Mallorca – 28 noiembrie 2017

Diversamente

Oggi ti vivrò diversamente.
Molto probabilmente,
Come un caso
O come un volo incarnato
In una pioggia di farfalle.

Infatti, può darsi che anche domani
Ti viva diversamente,
Forse come un suggerimento
O, perché no, come il buio
Dal cuore di una crisalide.

Ma son certo che la domenica
Non avrò più niente di cui vivere
Perché proprio come le farfalle
Aggrapperò la mia sete di luce
Alle delicate ali della solitudine.

Palma di Maiorca – 28 novembre 2017

Neîncetat

Aș veni către tine, femeie,
Dacă nu mi-ar fi teamă
C-am să-ți găsesc în priviri
Vreo răstălmăcire simplistă
A trecerii mele
Printre înfiorările lumii.

Perpetuo

Vorrei venire da te, donna,
Se solo non avessi paura
Di trovare nei tuoi occhi
Qualche svoltata facile
Del mio passaggio
Tra i brividi del mondo.

Aș veni către tine, femeie,
Dac-aș ști cum să liniștesc
Acest demon al renunțării,
Ce-mi stă ghemuit în suflet
Și-mi tulbură, neîncetat, nopțile
Cu deliranta lui spaimă
De iubiri neîmpărtășite.

Palma de Mallorca – 24 februarie 2018

Vorrei venire da te, donna,
Se solo sapessi come calmare
Questo demonio della rinuncia,
Che sta acchiocciolato nell'anima
E intorbida le notti eternamente
Col suo delirante sgomento
Di amori non corrisposti.

Palma di Maiorca – 24 febbraio 2018

Traducere în limba italiană de Nicoleta Presură-Călina
Traduzione in italiano
Nicoleta Presură-Călina

Sub

Sub povara măștilor tale,
Visului meu
I s-au strivit conturile,
Până când a devenit
Doar un colaj
De senzații translucide,
În care o iubire schematizată
Și-a înjumătățit sensul
În două non-identități.

Son Veri Nou – 14 martie 2014

Întocmai

Întocmai ca într-un vis orb,
Îți percep absența,
Ca pe o senzație olfactivă
În care notele de ambră
Ale parfumului tău
Își încorporează sensul
În mireasma inconfundabilă
A liniștii…

Palma de Mallorca – 21 februarie 2018

تحت

تحت وطأة أقنعتك ،
تحطمت الخطوط الكنتورية لحلمي ،
حتى أصبح مجرد كولاجا من الأحاسيس الشفافة ،
الذي شطر الحب السطحي معناه فيه
إلى اثنين من عدم الهويات

تماما

تماما كما في حلم أعمى
أشعر بغيابك
كإحساس شمي
و تشتمل ظلال عنبر من عطرك
على معناها
في رائحة لا لبس فيها للهدوء

Traducere în limba arabă de Christian Tămaș

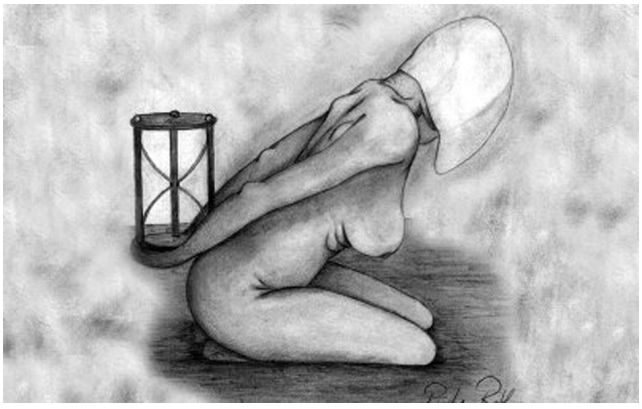

Rudy Roth, *Beatrijs*, 2015

Echo

Peter Sragher

îmi spăl dimineața

noaptea de pe mine
fir cu fir arunc
întunericul
în neființă

îmbrăcat de tot
în spațiu
îmi spăl ochii
pielea
trupul
cu lumină
până când din mine
nu mai rămâne
nimic
decât sufletul gol
prins în căutarea
unei fărâme de
iubire

doi bătrâni urcând spre cer

pentru ei nu a venit anul nou
pentru ei nu mai vine
nimic
timpul doar trece
se duce
pleacă
pentru totdeauna

privirea lor n-a pierdut încă
mândria de-a fi
o țin strâns în
brațe
ca și cum n-ar vrea s-o piardă la
următorul pas

cei doi bătrâni nu mai pot traversa
singuri strada
așa că se țin de mână
ușor
nu precum copiii mici
încleștați
disperați
să nu se piardă

celor doi bătrâni
le-a albit de tot părul
fără nici un fulg de zăpadă

se țin de mână ca și cum vântul
o să le desfacă la prima pală zvârlită
în glumă
strânsoarea mâinilor
zbârcite

I'm washing in the morning

the night off me
bit by bit I throw
darkness
into nothingness

entirely clothed in
space
I wash my eyes
my skin
my body
with light
until nothing
remains of
me
but the empty soul
caught in the search
for a crumb of
love

two old people rising to heaven

for them the new year hasn't come
for them nothing is coming
any longer
time only passes
goes by
departs
forever

their look hasn't lost yet
the pride of being
they keep it close in their
arms
as if they didn't want to lose it at
their next step

the two old people cannot cross
the street alone
so they hold hands
lightly
not as small children
clenched
desperate
not to lose each other

the hair of the two old people
has turned completely white
without even a snowflake

they hold hands as if the wind
would break up at the first gust thrown
as a joke
the grip of their wrinkled
hands

își țin mâinile sus
pentru că nu pot privi
în jos
doar înainte
numai înainte

și pașii nu li se aud
căci nu se-așternpe asfalt
ci încep să-și ia
zborul
spre alb
și calcă pe
aer
ridicându-se
ca și părul lor
purtat de vânturi
spre norii albi

acum el nu-i ține mâna
ci-i ține sufletul
care la orice suflare
poate părăsi
trupul ei

salcâmul privește și tace

salcâmul coboară-n parfum
cu mâini albe
și curge pe umerii oamenilor
numai seara
cu răcoare
cu gândurile
până în *dunăre*

salcâmul privește
și tace

salcâmul vede cum peștele
sare din șuvoiul de apă
pâna la floarea lui
albă
odihnindu-se pe mireasma
petalei

salcâmul privește
și tace

salcâmul și mâinile lui
albite
ieșite
din lumină

salcâmul privește
și tace

sunt *pasărea phoenix*

zbor iarăși
zbor deasupra *alexandriei*
pe buzele mele zac atâtea
cuvinte
de mii și mii de ani

they hold their hands up
because they cannot look
down
only straight ahead
only straight ahead

and their steps aren't heard
because they don't walk
on asphalt
but start
flying
to whiteness
and now they walk on
air
rising
like their hair
carried away by winds
to the white clouds

he doesn't hold her hand
he holds her soul
that can at any breath
leave her
body

the acacia looks and is silent

the acacia glides down into perfume
with white hands
and pours onto the people's shoulders
only in the evening
with coldness
with thoughts
into the *danube*

the acacia looks
and is silent

the acacia sees how fish
spring from the flow-ridden water
up to his white
flower
resting on the petal's
fragrance

the acacia looks
and is silent

the acacia and his hands
whitened
coming out
of light

the acacia looks
and is silent

I am the *phoenix bird*

I'm flying again
I'm flying over *alexandria*
so many words lie
on my lips
for thousands and thousands of years

odată cu mine
au ars papirusurile
alexandriei

da
zbor

din penele *păsării de micene*
mi-am luat elanul
în penele *păsării de micene*
am găsit iubirea
și nicicând nu m-am lăsat
orbită de
soare

de fiece dată
am prefăcut aerul
în speranța aripilor
mele

zbor
după atâta amar de vreme
am renăscut abia în
clipa asta
purtată de vânt
și de gândul bun al
păsării din micene

zbor
deasupra *mării mediterane*
și-n mine zboară comoara
pierdută

zbor
zbor iarăși după două mii de ani
dar nimeni nu mă vede
câte cineva aude un fâlfâit
de aripă
și crede că-i *dumnezeu*
își întinde credința din ochi până
pe pietrele falezei și
se roagă

nu înțeleg de ce oamenii se roagă
în fața trupului meu
nevăzut
pentru că eu trăiesc cu toate gândurile lor
pe buzele mele
numai că nimeni nu are cum să le aștearnă
pe hârtie
pentru că nimeni
dar nimeni
absolut nimeni
nu mă vede

doar tu poți scrie
câte am eu pe suflet și
este tot al vostru
doar tu poți să
mă vezi
o singură dată
o singură clipă
când îți voi da înapoi
biblioteca din alexandria

the papyrus books had burt
together with me
in *alexandria*

yes
I'm flying

in the feathers of the *mycenaean bird*
did I find my thrust
in the feathers of the *mycenaean bird*
did I find love
and never have I let myself
become blinded by
love

each time
I turn the air
into the hope of
my wings

I'm flying
after so many years
I've been reborn
this instant
carried by the wind
and the good thoughts of the
mycenaean bird

I'm flying
over the *mediterranean sea*
and in me flies the lost
treasure

I'm flying
I'm flying again after two thousand years
but nobody sees me
someone hears a wing
fluttering
and believes it is *god*
and stretches his faith from his eyes unto
the stones on the beach and
prays

I don't understand why people are praying
in front of my unseen
body
because I'm living with all their thoughts
on my lips
but nobody is able to put them
to paper
because nobody
but nobody
nobody at all
sees me

only you can write
everything I have in my soul
and all is yours
only you can
see me
one time
one instant
when I will return to you
the *library of alexandria*

Poeme din volumul *Ascultă liniștea vorbind/Hear Silence Speaking*, ediție bilingvă, română-engleză, Lapwing Publications, Belfast, 2012. Traducerea aparține autorului.

Echo

Ani Bradea

Din volumul *Poeme din zid* [1]/*Poeme aus der Mauer*

Rătăcirile

VIII

Niciodată
nu sunt pregătită pentru venirea îngerului.
aș vrea să-mi ridic privirea
din groapa la care șezum și plânsem,
condamnată să-i scormonesc în zidul putred.
să încerc o evadare,
înainte să-mi îmbrac în piatră inima,
de teamă că aș putea să o sfâșii,
să o împart de sărbători,
înmulțită ca pâinile în pustie.
aș vrea să aud,
în corul flămânzilor,
împăcarea șiroind sticlos pe obraji.
e greu să imaginezi,
ascunsă în crengile cu pământ sub unghii,
murdărind zăpada
când iscălesc printr-o linie frântă,
casa Lui.

Ce să-i dau cerșetorului
ca să mi se-ntoarcă prinosul?

Cum m-a învățat un alt păzitor,
unul blond,
pe care Dumnezeu mi l-a trimis odată,
bine dispus
și renunțând la obișnuitele mesaje cifrate.

Azi a venit îngerul,
călăule,
și nu l-am cunoscut,
iar el s-a întors,
abătut,
în frescă.

IX

Din deșertul verde
tot mai sosesc caravane cu arome și mirodenii.
vicleni, negustătorii îmi bat în poartă,
știind că nu-i pot refuza.
ziua noastră de dragoste,
noaptea care n-a mai venit,
o urmă de tandrețe scăpată de uciderea în față,
masca unei triste ți întinse pe chip
ca o a doua piele,

Die Irrfahrten

VIII

Niemals
bin ich bereit für das Kommen des Engels.
ich möchte den Blick heben
aus der Grube, an der ich saß und weinte,
verurteilt, an ihrer faulen Wand zu stochern.
eine Flucht versuchen,
ehe ich mein Herz in Stein kleide,
aus Angst, ich könnte es zerreißen,
um es an Festtagen zu verteilen,
vermehrt wie das Brot in der Wüste.
ich möchte hören,
im Chor de Hungrigen,
die Versöhnung auf den Wangen glasig strömen.
es ist schwer zu ersinnen
versteckt in den Zweigen mit Erde unter den Nägeln,
den Schnee verdreckend
wann ich durch eine geknickte Linie
Sein Haus signiere.

Was soll ich dem Bettler geben
um mein Scherflein zu vergelten?

Wie mich ein anderer Wächter belehrte,
ein Blonder,
den mir Gott einmal sandte,
heiter
und auf den üblichen verschlüsselten Nachrichten
verzichtend.

Heute kam der Engel,
Henker,
und ich erkannte ihn nicht,
und er kehrte,
abgeschlagen,
ins Fresko zurück.

IX

Aus der grünen Wüste
nahen immer noch Karawanen mit Aromen und Spezereien.
gerissen klopfen die Kaufleute an meinem Tor,
wissend, dass ich sie nicht ablehnen kann.
unser Liebestag,
die Nacht, die nie kam,
eine Spur von Zärtlichkeit dem Mord im Faschen
entkommen,
die Maske einer Traurigkeit auf dem Gesicht verschmiert
wie eine zweite Haut,

[1] Volumul *Poeme din zid* a apărut la Editura Brumar din Timișoara în 2016.

pe toate le-ai închis în sticluța de otrăvuri,
din care-mi torn câte o picătură
în cafeaua de dimineață.

Aș fi vrut să fi rămas acolo,
să nu-mi fi rupt din sufletul cald,
aburind ca o pâine proaspăt scoasă din cuptor.
aș fi vrut să chem întunericul
și să ne închidem în el,
ca în uterul primitor al unei iubiri de fecioară.
mi-aș fi săpat în piatră poveștile
și aș fi trăit-o pe ultima,
până la ziuă.
oricum n-ar mai fi fost nimic de adăugat.

Aș fi vrut să nu fi urcat în trenul acela.
de atunci el spintecă depărtarea,
pâclă a unui viitor incert,
și coase în urmă aproapele,
pe viu,
în grabă,
ca pe o rană ce nu se va vindeca niciodată.

Mi-am vândut nopțile,
călăule,
cu fiecare cui bătut în carnea lor
îmi crește un eșafod în inimă.
în curând se va face,
tăios,
dimineață.

Desfacerea

IV

Cu adevărat deșertăciune sunt toate...

Doar iubirea pentru tine
mă oprește să fiu o karenină,
chiar dacă port același nume cu ea.
tu nu auzi cum,
de câte ori deschid fereastra,
chemarea unui tren urcă tânguitor pe iedera roșie
până-n căldura sânului,
înjunghiat de așteptare;
nici cum din noapte se întrupează
fantasmele singurătății
și diluate se scurg în cerneluri
mirosind a femeia care scrie în aceeași poveste.

Eu nu ți-am vorbit niciodată despre teamă.
din scrisori afli mereu că mi-e bine
și în fotografii nu poți vedea,
sub pielea translucidă,
harta înghețată a sângelui.

clătesc în asfințit o carte.
oricât de mult aș vrea știu
că nu ne vom închide între coperțile ei.
tu vei rămâne,

sie alle hast du eingesperrt in die Giftflasche,
aus der mir ein paar Tropfen
im Morgenkaffee einträufele.

Ich wünschte, ich wäre dortgeblieben,
aus meiner warmen Seele,
dämpfend wie frisch gebackenes Brot,
nicht gebrochen zu haben.
ich wünschte, ich hätte die Dunkelheit gerufen
um uns in ihr ein zu schließen,
wie im empfangenden Leib einer jungfräulichen Liebe.
ich hätte in Stein gemeißelt meine Mären
und die letzte hätte ich gelebt,
bis zum Tagesanbruch.
es gäbe sowieso nichts hinzuzufügen.

Ich wünschte, ich wäre nicht in jenem Zug gestiegen.
seitdem schlitzt er die Ferne auf,
dunst einer ungewissen Zukunft,
und näht den Nächsten auf,
lebendig,
in Eile,
wie eine Wunde, die niemals heilen wird.

Ich habe meine Nächte verkauft,
Henker,
mit jedem in ihrem Fleische getriebener Nagel
wächst in meinem Herzen ein Galgen.
bald wird es,
scharf,
Morgen sein.

Die Erlösung

IV

Wahrlich, es ist alles eitel...

Nur meine Liebe zu dir
hält mich davon ab eine Karenina zu sein,
obwohl ich den gleichen Namen trage wie sie.
du hörst nicht wie,
jedes Mal, wenn ich das Fenster öffne,
der Ruf eines Zuges klagend den roten Efeu erklimmt
bis zu dem Busen wärme,
vom Harren erdolcht;
auch nicht wie aus der Nacht
die Geister der Einsamkeit schlüpfen
und verwässert in den Tinten rinnen
nach der Frau riechend die in denselben Geschichte schreibt.

Ich habe dir nie von Angst erzählt.
aus den Briefen erfährst du immer, dass es mir gut geht
und auf den Fotos kannst du nicht sehen,
unter der durchscheinenden Haut,
die gefrorene Landkarte des Blutes.

Ich schwenke ein Buch bei Sonnenuntergang,
wieviel ich auch immer möchte, weiß ich,

mereu,
tăiat de marginea dimineții.
Mi se-ngrămădesc pietre
deasupra pleoapelor
și zorii-mi vin tot mai târziu...
dacă nu te-aș iubi...
ce simplu ar fi dacă nu te-aș iubi!

Din cupa ce se varsă generos,
călăule,
venin vei bea și tu.
veni-va vremea!

Poemul dimineții

Mă privesc în oglindă,
călăule,
și-ți văd rânjetul victorios!

Dimineața
îmi număr rănile crestate de așteptare.
câte una pentru fiecare poveste.
de-acum
amintirile nu-mi mai aparțin.
mă scutur ușurată
ca după o boală de piele.
excrescențele purulente au dispărut,
una după alta.
Aștept să se deschidă o ușă
în zidul fără fisură
și nu-mi mai este teamă.
femeia,
veșnic rătăcită între păcat și inocență,
va trece dincolo ușoară,
ca aripa de înger.

Nu,
nu simt nici urmă de îndoială.
nici remușcare nu simt.
mi-am pus la punct scenariul
în cele mai mici amănunte.
și eșafodul l-am construit,
până la ultimul cui.

Cu unghiile înroșite drăgăstos în carne,
răspândesc răsăritul pe chipul tău.
întâmpin,
astfel,
prima zi de libertate.
și somnul purificator... chiar dacă
nu mi-am imaginat niciodată că,
la sfârșitul arderii,
se face atât de frig!

P. S. Tot restul zilei,
până se-așază noaptea ca o mască mortuară,
cetatea-și caută călăul!

dass wir uns nicht zwischen sein Deckeln einsperren werden.
Du wirst bleiben,
immerwährend,
vom Rande des Morgens zerschnitten.

Steine quetschen sich
über meinen Augenlidern
und meine Morgendämmerungen kommen immer
verspätet...
wenn ich dich nicht lieben würde....
Wie einfach wäre es, wenn ich dich nicht lieben würde.

Aus dem großzügig strömenden Kelch,
Henker,
Gift wirst auch du trinken,
wenn die Zeit gekommen ist.

Das Morgengedicht

Ich betrachte mich im Spiegel,
Henker,
um dein siegreiches Grinsen zu sehen!

Am Morgen
zähle ich die vom Warten eingekerbten Wunden.
eine für jede Geschichte.
ab jetzt
die Erinnerungen gehören mir nicht mehr.
mich schaudert erleichtert
wie nach einer Hautkrankheit
die eitrigen Wucherungen sind verschwunden,
einer nach der anderen.
ich warte darauf, dass eine Tür sich öffnet
in der risslosen Mauer
und ich habe keine Angst mehr.
Die Frau,
ewig verloren zwischen Sünde und Unschuld
wird schwerelos hinübertreten,
wie ein Engelsflügel.

Nein,
ich fühle keine Spur von Zweifel.
auch keine Reue.
ich habe mein Szenario bis ins kleinste Detail ausgetüftelt.
auch den Galgen baute ich,
bis zum letzten Nagel.

Mit lieblich im Fleisch geröteten Nägeln,
verbreite ich den Sonnenaufgang auf deinem Gesicht.
empfangend,
so,
den ersten Tag der Freiheit.
und den reinigenden Schlaf... auch wenn,
das hätte ich mir nie vorgestellt,
dass am Ende des Glühens
dermaßen kalt wird!

P. S. Den Rest des Tages,
bis die Nacht wie eine Totenmaske sich legt,
sucht die Zitadelle ihren Henker!

Traducere în limba germană de Tünde Lassel/Aus dem Rumänischen von Tünde Lassel

Echo

Urfet Șachir/Ürfet Şakir

Poezii de serai bilingve română-turcă/İki dilli Romence-Türkçe saray şiirleri

să asculți glasul dorului...

clipele zboară și lasă goluri în urmă
nu ne întrebăm unde zboară, nu înțelegem ce goluri lasă în urmă
dar ne gândim să le umplem și căutăm... căutăm...
să cazi în visare, să scrii amintiri
să asculți o melodie și să simți cum adie o boare în sufletul
topit de dorul iubirii
să reciți o poezie și să te regăsești în timpul
aripilor deschise către orizontul purpuriu al dimineților june
când sufletul fremăta de bucurie și nerăbdare
dornic să-și ia zborul către visul încă neîmplinit
să cânți o arie din opera vieții și să înțelegi
cine ești
să dansezi pe vârfuri urcând dealuri și să-ți dai seama încotro
te duci
să asculți glasul dorului și să simți cum îți ninge
în suflet.

Ce-i pasă pașei de solda moașei?

Păstrează-mi scrisorile și nu le arunca,
pentru ca, atunci când te vei întoarce la mine,
să am loc în inimă să te găzduiesc, pașă!
Aș lupta pentru tine, dar cum să-ți cuceresc
sufletul sterp?
Scrie-mi numele în palma ta,
să-ți amintească de mine
în expedițiile tale.

Nu-ți pasă de nimic? Nici de trilurile inimii?
Nici că nu i-ai plătit moașei solda pentru durerile facerii?
Te duci? Vâltoarea nopții te așteaptă, pașă!
Haremul nu se va prăbuși
odată cu plecarea ta.

Prietenul meu boem

Doamne, ce lucru frumos este chipul prieteniei
și acea privire care umple inima omului!
Prietenul meu obișnuia să rătăcească pe străzile Enderunului,
căutându-și țelul.
Privind cerul și marea,
își proiecta lumina ochilor pe pagini de cărți,
o mie de cărți și una sfântă.
Îmi spunea deseori că prietenia e o nestemată rară
în adâncimi de peșteri,
în adâncimi de mări...

Prietene, ți-ai găsit dulcea odihnă a sufletului în cărți
și în zorii fermecători ai inimilor noastre duioase!
Dincolo de zidul dintre noi încă îți răzbat poveștele
despre languroase măști.
Nu, fratele meu, cu acelea creanga nu-i verde, nici cerul albastru!

özlemin sesini dinlemek...

anlar uçup gider ve geride boşluklar bırakır
nereye uçtuklarını merak etmeyiz, geride ne boşluklar bıraktıklarını anlamayız
ama onları doldurmayı düşünüyoruz ve araştırıyoruz... araştırıyoruz...
hayal etmek, anılar yazmak
bir şarkıyı dinlemek ve aşk özleminden erimiş ruhta esen
bir esintiyi hissetmek
bir şiir okumak ve genç sabahların
kızıl ufkuna doğru açılan kanatlar zamanında yine kendini bulmanı
ruh sevinç ve sabırsızlıkla titrediğinde
hâlâ gerçekleşmemiş rüyaya uçmaya istekli
hayatın eserinden bir arya söylemek ve kim olduğunu
anlamak
tepeleri tırmanırken parmaklarının ucuyla dans etmek ve nereye gittiğini
fark etmek
özlemin sesini dinlemek ve ruhunda nasıl kar yağdığını
hissetmek.

Paşa'ya ne ebenin maaşı?

Mektuplarımı sakla ve atma,
atma ki bana geri döndüğünde,
seni ağırlamak için kalbimde yer olsun Paşam!
Senin için savaşırdım, ama seni nasıl fethedebilirim
kısır ruh?
Adımı avucuna yaz ki
seferlerinde
beni hatırlatır.

Hiçbir şey umurunda değil mi? Kalbin titremesi bile?
Doğum sancıları için ebeye maaşı vermemiş olman da?
Gidiyor musun? Gecenin girdabı seni bekliyor Paşam!
Harem yıkılmaz
senin gidişinle.

Bohem Arkadaşım

Rabbim, dostluğun yüzü ne güzel bir şeydir
ve insanın kalbini dolduran o bakış!
Arkadaşım Enderun sokaklarında aylak dolaşırdı,
hedefini arıyordu.
Gökyüzüne ve denize bakarken,
gözlerinin ışığını kitap sayfalarına yansıtırdı,
bin kitap ve kutsal bir kitap.
Bana sık sık arkadaşlığın nadir
bir mücevher olduğunu söylerdi
mağaraların derinliklerinde,
denizlerin derinliklerinde...

Dostum, ruhunun tatlı huzurunu kitaplarda bulmuşsun
ve şefkatli kalplerimizin büyüleyici seherinde!

Nu avem aceeași cotă de stele și de vânt
Sau rătăcire pe aceleași ulițe pe pământ.
De-ar ști cadânele pe ce lume sunt eu și pe ce lume ele!
Navele pe care ne-am îmbarcat sunt diferite.

Vino, prietene drag, și pune-ți capul pe genunchii mei
să stăm o clipă din viață tăcuți,
doar privindu-ne
în acest colț de serai.

Închipuire

Lumina regală a chipului tău
Străbate noaptea dintre noi.
Plouă cu pietricele la geamul meu!
Măreţia Ta,
Oare, pe mine mă vrei?!

Bărbate, coborât din lumină,
Ți-ai dezgheţat iar inima sloi!
Te-a-ndemnat, nu ştiu care pricină,
Să mă provoci la versuri de soi.

Apariţia ta, munte pleşuv,
Cutremură,-n zori, băierile inimii.
Mă cuprinde din vertex un zăduf
Pân' la călcâiul lui Ahile-n poala vremii.

Au, Luminăţia Ta, bărbate,
Închipuirea-ţi ce îţi şopteşte?
Că pentru mine-ai fi vreo zeitate?
Dar, hai, ce stai în uşă? Pofteşte!

E ziua ce mi-o-nchipui,
Semeţule emir,
La mine că ai veni
Cu dragostea-n chimir.

Între prezent și absent

Beiul meu,
Într-o lume a falselor chipuri
inimile noastre dezamăgite
au fost nevoite să-și mănânce cenușa
în grădina paradisiacă a seraiului.
Ca un vapor cu cârma ruptă în două culori,
alb și negru, sufletele noastre sunt goale,
dar viețile noastre își purced cumva calea
pe valurile Bosforului
între prezent și absent.
Cu cât ne îndepărtăm mai mult de
această lume mirifică, ea ni se dezvăluie
pe cât de cuceritoare, pe atât de înfricoșătoare.
Un univers ca un licăr într-un tunel
pare doar o siluetă învăluită în pânza întunericului
până rămâne un mic punct în zare.

Rime prime

Îmbrăcată-n zarafir,
Brodată cu baibafir,
Încrustată cu safir,
Curgă rima din potir

Aramızdaki duvarın ötesinde, öğütlerin hâlâ geçiyor
hassas maskeler hakkında.

Hayır kardeşim! Onlarla ne dal yeşildir ne de gökyüzü mavi.
Yıldızlar ve rüzgardan aynı paya sahip değiliz
ya da yeryüzünde aynı sokaklarda aylak dolaşmak.
Keşke hangi dünyada olduğumu ve
hangi dünyada olduklarını bilselerdi kadınlar!
Bindiğimiz gemiler farklı.

Gel, sevgili dostum, ve başını dizlerimin üzerine koy
hayatımızın bir anına sessizce oturalım,
sadece kendimizi seyrederek
sarayın bu köşesinde.

Hayal

Yüzünün kraliyet ışığı
Aramızdaki geceyi geçiriyor,
Pencereme çakıl taşları yağıyor!
Azametin,
Acaba beni mi istiyor?!

Ey, ışıktan inen adam,
Kalbini yine çözdün!
Seni teşvik etti, bilmem hangi sebep,
Beni bir farklı şiire tahrik etmek.

Senin belirmen, ormansız dağ,
Şafak vakti kalbin iplerini titretiyor
Tepeden bir hararet tarafından tutuldum
Zamanın kucağındaki Aşil topuğuna kadar.

Ah, Senin Işığın, adamım,
Hayal gücün sana ne fısıldıyor?
Benim için bir tanrı olduğunu mu?
Ama hadi kapıda ne duruyorsun? Gel buyur!

Hayal ettiğim gündür bu,
Ey, kibirli emir,
Bana geleceğini
Kemerde olan sevgiyle.

Mevcut ve eksik arasında

Beyim,
Sahte yüzlerin dünyasında
hayal kırıklığına uğramış kalplerimiz
küllerini süpürmek zorunda kaldılar
saray'ın cennet bahçesinde.
Dümeni iki renge bölünmüş bir gemi gibi,
siyah ve beyaz, ruhlarımız boş,
ama hayatlarımız bir şekilde rotasını alıyor
Boğaz'ın dalgaları üzerinde
mevcut ve yok arasında.
Ne kadar uzaklaşırsak
bu harikalar dünyasından, kendini bize gösterir
büyüleyici olduğu kadar korkutucu.
Bir tünelde gibi parıldayan bir evren
sadece karanlığın ağında gizlenmiş bir siluet gibi görünüyor
ta ki uzakta küçük bir nokta kalana kadar.

Asalet tekerlemeler

Zarafir giyinmiş,
Baybafir ile işlenmiş,

Cum curge vinul profir
Când dai de un chilipir.

S-o scriem pe un papir,
Apoi s-o dăm suvenir
Cui o vrea, cu mult plezir.

Ia, acum pot să respir
În caftanul de vizir,
Să beau apa-elixir,
Să-mi cânt rima la clavir
Din zenit până-n nadir
Să răsune din chimir.

Din sutana de pontif
La caftanul de calif,
Rima, ca un logogrif,
Din potirul lui Sisif,
E trecută-n catastif
Cu cerneală și-un toc zarif
Și păstrată într-un seif.

O, Înaltule Emir!
Cu poeme de safir,
Reverențe de la Șachir!

Ailes

Isamu creștea repede,
zburdând ca o veveriță
pe dealurile învălurite sub măreața
cupolă a cerului.

Sunt ca o frunză ce atârnă peste
speranță și disperare,
ce tremură la vârsta-i trecătoare
și prinde rugină în apropierea
sezonului alb.
Covoare de aramă se-ntind spre infinit
și-acoperă sufletul de mamă
neîmplinit.
Ar mai fi vrut o vară și-o toamnă
în coșul cu roade un zâmbet calin,
o primăvară nouă, lăstari tresărind în
aburul Geei,
cântând privighetori pe ramuri
în floare.

O, Isamu, deschide fereastra în zori!
Vezi piscul muntelui în zare învăluit în abur?
E roua perlată ce cade pe flori.
Simți azaleea desfăcându-se sub nori?

Uneori, ești stupid de fericită, Ailes!, îmi spune.

Acum găsesc fericire în viața simplă,
ca apa curgând molcom în albia șerpuindă,
casa care se armonizează perfect cu locul
în plină natură,
ca un copac bine înfipt în pământ
și cu ramuri maiestuoase.

Traducerea în limba turcă aparține autoarei./ Türkçe tercümesi yazara aittir.

Safir ile kaplanmış,
Kafiye kadehten akar,
Pembegül şarabı gibi akar
Bir kelepir bulduğunda.

Bir papirüs üzerine yazalım,
Sonra hatıra olarak verelim
Kim isterse, bir sürü plezirle.

İşte, şimdi nefes alabilirim
Vezir kaftanında,
İksir suyunu içebilirim,
Kafiyemi klâvyede çalabilirim
Zirveden nadire
Çınlasın kemerden.

Pontiff'in cüppesinden
Halifenin kaftanına,
Kafiye, logogrif gibi
Sisifos'un kadehinden
Mürekkep ve zarif bir kalemle
Defterde yazılı
Ve bir kasada saklı.

Ey, Yüce Emir!
Safir şiirlerle
Şakir'den hürmetle!

Ailes

Isamu hızla büyüyordu,
sincap gibi zıplıyordu
cennetin görkemli kubbe altındaki
örtülü tepelerde.

Umut ve umutsuzluğun
üzerinde sarkan yaprak gibiyim
geçici yaşında titreyen
ve pası tutan yakındaki
beyaz mevsimde.
Bakır halılar sonsuza doğru uzanıyor
yerine getirilmemiş
anne ruhunu örtüyor.
Bir yaz ve bir sonbahar daha istiyordu
meyve sepetinde şefkatlı bir gülümseme,
yeni bir bahar, irkilenen filizler
Gea'nın buharında,
çiçek açmış dallarda
şarkı söyleyen bülbüller.

Ey, İsamu, şafakta pencereyi aç!
Ufukta dağın zirvesi buharla örtüldüğünü görüyor musun?
Çiçeklerin üzerine düşen inci çiğidir.
Açelya'nın bulutların altında açıldığını hissediyor musun?

Bazen aptalca mutlu oluyorsun, Ailes!, diyor bana.

Şimdi mutluluğu basit hayatta buluyorum,
kıvrımlı dere yatağında usulca akan su gibi,
mekanla mükemmel uyum sağlayan ev
tam doğada,
toprağa sıkıca dikilmiş
ve görkemli dallarla bir ağaç gibi.

Universalia

LE PROTECTEUR MAUDIT
roman în limba franceză
de Christian Tămaș
Traducerea în limba română aparține autorului

fragment

Il sortit de l'auto et regarda autour de lui, convaincu qu'il se trouvait quelque part sur le bord de l'autoroute, même si cette obscurité totale lui semblait tout à fait étrange. Même les phares n'étaient pas allumés, bien qu'il ne se souvînt pas de les avoir éteints. « Peut-être que c'est Pierre qui l'a fait », pensa-t-il, en se demandant où pouvait être son ami. « Il doit être tard », pensa-t-il encore, en regardant sa montre aux aiguilles phosphorescentes. « Deux heures ! », continua-t-il perplexe, n'en croyant pas ses yeux, « tout comme dans mon rêve »… Agité, il essaya de scruter l'obscurité.

– Pierre ! appela-t-il au hasard. Cette immobilité nocturne, qui pesait de plus en plus sur lui, lui faisait penser à l'immobilité de la forêt présente dans son rêve. S'il s'était agi d'un rêve… Maintenant il n'était plus sûr de rien.

Il passa sa main sur son visage. Non, il ne dormait pas, mais il n'avait jamais vu une obscurité pareille. Une peur sourde recommença à s'insinuer dans son âme.

– Pierre ! appela-t-il encore une fois, en tendant l'oreille.

Il fit quelques pas autour de la voiture sans savoir que faire. À un moment donné, incapable de supporter le froid de la nuit, il songea y remonter. Il posa la main sur la poignée pour ouvrir. La portière côté chauffeur ne réagit pas, comme si elle avait été verrouillée ou bloquée de l'intérieur. Les autres non plus, d'ailleurs.

Pendant qu'il examinait la voiture comme un cambrioleur, la lumière s'alluma brusquement et il aperçut à travers le pare-brise le visage émacié et les longs cheveux blancs d'un vieillard qui, installé sur la « place du mort », le regardait fixement.

Effrayé, il recula de quelques pas, puis se mit à courir comme poursuivi par le diable… Il aurait fait n'importe quoi pour s'éloigner de cet endroit qui semblait appartenir à un pays enchanté.

Soudain, il se heurta contre quelque chose et poussa un cri de terreur.

Coborî din mașină și se uită în jur, convins că se afla undeva pe marginea autostrăzii, chiar dacă întunericul acela total i se părea cu totul ciudat. Nici măcar farurile nu erau aprinse, deși nu-și amintea să le fi stins. „Poate că Pierre a făcut-o", gândi el, întrebându-se unde putea fi prietenul său. „Trebuie să fie târziu", gândi el din nou, uitându-se la ceasul cu ace fosforescente. „Ora două!", continuă el nedumerit, fără să-și creadă ochilor, „la fel ca în visul meu"… Agitat, încercă să privească în întuneric.

– Pierre! strigă el la întâmplare. Nemișcarea nopții, care îl apăsa din ce în ce mai mult, îl făcu să se gândească la nemișcarea pădurii prezentă în visul său. Dacă fusese vorba de un vis… Acum nu mai era sigur de nimic.

Își trecu mâna peste față. Nu, nu dormea, dar nu mai văzuse niciodată o asemenea beznă. O teamă surdă începu să i se strecoare în suflet.

– Pierre! strigă el încă o dată, ciulind urechile. Făcu câțiva pași în jurul mașinii, neștiind cum să procedeze. La un moment dat, nemaiputând suporta frigul nopții, se gândi să urce din nou. Puse mâna pe mâner pentru a deschide. Portiera de pe partea șoferului nu reacționă, de parcă ar fi fost încuiată sau blocată din interior. Nici celelalte, de altfel.

Pe când cerceta mașina ca un spărgător, lumina se aprinse brusc, iar el observă prin parbriz chipul uscățiv și părul lung și alb al unui bătrân care, așezat pe „locul mortului", îl privea fix.

Speriat, se dădu înapoi câțiva pași, apoi începu să alerge ca urmărit de diavol… Ar fi făcut orice să scape din acest loc care părea să aparțină unui ținut fermecat.

Deodată se lovi de ceva și scoase un strigăt de groază.

– Oh, la naiba!, spuse o voce speriată. Cine-i acolo? Georges, tu ești?

Vocea i se părea cunoscută.

– Georges? Tu ești? continuă aceeași voce. Sunt eu, Pierre.

– Oh, merde ! fit une voix effrayée. Qui est là ? C'est toi, Georges ?

La voix lui semblait familière.

– Georges ? C'est toi ? continua la même voix. C'est moi, Pierre.

Georges s'approcha de son ami, en titubant.

– Oui, c'est moi, dit-il au bout de quelques instants. Où diable as-tu été ?

– Chercher de l'aide… T'as oublié ou quoi ?… Et toi ?… Où est la voiture ?

Pierre essaya de la repérer dans l'obscurité.

– Pourquoi t'as éteint les phares ? demanda-t-il encore. Tu penses qu'il y a trop de lumière dans cette maudite forêt ?

– On est donc dans une forêt ? demanda Georges à son tour.

– Bien sûr que nous sommes dans une forêt. T'as oublié déjà ? Si tu dors au volant…, lui dit son ami avec reproche. Et pourquoi t'as pas laissé la lumière allumée à l'intérieur ? Pour qu'on se casse les pieds ? continua-t-il avec hargne, en trébuchant sur quelque chose.

– Je ne sais pas, dit Georges, je ne sais vraiment pas. Tout était éteint. J'ai voulu ouvrir les portières mais elles étaient bloquées.

Il se garda de lui parler du vieillard qu'il avait cru voir dans la Peugeot.

– Ah !, s'exclama l'autre en heurtant un obstacle qui venait de surgir sur son chemin. La voilà !

Il contourna la voiture assez visible maintenant, attrapa la poignée et ouvrit la portière gauche sans effort.

– Que me disais tu là ? demanda-t-il, d'un air mi-fâché mi-perplexe.

– Je te jure que les portières étaient bloquées, marmonna Georges d'un air tout aussi perplexe. J'ai pas rêvé, quand même ! protesta-t-il, mais sans trop de force, en se souvenant brusquement du vieillard installé confortablement dans sa voiture. C'est impossible.

– T'as rêvé, t'as pas rêvé, peu importe, dit Pierre. Mais tu faisais un bon dodo, pendant que je me donnais de la peine pour trouver un remède à notre situation. T'aurais mieux fait de mettre au point cette sacrée bagnole, ajouta-t-il, installé derrière le volant.

Georges se apropie de prietenul său, clătinându-se.

– Da, eu sunt, spuse el, după câteva clipe. Unde naiba ai fost?

– Să caut ajutor… Ce, ai uitat?… Dar tu?… Unde-i mașina?

Pierre încercă să o repereze în întuneric.

– De ce ai stins farurile? întrebă el din nou. Crezi că-i prea multă lumină în pădurea asta blestemată?

– Așadar, suntem într-o pădure? întrebă Georges, la rândul său.

– Firește că suntem într-o pădure. Ai uitat deja? Dacă dormi la volan…, îi spuse prietenul lui cu reproș. Și de ce nu ai lăsat lumina aprinsă înăuntru? Ca să ne rupem picioarele? continuă el cu arțag, împiedicându-se de ceva.

– Nu știu, zise Georges, chiar nu știu. Totul era stins. Am vrut să deschid portierele, dar erau blocate.

Se abținu să-i vorbească despre bătrânul pe care crezuse că-l vede în Peugeot.

– Ah!, exclamă celălalt, lovind un obstacol care tocmai îi apăruse în cale. Iată-o!

Ocoli mașina, destul de vizibilă acum, apucă mânerul și deschise fără efort portiera din stânga.

– Ce-mi tot ziceai acolo? întrebă el, cu un aer pe jumătate supărat, pe jumătate perplex.

– Îți jur că portierele erau blocate, mormăi Georges, la fel de perplex. Doar n-am visat! protestă el, dar fără prea multă forță, amintindu-și brusc de bătrânul instalat confortabil în mașina lui. Imposibil.

– Ai visat, n-ai visat, nu contează, spuse Pierre. Dar făceai nani, în timp ce eu mă străduiam să găsesc un remediu pentru situația noastră. Ai fi făcut mai bine să pui la punct mașina asta păcătoasă, adăugă el, instalat la volan.

Romanul *Le protecteur maudit* [1] va apărea în curând la Editura Ars Longa.

Alte romane de Christian Tămaș:

Cavalerul negru, Iași, Editura Junimea, 1992;
Blestemul catharilor, Iași, Editura Graphix, 1993;
Labirint, Iași, Editura Ars Longa, 1995;
Un nume pe nisip, Iași, Editura Ars Longa, 2019.

[1] *Protectorul blestemat*, n.n.

Interviu

DENIS BUICAN: „DACĂ ȚĂRILE EVOLUEAZĂ NORMAL, NU E NEVOIE DE REVOLUȚIE”

Interviu realizat de Pușa Roth

Pușa Roth

Dramaturg, prozatoare, ziaristă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Acest interviu este un omagiu adus savantului Denis Buican care, la 21 decembrie 2023, va împlini vârsta de 89 de ani.

Denis Buican (Dumitru Buican-Peligrad) s-a născut la București pe 21 decembrie 1934. Este autorul unei noi teorii evoluționiste, „Teoria sinergică a evoluției” și al unei noi teorii a cunoașterii – „Biognoseologia”.

Doctor în genetică (pionier al radiogeneticii din România), istoric și filosof al științelor, a fost naturalizat francez în 1972, consacrându-se unor ample studii în calitate de istoric și de filosof al științelor. Acestea s-au materializat în primul rând într-o teză de Doctorat de Stat (1983), intitulată *Istoria geneticii și evoluționismului în Franța*, teză ce reprezintă o premieră absolută în materie de istorie veritabilă a acestei științe, realizată în Franța. A predat, ca profesor, timp de 20 de ani (1983–2003), Istoria Științelor la Universitatea Paris X Nanterre din Franța.

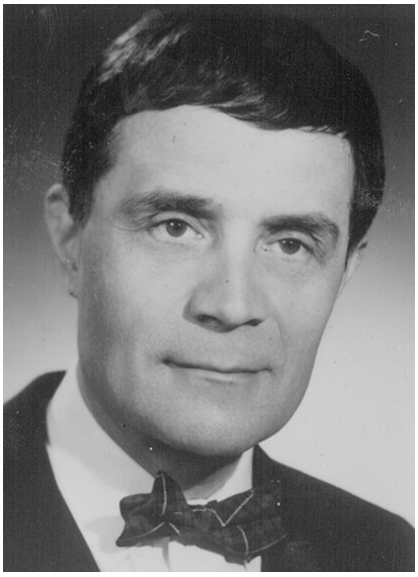

Denis Buican

Pușa Roth: *Domnule Denis Buican, în anul 1969, după un congres internațional, ați ales să rămâneți la Paris. Se poate numi această plecare, disidență, părăsind lumea comunistă și ajungând în lumea liberă?*

Denis Buican: Bineînțeles că este deja un vot cu picioarele, cum se zicea altădată în Germania de Est, unde era zidul Berlinului și când oameni, cu prețul vieții, fugeau în cealaltă parte a Germaniei. Adică votau împotrivă cu picioarele. Niciun câine nu pleacă de bine de la casa lui. Din acest punct de vedere nu m-am simțit bine în dictatura comunistă, mai ales în perioada inițială. Nu știu dacă trebuie să-i spun comunistă română sau stalinistă, mai ales că Stalin dicta aici. Eu puteam să schimb istoria, dar n-aș fi schimbat-o în mai bine, ci în mai rău. Fiindcă dacă aș fi spus atunci, în perioada 1952–1953, când cădeau Ana Pauker, Vasile Luca și cei veniți în furgoanele Moscovei, dacă aș fi spus că eu i-am zis generalului Florin Stătescu, șeful Jandarmeriei Oltenia, să lăsăm, cum spunea domnul Iuliu Maniu, să fugă comuniștii din lagărul de la Târgu Jiu, veneau înapoi staliniștii. Până în 1963 când s-a făcut colectivizarea forțată a agriculturii, Stalin i-ar fi pus din nou la putere pe Ana Pauker, pe Vasile Luca și pe ceilalți, ar fi fost și mai rău decât comuniștii. România a fost o țară vasală sub ocupație, în timp ce Occidentul, Rooswelt, Churchil și epigonii lor, l-au ajutat pe criminalul genocidar Stalin să-l ucidă pe criminalul genocidar Hitler. Dar l-au lăsat pe Stalin să impună baionetele Armatei Roșii și dictaturile comuniste de la Nistru până la Berlin.

P. R.: *În acea perioadă tânărul savant Denis Buican scria, în 1969, prima lui carte publicată în limba română, **Biologie generală, genetică și ameliorare**, în care atacați teoria oficială a lui Lîsenko. Era un gest de curaj?*

D. B.: Sigur că era un gest de curaj, în primul rând împotriva stalinismului, a comunismului în general, pentru că Lîsenko a murit prin 1976, cu pieptul plin de decorații sovietice, academician la mai multe academii, în timp ce rivalul lui, Vavilov, care era un savant veritabil a murit în închisoare, prin 1942 sau 1943, după câte îmi amintesc.

P. R.: *Domnule profesor, există oare în structura umană o genă a fricii, o genă a curajului?*

D. B.: Nu știu dacă există o astfel de genă, dar există un complex de gene care pot da frica sau curajul. De altfel, e paradoxal. Eu datorez viața, să spunem, că eram din copilărie excepțional. Când l-au arestat pe tata în 1948, ucis în închisoarea de la Caransebeș în 1951, s-au făcut percheziții și m-au întrebat dacă spun adevărul. Atunci am răspuns: „Prin gura mea vorbesc toți basarabii, prin gurile voastre vorbesc toți trădătorii."

P. R.: *V-ați îndreptat atenția spre un domeniu necunoscut la acea vreme, radiogenetica, primele studii despre influența electricității asupra plantelor. La ce concluzie ați ajuns?*

D. B.: Bineînțeles că radioactivitatea și electricitatea sunt factori de mediu stimulanți, însă nu trebuie să depășească o anumită normă, că nu stimulează destul, sunt costisitoare, dar să fie aplicate în agricultura mare. Pot fi aplicate în cercetare și de altfel radioativitatea am utilizat-o în metode rapide de rezistență la ger și secetă, fiind cercetător și cercetător principal la Institutul de Cercetări Agricole de la Fundulea. S-au importat atunci sute de varietăți de grâu și hibrizi dubli de porumb, iar colaboratorii lui Giosan, directorul institutului, academician, ministru, prietenul lui Ceaușescu, i-au dat soiurile. Eu le-am tăiat pe toate care erau nerezistente la ger și secetă. Giosan mi-a spus: „Ascultă, știu originea ta nesănătoasă, dacă sabotezi, ajungi în închisoare." Atunci i-am răspuns: „Nu-i nimic, ajungem în închisoare împreună, că semnăm împreună."

P. R.: *În 1983 citeam în presa franceză că românul naturalizat francez, Denis Buican, a susținut o teză de doctorat intitulată* ***Istoria geneticii și evoluționismului în Franța****, o noutate absolută pentru acea vreme. Ce ați demonstrat și ce ați demolat cu această lucrare?*

D. B.: Am demolat influențele neolamarkismului, care spunea că mediul își pune amprenta direct în transformarea organismului. Pe atunci dominant în Franța, acest curent a împiedicat în această țară dezvoltarea geneticii pe parcursul primei jumătăți a secolului al XX-lea. În cartea sa *Filosofia zoologică*, Jean-Baptiste de Lamarck emite ideea eredității caracterelor dobândite. Ipoteza, în forma ei originală, rămâne până astăzi controversată din punct de vedere teoretic. Prin metodele geneticii clasice nu a putut fi dovedită, însă descoperirea unor alternative la ereditatea descrisă clasic a deschis noi orizonturi, cum ar fi epigenetica. S-au făcut cercetări false, doctorate false. De exemplu, o echipă de la Collège de France a spus că prin transplantări de sânge de la rațe la alte rase se obțin transformări genetice, ceea ce era fals.

P. R.: *Prin urmare, evoluția are neapărată nevoie de revoluție?*

D. B.: Dacă se evoluează normal, nu e nevoie de revoluție. Revoluția se face numai atunci când țările nu știu să evolueze normal. Cum am spus în cărțile mele, și studenții din Paris și din București au reluat faptul că revoluțiile sunt condamnate de viitor chiar dacă sunt susținute de trecut. Sigur, privilegiile regale, aristocratice din Franța justificau Revoluția franceză, dar Revoluția franceză cu teroarea lui Robespierre, cu genocidul provocat a fost și mai rău, însă dictaturile comuniste care au urmat au fost îngrozitoare.

P. R.: *În mod special aș dori să vorbim despre volumul* ***Revoluția evoluției*** *pentru care ați primit Marele Premiu al Academiei Franceze.*

D. B.: Fără să mă întrebe înainte, eu nu am cerut absolut nimic, fiindcă tata, Dumitru Peligrad, care venea din Mărginimea Sibiului, spunea că au nevoie de cinstiri la plural cei care nu au destulă cinste la singular.

P. R.: *Sunteți autorul teoriei sinergice a evoluției. Cum descifrăm noi, neinițiații, această sintagmă?*

D. B.: Am adăugat o nouă verigă, selecția multipolară a darwinismului, considerând că există o selecție la nivel molecular. Aici am fost împotriva unui Premiu Nobel celebru, atribuit lui Jacques Monod care, în 1970, a publicat o carte la Paris, *Hazardul și necesitatea*, în care spunea că nu se poate interveni la nivelul genomului uman. Eu am criticat această carte și am spus: „De ce să nu se poată interveni, de ce să ne tăiem de sub picioare creanga viitorului?" Și am avut dreptate pentru că în '73–'74 au început în laborator selecțiile moleculare, pentru a putea vindeca unele boli, de exemplu.

Prin teoria sinergică a evoluției și biognoseologie – o nouă teorie a cunoașterii, care este o urmare a teoriei sinergice a evoluției, mă găsesc în toate dicționarele lumii. De pildă, în *Larousse des noms propres*, *Robert des noms propres*, *Dictionnaire Hachette*...

P. R.: *Care ar fi părerea savantului despre statutul omului în societatea actuală?*

D. B.: Nu cred că poate fi făcută o apreciere, pentru că este vorba de ierarhia socială care ideal ar trebui să fie o ierarhie de valoare, adică „omul sfințește locul", sau „omul potrivit la locul potrivit". Aceasta nu se respectă nici în Franța, nici în America, nici în China, nici în Rusia, bineînțeles nici în România, unde se află peste tot o inversare de valori și unde a ajuns în vârful trebii, ca să mă exprim popular, moțul rahatului.

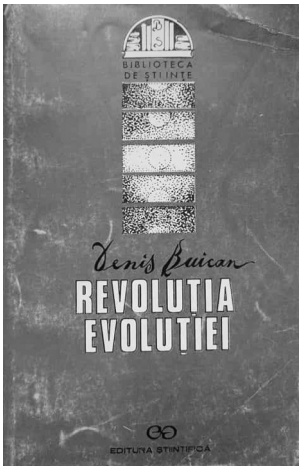

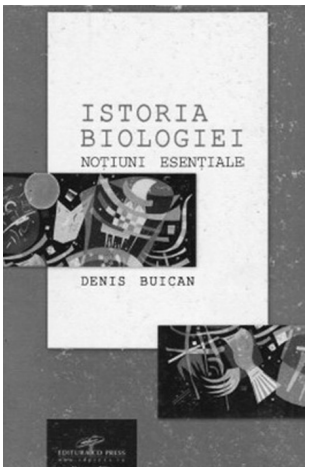

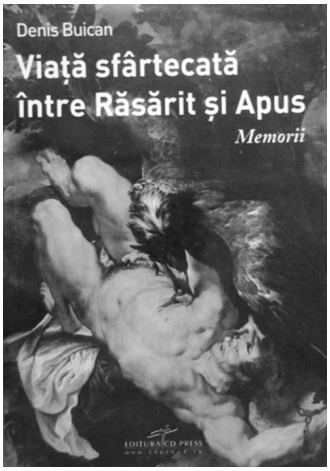

P. R.: *Meritocrația este doar o figură de stil în lumea aceasta?*

D. B.: Sigur că da! De obicei ceea ce depășește inteligența medie este persecutat. În Franța, Marie Curie a fost insultată, tratată ca laboranta bărbatului ei, după moartea lui Pierre Curie. Când au primit Premiul Nobel, erau voci care spuneau că ea nu-l merită. Și atunci pentru prima dată în istoria științei, Academia suedeză i-a dat ei al doilea Premiu Nobel, fiind indignată de reacțiile franceze în privința acestei poloneze. Este de fapt și o formă de rasism împotriva țărilor din Est. Einstein a fost invitat ca profesor în anii '33–'34 în Franța, fiindcă voia să fie mai departe de Hitler, evreu fiind, și atunci a fost o campanie de presă rușinoasă. Bine a făcut că nu a venit, fiindcă armata franceză s-a predat nemților, iar poliția franceză a procedat la arestarea evreilor din Paris. Poliția franceză a primit, pentru aceste fapte și pentru colaborarea cu Gestapoul, Legiunea de Dezonoare.

P. R.: *În anul 1989, atunci când primeați premiul din partea Academiei Franceze, în România se schimba regimul politic, prin ceea ce s-a numit Revoluția română. După 33 de ani, cum comentați acest eveniment sângeros, de ce nu, eveniment care a emoționat lumea?*

D. B.: Din punctul meu de vedere a fost o lovitură de stat, marile puteri nu mai aveau nevoie de Ceaușescu. Occidentul a fost deziformat ca de obicei, se spunea că Ceaușescu e un nebun. Nu-i adevărat, Ceaușescu nu era nebun, era un dictator, dar era un patriot. Cei care au urmat în postcomunism nu sunt decât niște patrihoți.

P. R.: *Știu că sunteți un adept al exprimării libere a tot ceea ce considerați că nu este corect, criticați abuzurile, regimurile totalitare în special. Până la urmă, domnule profesor, libertatea are limitele ei?*

D. B.: Nu cred că există o libertate absolută și nici o libertate de alegere. Ca să ai o libertate absolută, trebuie să ai un evantai întreg al posibilităților. Ar trebui ca omul să aibă puterea, atotputernicia și atotștiința, să fie un dumnezeu.

P. R.: *Aș vrea să-mi spuneți câteva cuvinte și despre teoria biognoseologiei. Care este esența acestei teorii?*

D. B.: Prin această teorie am arătat că unii parametri de dinamică din biologic se înscriu în biognoseologie și am arătat că am avut dreptate demontând teoria unui alt Nobel celebru, Konrad Zacharias Lorenz, care susținea că există o amprentă de comportament a unui animal oarecare dacă este adoptat. Poate fi o amprentă de dresaj, nicidecum o amprentă stabilă. Atunci când eram copil am văzut găinile care cloceau ouă de rață. Rățușcele care ieșeau din ouă fugeau repede la apă fără să se gândească la găină, la părintele adoptiv și se duceau la cârdul de rațe. Prin urmare, se întorc la părinții de origine și nu se comportă ca un pui de găină.

P. R.: *Toată viața v-ați ocupat de știința vieții. Ce este viața din perspectiva savantului?*

D. B.: E greu de răspuns la o astfel de întrebare. S-ar putea spune că este o punte între moarte și moarte. De altfel, evoluția se bazează pe moarte. Fiindcă dacă n-ar fi moartea organismelor, n-ar fi fost evoluție. Așa cum spunea și Eminescu: „Părând pe veci a răsări,/ Din urmă moartea-l paște,/ Căci toți se nasc spre a muri/ Și mor spre a se naște."

P. R.: *Cum descifrați mitul lui Dracula raportat la istorie? Sigur, întrebarea nu vine din senin, ci de la faptul că ați scris eseuri despre Dracula:* ***Dracula et ses avatars de Vlad l'Empaleur à Staline et Ceausescu, La Garenne-Colombes,*** *Éditions de l'Espace européen, 1991;* ***Les métamorphoses de Dracula. L'histoire et la légende***, *Paris, Le Félin, 1993.*

D. B.: Asta arată ceva destul de grav, că ceea ce rămâne în istorie nu sunt faptele bune, ci crimele. De fapt, asta e evident și cu urmașii actuali ai lui Dracula: Stalin, Hitler și alți criminali. Adică se știu cărțile scrise depre Stalin sau Hitler care depășesc cu mult cărțile scrise despre savanți.

P. R.: *Aș dori să reamintesc un alt eseu cu un titlu neobișnuit:* ***L'Université: vache folle et sacrée de la République****, Paris, François-Xavier de Guibert, 2004.* ***Universitatea, vaca nebună și sacră a Republicii.*** *Tocmai Universitatea cea șlefuitoare de caractere, definită prin doi termeni contradictorii? De ce această definiție?*

D. B.: Universitatea, șlefuitoare de caracter! Caracterul este născut și eventual întărit, mai ales în cei șapte ani de-acasă. Universitatea ar trebui să fie o instituție de instrucție și nu de educație. Eu nu sunt de acord nici cu titlul ministerului, de educație. Dacă faci educație în universitate este dresaj. Universitatea nu a fost niciodată un exemplu. Se spunea pe vremea universității comuniste, unde am fost conferențiar doctor, înainte de a fi profesor la Universitatea din Paris, dar e valabil și pentru universitățile din Paris, SUA, Rusia, China sau de aiurea, cu atât mai mult pentru România, se spunea într-o anecdotă că cineva a mers pe urmele lui Dante în infern și toate cazanele erau pline de draci. Când se ridica un drac, i se dădea cu lopata în cap și recădea în cazanul cu smoală. Un singur cazan era nepăzit. Și a întrebat ce-i cu acel cazan. Răspunsul a fost surprinzător: „Ei, în acel cazan sunt toți cei de la universitate și de la cercetarea științifică. Când se ridică unul, ceilalți îl trag de picioare." Asta a fost universitatea, dar și viața.

P. R.: *Afirmați și susțineți că antroposfera distruge biosfera. Adică organismele vegetale și animale dintr-un anumit mediu sunt influențate de activitatea economică a speciei umane.*

D. B.: Antroposfera distruge biosfera. Aici a fost greșeala și a dogmaticelor marxiste și a așa-zișilor progresiști, adică demagogia occidentală. Au urlat toți că Maltus nu are dreptate. Este economistul englez care, în 1798, a publicat un eseu despre populații, și ne-a arătat că dacă populația umană se înmulțește în progresie geometrică, mijoacele de subzistență se înmulțesc în progresie aritmetică. Atunci au urlat toți progresiștii că nu e adevărat și că speciile cu care se hrănește omul se înmulțesc în același ritm. Mint, pentru că acest ritm era valabil pentru epoca de piatră, când oamenii erau puțini. Însă în epoca actuală, omul este mult prea numeros pentru pământ și o agricultură cum am cunoscut eu în copilărie, fără îngrășăminte, ci numai cu bălegar, nu mai poate exista. *Antroposfera distruge biosfera*. Viața este un rău în sine. Ca să trăiești, trebuie să faci rău, trebuie să omori alte plante, alte animale.

P. R.: *Poezia este un reflex al sensibilității, o altă formă de exprimare a sentimentelor? Un savant are vreme și pentru poezie, pentru că dvs., am putea spune, sunteți excepția care confirmă regula. Și am să reamintesc câteva dintre volumele de poezie apărute în franceză, unele traduse ulterior în română.* ***Arbre seul*** *(Paris, Pierre-Jean Oswald, 1974),* ***Arbore singur*** *(Editura Demiurg, 1993),* ***Lumière aveugle*** *(Paris, Éditions Saint-Germain-des-Prés, 1976),* ***Lumina oarbă*** *(poezii, Editura Demiurg, 1993),* ***Spice. Poeme vechi și noi*** *(București, Editura CD Press, 2006),* ***Seceriș târziu*** *(antologie de poezie, București, Editura UZPR, 2021).*

Alegoria vanității, 1570–1603. Tablou atribuit lui Joos van Winghe (1544–1603), pictor flamand

D. B.: Da, este o formă esențială de exprimare a sentimentelor, dar nenorocirea este dacă ai luciditatea savantului și sensibilitatea poetului. Asta face, poate, ca opera să fie benefică, dar pentru om este o nefericire să vezi cu luciditatea savantului și cu sensibilitatea poetului agonia unei lumi, dar și propria agonie. Fiecare trebuie să îmbătrânească, să se îmbolnăvească și să moară de ceva. Deodată eu, agnosticul, sunt de acord cu Biblia! Tu ești țărână și te întorci în țărână! Cea mai înțeleaptă parte a Bibliei este atribuită lui Solomon: „Vanitas vanitatum, et omnia vanitas"! Iluzie, cum ar spune Budha. Toate învățăturile marilor gânditori au rămas celebre, dar nimeni nu le-a urmat. Degeaba scriem și vorbim pentru surzii care nu vor să audă, sau pentru orbii care nu vor să vadă.

P. R.: *În anul 2007, la Editura CD Press, apărea volumul de memorii* ***Viața sfârtecată între Răsărit și Apus****, al cărui titlu tulburător ne conduce spre jocul dublu al vieții, din cauze diverse, dar, mai ales, politice. Aveți dublă cetățenie, română și franceză.*

În sufletul dvs., ce sunteți? Cât mai păstrați sau, mai degrabă, ce mai păstrați din lumea copilăriei din Mărginimea Sibiului?

D. B.: Eu sunt ce sunt, reprezint întotdeauna ce sunt. Nu sunt împotriva popoarelor, sunt împotriva statelor, fie că e românesc, franțuzesc, nemțesc, americănesc, rusesc, chinezesc, fiindcă statele reprezintă, după părerea mea, organisme criminale și o ierarrhie inversată de valori. Aș fi de acord însă cu ceea ce se numește valorile republicane, însă, practic, a fost înșelătorie. Președintele de atunci al Franței, Georges Pompidou și primul-ministru, Jacques Chaban-Delmas mi-au cerut să îmbogățesc țara cu prezența mea, însă am ales „o țară inexistentă", mai ales Franța care spunea că este țara drepturilor omului, a libertății, fraternității, în timp ce practic este invers. Și acolo este o poliție abuzivă, servicii speciale criminale, câțiva bogați care profită, în timp ce săracii mor de foame pe străzi, cerșetori etc. Și acolo sunt nedreptățiți care sar în ochi. Nu e vorba de o lume mai bună sau de o lume liberă. Eram mințiți de „Europa liberă" cu lumea liberă. Nu de ce se întâmpla în România, că vedeați și voi realitatea și nu era nevoie să vă spună „Europa liberă". Dar prezenta Occidentul ca și cum pe acolo câinii merg cu covrigii-n coadă. Nu-i adevărat! Și acolo sunt mizerii, crime și acum vedeți ce se întâmplă.

P. R.: *Poate fi adevărată sintagma „istoria se răzbună"? Mă refer la faptele unor mari puteri care au transformat țări în colonii.*

D. B.: Este o inversiune istorică. Dacă colonizezi anumite țări, de ce popoarele acestea n-ar veni în țară? Este un fel de colonizare inversă.

P. R.: *Nu pot să nu vă întreb de Emil Cioran pe care l-ați cunoscut, despre corespondența dintre dvs. Apoi, nu-l pot uita nici pe Eugène Ionesco.*

D. B.: Ne-am cunoscut la Paris, fiindcă era compatriot adevărat din Mărginimea Sibiului. El venea din Rășinari, tata din Sălișteș, iar noi vorbeam despre oamenii din trecut, despre natură etc. Altfel, Cioran vorbea sacadat. A avut totuși cinstea să se desolidarizeze de prima sa perioadă când era oarecum fanatizat de mișcarea legionară. L-am cunoscut și pe Eugen Ionescu care avea capriciile lui, dar îi apreciez cinstea că i-a refuzat pe ruși să-i joace *Rinocerii* și să-i prezinte în uniforme fasciste, spunând că el e împotriva dictaturilor în general.

P. R.: *Eminescu „tovarăș de drum", așa cum spuneți de fiecare dată, citându-l ori de câte ori simțiți nevoia. E pe măsura sufletului dvs. poezia poetului nepereche?*

D. B.: Eminescu trebuie înțeles și prin puterea hipnotică a cuvintelor lui, adică din cuvinte foarte simple iese o muzică hipnotică.

P. R.: *Ați luat doctoratul în genetică în anul 1961, la o vârstă la care unii abia aleg pe ce drum s-o apuce. Este o performanță de care lumea s-a bucurat, mai puțin România. Mă așteptam ca după 1989 să vi se deschidă toate porțile, să fiți primit, recunoscut de lumea științifică din România post-decembristă. Sigur, acest interviu l-am realizat în vara acestui an, 2023, la București.*

D. B.: Dvs. știți foarte bine proverbul: „Invidioșii mor, dar invidia niciodată"! Adică nu ți se suportă superioritatea. Peste tot ei vor mai proști decât ei ca, atunci când se compară, ei să pară deștepți. Din copilărie, când am luat cele mai mari premii, am intrat într-o zonă primejdioasă.

P. R.: *Ați lăsat moștenire o zestre spirituală formidabilă. Toată viața ați căutat alte adevăruri decât cele știute, ați descoperit, ați inventat, ați avut o activitate atât de intensă, cât pentru două vieți. Domnule Denis Buican, revista „Leviathan" va apărea în ultimul trimestru al anului 2023, iar acest interviu este un omagiu pentru cei 89 de ani pe care îi veți scrie în cartea vieții la data de 21 decembrie. Ce le-ați spune tinerilor cititori, dar și celorlați, în calitatea dvs. de savant, profesor, poet, eseist, om al cetății?*

D. B.: Aș răspunde prin versurile celebre ale lui Marțian: „Un singur bun nu-ți poate răni nicicând Fortuna,/ Ce-ai dăruit la alții e pentru totdeauna./ Că toate-s pieritoare să fii cât de bogat/ Iar ție nu-ți rămâne întreg decât ce-ai dat."

„Revoluția se face numai atunci când țările nu știu să evolueze normal. Cum am spus în cărțile mele, și studenții din Paris și din București au reluat faptul că revoluțiile sunt condamnate de viitor chiar dacă sunt susținute de trecut. Sigur, privilegiile regale, aristocratice din Franța justificau Revoluția franceză, dar Revoluția franceză cu teroarea lui Robespierre, cu genocidul provocat a fost și mai rău, însă dictaturile comuniste care au urmat au fost îngrozitoare."

Muzică Document

PIANE PE APĂ

Costin Tuchilă

Acest articol a fost publicat pe blogul personal în 22 octombrie 2011 – Anul Mahler, dar și Anul Liszt. În 18 mai a fost comemorat centenarul morții lui Gustav Mahler. 22 octombrie 2011: aniversarea a 200 de ani de la nașterea lui Franz Liszt. Cicluri de concerte și recitaluri, simpozioane, expoziții au marcat în întreaga lume cele două evenimente. În ediția a XX-a a Festivalului Internațional „George Enescu" (1–25 septembrie 2011) au fost programate trei simfonii de Mahler: ***Simfonia nr. 6 în la minor****, în versiunea dirijorului Horia Andreescu, la pupitrul Orchestrei Simfonice din Londra,* ***Simfonia nr. 5 în do diez minor****, în interpretarea lui Zubin Mehta și a Orchestrei Filarmonice din Israel și* ***Simfonia nr. 9 în Re major****, cu Daniele Gatti și Orchestra Națională a Franței. Tot în cadrul Festivalului „Enescu", am putut asculta o lucrare foarte rar programată în România,* ***Simfonia pentru „Divina Comedie" a lui Dante*** *de Liszt (Daniel Barenboim și Staatskapelle Berlin). În 21 octombrie 2011, Festivalul „Toamna Muzicală Clujeană" s-a încheiat cu* ***Simfonia pentru „Divina Comedie" a lui Dante****. În perioada 1–21 aprilie 2011, Horia Mihail a făcut un lung turneu de recitaluri cu muzică de Liszt în 12 orașe din România, sub genericul „Pianul călător", ocazie cu care un pian care aparține Societății Române de Radiodifuziune l-a însoțit în patru orașe în care nu există un instrument performant.*

Dar nu despre aceste evenimente (lista lor a fost desigur mult mai lungă) intenționam să vă vorbesc pe larg în ziua bicentenarului Franz Liszt, nici să vă propun o analiză a creației compozitorului maghiar, ci câteva detalii despre turneul pianistului Liszt în Ardeal și în Țările Române, în 1846–1847. Și despre... piane călătoare.

Aproape toate amănuntele acestui turneu sunt cunoscute, de la itinerar la datele și programele concertelor. Rămâne însă o întrebare: pe ce piane a cântat Franz Liszt?

Înainte de a încerca un răspuns, să recapitulăm. La 1 noiembrie 1846, numeroși timișoreni se aflau în stradă așteptând sosirea lui Liszt, care venea cu diligența de la Budapesta. Cum ora era greu de știut, se pare că mulțimea a așteptat îndelung. Pe un arc de triumf construit special în piața din fața catedralei, se putea citi: „Bine ai venit, Franz Liszt". Ferestrele clădirilor erau luminate, balcoanele pline de flori. Un asemenea entuziasm și un număr atât de mare de oameni adunați la un loc nu mai fuseseră văzute niciodată, după cum consemnează presa vremii. La Timișoara, Liszt a dat două concerte, în 2 și 4 noiembrie. Primul, în Palatul Prefecturii, într-o atmosferă sufocantă, a cuprins transcripția după *Andante* din *Lucia di Lammermoor* de Donizetti, *Fantezie din opera „Norma" de Bellini*, *Andante cu variațiuni* de Beethoven, *Ave Maria* și *Regele ielelor* de Schubert, *Fantezie pe cântece maghiare* de Liszt și *Marșul lui Rákoczy*, prelucrat de asemenea de compozitorul interpret. În programul celui de-al doilea concert, în sala Teatrului, Liszt a păstrat doar cele două piese de la sfârșit, începându-și programul cu transcripția pentru pian a *Uverturii la opera „Wilhelm Tell"* de Rossini și continuându-l cu *Păstrăvul* de Schubert, *Hexameron* de Liszt, *Variațiuni de bravură pe o temă din „Puritanii" de Bellini*, o mazurcă și o poloneză de Chopin. Programe complexe, în care Liszt, care avea 35 de ani, își putea etala nu numai tehnica de virtuozitate, bravura, poza de tip romantic care îl făcuseră celebru în întreaga Europă, ci și tipul special de abordare pianistică, uimitoare în epocă, muzicalitatea puțin comună și capacitatea de a improviza.

De la Timișoara, Liszt a plecat la Arad, unde a fost întâmpinat cu un entuziasm similar: același arc de triumf, dar și coruri care înălțau imnuri, o fanfară militară și o orchestră populară, ultima întâmpinându-l chiar în camera de hotel. Fusese făcut Cetățean de Onoare al orașului. Concertele, cu aceleași programe, au avut loc în sala festivă a Hotelului Crucea Roșie, în 8 și 10 noiembrie. Se pare că a cântat pe pianul aflat în prezent în Muzeul Teatrului din Arad, un instrument Max Eilinger, ceea ce ar contrazice faptul că Liszt cânta în turnee numai pe pianele sale, care erau transportate nu se știe cum.

Dar să continuăm. Întors la Timișoara, susține în 17 noiembrie un concert de binefacere, în compania violonistului timișorean Mihail Jáborsky. O parte din bani au fost împărțiți săracilor, 200 de florini au fost dăruiți Asociației muzicanților din oraș, încă 100 destinați înființării unei școli. După acest concert, pleacă la Sibiu, unde este găzduit la Hotelul Împăratul Romanilor și concertează în 20 noiembrie, în Sala Redutelor. Aici se pare că a cântat alternativ pe două piane Érard, ceea ce a produs desigur o curiozitate în plus. Programul nu indică numele autorului *Polonezei* interpretate de Liszt (probabil Chopin), alături de cunoscutele fantezii din opere, același *Andante cu variațiuni* de Beethoven, o mazurcă de Chopin și improvizații pe melodii populare maghiare.

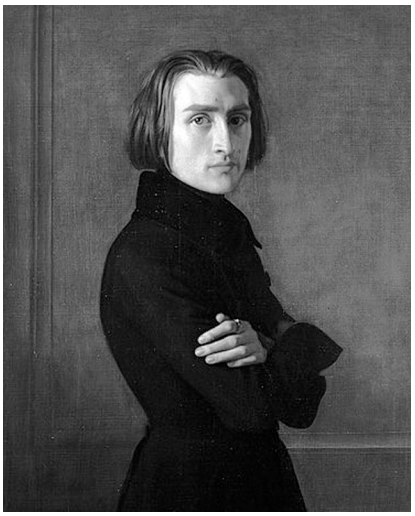

Franz Liszt în 1839. Potret de Henri Lehmann

Litografie de Josef Kriehuber, 1846

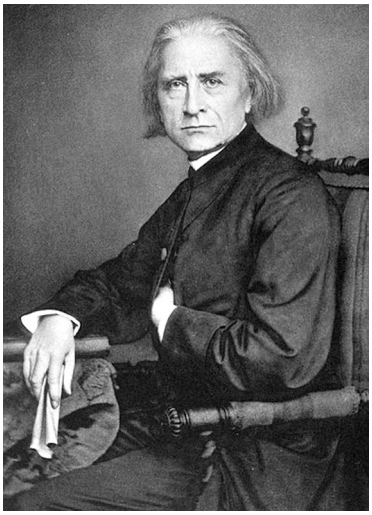

Fotografie de Franz Hanfstaengl, iunie 1870

În 24 noiembrie ajunge la Cluj. În 26 și 29 noiembrie dă două concerte în Sala „Reduta" (Muzeul Etnografic de astăzi). Apoi încă două, în 3 și 6 decembrie, în sala Teatrului vechi, construit în 1821 (pe terenul pe care se află astăzi Casa Universitarilor). Programul este identic cu cel de la Timișoara. Și aici, gesturile de binefacere nu lipsesc și, desigur, întreaga suită de scene de entuziasm, cu mulțimea care îl aclamă și îl conduce în oraș, cu nelipsitul taraf de lăutari care îi oferă un material muzical captivant, pe care îl va folosi în *Rapsodia română pentru pian*.

Multă vreme nu s-a știut că în acest periplu, înainte de a pleca spre București, Liszt a cântat la Aiud, în hanul orașului, în 8 decembrie. Pentru drumul spre București au fost pregătite patru trăsuri cu câte opt cai împodobiți de sărbătoare, veritabil alai regal. Primit de prințul Mihail Ghica, în casa căruia a rămas pe timpul ședерii, cântă pentru prima dată la București, în sala Momolo de pe Podul Mogoșoaiei (Calea Victoriei), probabil în 22 decembrie. Concertul, al cărui program cuprindea, pe lângă piesele interpretate în Ardeal, și *Invitație la vals* de Weber, se repetă de două ori până în 30 decembrie, pentru ca în ziua de 1 ianuarie 1847, Liszt să fie invitatul domnitorului Gheorghe Bibescu, la palat, unde improvizează pe teme românești. La 11 ianuarie trece prin Focșani, în drum spre Iași, unde va susține trei concerte, în 18, 21 și 24 ianuarie, primul în saloanele lui Alecu Balș, celelalte, în sala Teatrului.

În turnee, Liszt obișnuia să cânte pe două piane de concert Érard. Le prefera, instrumentele construite de Sébastien Érard (1752–1831) și urmașii săi îndeplinind toate exigențele cerute de tehnica lui Liszt, de preferința sa pentru sonorități ample și mai ales pentru jocul rapid al nuanțelor dinamice, piano–forte. Dacă nu a făcut excepție în turneul din Ardeal și Țările Române, cum au fost transportate aceste instrumente masive? În monografia *Franz Liszt* (București, Editura Muzicală, 1963), Theodor Bălan avansează următoarea idee: „Din unele informații ce am putut obține în Ardeal, se pare că Belloni, secretarul său, era foarte ingenios și, pe cât era cu putință, transporta aceste instrumente masive pe plute. Așa se explică de ce a venit întâi la Timișoara, urmând cu pianele un drum de apă, în timp ce Liszt călătorea cu diligența. Nu ne-a fost cu putință să aflăm în ce măsură acest procedeu era utilizat de cei ce făceau încă de la începutul secolului comerț cu «pianoforte». Transportul la București era mai lesnicios, fiindcă de la Viena, pe Dunăre, se ajungea până la Giurgiu fără nicio dificultate. De aici la București transportul era posibil.

Totuși pentru pianele mai puțin rezistente de atunci, transportul pe șoselele greu practicabile putea constitui o adevărată probă de rezistență."

Dacă e adevărat, „detaliul" devine, se înțelege, senzațional.

Montaj (cu un pian Érard) de Costin Tuchilă

Dialog la Antipozi

O CĂLĂTORIE PE URMELE LUI ANDREI CODRESCU ȘI ȘTEFAN BACIU

pe ruta România–Brazilia–SUA–Hawai via Kyoto, Japonia

Interviu cu prof. dr. Yoshiro Sakamoto realizat de Danel Ioniță (1)

Daniel Ioniță

Poet, traducător
Sydney, Australia

Yoshiro Sakamoto

*Se întâmplă foarte rar ca un scriitor, cadru academic și cercetător pe tărâm literar (sau poate în orice alt domeniu) din Japonia să facă o pasiune și apoi o carieră impresionantă pe un subiect sau subiecte dintr-o țară relativ mică, aflată undeva la marginea de est a Europei, România. Între București și Kyoto sunt aproximativ 8700 km, și mă refer la această distanță gândindu-mă la zborul cu avionul. Distanța culturală poate părea și mai mare ținând cont că venind dinspre Japonia, întâlnim în drumul nostru nu doar cultura japoneză, în multe privințe atât de diferită de orice altă cultură, dar apoi, înaintând înspre vest, avem străvechea cultură chineză, cultura coreeană, apoi țările Asiei centrale adânc afectate de cuceririle imperiului mongol din Evul Mediu și apoi de imperiul sovietic, cultura persană a Iranului, apoi marile culturi ale Turciei și Rusiei, pentru ca, în fine, să poposim pe undeva pe țărmul de vest al Mării Negre, de unde România se deschide prin Dobrogea și Dunăre. (**D. I.**)*

Daniel Ioniță: *Înainte de a intra în subiectele de cercetare în domeniul literar, ce anume ar trebui să cunoască cititorii revistei „Leviathan" despre **Yoshiro Sakamoto**, dincolo de cariera academică, pasiunea pentru literatura Pacificului, și cea legată de România? Pentru fiecare dintre noi, familia, părinții, locurile unde ne-am petrecut copilăria, prietenii sunt importante, aproape sacre. Să începem cu începutul: Ce ne puteți destăinui despre începuturi, despre copilărie?*

Yoshiro Sakamoto: În primul rând mulțumesc revistei culturale „Leviathan", ca și dvs., d-le Daniel Ioniță, pentru această ocazie specială. Despre mine, nu cred că înțeleg încă dacă am realizat cu adevărat ceva important, personal vorbind. Mă simt deosebit de onorat să pot prezenta câte ceva, într-un asemenea cadru adecvat, despre călătoria mea în poezia și viața lui Ștefan Baciu – care merită să fie prezentate cititorilor „Leviathan".

Despre copilărie... în linii mari... M-am născut și am crescut într-un mediu natural minunat, în arhipelagul japonez, înconjurat de munți, nu departe de orașul Kyoto, unde familia mea și cu mine locuim și activăm astăzi. În apropierea locurilor copilăriei se află un munte sacru unde fondatorul Shugendo (Calea Încercărilor) a practicat ascetismul și meditația prin care a ajuns la iluminare spirituală. Este un munte unde s-a descoperit minereul unui meteorit, și în credința locală muntele este legat de puterea cosmică a Carului Mare. Am urcat adesea, cu familia, pe acest vârf. Frumusețea soarelui

răsărind și apunând peste orizontul ondulat al munților este, probabil, peisajul care îmi simbolizează copilăria. Obișnuiam să mă joc după lăsarea întunericului în acel crepuscul al orașului cuibărit între munți, în prezența intimă a insectelor care șopteau în copaci și tufișuri. Așa că, atunci când am călătorit printre dealurile Transilvaniei și am pătruns în munți, am retrăit cumva acea euforie, pentru că deși călcam pe un tărâm nou, nostalgia – reamintită – era similară. Aveam cu mine o carte de poezii de Lucian Blaga, chiar dacă nu stăpânesc atât de bine limba română. „Alunec în amintire, e-așa de mult de atunci./ Pe culmile vechi unde soarele iese din pământ/ Privirile tale erau albastre și-nalte de tot./ Zvon legendar se ridică din brazi." Cu încântare, reciteam adesea acest poem. Aveam de asemenea *Poemele poetului tânăr* a lui Ștefan Baciu, volum cu care a obținut Premiul Regele Carol pentru literatură în 1935, iar poemul de deschidere, *Poemul poetului tânăr*, îl citeam cu același sentiment de nostalgie: „Să mergi pe drumul neted lângă pomii uzi/ Și să visezi cu palma rătăcită'n basme și în păr. [...] În seară să te-afunzi cu părul netezit/ De palma calmă a curentelor de munte/ Să dormi cu capul pe nadir, cu tălpile'n zenit/ Și apoi să-ți scrii poemele țâșnind din frunte."

Privind în urmă, cred că întâlnirea mea cu România mi-a adus din nou în trup și în suflet aerul cu munți și râuri pe care l-am respirat în copilărie, un fenomen catharctic greu de descris.

D. I.: *Anii adolescenței sunt unici pentru fiecare din noi. Învățăm despre viață în familie și școală, citim, unii dintre noi încep să scrie, să se viseze scriitori. Ce amintiri ale acelor vremuri ne poate împărtăși adultul Yoshiro Sakamoto?*

Y. S.: Nu am avut o copilărie și adolescență fericite. Nu mi-a plăcut să merg la școală. Școlile japoneze sunt ca niște fabrici care produc roboți pentru industrie, pe calapodul sistemului. Societatea însăși este ca o mișcare mecanică de pioni care lucrează pentru beneficiul general – cu avantajele și dezavantajele de rigoare. Este foarte greu să învățăm să ne folosim propriul cap și să gândim critic despre societate, care este foarte omogenă, iar presiunea de a face lucrurile la fel este foarte puternică. Am rămas inert față de învățământul primar japonez. Nu am fost un rebel, doar complet apatic. Lipseam adesea de la școală și nu aveam viață socială. Îmi petreceam timpul închis în casă, aranjând piesele jocului Shogi (un fel de versiune japoneză a șahului).

Dar una dintre cele mai frumoase amintiri ale mele din acea perioadă a adolescenței este cea a unei întâlniri cu un profesor. În primul an de gimnaziu (când aveam 13 ani), nu mergeam deloc la școală și îmi petreceam tot timpul acasă, deprimat. Nu aveam nicio distracție, nicio speranță și niciun prieten. Într-o zi, un profesor a venit să mă viziteze. Maeda-sensei, un tânăr profesor de limba engleză de la acea vreme. Participam totuși în echipa de baseball a școlii, iar Maeda-sensei era, de asemenea, consilierul asistent al echipei. Era îngrijorat de faptul că nu mă prezentam deloc, așa că a venit până la mine acasă. Apoi m-a urcat în mașina lui și m-a dus într-un loc îndepărtat. M-a dus într-un parc din altă provincie, unde nu ne cunoștea nimeni, pentru că era îngrijorat că aș fi fost deranjat de privirile adulților și ale prietenilor din parcul din apropiere. Acolo am jucat baseball-catch și am vorbit despre tot felul de lucruri. Am aflat atunci că el era un turist avid care călătorise în diferite părți ale lumii, era percuționist, apoi pictor și învățase limba engleză în Anglia. El mi-a arătat cât de mare este lumea. De asemenea, m-a învățat că, indiferent cât de ridicolă este societatea, nu trebuie să te pipernicești în ea, ci să gândești liber. Mi-a arătat bucuria și importanța de a sări peste momentele dificile și de a învăța, de a cunoaște, și de a trăi liber. El a devenit un model pentru mine, cel puțin doream să fiu ca el. El a declanșat în mine dorința de a învăța. Mai presus de toate, am învățat de la el simpatia și compasiunea pentru ceilalți. Și am învățat importanța călătoriilor și a cititului de cărți.

D. I.: *Vom intra curând pe tărâm profesional și literar. Până acolo însă... Cine este Yoshiro Sakamoto în viața de zi cu zi, în afara spațiului profesional-academic și de scriitor?*

Y. S.: Să fiu sincer, nu știu exact cine sunt. Nici măcar nu știu dacă sunt un „profesional-academic" sau un „scriitor". Îmi e dificil să răspund la această întrebare. O serie de întâlniri m-au ajutat să ajung unde sunt astăzi. Întâlnirea cu soția mea Isabel, și ea profesoară universitară, apoi fiul nostru, Naghisa. Iar întâlnirile nu se limitează la Japonia. Călăuzit de urmele lui Ștefan Baciu, am călătorit în România, Elveția, Germania și Hawai, unde am avut multe întâlniri de neșters. Întâlniri cu maeștri ai literelor, cu prieteni, cu pământul de acolo. România este unul dintre cele mai importante toposuri pentru mine. Transilvania, dar și Carpații, Delta Dunării și Marea Neagră continuă să-mi inspire sufletul. De asemenea, sunt profund legat de insulele Amami, arhipeleagul meu de spirit. Locuiesc în Kyoto de o perioadă relativ lungă. Nu m-am mai putut deplasa la fel de ușor ca înainte din cauza copilului, ca și a dezastrului provocat de virusul Corona. Dar, deși locuiesc în Kyoto, am în continuare senzația că sunt în călătorie. Acum sunt într-o aventură, încercând să trăiesc momentul alături de soția mea, de fiul nostru, și de prietenii mei de aici.

Kyoto, vechea capitală a Japoniei, este un oraș... mai degrabă un univers organic și intens tehnologic. Este deschis către munți, râuri, creaturi și stele – elementele lumii naturale – și este înconjurat de o pădure muntoasă, de un mister profund. Deși este unul dintre orașele mari din Japonia, se deosebește de metropole precum Osaka și Tokyo, care se

bazează pe așa-numitele principii economice consumeriste. La Kyoto locuiesc mulți oameni interesanți – din țară și din străinătate – care încearcă să scape de sistemul consumerist încorporat, de statul zombificat – și să își creeze o viață într-o dimensiune alternativă. Încă de acum 1500 de ani, Kyoto a fost un oraș cosmopolit în care s-a adunat o gamă diversă de oameni de pe toate continentele și oceanele. În semn de solidaritate cu înțelepciunea acestor oameni, am vrea să ne plănuim posibilele modalități de a trăi într-o societate post-industrială. În literatură, aș vrea să împletesc cuvinte în acest scop. În această privință, cred că Kyoto poate fi cumva ca Brașovul sau Cluj-Napoca. Oameni diverși se adună aici, unul după altul, și în fiecare zi se întâmplă ceva. În mijlocul orașului Kyoto, râul Kamo curge, ca și tainicul Someș, iar eu cred că cele două râuri se înrudesc. Ambele sunt râuri care poartă amintirile multor oameni care au trăit o istorie foarte lungă, de inspirație pentru noi.

D. I.: *La un moment s-a conturat interesul dvs. pentru scriitori români. V-aș ruga să ne descrieți, deocamdată, cum ați început. Cum a ajuns un student japonez de la Facultatea de Litere să înceapă să facă cercetare cu privire la scriitori, la poezia provenită tocmai din România. Care au fost primele impulsuri către acest segment? Spuneți-ne, vă rog, începutul poveștii...*

Y. S.: Iertați-mă dacă răspunsul va fi lung și cu ocolișuri. Interesul inițial a fost pentru scriitori individuali precum Codrescu și Baciu. Abia apoi a intervenit un interes profund pentru literatura oamenilor din România. Dar asta este normal. Scriitorii, fiecare contribuind ca individ, creează o literatură națională.

Apoi, am provenit, inițial, nu de la o catedră de literatură, ci de la o catedră de "Cultural Studies". Mă interesează mai mult dinamica culturală care se creează într-un mediu cultural comun, cu contacte reciproce, negociere, coliziune uneori, și amestec cu „celălalt", decât un domeniu cultural omogen și static, închis de normele unei anumite națiuni sau ale unui anumit grup etnic. Cred că toate culturile se creează așa. Și nici cultura, nici istoria nu pot exista fără „celălalt". Și în societatea japoneză, sunt mulți oameni din diverse zone: coreene, ryukyuene, ainu ș.a.m.d. În timpul anilor de licență, am învățat cum să ascult vocile mici și nerostite ale „celorlalți", care sunt reduse la tăcere de istoriile mai mari ale națiunilor și unităților etnice puternic definite.

Am studiat inițial la Universitatea Babeș-Bolyai în cadrul unui program de schimb în 2005 – 2006. Teza mea de absolvire, pe care am prezentat-o la întoarcere la universitatea mea din Japonia, a fost intitulată *Rasismul și țiganii, structuri de opresiune în fotbalul românesc*. Am analizat discursul mediatic despre Bănel Niculiță, un fotbalist, țigan de origine, care a jucat pentru Steaua București la acea vreme. În acea perioadă călătoream în mod constant în munții Transilvaniei și de-a lungul coastei Mării Negre sau în alte țări. După absolvirea facultății, am lucrat în sectorul privat timp de trei ani, înainte de studiile postuniversitare. Cititul era metoda de a supraviețui sau de a respira în lumea corporatistă japoneză, mecanică, înăbușitoare și fără gust. Nu am putut uita niciodată zilele pe care le-am petrecut în România și mi-am dorit să vizitez din nou România pentru studiile postuniversitare. În acea perioadă, un scriitor pe care îl citeam tot timpul și de la care m-am inspirat a fost profesorul coordonator, scriitorul, antropologul și criticul Ryuta Imafuku. El nu este un specialist cu privire la România, ci un antropolog și un homme-de-lettre cunoscut pentru etnografia poetică a Americilor și pentru critica literară și de artă. În Japonia, Imafuku a fost un susținător al „creolismului", un curent care a înflorit în anii 1990 în studiile culturale și în critica postcolonială și postmodernistă. Imafuku a descris spiritele vernaculare de rebeliune țesute în diverse regiuni de către oameni care au fost reduși la tăcere în umbra unor amintiri dureroase în procesul colonialismului și modernității occidentale, adică exploatării violente a zonelor marginalizate de către imperii și state mari. Dinamica culturală se formează printr-o istorie dureroasă, amestecul de diverse elemente transcendând granițele naționale și etnice. Imafuku a „cântat și susținut" o percepție poetică a lumii mai tolerantă, cu speranță, bazată pe întâlniri contingente, liberate – precum modelul oceanic mereu în mișcare, opus cadrului normativ și esențialist al principiilor continentale, precum națiunea, rasa sau granița. În cartea sa principală, *Archipelago-Mundi* (2005), Imafuku a scris despre Andrei Codrescu, alături de Edouard Glissant – poetul-filosof din Martinica – și de poetul rus exilat, Josif Brodsky, apoi Derek Walcott din Sfânta Lucia, poetul-filosof naturalist Henry David Throeau sau poeta itinerantă prin cele două Americi, Elizabeth Bishop. În această lucrare, Codrescu e descris în rezonanță cu Lafcadio Hearn, cel originar de pe insula grecească Lafcada. După ce s-a inspirat din lumea celtică a Irlandei, Hearn a devenit scriitor itinerant care a trăit ca jurnalist în New Orleans (Statele Unite), Martinica (Marea Caraibelor) și apoi în Japonia. A fost un om cu o ureche unică, cu un suflet sensibil și un spirit ascuțit. În Japonia, s-a căsătorit cu japoneză, și a adunat de la ea numeroase „basme" japoneze, pe care le-a compilat în *Kaidan (Povești cu fantome*). Avea și numele japonez Koizumi Yakumo și a devenit un scriitor foarte cunoscut aici. Urmele lui Hearn sunt asemănătoare cu cele ale lui Codrescu. Amândoi îmbrățișează și iubesc sensibilitatea magică și mitică autohtonă din periferia Europei și o combină cu sensibilitatea autohtonă din New Orleans, de la periferia Americii. Ei privesc profund o lume variată, multicoloră, multistratificată, în contrast cu

societatea de consum, omogenizată. Iar Codrescu însuși îl apreciază pe Hearn, publicând nu demult o antologie de *Kaidan*, cu o prefață scrisă de el însuși. Prin Imafuku și Hearn deci, am început să citesc operele lui Codrescu.

În Japonia, după anii '90, au existat apeluri pentru o literatură a exilului și o literatură transnațională, literatură post-colonială, lăsând în urmă literatura națională și etnică esențialistă. Sub influența unor poeți-gânditori precum Ryuta Imafuku și Keijiro Suga, a fost introdusă o literatură a călătoriei, a exilului, care include pe „celălalt", menținându-se o perspectivă mai pluralistă, mai fluidă, multistratificată, sofisticată. În această direcție au fost traduse și textele lui Andrei Codrescu. Deci punctul de plecare nu a fost literatura română, ci mai degrabă multiplele fațete ale literaturii mondiale – în care Codrescu și Baciu strălucesc. Interesul meu pentru Andrei Codrescu și Ștefan Baciu, s-a extins, eu fiind fascinat și de Emil Cioran, Mircea Eliade, Lucian Blaga, Ion Minulescu, Tristan Tzara, Panait Istrati, Gherasim Luca, Paul Păun, Victor Valeriu Martinescu, Alexandru Paleologu, Gregory Kugler Apunake, Max Blecher, Herta Müller și Paul Celan, printre alții.

Dar, mai presus de toate, aș vrea să subliniez că cel mai important element în această călătorie de cunoaștere a fost că am cunoscut-o și am fost învățat de profesoara Ruxandra Cesereanu. Ea mi-a făcut cunoștință cu Codrescu însuși, despre care voi vorbi mai târziu. M-a condus în mai multe excursii în frumoșii munți ai Transilvaniei, pe râurile și la castelele medievale în ruină care împânzesc dealurile ca niște insule, în Delta Dunării și am fost profund fascinat de estetica culturală a României. Apoi la o excursie atelier la moștenirile negative ale dictaturii comuniste, cum ar fi Jilava, Pitești, Aiud și Sighetul Marmației. Am putut atinge și învăța despre greutatea istoriei României în secolul XX. Am fost învățați despre literatura de mărturii și credințe, despre suferințele istorice, exemplificate de un Ion Sîrbu sau Nicolae Steinhardt.

D. I.: *Andrei Codrescu – profesorul universitar, și mulți ani prezentator la National Public Radio în Statele Unite ale Americii – este una din figurile importante ale culturii americane, dar și al diasporei românești. Dintre volumele lui,* ***The Poetry Lesson (Lecția de poezie),*** *a devenit text de căpătâi în curicula predării literaturii de limbă engleză și de poezie americană, în special. Codrescu este unul din poeții contemporani importanți atât în Statele Unite (apropiat al lui Alan Ginsberg, între alții) cât și în România (de unde a emigrat la 22 de ani). Ca destăinuire personală, am avut un foarte interesant dialog pe email, acum câțiva ani, cu profersorul Andrei Codrescu, având ocazia să-i cunosc în mod direct atât gândirea extrem de creativă, cât și personalitatea efervescentă. Mi-a acceptat cu generozitate oferta de a-l include cu două poeme în* ***Romanian Poetry from its Origins to the Present.*** *Cum ați ajuns la ideea de a întocmi lucrarea dvs. de masterat la Tokyo University for Foreign Studies, tocmai pe „tema" Andrei Codrescu? Care a fost scânteia și cum a decurs acest demers academic?*

Y. S.: Da, sunt la unison cu dvs. că profesorul Codrescu deține atât gândirea extrem de creativă, cât și personalitatea efervescentă. Povestea lui Andrei Codrescu este una foarte solicitantă. El poartă povara istoriei. Cu toate acestea, seriozitatea și rigoarea unei astfel de istorii este „nuanțată" dacă vreți, printr-o abordare adesea jucăușă, amuzantă, prin magia limbajului. Tragicomedia lui are puterea de a îmbunătăți viața. Incomparabil de jucăuș, plin de umor și de haz, satiric și amuzant, dar este pozitiv și plin de energie când îl citești. Cred că acesta este motivul pentru care am vrut să-i studiez operele. Împarte o bucurie fizică, o plăcere a corpului, mai degrabă decât o plăcere intelectuală.

Mi-am scris teza de masterat sub titlul *O cosmologie a lui Trickster, poetul român din exil Andrei Codrescu*. Este o monografie inspirată de scrierea lui creativă de autobiografie, poezie, eseuri și criticii literare, discutând viața sa exprimată ca povestea cosmogenezei unui trickster ermetic.

Situația politică de după 11 martie 2011 (Tsunami și dezastrul nuclear de la Fukushima) a fost fundalul pentru a o depune ca teză de masterat în 2013.

După tsunami, la care au pierit zeci de mii de oameni, și după catastrofa nucleară, japonezii au petrecut o perioadă de timp deplângând acest dezastru al civilizației și încercând să recâștige un sentiment de venerație față de natură. Pentru o vreme, se părea că oamenii reflectau profund asupra civilizației lor industriale avansate bazate pe un capitalism și consumerism excesive și se îndreptau către un mod de viață mai modest, care respectă relația dintre oameni și natură, influența naturii asupra omului. Cu toate acestea, în 2012, a fost ales cel de-al doilea cabinet al primului ministru Abe, de extremă dreaptă, care a consolidat controlul statului și a condus țara într-o direcție extrem de totalitară, distrugând acea reflecție a poporului față de catastrofa din 2011. Guvernul, în conivență cu marele capital, cum ar fi industria grea și companiile energetice, și-a consolidat sprijinul popular prin stimularea unui naționalism exclusivist, ostil țărilor vecine, și a folosit aceasta ca pe un camuflaj pentru a impune politici totalitare similare dictaturii comuniste pe care spunea că o detestă.

Codrescu a avut câteva contribuții fascinante. Iată una: lumea crede că Primăvara Arabă a fost făcută de Facebook, dar nu a fost așa. La vremea respectivă, au existat chiar părinți care și-au botezat copiii Facebook, dar, de fapt, revoluția nu a fost cauzată de Facebook. Mai degrabă, spune el, absența Facebook a fost cea care a cauzat-o: când autoritățile au interzis Facebook și comunicarea online nu a mai fost

posibilă, oamenii au ieșit în stradă. Din aceste nenumărate întâlniri fizice, susține Codrescu, s-a născut vârtejul revoluției.

În Japonia, spiritul critic a fost castrat, fie de informațiile unilaterale care inundă mass-media, fie de faptul că este monitorizat de Marele Anonim de pe Social Networking Service și de ochii altora necunoscuți. Există nenumărate opinii pe internet, dar aproximativ toate sunt similare. Ne-am întors la o societate de producție și consum în masă, iar informația este și ea supraprodusă și supraconsumată. În acest context, discursul critic nu mai are nicio putere. Această situație s-a numit „fascism slab", inert. Oamenii au senzația că își pierd mințile și simțurile fizice. Apa contaminată radioactivă este deversată în mare de la centrul nuclear. Pădurile, munții și râurile sunt distruse pentru a face loc unor trenuri rapide inutile. Asistența socială este redusă la limită. Acestea ar trebui să fie probleme majore, dar masele nu împărtășesc un sentiment de criză în sensul fizic, experiențial, real.

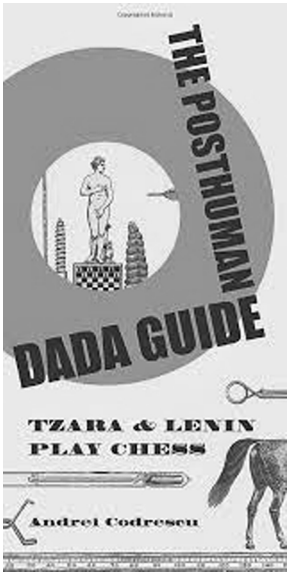

În această situație mi-am scris lucrarea de masterat despre Codrescu. Codrescu, fie că era vorba de regimul totalitar al comunismului din România, fie de imperialismul de consum excesiv al capitalismului avansat din SUA, a preluat discursul prescriptiv al ordinii existente și l-a reconvertit cu umor, satiră și jocuri de cuvinte, strecurându-se printre mecanismele puterii și țesându-și propria sferă de viață autonomă. Ordinea cotidiană, plată și prescrisă a vieții de zi cu zi a fost rezultatul unui proces de „autodeterminare". Ordinea vieții cotidiene este plină de diverse mașinațiuni ale bioputerii. Dislocând și blocând discursurile care ne forțează să ne conformăm realității dominante impuse de ordine și, prin goluri, invitând anarhia în viață. Dinspre „afară", se generează un timp cosmologic mai colorat al vieții și al morții. Este imposibil să vedem universul de clovni al lui Codrescu ca pe un sistem unificat, cu principii coerente. Codrescu este în mare măsură Dada. Dada te eliberează de sistemul care te fixează între paranteze. Codrescu este și el o paranteză. Dar este o paranteză care nu poate fi închisă niciodată; mai mult, este o liniuță fără punct final. El este prezent-continuu la limită, dezvoltând o mișcare dinamică ce nu poate fi redusă la un sistem static. Hermes, clovnul, este simbolul. El este divinitatea care se strecoară prin orice putere, dar este și zeul călătoriei, zeul care duce în lumea subterană. Născut printre dărâmăturile celui de-al Doilea Război Mondial, Codrescu a părăsit România închisă în totalitarism și a călătorit prin Italia, s-a alăturat beatnicilor americani, a itinerat prin SUA și a ajuns la New Orleans, un oraș festiv în care morții dansează și iubesc. Văzând orașul scufundat de uraganul Katrina, asistând la amploarea timpului naturii și sătul de doctrina de șoc a guvernului american, a părăsit iubitul său New Orleans. În peșterile de calcar din Ozark, Arkansas, s-a scufundat în gânduri contemplative cu timpul pietrelor, care sunt pline de etern.

L-am ales pe Codrescu ca temă pentru teza mea de masterat pe fondul unui sentiment de criză a contextului politic japonez și a de-corporalizării subiectului prin tehnologia digitală. Am citit trei cărți ale lui, *Dispariția lui „afară"*, *Un ghid de Dada postumană: Tzara și Lenin joacă șah* și *Biblio Death*. Ultima este o autobiografie șocantă, care povestește propriul său itinerar în paralel cu dezvoltarea tehnologiilor de arhivare a scrisului, de la caiete la mașini de scris, computere, dischete, USB și cloud. Este o autobiografie despre autobiografiile sale, un portret performativ al procesului prin care arhiva propriei vieți își pierde materialitatea și fizicalitatea în progresul tehnologiei digitale. Codrescu apără materialitatea, corporalitatea, și originalitatea experienței care se pierde pe măsură ce totul este arhivat în cloud și în alte spații virtuale. Există experiențe unice care nu pot fi arhivate de tehnologia de reproducere digitală. Aceasta este o poezie. Jacques Derrida urmărește „Boala Arhivei" care a permis omenirii să facă „istorie". Istoria ca o inchiziție a puterii. Codrescu este un Arlecchino care pășește pe o funie strâmtă peste granițe, un Trickster care răstoarnă „universul închis, monolitic" al unei astfel de istorii și readuce la suprafață într-un univers mai „deschis, multistratificat, polifonic", experiența poveștilor profund umane.

Asta e ceea ce am încercat să prezint în teza mea de masterat. A fost, de asemenea, un răspuns la conservatorizarea rapidă a Japoniei și la natura necritică a tehnologiei digitale pentru mase. Am încercat să reproduc în japoneză diferitele variante ale *Autobiografiei fără sfârșit* (cum o numește Ioana Luca) a lui Codrescu și să retrăiesc experiența fizică a acesteia ca „poezie".

Yoshiro Sakamoto a răspuns la acest interviu în limba română.
Continuare în nr. 1/2024

„Dinamica culturală se formează printr-o istorie dureroasă, amestecul de diverse elemente transcendând granițele naționale și etnice."

Poesis

Nicolae Grigore Mărășanu

Poet, eseist, ziarist
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Să deprindem a privi nearătatele
(În extatica extază)

Mă veți întreba într-o zi
de ce m-am retras în penumbra sacrului logos,
în extatica extază?
Și eu,
prin clarviziune aflându-vă frământarea,
vă voi șopti în auz – nu de teama ariciului de baltă
m-am retras, ci de a veghea, cu iubire,
destinul ce ne-a fost croit.

Alții, arpegiind cu filosofale,
mă vor întreba de ce nu cânt carnea, sângele,
junghiul de sub omoplatul stâng al angoasei;
macul câmpiei, când orbitor se desface;
tuleea nalbei nalbara, tutelara pleromă,
sephirotele ce ne ajută să nu ne dezalcătuim.

Ori de ce cânt,
mă vor interoga alții,
ceea ce cred că există, dar nu mi se arată?

Iată, la toți vă răspund –
Dar lumile ce privirilor nu ni se-arată,
când și cum le vom putea privi?

Să deprindem a privi nearătatele
și, orbi de-am fi,
în splendoarea extazei le vom putea preamări!

Și chiar atunci tamarixul înflorit
(Mit)

Când cel din întinsele stepe,
pe iepe sirepe
veni cu pretenții asupra domeniului meu,
i-am făcut semn să mă urmeze,
spre acel loc râvnit,
pe care dorea să troneze,
ca zeu.

Și ajunși pe colină,
într-o divină
ambiguitate i-am zis: iată, aici, în adânc,
sunt oasele vulturului-pescar,
și mai în adânc se află al leviathanului os.
Iar din înaltul cerului, nuntit
cu adâncul pământului,
s-a ivit mistrețul spinos!

Și mistrețul spinos,
scormonind în mâlul genezei,
dădu de focul ce arse cuibul șarpelui,
că șarpele suia pe firul trestiei,
să scape de focul ce venea din urma urmei.

Iar mistrețul spinos al domnului Derrida,
scormonind în mâlul genezei,
dădu de osul privighetorii,
din care răzbăteau triluri tânguitoare.

Și i-am zis celui din nicăieri venit,
ori din necunoscutele,
întinsele stepe,
pe iepe sirepe, venit,
i-am zis – ascultă,
și spune dacă înțelegi acest mit!

Cel venit de nicăieri a tăcut,
că nu înțelegea tâlcul paserii cântătoare,
nici alte șoapte din inima locului.

Iar porcul spinos al domnului Derrida,
scormonind mai adânc în mâlul genezei,
dădu de oasele alor mei,
din care creșteau crizanteme de lacrimi.

Și iar l-am întrebat pe cel de nicăieri venit,
dacă știe ale cui sunt lacrimile:
ale omului ori ale crizantemelor?

Cel de nicăieri venit la fel a tăcut,
a tăcut
de parcă era mut,
dar și mut de-ar fi fost,
un rost
tot ar fi găsit vorbelor mele,
tot mi-ar fi făcut un semn, mitosemn,
că e demn
de știut,
când ceri de la altul un avut.

Dar venitul de nicăieri,
ori din spelbele stepe,

pe iepe sirepe,
mut
a tăcut,
iar mistrețul spinos săpa săpa,
până, în cele din urmă, dădu de tuful de tamarix,
gata să-l strivească-n colții de-argint.

Dar,
pe cer se ivi fratele nostru Soarele,
și tamarixul chiar atunci înflori!

Iar cel din nicăieri venit,
ca un om de zăpadă
sub razele adevărului s-a topit!

Sunetul pur al vocalei maure

Aș fi putut alege pușca tatei,
calul,
mă purta fără șa în galop,

Câinele,
salvat din cuțitele secerătorii,
ar fi murit pentru mine.

Un șoim aș fi putut să port pe umăr,
precum Timur cel Șchiop în pusta mongolă,
și să am un regat.

Dar, visător,
vândutu-m-am Poeziei,
să mă sfârtece câinii consoanelor,

Ca pe Acteon,
în bălți,
la vânătoare de rațe sălbatice.

Să mor cu fiecare silabă în gât
și, din când în când,
să mă salvez

Cu sunetul pur al vocalei maure,
ce mă subjugă și îmi strigă –
spune spune,

Ce preț va mai avea poezia
și cum se prefigurează
timpul ce va să vină, al poeților?

Blana de berbec

Mai întâi mi-au luat din hotare!

Apoi,
crezând că sunt subversive,
mi-au izgonit, din limbă,
cuvintele cu adâncimi sonore,
pe care nu le înțelegeau.

Apoi,
au retezat catapeteasma templului meu,
au prefăcut locul de închinare în staul,
pentru caii lor de război,
de auzeam inorogul mugind în templu…

Dar n-am capitulat
în miezul conștiinței de sine.

Și văzând ei
că încă nu mi se aude vaierul,
mi-au luat din turmă berbecul cel gras,
purtător de clopot
și de turmă.

L-au spintecat cu baionetele de la cingătoare,
l-au jupuit de piele
și l-au copt pe jar încins!

Și s-au ghiftuit,
de auzeam behăind berbecul,
behăind berbecul în pântecele lor sătule!

Și încă nu a fost de-ajuns!

Au bătut pielea berbecului în cuie,
pe garduri,
și au tras în pielea berbecului,
o mie de cartușe, la țintă,
o mie au tras,
de se înroșiseră țevile mitraliilor morții.

Și în timp ce,
ghiftuiți,
ei se distrau cu gloanțele,

Eu îmi plângeam berbecul,
privind,
prin ciobul de geam,
păgânătatea!

Și n-am capitulat
în miezul conștiinței de sine!

Liliacul

La rădăcina liliacului înflorit stă maica mea;
peste ea, maria,
la picioarele mariei stă vasile,
peste vasile, ioan gură de aur,
peste gură de aur,
stivă,
neamul,
un strat oase,
un strat gură de aur,
babilonul ajunge la cer,
dar cum nici acolo nu încape,
se scurge neamul,
miere, mir îngroșat de vreme,
se scurge neamul,
la rădăcina liliacului înflorit,
sub care stă maica mea,
peste ea, maria,
la picioarele mariei, vasile,
peste vasile, peste vasile…

până ce ioan gură de aur
scrie, cu litere de aur,
poemul de aur al liliacului înflorit,
la rădăcina căruia stă maica mea,
peste ea, maria,
la picioare, vasile,
peste vasile, ioan gură de… ioan…

Chiar dacă firul ierbii va avea
tron de aur

Și chiar dacă, după o mie de ani –
când limba mea nu știu de-o veți mai vorbi,
nu știu de veți mai avea același chip
și aceeași inimă a mândriei voastre de azi –

Nu se poate, nu se poate, zic,
în ciuda înfloritoarei apocalipse,
să nu dați, prin arheologii,
prin ale sunetelor hieroglife,
să nu dați de miezul acestui poem,

În care nimic stricăcios,
ori neîndurabil veți afla,
chiar dacă firul ierbii avea-va tron de aur,
iar hiacinții își vor cuceri cu piepturile
însângerate, dreptatea,

Găsi-se-va acel tainic heruv,
care să ne descopere pașii,
să mărturisească pentru cei ce am fost!

Sihăstrez
(Doină)

Sihăstrez în foc lăuntric,
să nu-mi ardă-n jur frumosul.

Sihăstrez revolta cărnii,
să nu părăsească osul.

Sihăstrez, în grinda nopții,
să alung din jur păcatul.

Sihăstrez, când fluviul, hoțul,
îmi fură, flămând, uscatul.

Sihăstrez, că îmi văd satul
pârjolit, pustiu și mut.

Sihăstrez, că-mi dorm copiii,
goi, pe prispele de lut.

Sihăstrez, că pe Prut curge
nu apă, ci foc în valuri.

Sihăstrez, că doi frați gemeni
nu-ntind poduri între maluri.

Sihăstrez, că-n jur de țară
stă neamul pe dinafară.

Sihăstrez, că plâng și-mi strigă
cât li-i păinea de amară.

Sihăstrez să nu pătrundă
prea adânc sămânța urii.

Sihăstrez să nu mai cadă
codrii în gura securii.

Sihăstrez, heruv, când zorii
bat în geam cu aripi dalbe.

Sihăstrez în ger de cremeni,
să-i pun sufletului salbe.

Și mai sihăstrez când Luna
fluieră din slăvi la mine,

Să vă scot grumazul sorții
din știreang și din ghilotine!

Și-ncă sihăstrez, ca trupul
să se-ntreacă în tulpină

Și să mântuie și piatra,
când de doina mea suspină!

Theodor Aman, *Grija (Pe gânduri)*, gravură

Poesis

Victoria Milescu

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Scriitorilor
din România
Fotografie de Ion Lazu

Haiku-uri

voal de mireasă
acoperind câmpul trist
prima zăpadă

*

o barcă pe lac
orăcăit de broaște
nici zi, nici noapte

*

caracatița
cu un trandafir roșu
în fiece brat

*

râul dintre stânci
bărcuțele cu pânze
pline de povești

*

o veveriță
clipind sub luna plină
o visătoare

*

tinerețea mea –
borsetă prețioasă
uitată în tren

*

în plină iarnă
cod portocaliu
de fericire

*

ca o cetate
biblioteca veche
cu ziduri din cărți

*

vântul jucăuș
risipește castelul
din cărți de tarot

*

între două lumi
o pânză de păianjen
suflare de vânt

*

o barză venind
cu un cadou prețios
globul terestru

*

copaci scheletici
cu păsări cântătoare
frunze ciudate

*

blocuri semețe
până dincolo de nori
luna mirată

*

strada îngustă
pe gardul cu trandafiri
un steag în bernă

*

la capăt de drum
bea din cupa macilor
maratonistul

*

la fereastra ta
iarna cu flori de gheață
nicio mireasmă

*

lacul dintre munți
oglindă lucitoare
spartă de-un pește

*

vară toridă
îmbrățișez în stradă
un strop de ploaie

*

pe malul mării
o bancă veche de lemn
în așteptare

*

statuia de bronz
sub fluturii transparenți
își pierde capul

*

o pană albă
pe cerul întunecat
poem inedit

*

ora albastră
fotografii splendide
ale vântului

*

iepurele șchiop
pe drumul din poveste
copilărie

*

expoziția
sufletelor în culori
un pictor divin

*

la poarta de fier
noua zi lucrătoare
bate cu pumnii

*

iarnă bogată
e prima din viața lor
fulgi începători

*

lacuri alpine
liniște nesfârșită
inima strigă

*

doi mici acrobați
pe o frunză de nufăr
gâzele serii

*

regim de slăbit
frunze de păpădie
din poemul meu

*

rețeta păcii
câteva versuri albe
în zile negre

*

cheia pierdută
de la poarta inimii
regăsită-n praf

*

casă cu țepi
ariciul din pădure
mai merge, mai stă

*

la prima oră
cântecul ciocârliei
concert gratuit

*

eu și paingul
în aceeași casă
nebuni de legat

*

motanul negru
încercând să înhațe
raza de soare

*

ceașca întoarsă
litera destinului
ilizibilă

Poesis

Mihaela Oancea

Poetă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

fără întrerupere

un prunc aleargă
după iepurele de câmp.

clopotul bătrân al satului anunță
venirile și mai cu seamă
plecările.

în rana tăbăcită a cerului
se ghemuiește tristețea.

câteva bile de sticlă
se rostogolesc pe parchet.

visul unui copil
se sfărâmă-n bucăți.

într-un dans rotund

deschid fereastra spre albia dimineții
prăbușite pe pieptul meu.

aud o rugăciune.
liniștiți precum pruncii după ce plâng
mestecenii străpung înălțimile
pentru a bea agheazma zorilor.

sub tălpi dispar plânsuri cu creste îndrăznețe.
aerul tare îmi pătrunde în plămâni.
azi respir într-un dans rotund.

doar copacii

suntem cercuri – mai mari sau mai mici.
înăuntru – ba ni se luminează pereții stâncilor
ba năvălesc secundele îndoliate și furtunile
își scot la iveală chipurile hâde.

ne rostogolim în neștire. singurătatea
își întinde și ea filamentele ca o molimă.
doar copacii ne mai rămân o vreme
în picioare.

fără adăpost

inimile umblă prin pustietăți
cu baierele descusute. arar privesc
spre cerul ce se zbate
până la secătuire.

copii cu cămășile rupte în mărăciniș
încalecă pe cocori de aer
dincolo de spinarea aburindă a zorilor.
se pierd în văzduh
unul câte unul.

precis și necesar

tăceri ploioase adâncesc prăpastia
dintre de-a pururi și nicicând.
în mâinile unora cum Lennie Small
trupul realității e ucis și îngropat
în fân. cineva are totuși milă de noi.
tâmplele nopții zvâcnesc.
respirăm prin toți porii utopice fericiri.
de pretutindeni răsună o incantație
către vid. se aude o împușcătură
precisă și necesară.

ca o umbră tainică

trăiesc printre voi
– secunde ale neostenitelor începuturi –
în fiecare semn de rămas-bun
în ploile negre ce vă bântuie sângele
în fumul din vatra țărănească
în desfătările și mâhnirile
cu atâtea și atâtea
adrese necunoscute.

efectul Werther

mă trezesc în lătratul unui dulău.
scot cuie deformate fără să simt vreo clipă
greutatea pietrelor.
nu știu de ce s-au prăbușit podurile
de ce pantele nu sunt line ori
ce e cu aceste particule de pudră.
voi privi într-un punct fix

până când vor înflori cireșii.
așa nu mă voi mai simți ca un paznic
într-un bizar muzeu
în care lumea dispare lent
în țârâitul din ce în ce mai vag al greierilor.
întuneric și umezeală –
melcii intră sub efectul Werther.

pârjol

miros al pădurii fulgerate. retezați
brazilor nu le mai licăresc ochii verzi.
cu tot dinadinsul brațele lor încearcă
să se salveze.

melcii au plâns cât au putut.
s-au creat șanțuri
prin care au plutit scurtă vreme
furnicile și gâzele.

aerului înăbușit de păsări
i-a ajuns arsura la os.
pretutindeni – stare de umbră.

dimineața trage a mâl

dimineața trage a mâl. țipă cum păunul.
în fața farmaciei
sprijinit în bastonul lui pliabil
un bătrân își numără monedele.
boala îi croncăne prin artere. năvălitoare
suferința naște jivine cu solzi de fier
ce nu pot duce războaie drepte.
cu tălpile desculțe ultimii lui ostași
mărșăluiesc
strălucind în exploziile întunericului.

amiaza sună o altă naștere a soarelui.

sita prin care bate vântul

„viața e sita prin care bate vântul" – îmi spuneai
și eu mă încăpățânam să nu pricep. să-mi mai explici
o dată. păream o păpușă ce nu-și deschidea ochii
decât ridicată de tine. cenușă vulcanică
atunci când mi-erai departe. dinainte de fiecare naștere
pipăiam constelațiile și hotăram să te regăsesc. oricum.
doar să te aflu. în aroma udă a fânului. în ploile
neîntrerupte ale lui aprilie. în respirațiile tuturor
îndrăgostiților.
toamna adoram să mă agăț tremurând de brațul tău.
să mergem fără țintă. să ne vindecăm sufletele.
doar vântul care se lua la harță cu vrăbiile gălăgioase
ne abătea pașii spre câte-o ceainărie. continuai netulburat
explicațiile referitoare la deconstrucția lui Derrida.
azi poate inima mea e de vină. a uitat calea spre tine
și seară de seară cade puțin
câte puțin.

Dansul vieții umane (Imaginea vieții umane), gravură de Jean Dughet după Nicolas Poussin, c. 1650

Poesis

Liliana Toma

Prozatoare, poetă, profesoară

Ubi sum...

Nu sunt în vis,
nu mă găsesc în frunze
nici în ochiul lateral
și nici în viul ierbii sărutate de cerbi.
Mă caut pe alocuri,
pe înserat,
pe la secerat,
prin amurguri răvășite de toamne,
în focul Prometeului
și-n vulturii zeului,
mă iscodesc în rugăciuni de fecioare
dospind în vatră altare
și-n flori de ciulini,
în cremene și-n amnare,
mă caut în răni și vindecări
și mă pierd adesea în suspine,
iubind prea blând urcușul din cărări
și-n frâul liber, spumegând alaiuri,
m-am căutat
și-n tâmpla obosită care ține
arcușul lumii
și-n sângele din vine
și-n călătorul veșnicului drum
și-n vâlvătăi
și-n scrum...
Înainte nu eram...
înapoi, nu mă vedeam,
nu m-am găsit în noduri,
nici în colb
doar în mălinii sângerând a roșu
și-n sorburi aburind pelin.
M-am căutat în colivii,
în rugina din priviri
și în merii dați în floare
și-n cununi de sărbătoare,
prin vămile gândului
în galbenul spicului
la cumpăna cerului
Și-n cântatul lerului.

Peisaj-curcubeu

Curcubeul serii la porți se ivește
și luna-l privește
ascunsă-n huceag,
fug umbre pe câmpuri
și noaptea jelește
întunericul rece
și oamenii plâng
și ploile bat
și timpul se-oprește.
Amoruri fierbinți
cuibărite sub streșini
descântă povești rătăcite în jar,
curg norii
lovind în clopotnița lumii
și orologii sfârtecă liniști târzii.

Pe zări se arată, boltită, secunda,
urgii de culori
se cheamă cu tropot,
cu ropot,
să-nfiripe idila.
Timid, pe urmele ploii,
se-alintă și vântul,
șoapte răzbat
și, pe cerul vărgat,
se-ntinde spre lume uimit scarabeu
când la porți, ca și ieri, se arată
vâslind răsărituri, înalt curcubeu.

Ne suntem

Îți sunt,
îmi ești,
ne locuim pe rând,
prin povești
fantome fără gând și cuvânt,
imagini de vânt

ne suntem alămuri
vibrând în orchestre străine,
risipiți sub zodii
ce nu ne-au cuprins,
ne trăim
separat și deolaltă,
ne murim cu-ncetul
în inimi sângerând către stele,
mâinile tale plutesc
înspre zările mele
– pescărușii răniți de-atâtea plecări –
of, plecările tale,
fluturi fără aripi,
cu zborul tăiat.

Vis cu fauni și pleoape

Labirintul taie
diagonal
octogonal
și pentagonal
poticniri din talpa sângerând
sub calendarul clipei
dincolo de ochiu-nchis
sub care atârnă streașina nopții

prin vămi zadarnic se strecoară
clipe și voci și chemări
și fructele lor căzute din toamne
bandajate cu geruri
întoarse în unghi

prin vămi curg liniști
și santinele veghează
candela din priviri îngerești

mă pierd printre fauni și pleoape
departe și-aproape,
târziu din devreme
doar zgomot de fond
rătăciri ondulate
bat în ferestre
se face devreme în vis
și-n ochiul proscris
sub pleoape
și-n oglinda din ape...

Cărări

Cărări odihnesc
sub altarul privirii
torcând fuioare de neliniști
peste năvoadele aruncate
din încrețirea de seară a cerurilor.

Peste firea lor
bătătorită de zvonul pașilor
târând în urmă
povești din raftul înnoptat,
anotimpuri bifurcă întâmplări
și scămoșează amintiri.

Cărări fluide ne locuiesc
în sfâșieri și voluptăți
pierdute-n zâmbete placide,
în răsfățuri bizantine
și în rătăciri de frunze
și în despletiri de nori.

Înserăm în plâns și în păcate,
ne ceartă zeii vrerea
bătută-n colbul pierdutelor alei,
mai căutăm, cu degete plăpânde,
cărări aprinse-n flori de tei
când asfințituri coboară peste noi
și-n unghiurile palmei desenăm
fragile linii sărutate-n doi.

Poesis

Daniel Onaca

Daostihuri – decupaje din Skania

Drumeții

Șosea șerpuitoare.
Atât de dreaptă
banda orizontului

*

Cărarea nesfârșită.
Lanul în floare
cu „mărul de lângă drum”.

*

Printre holdele coapte
drumul de țară
își taie calea spre sat.

*

Din lanul de rapiță
țintește spre cer
săgeata bisericii

*

Paleții morii de vânt
adună ploaia
pe câmpul cu flori de mac.

În preajma zburătoarelor

Duruit neașteptat.
...o scurtă pauză...
și iar: ciocănitoarea!

*

Prietenosul pițigoi
prinde privirea
pisoiului plictisit.

*

Trei pași mărunți, apoi: stop!
Mierla cu vierme –
timbrul prins în pensetă.

*

Solfegii de flaut răzbat
dinspre grădină,
ori cântă măcăleandrul?

*

Oaspete întârziat.
Luate de vânt
firimituri uscate.

Fântânile cerului

Desferecat din ceață
astrul matinal
salută trestiile.

*

Norul alb la oglindă.
Un ochi de apă
în mijlocul pădurii.

*

Mesteacănul lângă lac.
Umbra lui Narcis
în cercuri tot mai adânci.

*

La poalele măgurii.
Seara, soarele
incendiază apa.

*

Straiul serii peste lac.
Stingheră, lotca
lăsată fără vâsle.

În murmur de valuri

La margine de oraș
potcoava verde
strânge călcâiul mării.

*

De pe plaja pustie
nisipul cerne
urmele turiștilor.

*

Tăcut ca o lebădă,
lunecă încet
feribotul spre mare.

*

Podul cu brațele lungi
provoacă seara
prelungite-îmbrățișări.

*

Printre bărcile din port,
mereu-mereuț,
trage și seara la chei.

Flanând prin Malmö

Asediul dimineții.
Soarele bate
la poarta castelului.

*

În zarea farului vechi
apa se pleacă
noului pod cu cabluri.

*

Norul ridicat de pe
aripi de înger.
Banca rămasă goală.

*

Ora de gimnastică:
podul Fersen peste
Canalul în spagat.

*

Freamăt de frunze în jur
surdinizat de
dangătul unui clopot.

În Skania castelele șoptesc

O cărare pierdută-n
codrul de stejari.
Găsit castelul Torup.

*

La castelul Svaneholm,
rața-l privește
din cuib, ascunsă-n trestii.

*

Pe sub sălcii pletoase
cărarea urcă
spre castelul Klapperup.

*

Trollenäs. O mierlă-n zbor.
Soarele ascuns
în dosul castelului.

*

Vița agățătoare –
mantou vișiniu
pentru castelul Alnarp.

Poesis

Maria Chirtoacă

Poetă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România
și a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România

Gând târziu

Ajută, Doamne drag, credinței mele
Și n-o lăsa în hău să se decline,
Mă leagă strâns de tronul Tău din stele
Și scoate răul ce mai e în mine!

Îmbracă-n dor întreaga mea ființă
Și dă-mi mai multă dragoste și minte
Să-Ți port în suflet cald recunoștință
Și doar pe Tine să Te cânt, Părinte!

Rugă pentru Maica Domnului

Aș vrea să-ți spun o rugă inedită,
S-o scriu cu vârful mic al unei stele,
S-așez pe ea o dată infinită
Și-un titlu cu mireasmă de zorele.

Întregii lumi sub piele să-i pătrundă
Aroma lor în valuri de clemență
Și ea să simtă-n fiece secundă
Ființa ta de cosmică esență.

Finalu-l vreau ca roua sub zefirul
Ce trece holda fără de prihană;
Semnând apoi, pe stih să curgă mirul
Iubirii tale, sfânt, ca din icoană…

Iertare!

Un pom sunt iarăși în bătaia ploii
Și greu mă clatin sub vârtejul sorții
Când râd de mine-n somnul lor strigoii
Și viața mea se dă de ceasul morții.

Dator cu roade-i sunt iubirii Tale
Și toate mi-s luate sub furtună,
Iar Tu privești spre ramurile-mi goale
În care doar omide se adună.

Dar Tu ai, Doamne, suflet bun și mare
Și nu blestemi în hău când poama cade,
Mă ierți mereu cu marea Ta răbdare
Și-aștepți să poți cândva culege roade.

Vorbind cu Dumnezeu

Mi-a fost un dor de Tine de ieri și până azi!…
A fost o noapte lungă, Părinte, între noi,
O noapte-n care umbra de fum a lunii-n brazi
Torcea pe-ntreg pământul al beznei lung șuvoi.

La geam ușor bat zorii și iarăși Te ascult
Și Tu, venind din slavă, din nou îmi spui povești
Când eu Te-ntreb de toate și vreau să știu mai mult
Din câte mii de taine cu vraja Ta-nvelești.

Ce iute trece ziua când sunt cu Tine-n gând
Și încă am, Părinte, o groază de-ntrebări;
Le-aud mereu prin minte spre Tine alergând
Așa cum valuri-valuri aleargă-n șir pe mări:

Lumina Ta va curge cu-al său fantastic roi
De flăcări siderale în larguri de abis
Și iar va fi o noapte prea lungă între noi
Și, ca să-mi treacă dorul, Te rog să-mi vii în vis!

Un vis

M-am visat o buburuză
Pe firul de iarbă
Al iubirii Tale.
Dar, când m-am trezit,
Nu eram nici cât un fir de praf
La carâmbul
Încălțărilor
Pe care le purtai
Prin stele…

Tu, unic!

Îți știu iubirea, Doamne,
Dar nu iubesc ca Tine,
Că n-am atâta suflet,
Cât să-l împart cu sine.

Eu tremur pentru viața-mi
(Nici cât un val pe mare),
Tu-i dai din Tine firii
Și ultima suflare.

Cu cât Te-împarți în ceruri
Tu, unic peste fire,
Cu-atât mai mult, Părinte,
Răsari în noi iubire…

Centenar Urmuz

TREI FABULE BIZARE

George Corbu

Scriitor, traducător, jurist
Primul președinte al Comisiei Naționale a Bibliotecilor
Președintele Uniunii Epigramiștilor din România, Directorul revistei „Epigrama”
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Motto:

Ala, bala, portocala,
Urmuz, abolind morala
Fabulei, mușcă momeala
Catedralei din Uppsala!

Suprarealistă

Cică niște-ornitorinci –
Poate trei sau poate cinci –
De pe vastul continent
Unde ei trăiau decent,
Receptat-au în auz
Numele bizar URMUZ.
Și-au plecat, și au tot mers
Ca să-l afle-n univers,
Fără vreun pașaport
Ori mijloace de transport.
Cum mergeau ei clandestin
Drept la pont – Pont Euxin –,
L-au aflat într-un pian,
Coșciug demn de-un meloman,
Revărsând sunete-n flux
Pe tipicul „Fiat lux”.

Morala

Huhurezul sau bufnița.

Urmuziană

Deschid laptopul, tastez
Ca ultimul genevez,
Vrând să scap de-un gând confuz
Cu privire la Urmuz,
Prinț bizar și neconsort
Care n-a vrut pașaport,
Preferând, brav și precis,
Scufundarea în abis,
Printr-un gest mult prea sever
Săvârșit c-un revolver.
Și-astfel, printr-un click de mouse,
A luat… pe loc repaus,
Încât în zadar mă mir
Cum de n-a aflat Shakespeare
Ori magistru-Aristotel –
Pater unic și model!

Morala

Corbul sau stăncuța.

21–24 octombrie 2023

Dadaistă

Astăzi știm că Paraschiv
E un cetățean fictiv.
Rațiuni de protocol
I-au încredințat un rol,
Ce-i drept, circumstanțial,
Din Europa-n Ural
Cum l-arată, an de an,
O gravură de Aman
Licitată obsesiv
De un negustor nativ
Dintr-un loc lângă Gilort.
Deci apare-n pașaport
Îmbrăcat avangardist,
Nici prea vesel, nici prea trist
Și, în felul lui naiv,
Nici chiar aproximativ.

Morala

Sobolul sau cârtița.

Montaj de Costin Tuchilă

Centenar Urmuz

URMUZ ȘI IDEALURILE DE CARTON

Pușa Roth

Dacă mă gândesc la localitatea Ghergani din județul Dâmbovița, aflată la doar opt kilometri de locul nașterii mele, acolo unde, se pare, **Demetru Dem. Demetrescu-Buzău**, supranumit **Urmuz** plăsmuise aventurile grotești ale eroilor săi încă pe vremea când era judecător acolo, îmi imaginez că în vremea copilăriei și adolescenței mele (m-am născut la Târtășești și am absolvit Liceul „Ion Ghica" din Răcari, Dâmbovița), e posibil să fi călcat pe urmele pașilor unui scriitor care mi-a schimbat destinul literar într-un fel surprinzător. M-am apropiat de proza acestui scriitor avangardist din perioada interbelică, de proza lui care premerge suprarealismului și literaturii absurdului.

Pentru mine, Urmuz este, el însuși, un fascinant personaj de teatru. Nu numai prin dramatismul unei vieți mereu înecate în cenușa cotidianului ori prin firea enigmatică generatoare la rândul ei de bizarerie. Frământatul Urmuz, neîmplinitul Urmuz, cel îngrozit că la Înalta Curte de Casație s-ar putea auzi că scrie „și altceva decât considerente și sentințe", Urmuz, pe care Geo Bogza și-l închipuia „ca pe un copil încuiat de părinții lui într-o cameră", unde singura ocupație rămâne „răsturnarea ordinii apăsătoare", pare a fi întru totul zămislit pe scândura scenei. Cu atât mai mult, eroii săi.

Cu *Șambelan la viezuri* (piesa s-a difuzat în premieră absolută la Teatrul Național Radiofonic, duminică, 21 martie 1999, la ora 19.00 la România Cultural, și luni, 22 martie 1999, la 20.30 la România Actualități, apoi a fost jucată pe scena Teatrului „Bacovia" din Bacău în deschiderea stagiunii 1999–2000), am încercat – în ce măsură am reușit, nu știu – să demonstrez că orice text, și în acest caz antiproza urmuziană, se poate preta la dramatizare. Cu puțină imaginație i-am pus pe eroii lui Urmuz să vorbească, i-am adus pe scenă. Era necesar? Desigur. Urmuz trebuia „exploatat" în folosul teatrului și al spectatorilor. În numele lui, vă invit să faceți cunoștință cu o lume condusă de un Șambelan.

Am ales să scriu despre un autor care a văzut lumina zilei la 17 martie 1883 și pentru faptul că de numele acestuia se leagă începuturile mele în teatru. În „Bilete de papagal", I, nr. 16, 19 februarie 1928, Tudor Arghezi, nașul spiritual al autorului, afirma: „Demetrescu a refuzat într-o zi de patru ori să se numească Urmuz și de patru ori a acceptat; a cincea oară l-am vârât în cristelniță, frângându-i genunchii." Autorul *Paginilor bizare* este fiul doctorului Demetru Ionescu-Buzău, medicul spitalului din Curtea de Argeș.

Familia s-a stabilit în cele din urmă în București, unde tatăl său a fost profesor de igienă la Colegiul Național „Matei Basarab", mai târziu inspector de sănătate al orașului și a închiriat case în cartierul Mănăstirea Antim. Sora sa l-a descris ca fiind în mare parte nepretențios și introvertit, fascinat de descoperirea științifică și, din anii copilăriei, un cititor pasionat de cărțile science-fiction ale lui Jules Verne. Mai târziu, el s-a familiarizat și a fost influențat de idealismul german și de concepțiile filosofice ale poetului Mihai Eminescu, influențat fiind și de scrierile lui Ion Luca Caragiale. Familia Ionescu-Buzău era interesată de activitățile artistice, iar Urmuz a crescut cu o fascinație pentru muzica clasică și arta plastică, învățând să cânte la pian și pictând în ulei ca amator. Intrarea lui Urmuz în istoria literară a avut loc în atmosfera gimnaziului din București. A devenit partenerul lui George Ciprian, care a descris mai târziu întâlnirea lor ca fiind importantă: „Nu cred prea mult în destin. […] Însă nu mă pot abține să nu mă minunez cum colegul meu de bancă din gimnaziu, un omuleț de o rară originalitate, a avut o influență masivă asupra vieții mele ulterioare." Urmuz prefera să participe la concertele de la Ateneul Român și, după cum scrie Ciprian, avea o înțelegere avansată a muzicii chiar la vârsta de treisprezece ani. Se spune că tânărul a participat și la prelegerile lui Titu Maiorescu, filosof, estetician, critic literar, care i-a influențat atât pe Eminescu, cât și pe Caragiale. Și aș adăuga faptul că Urmuz și-a descoperit pasiunea pentru arta modernă: a fost un admirator al sculptorului Constantin

Brâncuși, fascinat de lucrarea sa din 1907, intitulată *Cumințenia pământului*, a cărei istorie recentă o cunoaște toată lumea. Urmuz a urmat un an de medicină, dar după stagiul militar s-a înscris la Facultatea de drept. Câțiva ani a fost judecător în diferite orășele din județele Argeș, Tulcea, Dâmbovița, iar în 1913 e numit grefier la Înalta Curte de Casație. A făcut, ca ofițer, campaniile din Bulgaria și războiul pentru întregire. Au rămas printre manuscrise și compoziții muzicale, schița unei simfonii. Primele lucrări publicate sunt *Pâlnia și Stamate* (subintitulată roman în patru părți, fiecare dintre ele abia depășind o pagină dactilografiată) și *Ismaïl și Turnavitu*. Au apărut, prin stăruința „nașului său literar" Tudor Arghezi în „Cugetul Românesc" din 1922. Restul operei a fost tipărit după moartea autorului. Chiar dacă abia în 1922 a fost publicat întâia oară, el plăsmuise aventurile grotești ale eroilor săi încă pe vremea când era judecător la Ghergani, Dâmbovița, adică înainte de 1912. Conform mărturiei surorii sale, Eliza V. Vorvoreanu, Urmuz și-a scris prozele în anii 1907–1908. De acolo le trimitea prietenilor, artiștii Gr. Mărculescu și Ciprian, care le citeau la cafeneaua Capșa, unde se făcea mult haz. „Trebuie deci reținut că textele lui Urmuz sunt anterioare mișcării Dada. El este printre alți câțiva vizionari, premergătorul ignorat al literaturii noi, al umorului de contrasens, al liricii descătușate de tirania subiectului și de logică. Întâi Urmuz, apoi Dada. […] Un revoluționar. […] Logica scrisului lui Urmuz, răsturnată într-o fântână de oglinzi, e o proiecție virtuală a rațiunii. Împrumut imaginea unui poet: «într-un turn răsfrânt în ape, noi urcăm în el logic scoborându-ne». În scrisul acestui paralogic de geniu trăiesc sublimate în scrâșnete clocotul contra celor în mijlocul cărora trebuia să-și mestece viața, contra profitorilor a căror mâini mucegăite trebuia – cu o grimasă a sufletului – să strângă sau să-și trăiască funcția de scriitor de sentințe însoțite de foarte logice expuneri de motive și mai viețuiesc dezesperările șarpelui care îi încolăcea creierii…", afirma Sașa Pană într-o conferință rostită la Postul de Radio București, în 23 noiembrie 1933, text publicat apoi în volumul *Sadismul adevărului*, București, Editura Unu, 1936.

Ca grefier la Înalta Curte de Casație și Justiție, avea o slujbă bine plătită, cu avantaje speciale, ceea ce nu se potrivea cu viața sa boemă. Tom Sandqvist îl vede ca fiind de o „singurătate catastrofală" și client insomniac al bordelurilor, adăugând: „În toate aparițiile, ca urmare a unor experiențe dezgustătoare în timpul războaielor, întorcându-se acasă la București, Demetru Demetrescu-Buzău a ales să trăiască o viață extrem de ascetică și izolată, cu plimbări lungi nocturne." La 23 noiembrie 1923, Urmuz s-a împușcat, un eveniment care rămâne învăluit în mister. A fost găsit „de sergentul din post într-un boschet din dosul bufetului", în apropiere de Șoseaua Kiseleff. Fiind fascinat de arme și de potențialul lor distructiv, în 1914 a scris un omagiu pentru revolvere, creditându-le cu o putere magică asupra creierului suicidar. Geo Șerban a scris despre dezamăgirea bine ascunsă a lui Demetrescu-Buzău, apreciind că, în ultimul său an, scriitorul a continuat să acționeze vesel și relaxat, dar că o tensiune „devastatoare" se clădea în interiorul lui. Sinuciderea lui Urmuz a fost știre în ziarele vremii din anul 1923. Nu pentru că el ar fi fost cunoscut ca scriitor, ci pentru că era funcționar al statului. Presa a anunțat evenimentul drept „Sinuciderea unui funcționar". Ziarul „Lupta" din 23 noiembrie 1923 prezenta ca motiv al sinuciderii „o boală gravă de care suferea sinucigașul". În ziarul „Dimineața" din 25 noiembrie 1923 era prezentat cadavrul găsit împușcat în piept: „În mâna dreaptă, se află revolverul cu care necunoscutul și-a răpus zilele printr-un glonț, tras în partea stângă a pieptului, perforându-i inima și ieșind apoi prin spate. La el s-au găsit mai multe scrisori, în care arăta că își curmă firul vieții din cauza unei paralizii ce-o căpătase de câtva timp, și care îi transformase viața într-un adevărat chin."

Urmuz își propune să parodieze locurile comune prin ingenioase construcții ale inteligenței, prin cultivarea unui absurd care își află echivalențele în automatismele gândirii și ale cuvântului. *Pagini bizare* (*Pâlnia și Stamate, Ismaïl și Turnavitu, Emil Gayk, Cotadi și Dragomir, Algazy & Grummer, Plecare în străinătate, După furtună, Fuchsiada, poem eroico-erotic și muzical, în proză*) este un captivant exercițiu de imaginație bazat pe „lumea larvară prevăzută cu aripi uriașe" (Constantin Crișan) a „profetului revoltei literare internaționale", cum l-a numit Eugen Ionescu pe „umilul" grefier de la Înalta Curte de Casație. De la momentul acelei sinucideri, considerată astăzi un veritabil „act artistic", opera lui Urmuz s-a propagat prin secolul XX, fiind însușită, distilată și prelucrată de câteva curente literare care au făcut istorie. Suprarealiștii și-l revendică, la fel și dadaismul, ba chiar și o parte a adepților postmodernismului. Influența lui Urmuz a depășit cu mult granițele literaturii, fiind transferată în alte domenii artistice, precum muzica, pictura sau sculptura.

„Pentru mine, Urmuz este, el însuși, un fascinant personaj de teatru. Nu numai prin dramatismul unei vieți mereu înecate în cenușa cotidianului ori prin firea enigmatică generatoare la rândul ei de bizarerie."

Universalia Cronica traducerilor

CLARICE LISPECTOR: INTEGRALA POVESTIRILOR

Dan Caragea
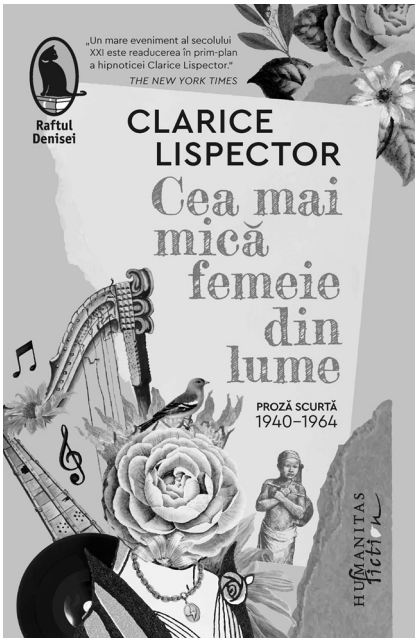
„Un mare eveniment al secolului XXI este readucerea în prim-plan a hipnoticei Clarice Lispector."
THE NEW YORK TIMES
Raftul Denisei
CLARICE LISPECTOR
Cea mai mică femeie din lume
PROZĂ SCURTĂ
1940–1964
HUMANITAS fiction

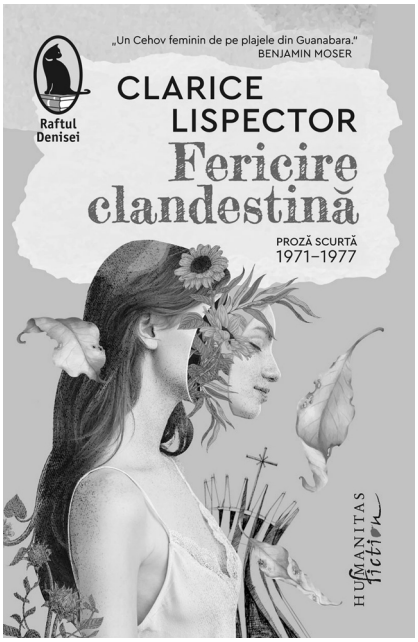

La o distanță de numai un an, Editura Humanitas a publicat două volume antologice reunind toate povestirile **Claricei Lispector** (1920–1977) [1], o notabilă scriitoare braziliană de origine evreiască, născută în Ucraina, tradusă de timpuriu în spaniolă, engleză și franceză.

Clarice Lispector era cunoscută publicului de la noi prin romanele sale: *Aproape de inima vijelioasă a lumii, Patimile după G.H., Apa vie. Ora stelei* și *O suflare de viață,* toate traduse de Dan Munteanu Colan și apărute la Editura Univers în 2014, respectiv 2015, 2016 și 2019.

Atât de apreciatele sale proze scurte, publicate în mai multe limbi și cercetate astăzi cu un viu interes, inclusiv de critica noii stângi, cea a corectitudinii și discriminării, erau însă necunoscute înaintea acestei salutare inițiative a Editurii Humanitas. **Anca Milu-Vaidesegan** a fost, fără îndoială, cea mai inspirată alegere. Traducătoare matură, familiarizată cu literatura braziliană, ea a dovedit empatie față de universul ficțional și un talent nedezmințit în transpunerea în românește a acestor povestiri.

Voi lăsa de o parte biografia autoarei (primul volum include un tabel cronologic și o postfață), nu voi relua polemica asupra vârstei la care Haia Pinkasivna (Хая Пінкасівна), numită după emigrare Clarice, ajunge în Brazilia, nici chestiunea bilingvismului și influența acestuia în stilul lispectorian, ci mă voi apleca doar asupra traducerii, întrucât aceasta este una de excepție.

În cele ce urmează îmi este de ajuns un singur cadru biografic și afectiv. Prin 1925, tatăl, Pedro (Pinkas, pe adevăratul nume), a decis ca familia să se mute din Maceió, orașul unde se stabiliseră inițial, în Recife. Aici își va petrece Clarice copilăria și o parte a adolescenței (de la cinci la cincisprezece ani), locuind la mai multe adrese din cartierul Boa Vista, în partea centrală a orașului [2]. La opt ani își pierde mama, iar la cincisprezece ani, se va stabili, împreună cu surorile și cu tatăl său, la Rio de Janeiro, pe atunci capitala Braziliei. Mărturisesc că fetița preadolescentă din anii petrecuți în Recife, asemănătoare psihologic sub aspect intimist cu Anna Frank, este prima și cea mai emoționantă amintire care mi-a rămas în suflet din seria povestirilor sale.

[1] **Clarice Lispector**, *Cea mai mică femeie din lume: Proză scurtă (1940–1964),* traducere din portugheză, tabel cronologic și postfață de Anca Milu-Vaidesegan, București, Editura Humanitas, 2021 și **Clarice Lispector**, *Fericire clandestină: Proză scurtă (1971–1977),* traducere din portugheză și note de Anca Milu-Vaidesegan, prefață de Benjamin Moser, București, Editura Humanitas, 2022.

[2] Prima școală pe care Clarice a frecventat-o în Recife a fost „João Barbalho", în Santo Amaro, dar nu s-a găsit nicio mențiune în registrele școlare. Ne bazăm pe mărturia autoarei din cronica „Marile pedepse", unde se pomenește de colegul său de clasă Leopoldo Nachbin, care se va distinge în domeniul matematicii. Ulterior, și-a continuat studiile la "Colégio Hebreu Ídiche Brasileiro", care funcționează astăzi sub numele de "Colégio Israelita Moysés Chvarts", în Torre. În 1932, a fost înscrisă la "Ginásio Pernambucano". (apud Daniel Medeiros, "O Recife guardado na memória e na literatura de Clarice Lispector", în *Folha de Pernambuco,* 10.12.2020)

În urmă cu aproape treizeci de ani, am petrecut o vreme la Recife, căutând, între altele, ceva din atmosfera anilor '30, când Clarice a locuit acolo. Recife era în perioada interbelică un oraș cosmopolit și plin de viață pentru cei ce treceau pe bulevardul Marchizul de Olinda, cu clădirile sale impunătoare, tramvaie și automobile, apoi pe podul Maurício de Nassau, prin piața Rio Branco (Marco Zero), pe Rua do Bom Jesús, prin Praça de Independència, Rua Primeiro de Março, Rua da Imperetriz sau pe Rua Nova, cu cinematografele și cofetăria Cristal, dar și un Recife mai popular, cu case de un cat, plajă și locuri de distracție. Aerul dogoritor la amiază, aromele, faleza, dar mai ales clădirile vechi, palatele și parcurile m-au făcut să mă simt „transpus" în lumea acestei scriitoare care s-a considerat braziliancă din Pernambuco.

Ceea ce mă impresionează înainte de toate în scrisul ei este priceperea de a capta în limbaj acele afecte mai adânci, pe care le numim în psihologie insight-uri. Personajele trăiesc momente de iluminare, intuiții dramatice care le schimbă sau tulbură dintr-o dată ordinea și rutinele vieții. Personajele feminine (nu numai cele autobiografice) au harul de a revela scenarii intime, profunde, înscrise într-o existență aparent banală. Sunt acestea proiecții, introiecții sau simple momente de evaziune? Cel mai des ni se întâmpla să ne spunem în timpul lecturii că și noi am trăit ceva asemănător, dar nu am putut să explicăm asta… Și astfel, surprinzător, ceea ce am trăit, dar nu am putut rosti, se rostește acum prin vocea naratoarei. Aceeași putere intuitivă o găsim și la femeile mature sau în vârstă, toate personajele fiind create parcă pentru a suporta „insuportabila ușurătate a ființei".

Am să mă opresc asupra unei singure povestiri, pentru a pune în evidență iscusința scriiturii lispectoriene, dar și calitățile traducerii în limba română. Povestirea pe care am ales-o se numește *Fericire clandestină* și deschide al doilea volum antologic.

Trama este, indiscutabil, autobiografică. În Recife, familia Lispector a locuit inițial în apropierea pieței Maciel Pinheiro, după care s-a mutat pe Rua da Imperatriz, unde a locuit la mai multe adrese. Una dintre acestea era vecină cu Librăria Imperatriz care există și astăzi. Fetița bogată cu al cărei portret începe povestirea era una din fiicele proprietarului, evreu și el, pe nume Jacob Berenstein [3]:

„Era grasă, scundă, pistruiată și cu un păr foarte cârlionțat, cu reflexe roșcate. Pieptul îi era enorm, în comparație cu al nostru, al celorlalte, care încă îl aveam plat. De parcă nu ar fi fost de ajuns, își îndesa ambele buzunare de sus ale bluzei cu dropsuri. Avea însă ceea ce și-ar fi dorit orice copil devorator de povești: un tată patron de librărie."

"Ela era gorda, baixa, sardenta e de cabelos excessivamente crespos, meio arruivados. Tinha um busto enorme, enquanto nós todas ainda éramos achatadas. Como se não bastasse, enchia os dois bolsos da blusa, por cima do busto, com balas. Mas possuía o que qualquer criança devoradora de histórias gostaria de ter: um pai dono de livraria."

Din păcate, această fetița dolofană și norocoasă nu profita deloc de norocul de a avea cărți la îndemână. Deși prietenele tânjeau să citească o carte, fiica librarului le oferea, cel mult, de ziua lor, o ilustrată cunoscută din Recife, cu câteva cuvinte banale pe verso:

„Dar cât talent avea pentru răutăți. Era toată numai răzbunare, molfăind [4] zgomotos dropsuri. Cât de mult trebuie să ne fi urât fata aceea, pe noi, care eram nepermis de frumoase, zvelte, înalte și cu părul despletit. Cu mine își exercita sadismul cu o calmă ferocitate. În setea mea de lectură, nici nu băgam de seamă umilințele la care mă supunea: continuam să o implor să-mi împrumute cărțile pe care nu le citea."

"Mas que talento tinha para a crueldade. Ela toda era pura vingança, chupando balas com barulho. Como essa menina devia nos odiar, nós que éramos imperdoavelmente bonitinhas, esguias, altinhas, de cabelos livres. Comigo exerceu com calma ferocidade o seu sadismo. Na minha ânsia de ler, eu nem notava as humilhações a que ela me submetia: continuava a implorar-lhe emprestados os livros que ela não lia."

O anume carte a devenit „picătura chinezească" a torturii, o carte pe care naratoarea și-o dorea cu ardoare: *As Reinações de Narizinho* de Monteiro Lobato [5]. Prietena i-a promis că i-o va împrumuta a doua zi, dar a doua zi i-a spus că o împrumutase unei alte fete care nu o adusese încă înapoi. Și

[3] „Cartierul Boa Vista a fost ocupat cu precădere de evrei, care au început să vină în Recife la începutul secolului XX. Locuințele erau mai ieftine, transportul era mai ușor și se afla aproape de zona comercială. Toate acestea i-au determinat să se stabilească acolo, deoarece majoritatea nu avea resurse și lucrau ca vânzători. Tatăl Claricei era vânzător ambulant", explică istoricul Henrique Inojosa. (apud Daniel Madeiros, *art. cit.*)

[4] În opinia mea, „a molfăi" nu este o bună opțiune, nepotrivindu-se niciunul din sensurile date de *DLR,* litera M, 1965 sau *DEX*. Aș zice că mai puțin pretențiosul „sugând zgomotos dropsuri" ar fi fost de preferat.

[5] **José Renato Monteiro Lobato** (1882–1948), scriitor brazilian, un clasic al literaturii pentru copii. Cartea la care se face referință, *As Reinações de Narizinho*, a apărut în 1931 și este formată din povestiri publicate anterior (prima, în 1920, *A Menina do Narizinho Arrebitado*). Personajul principal, Narizinho (Cârna), este o fetiță pe nume Lucia, de șapte ani: „Dona Benta é a mais feliz das vovós, porque vive em companhia da mais encantadora das netas – Lúcia, a menina do narizinho arrebitado, ou Narizinho como todos dizem." Corelând data apariției cu vârsta scriitoarei, am putea spune că naratoarea are vreo unsprezece ani.

Piere-Auguste Renoir, *Fetiță citind*, 1886

tot așa, sub diferite pretexte, i se spunea mereu să revină a doua zi. Și chinul continuă până într-o bună zi când apăru în ușă și mama fetiței dolofane și le ceru explicații amândurora. Aflăm că respectiva carte nu părăsise casa librarului, iar fiica acestuia nici măcar nu o citise. Mama, dezamăgită de comportamentul fiicei, îi ceru acesteia să-i dea naratoarei imediat cartea, adăugând că o poate păstra cât dorește:

„Ați auzit? Era mai important decât mi-ar fi dăruit cartea: «cât timp doream» este tot ceea ce un om, mare sau mic, poate îndrăzni să-și dorească."

"Entendem? Valia mais do que me dar o livro: «pelo tempo que eu quisesse» é tudo o que uma pessoa, grande ou pequena, pode ter a ousadia de querer."

Urmează unul dintre cele mai mișcătoare pasaje despre plăcerea cu care investim unele obiecte, o reflecție despre fetiș (ca, mai târziu, la R. Barthes), despre un ritual amoros care irumpe genuin în fetița care ne povestește:

„Ajunsă acasă nu m-am pus pe citit. Mă prefăceam că nu o am, numai pentru ca ulterior să mă minunez că o am. Am deschis-o câteva ore mai târziu, am citit câteva rânduri minunate, am închis-o la loc, am început să mă plimb prin casă, am amânat și mai mult, ducându-mă să mănânc pâine cu unt, mă prefăceam că nu mai știam unde pusesem cartea, o găseam, o deschideam pentru câteva clipe. Inventam cele mai false dificultăți pentru acel lucru clandestin, care era fericirea. Fericirea avea mereu să fie clandestină pentru mine. Parcă presimțeam deja. Cât am mai tras de timp! Eram în al nouălea cer... Înlăuntrul meu erau orgoliu și pudoare. Eram o regină delicată.

Uneori, mă așezam în hamac, legănându-mă cu cartea deschisă în poală, fără să o ating, pur și simplu extaziată.

Nu mai eram o fetiță cu o carte: eram o femeie cu iubitul ei."

"Chegando em casa, não comecei a ler. Fingia que não o tinha, só para depois ter o susto de o ter. Horas depois abri-o, li algumas linhas maravilhosas, fechei-o de novo, fui passear pela casa, adiei ainda mais indo comer pão com manteiga, fingi que não sabia onde guardara o livro, achava-o, abria-o por alguns instantes. Criava as mais falsas dificuldades para aquela coisa clandestina que era a felicidade. A felicidade sempre iria ser clandestina para mim. Parece que eu já pressentia. Como demorei! Eu vivia no ar... Havia orgulho e pudor em mim. Eu era uma rainha delicada.

Às vezes sentava-me na rede, balançando-me com o livro aberto no colo, sem tocá-lo, em êxtase puríssimo.

Não era mais uma menina com um livro: era uma mulher com o seu amante."

Fiind trăită clandestin, fără ca nimeni să îngăduie sau să nu știe, fericirea este un mister, o taină care se manifestă în noi: o epifanie. Povestirile Claricei Lispector nu sunt altceva decât înscenările acestor trăiri revelatoare. Unele au fost trăite, altele visate, altele auzite sau închipuite, cu o finețe analitică magistrală. Anca Milu-Vaidesegan ne-a restituit, cu pricepere și acribie, proza scurtă a acestei autoare considerate una dintre cele mai de seamă voci literare ale Americii Latine în secolul al XX-lea.

„Anca Milu-Vaidesegan, traducătoare matură, familiarizată cu literatura braziliană, a dovedit empatie față de universul ficțional și un talent nedezmințit în transpunerea în românește a povestirilor Claricei Lispector."

Poem din poemele Europei

Această rubrică, aflată acum la a șaisprezecea sa ediție, a apărut din dorința legitimă de a vă reaminti că poezia, ca și proza, dramaturgia, dar și muzica, teatrul, artele vizuale, zestrea imaterială a lumii, reprezintă liantul care unește oamenii, indiferent pe ce meridian s-ar afla. Creația este suma sentimentelor omenești, este emoție, este, de ce nu, plus-valoarea acestei lumi. Este politica fără legi politice, iar aici am putea exemplifica prin faptul că e unica formă de politică fără partide, fără moțiuni de cenzură, fără atacuri cu forme fără fond, este pasul pe care îl facem toți în momentul în care deschidem o carte și alegem o altă lume, cea în care mintea omenească este în măsură să creeze. De ce am vorbit de politică în splendida lumea a creației? Dintr-un simplu motiv, acela fiind că această formă de „politică" este creatoare, este benefică, este expresia supremă a calității omenești.

Intenția noastră pleacă de la ideea de unitate de spirit și diversitate ca fond și formă. Nu urmărim o temă anume, fiindcă am ajunge la un studiu complex, ci doar o prezentare, o idee de poem din poeme, care să prezinte diversitatea expresiei creatoare, temele universale, frumusețea stilului marilor condeie, în care spiritul este o „coloană a infinitului".

Încercăm, firește, ca în fiecare număr al revistei să publicăm integral texte sau fragmente din poezia Europei, a fiecărei țări în parte, deși poetul, dar, mai ales, opera lui au identitate europeană, dincolo de cea națională.

Grupaj realizat de Pușa Roth și Costin Tuchilă

Geo Bogza

6 februarie 1908, Blejoi, Prahova – 14 septembrie 1993, București

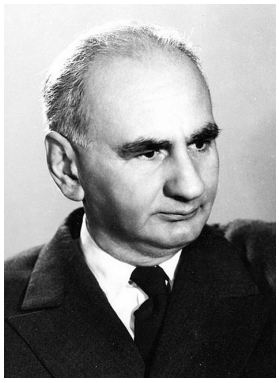

Sursa foto: Muzeul Național de Istorie a României

„Împotrivirea, răzvrătirea sau deznădejdea sufletului cheamă în scrisul său imaginile reconfortante ale măreției omului și universului, producând liniștea, calmarea și consolidarea spiritului." – Dan Cristea

Scriitor, jurnalist, poet, teoretician al avangardei, fratele muzicianului Alexandru Bogza și al scriitorului Radu Tudoran (pseudonimul lui Nicolae Bogza), Geo Bogza este creatorul reportajului literar românesc. Ziarist de curajoasă și consecventă atitudine democratică, patriotică, umanistă (*Anii împotrivirii,* 1953, *Pagini contemporane*, 1957, *Paznic de far,* 1974), reporter al unor lumi, țări, privelişti, meridiane devenite componente ale unui univers particular, specific scriitorului, prozator al opulenței tâmpe (*Înmormântări*) și al plictisului exasperant provincial (*O sută șaptezeci și cinci de minute la Mizil,* 1968), al destinului individual tragic, sub semnul dorinței de înavuțire (*Cum a înnebunit regele petrolului*), al absurdului (*Moartea lui Iacob Onisia*), cântăreț, de amplitudine whitmaniană, al neamului din Carpați (*Cartea Oltului,* 1945).

În egală măsură a fost teoretician al avangardei, autor al câtorva din textele ei definitorii (*Urmuz, Exasperarea creatoare, Reabilitarea visului*). Geo Bogza a editat revista „Urmuz" în 1928 și a colaborat la publicații ale epocii precum „Bilete de papagal" sau „Unu".

Poet de mare întindere, de la „ciorchinul de negi" al *Jurnalului* la recea și solemna puritate a lui *Orion* (1978). Autor al volumelor *Jurnal de sex* (1929) și *Poemul invectivă* (1933), avangardistul Geo Bogza a fost închis de două ori pentru „pornografie", fiind coleg de celulă la Văcărești cu celebrul criminal Berilă. A doua condamnare o primește în 1937, de această dată pentru volumul de poezii *Ioana Maria* (1937), plângerea fiind făcută de Academia Română.

Și-a facut studiile primare la Ploiești, apoi a urmat Școala de Marină din Galați și Constanța, însă visul de a deveni marinar nu i se îndeplinește. În 1926 se stabilește la Bușteni, județul Prahova, unde ia contact cu gruparea avangardistă, iar aici o cunoaște pe viitoarea soție, Elisabeta. Debutează în 1928 cu poezia *Mea culpa*, în primul număr al revistei „Câmpina", iar un an mai târziu îi apare primul volum de versuri, *Jurnal de sex*. În 1929 începe colaborarea cu mai multe reviste culturale, printre care se numără și revistele „Unu" și „Bilete de papagal", în care semnează cu numele de George Bogza și André Far. În calitate de ziarist, face călătorii în Spania și Franța, și trimite pentru „Lumea românească" ciclul de reportaje-confesiune *Tragedia poporului basc*.

Din 1955 este membru al Academiei Române și membru în Consiliul Național pentru Apărarea Păcii. În 1971 este decorat cu titlul de Erou al Muncii Socialiste iar în 1978 primește Marele Premiu al Uniunii Scriitorilor.

Poem

Pe sub razele lunii veneau
Atât de pierduți de parcă visau.

Cânta undeva, cineva la vioară
Frumusețea albastră a nopții de vară.

Pe sub razele lunii treceau
Atât de ușor de parcă pluteau.

Cânta undeva, cineva la vioară
Frumsețea nebună a nopții de vară.

Pe sub razele lunii se duceau
Atât de pierduți, de parcă mureau.

Copacul simfonic

Printre ceilalți copaci, liniștiți, el părea aproape nebun:
Multiplu se ridica din pământ cu zeci de brațe
Pe care exaltat le flutura în vânt.

Însuflețit era – și străbătut de atâtea fluide
Încât privirilor noastre păru un frenetic dirijor
Conducând, plin de pasiune, Simfonia glacială a Eterului.

Incoruptibilă dimineață de iarnă cu cerul senin
Când tot universul cânta, ca o orgă de cristal
Sunetul fiindu-i atunci rostul unic, esențial.

Sub multele ramuri, fremătătoare, patetice,
Totul fu muzică: întinderea lumii și durata ei
Păduri, oceane, milenii și ere, o, cum le-am auzit!

Arătând stelelor drumul, iar vremii cadența secundelor
El purta prin noi, copleșitoarea imensitate,
Tălăzuirea sonoră a clipei spre Eternitate.

Tăcere dezlănţuită

Acum își împlinea poetul visul lui de tăcere universală
strânsese în dinți virtutea peșterilor mute
ca o glandă o grefase în laringele vorbăreților
iar a doua zi orașul se zvârcolea ca pompeiul sub lavă
tăcerea se întindea pretutindeni, nemiloasă, distrugătoare
o femeie a dat să râdă și gura i s-a umplut cu vată
neauzite se învârteau plăcile de patefon sub acul diafragmei
buzele se deschideau în gol,
nicio vorbă n-a mai putut fi rostită,
dezastru total, iremediabil,
din beregăți tăcerea cobora în oase,
nemaiavând niciun rost, urechile se desprindeau veștede
de pe cap
pe străzi câinii le înșfăcau lacomi de prin
șanțuri
înspăimântați polițiștii izbeau în tobe în
tinichele
unii scoși din fire
spărgeau geamurile cu pumnul,
dar niciun sunet n-a mai putut fi stors din materie
din cer curgeau hoiturile păsărilor sufocate de cântecele
rămase în
gâtlej
femei se azvârleau de la etaj în gol
dar
din gura lor larg deschisă
nu ieșea niciun țipăt
prin gări trenurile se ciocneau ca niște gângănii,
înnebunit
primarul a dat ordin să se audă cu orice preț
o casă a fost azvârlită în aer: parcă s-ar fi spulberat o
păpădie
au prăvălit atunci turnul cel mare din centrul orașului
fără ca vreun scrâșnet să se iște din ziduri
cu fiecare clipă setea de zgomot crește tot mai chinuitoare
unii chiar în timpan și-au slobozit revolvere
dar nimeni nu mai găsea scăpare
nicăieri
tăcerea se întindea halucinantă nemiloasă pedepsitoare cum
o visase poetul.

Orion

Nici o corabie nu s-a întors vreodată
Din mările sudului sau de la capricorn
Atât de pură și elegantă fregată,
Cum se întoarce toamna Orion.

Peste păduri înverzite n-a strălucit nicicând
Lumina lui albă. Nici pe pajiști de fân.
Oceane și munți îl văd primăvara plecând
Și cerul nu-și mai află multă vreme stăpân.

Octombrie urca din nou peste grădini
Înaltele-i catarge cu vârfuri de platină
Și toată iarna, apoi, corabia de lumină
Deasupra lumii uimite se clatină.

Rege al constelațiilor din septentrion
Mereu lunecând peste lumi înghețate
Așa străbate noaptea marele Orion,
Corabie legănată în eternitate.

Balada dromaderelor

De-aș avea patru dromadere,
N-aș mai visa hipopotami;
Eliberat de mamifere
L-aș admira pe Apollinaire,
Si j'avais quatre dromadaires.

De-aș avea patru dromadere
Mi-aș cumpăra un palmier
Și stând sub el intr-un hamac
L-aș tot citi pe Apollinaire,
Si j'avais quatre dromadaires.

De-aș avea patru dromadere,
Cu toate patru-aș pribegi
În acea lume de himere
Ce-a fost a lui Apollinaire,
Si j'avais quatre dromadaires.

De-aș avea patru dromadere,
M-aș putea duce și în cer,
Ca un turn Babel terminat
De dragul lui Apollinaire,
Si j'avais quatre dromadaires.

Avec ses quatre dromadaires
Don Pedro d'Alfaroubeira
Courut la monde et l'admira
Il fit ce que je voudrais faire
Si j'avais quatre dromadaires.

Poem din poemele Europei

Jacques Prévert

4 februarie 1900, Neuilly-sur-Seine, Île-de-France–11 aprilie 1977, Teloché, Pays de la Loire, Franța

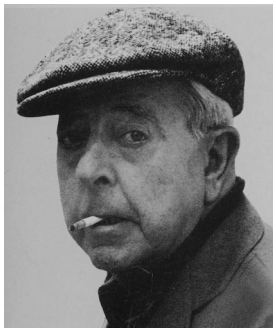

Jacques Prévert, poet și scenarist francez, este asociat cu suprarealismul. După succesul primului său volum de poezii, *Paroles*, devine, grație limbajului familiar și jocurilor de cuvinte, un mare poet popular. Poeziile lui sunt celebre în statele francofone și sunt învățate în școlile franceze.

Jacques Prévert este cel de-al doilea fiu al Suzannei și al lui André Prévert. Fratele său mai mare, Jean, a decedat la vârsta de 17 ani, iar cel de-al doilea frate, Pierre, născut în 1906, va fi partenereul său artistic, de-a lungul întregii vieți. De la mama sa prinde gustul pentru literatură, iar de la tată moștenește dragostea pentru cinematografie și teatru. În 1915 abandonează școala și câștigă din mici ocupații, iar în timpul serviciului militar, început în 1920, Prévert îl cunoaște pe Marcel Duhamel, traducător, editor și viitor creator, în 1945, la Gallimard, a „Seriei negre" („La Série noire"), un titlu găsit de Prévert însuși. Tot atunci face cunoștință cu pictorul Yves Tanguy. O întreagă comunitate de artiști ia naștere, punând bazele curentului suprarealist, în locuința lui Duhamel: Raymond Queneau, Pablo Picasso, Alberto Giacometti...

În cinematografie, Jacques Prévert devine cunoscut în anii '30. Primul său scenariu, realizat pentru filmul fratelui său Pierre, *L'affaire est dans le sac* (1932), e un experiment cu accente burlești. E momentul când se alătură trupei de teatru „Octombrie", pentru ca în 1935 să scrie scenariul pentru un film semnat de Jean Renoir, *Le Crime de M. Lange*. În 1937, îi cunoaște pe regizorul Marcel Carné și pe scenograful Alexandre Trauner. Sedus de umorul lui Prévert, regizorul îi cere acestuia să scrie scenariul pentru următorul său film, *Jenny*. Împreună, cei trei dau naștere unui nou stil cinematografic, „realismul poetic", căruia Marcel Carné îi prefera denumirea de „fantastic social". Același stil se regăsește și în filmele lui Christian-Jaque, Jean Grémillon, Paul Grimault și Pierre Prévert. De altfel, din 1924, fascinat de spiritul contestatar al suprarealiștilor, Prévert ajunge el însuși unul dintre ei, urmând ca, din 1924, să se instaleze la Montparnasse, în casa închiriată de Marcel Duhamel, frecventată de adepții acestui curent, cu care simpatizează până în 1930, când îi apar primele texte, dar se produce și ruptura de gruparea suprarealiștilor.

În 1945, editorul René Bertelé obține de la Prévert autorizația de a-i strânge într-o culegere numeroasele texte și poeme apărute de-a lungul timpului, începând cu anii '30. Astfel, în mai 1946, apare prima carte, iar succesul de public e uimitor. În câteva săptămâni, 5.000 de exemplare din primul tiraj al volumului *Les Paroles* sunt epuizate. Apare imediat o nouă ediție îmbunătățită, apoi poemele sale sunt traduse în engleză, italiană, japoneză.

„Pitoresc, îndrăzneț, dar cu măsură, Prévert, deși a debutat târziu în volum, la 46 de ani, preocupat fiind mai mult de scenaristică – printre filmele realizate cu Marcel Carné se numără *Le Jour se lève/Se luminează de zi* (1939), *Les Visiteurs du soir/Oaspeții de seară* (1942), *Les Enfants du Paradis/Copiii paradisului* (1944), *Les Portes de la nuit/Porțile nopții* (1945) – a atras atenția multor personaje ale culturii franceze, care pe atunci frecventau cafeneaua Flore, dar, de asemenea, a reușit să farmece și publicul de rând. Simone de Beauvoir mărturisește în *La Force de l'âge*: «Pe atunci zeul lor, oracolul lor, maestrul lor era Jacques Prévert, căruia îi venerau filmele și poemele, căruia încercau să-i copeze limbajul și felul de a gândi. Și noi gustam poemele și cântecele sale». Poemele lui Prévert au servit drept versuri unor șansonete interpretate de Yves Montand, Cora Vaucaire, Juliette Gréco, Catherine Sauvage, lucru care a asigurat acestor poeme popularitatea.

Tonic, vizual, un iscusit mânuitor al calamburilor și echivocurilor, un visător incurabil, un nonconformist, un prieten al îndrăgostiților, Jacques Prévert este poetul potrivit pentru o primăvară, fie ea și capricioasă." (Jacques Prévert, *Poeme,* traducere, prefață și note de Gabriel Pârvan, Pitești, Paralela 45, 2005)

Cafeaua de dimineață

El și-a pus cafeaua
liniștit în ceașcă,
laptele l-a pus
în ceașca de cafea,
zahărul l-a pus
în cafeaua cu lapte
și cu linguriță
l-a amestecat.

a băut cafeaua,
ceașca a lăsat
fără să-mi vorbească.
a scos o țigară,
a fumat tăcut,
s-a jucat cu fumul
– cercuri a făcut –
a pus, calm,
tot scrumul
într-o scrumieră

fără să-mi vorbească.
fără să mă privească.

și s-a ridicat,
și-a pus pălăria
cu un gest distrat,
și-a luat pe umeri
mantaua de ploaie,
pentru că ploua,
apoi a plecat.
a plecat în ploaie

fără să-mi vorbească.
fără să mă privească.

(și atunci mi-am strâns
fruntea grea în palme
și am plâns...
am plâns...)

Traducere de Gellu Naum

Alicantă

O portocală pe masă
Rochia ta pe podele
Și tu în pernele mele
Clipă dulce pe-o clipă
Prospețimea nopții fără stele
Căldura vieții mele.

Traducere de Vlad Druc

Nisipuri mișcătoare

Demoni și minuni
Vânturi și maree
Departe marea s-a retras deja
Și tu
Ca o algă ușor mângâiată de vânt
În nisipurile patului te răscolești visând
Demoni și minuni
Vânturi și maree
Departe marea s-a retras deja
Dar în ochii tăi întredeschiși
Două mici valuri stau și nu mai trec
Demoni și minuni
Vânturi și maree
Două mici valuri ca să mă înec.

Traducere de Vasile Pârvan

Sunt așa cum sunt

Sunt așa cum sunt.
Sunt făcută-așa,
Când îmi e de râs,
Râd în hohot, da.
Drag mi-e cui sunt dragă.
Oare-i vina mea
Dacă nu-i același?
Dacă ba e unul,
Ba-i altcineva?
Sunt așa cum sunt.
N-am ce să vă fac
Nu mă pot schimba.
M-am născut să plac
Așa mi-este dat.
Am tocuri prea-nalte
Mijloc prea cambrat
Sânul mult prea tare
Ochi prea-ncercănat...
Ei și-apoi
Ce treabă-aveți voi?
Sunt așa cum sunt.
Cui mă place plac.
Ce treabă-aveți voi
Ce mi-s-a-ntâmplat?
Dragă-am fost cuiva
Cineva-mi fu drag,
Dragi ca doi copii
Care se au dragi
Simplu: dragi, dragi, dragi...
Ce mă iscodiți?
Trăiesc să vă plac
N-am ce să vă fac.

Traducere de Maria Banuș

Ca să faci portretul unei păsări

Mai întâi pictezi o colivie
cu ușița larg deschisă,
apoi pictezi
ceva cât mai drăguț
și cât mai simplu:
ceva frumos,
ceva util
pentru pasăre;
pe urmă pui tabloul pe-un copac
într-o grădină,
într-un crâng,
într-o pădure
și te ascunzi după copac
fără o vorbă
fără să te miști...
Se-ntâmplă uneori ca pasărea să vină repede,
dar se mai poate întâmpla să treacă ani și ani
până se hotărăște.
Atunci nu te descuraja –
așteaptă, așteaptă dacă e nevoie ani întregi.
Viteza sau încetineala cu care pasărea sosește
n-au nici o legătură
cu faptul că tabloul e reușit sau nu.
Când pasărea sosește –
dacă sosește –
păstrezi cea mai adâncă liniște:
aștepți mai întâi ca pasărea să intre în colivie
și după ce a intrat
închizi ușița binișor cu pensula,
apoi
ștergi toate gratiile una câte una
cu mare grijă, nu cumva s-atingi vreo pană.
Pe urmă faci portretul arborelui, alegând
din toate crengile pe cele mai frumoase,
iar pentru pasăre pictezi după aceea
frunzișul verde și răcoarea vântului,
pulberea soarelui,
foșnetul gâzelor prin iarbă în căldura verii,
apoi aștepți ca pasărea să cânte...
Dacă nu cântă
e semn rău –
semn că tabloul nu e bun,
dar dacă vrea să cânte, e semn bun,
e semn că poți semna.
Atunci îi smulgi o pană
binișor de tot
și pe un colț al pânzei te iscălești cu ea.

Traducere de Nina Cassian

Eseu

EMOȚIA ÎN HAIKU

Corneliu Traian Atanasiu

Scriitor

Poezia occidentală este genul literar dezinhibat, caracterizat de prezența eului liric care-și exhibă ideile, gîndurile și sentimentele. Totul este transmis direct și de cele mai multe ori histrionic. De regulă, avem de a face cu un monolog liric impulsiv și expansiv, care ține să-și exprime fățiș trăirile și emoțiile.

Textul haiku-ului *nu este unul expozitiv*. Nu vorbește despre afecte și nu pomenește cuvintele care le denumesc. Nu agreează figurile de stil augmentative sau decorative care sînt în mod obișnuit depozitarele emoției.

La o primă înfățișare, textul ține să fie *obiectiv*. Să prezinte, *cu un limbaj de proces-verbal constatativ*, ceva care n-are de a face cu *subiectivitatea* autorului sau a cititorului. De regulă, nu este pomenit autorul, nu se vorbește despre ceea ce simte el și nici despre ce simt sau ar trebui să simtă cititorii sau oamenii. *Obiectivitatea* textului constă tocmai în evitarea subiectivismului de orice fel. Textul evocă lucruri, ființe, întîmplări, stări, situații fără să le interpreteze, fără să le comenteze.

Cititorul versat apreciază și savurează obiectivitatea textului, talentul autorului de a se păstra în *rezervă* și a livra cititorului o prezentare sobră a lucrurilor sau faptelor așa cum sînt ele. Reticența cu care așază peste o realitate, palpitantă altfel, o *surdină emoțională*.

Strategia haiku-ului este aceea de a *delega* realitatea prezentată să dea în vileag emoția. Nu textul e cel care emoționează, ci faptele pe care el le înfățișează. *Tîlcul* lor, resimțit contemplativ și meditativ, dincolo de cuvinte, de text. Rostul textului este unul de vehicul către locul magic revelator, de amînare și de surdină a emoției. Și, oarecum, de *punere în scenă a faptelor*. Se pare că haiku-ul se apropie mai mult de genul epic sau dramatic, construiește o poveste sau evocă fapte în care se află emoția.

Dacă textul are scăpări emoționale fățișe, el este răsuflat. Nu mai are tensiune, detentă, intensitate.

Iată și o mică exemplificare printr-unul din poemele lui Șerban Codrin:

„vechiul imperiu –
câteva pietre lângă
o floare de mac”

Autorul? Nu există în text. Sînt prezente doar (cîteva) pietre și un mac. Vestigii ale vreunui imperiu și o floare (vie). Nu se spune nimic despre ele. Presupun că autorul are toată încrederea în perspicacitatea cititorului și în capacitatea lui de a resimți *tîlcul acestei apropieri întîmplătoare*. Și o anume *vibrație* contrariantă cu privire la civilizații.

În primă instanță, cititorul are în față *o surdină emoțională*. Un text care refuză principial să afișeze motivele cunoscute și așteptate pentru a stîrni vibrațiile lirismului patent. Contrar acestor așteptări, textul este epurat de subiectivism și *mimează* la perfecție o relatare reală, cuminte și prozaică. Plată, fără relief și tremur expresiv. Formulată însă în curgerea firească, detașată și nepretențioasă a *vorbirii de toate zilele*. Fără obișnuitele floricele stilistic-emoționale.

Este o primă afișare a unei *atitudini care sfidează lirismul consfințit* de poezia unanim recunoscută. Textul este *laconic*, *reținut* și *fragmentat*. Făcut parcă să ascundă, refuzînd formulările expozitive care comunică și informează. Este de fapt o primă tranșă a unui gen de emoție caracteristic degustării haiku-ului. Textul este formulat în așa fel încît să-l contrarieze pe cititor. Să-i prezinte ironic doar *o enigmă*, o tăinuire a unui sens care refuză obișnuita *trîmbițare lirică*.

Cunoscătorul *savurează această provocare* și va căuta să suplinească omisiunile și elipsele textului. Se va bucura de încrederea pe care i-o acordă autorul și, din puținele indicii scăpate de el, va închipui cadrul, atmosfera și *cheagul unei mici istorii*. Va contribui din belșug pentru a surprinde *țesătura de aluzii* în care e prins și vibrează tîlcul poemului.

Tot ca primă *atitudine* și *impresie*, formularea laconică și fragmentară a

poemului trădează *precipitarea limbajului colocvial*, o anume *urgență* a lansării mesajului. Cu sufletul la gură, nu e timp și nu-i momentul pentru a elabora o formulare completă, detaliată.

Emoția *formulării zorite* este un fel de satisfacție *preliminar dramatică* pe care o trezește orice haiku bun în mintea și-n sufletul cititorului. Ea este una comună pentru majoritatea poemelor. Folosirea limbajului *laconic*, fragmentar și aluziv trezește și transmite cititorului o vibrație și o tensiune pe care o împărtășește cu autorul.

Combinația dintre obiectivitatea și laconsimul textului consfințește absența ticurilor lirismului erotic, a lamentărilor și exaltărilor inimii rănite, a feluritelor drăgălășenii și dulcegării poetice. Realizarea acestor exigențe în poem este resimțită ca autenticitate, sobrietate și eleganță.

Cele de mai sus asigură cadrul minimal pentru a stîrni emoția particulară a fiecărui poem. Garanția că poemul pune la lucru o *țesătură aluzivă* și aduce în fața cititorului o *înscenare obiectivă*. Ambele delegate să mărturisească o emoție pe care autorul a evitat sau a omis s-o pomenească.

Poemul la care am apelat anterior („vechiul imperiu –/ câteva pietre lângă/ o floare de mac") poate exemplifica cele spuse.

Și poezia de factură occidentală a tratat tema relicvelor trecutului. N-a făcut-o însă atît de tranșant. Folosind doar două tușe verbale și o tăcere mai mult decît grăitoare. *Vechiul imperiu* ar fi un motiv suficient pentru a declanșa imaginația și nostalgia oricărui poet gata să-nșire versuri fără număr. Haiku-ul preferă tăcerea. Și o singură aluzie. Una care spune multe.

Ce ne oferă din tot ce-a fost momentul? Doar *cîteva pietre*. Din toată grandoarea și măreția, din falnicele edificii, din gloria stăpînitorilor s-a ales praful și pulberea. Pietrele, și ele, par să fi uitat că au făcut parte din trufașele zidiri și s-au reîntors spășite în regnul mineral din care fac parte.

Lîngă ele, *floarea de mac*, delicată și grațioasă. Alăturarea spune totul. Haiku-ul și-a împlinit rostul. Tăcerea e plină de ecouri. Și de emoție.

Un alt poem, cu o țesătură aluzivă mai bogată, ne poate convinge de încărcătura emoțională de excepție pe care o poate cuprinde un poem laconic:

„ceas înzăpezit –
în afara timpului
întâlnirea lor"

Ceasul poate fi unul stradal, așezat la o intersecție. *La ceas* era locul preferat și consacrat al multor întîlniri, mai ales amoroase, din vremea cînd nu toată lumea avea ceas la

mînă sau mobil în buzunar. *În afara timpului* este un oximoron. Locuțiunea adverbială *în afara* este una care se poate aplica doar unor obiecte spațiale și nu *timpului*. E de înțeles că poate fi vorba de *ceasul* (din stradă) *troienit*, dar și de *ora (expandată)* a unui răstimp ludic fabulos, în care cei doi îndrăgostiți se hîrjonesc colindînd prin nămeți.

Profitînd de ambiguitatea laconică a formulării, ne putem gîndi însă și la *o întîlnire neprevăzută, miraculoasă*, o intersecție a două spirite afine, a unui discipol cu un maestru, a două genii, a două persoane oarecare avînd parte de o bruscă revelație una prin alta. Ipostaze care rămîn distincte și vii în amintire chiar dacă *timpul le-a troienit*.

„Strategia haiku-ului este aceea de a delega realitatea prezentată să dea în vileag emoția. Nu textul e cel care emoționează, ci faptele pe care el le înfățișează."

Document

TIBERIU OLAH: „MUZICA SIMFONICĂ – ȘTIINȚĂ A CONFRUNTĂRII FIINȚEI NOASTRE CU TIMPUL PRIN SUNETE”

Interviu realizat de Cornelia Barbu (Bartels)

Cornelia Bartels

Poetă, prozatoare
Germania

Compozitorul **Tiberiu Olah,** născut la 2 ianuarie 1928 în Arpășei, județul Maramureș, a urmat cursurile Conservatorului din Cluj între anii 1946–1949, continuându-și studiile muzicale la Conservatorul din București. Din 1958 este cadru universitar la Catedra de Compoziție a Conservatorului „Ciprian Porumbescu” din București.

Tiberiu Olah a compus numeroase piese muzical-simfonice, cantate simfonice inspirate din creația lirică națională și universală, muzică vocal-simfonică, muzică pentru teatru și film. Menționăm câteva dintre filmele a căror coloană sonoră a semnat-o Tiberiu Olah: *Avalanșa, Străzile au amintiri, Răscoala, Meandre, Zodia Fecioarei*.

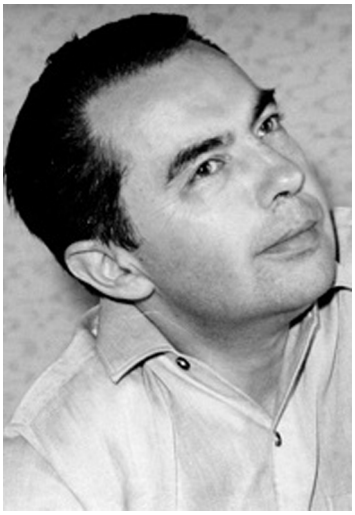

Tiberiu Olah

1928–2002

Creația sa a fost încununată de numeroase premii naționale și internaționale, dintre care amintim: Premiul de compoziție „George Enescu” al Academiei R.S.R. (1955), Premiul „Pelicanul Alb” pentru muzică de film (1966), Premiul internațional al discului „Koussevitsky”, SUA (1967), pentru lucrarea *Coloana Infinită*, și în 1971 pentru *Timpul Memoriei*. În 1969 i s-a acordat Ordinul „Meritul Cultural”, clasa a III-a.

Cornelia Barbu (Bartels): *În ce condiții, în ce atmosferă s-a format compozitorul Tiberiu Olah?*

Tiberiu Olah: Tinerii muzicieni de azi au o sursă mult mai largă și mai variată de informare decât cei din „vremea” mea, poate, în primul rând și din motivul că generația mea, și nu numai a mea, formată din compozitori de mare responsabilitate, nu s-a lăsat influențată de unele teorii la modă pe atunci, care voiau să reducă, de pildă, muzica lui Enescu doar la rapsodiile sale scrise la 18 ani (fără îndoială extraordinare, pentru vârsta respectivă!).

C. B.: *Care erau tezele muzicale la modă în acea perioadă?*

T. O.: În acel context erau negate capodoperele enesciene de maturitate, chiar *Oedipe*, ba chiar și *Sonata a III-a pentru pian și vioară, în caracter popular românesc*. Prin reducerea muzicii românești la un „rapsodism” diletantic, lipsit de orice spirit creator, muzica noastră a fost condamnată la o stagnare regretabilă. Drept dovadă că n-a rămas nimic din ceea ce a fost scris după rețetele respective, din acele vremuri. Marile lucrări scrise atunci, nu multe la număr, au reprezentat depășirea acestei „faze” impuse doar din birouri.

C. B.: *Desigur că era vorba de o teză ultradogmatică, care nu a servit deloc la progresul muzicii românești, care n-a dus la nicio atitudine creatoare, care nu a stimulat, dimpotrivă, a încătușat efortul creator.*

T. O.: Într-adevăr, susținătorii ei nu au înțeles lucrul cel mai elementar: **că elaborarea unei rapsodii cere o atitudine simfonică**, că juxtapunerea unor melodii, chiar frumoase, nu reprezintă o muncă creatoare. Trebuie să existe forța ordonatoare a creatorului de mare suflu simfonic.

C. B.: *În acest caz, **Rapsodiile** lui Enescu, care au fost date de exemplu în susținerea tezei, le-au servit cauza?*

T. O.: Ele nu servesc deloc cauza lor, din contră, subliniază la modul cel mai elocvent acel suflu simfonic de care vorbeam. Generația mea, foarte tânără pe atunci, plină de elan, s-a folosit de orice ocazie ca să cunoască și să adâncească problemele mari și actuale ale muzicii. În fața ei stăteau mai multe cerințe. În primul rând, să fie tot mai atentă la ce se întâmplă în lume, să contribuie prin idei originale la progresul muzicii noastre. Aceste preocupări constau în primul rând în cercetările esențiale și fundamentale ale fenomenului muzical contemporan, complex, în care un loc de frunte ocupau lucrările de maturitate ale lui George Enescu. Aceste creații au dus la concluzii uimitoare în contextul evoluției muzicii secolului nostru. Mă refer, mai ales, la originalitatea cu care se redescoperă o tehnică veche (numită heterofonie), cu adânci rădăcini în tradiția muzicală. Dar asta a declanșat o mulțime de noi probleme în muzica noastră.

C. B.: *Care sunt aceste „noi probleme"?*

T. O.: În primul rând aceea a responsabilității față de tezaurul milenar al folclorului nostru, care nu se poate reduce la simple imitări rapsodice sau la lucruri simpliste. Prelucrările sunt și azi necesare, oferind inepuizabile posibilități de creație, cu condiția să fie făcute la înalt nivel artistic. Dar și armonizările de coral ale lui Bach sunt și ele prelucrări!

Trebuie să știm să smulgem din acest material inepuizabil noi adevăruri, noi sensuri, așa cum au făcut Brâncuși și Enescu.

C. B.: *Muzica este supusă unor permanente transformări, înnoiri. Dumneavoastră personal, ca om de cultură și compozitor, ați adus contribuții originale referitoare la tehnica muzicală. Despre ce este vorba?*

T. O.: Se pun noi probleme în legătură cu **timpul** muzical. Pe de o parte, **a evoluției** materialului sonor prin transformările ei neîntrerupte, din ce în ce mai complexe și, pe de altă parte, **a involuției** materialului sonor, adică a locului invers dinspre complex spre simplu, spre forma sa originară, arhetipală. În al treilea rând, se pune chiar problema **non-evoluției**, **aparente sau reale**, a materialului sonor. Această ultimă tehnică este, de altfel, foarte apropiată de o anumită tradiție folclorică. Iar primele două, deși nu sunt încadrabile în formele clasice tradiționale, nu sunt în contradicție cu ele. Fiind prefigurate în mari capodopere, ca de pildă, ultimele *Quartete* de Beethoven.

C. B.: *Cum se fac simțite aceste tehnici de creație, de evoluție a materialului sonor, în lucrările compozitorului Tiberiu Olah?*

T. O.: În ceea ce mă privește, în cele 5 piese din ciclul *Brâncuși* am folosit mai ales prima tehnică, în *Timpul cerbilor* și în *Timpul memoriei* aș putea spune că am folosit toate cele trei modele, dar, mai ales, a doua și a treia.

C. B.: *Lucrările amintite au fost distinse cu premii ale Uniunii Compozitorilor (1975, 1978, 1980), de asemenea știu că lucrarea dumneavoastră, **Timpul memoriei**, a fost distinsă cu un premiu internațional, este vorba despre Premiul „Koussevitsky", acordat în 1974. La ce lucrați în momentul de față?*

T. O.: Înainte de a răspunde la întrebare, aș dori să fac o precizare, nu că-mi place să vorbesc despre premiile primite, ci doar pentru exactitatea informațiilor. Lucrarea mea *Coloana infinită* a fost distinsă cu același premiu de care aminteați, încă din 1967, deci înaintea *Timpului memoriei*, a cărei primă audiție a avut loc la New York. Așadar, la ce lucrez!? Am în faza de finisare lucrarea intitulată *Armonii IV*, pentru orchestră de cameră, un omagiu lui Enescu, în sensul că folosesc o anumită tehnică heterofonică (cu o muzică mai mult doinită), dedusă din anumite procedee prezente în capodoperele enesciene. Mai lucrez la *Armonii V*, pentru coarde, care se bazează pe o muzică ritmică, alertă, ce pleacă totuși dintr-o zonă similară cu lucrarea anterioară. Aici folosesc unele ritmuri asupra cărora ne-a atras atenția muzica lui Béla Bartók, fiind deci și un omagiu adus marelui compozitor.

C. B.: *Aceste lucrări sunt, așadar, scrise în întâmpinarea celor două centenare, Enescu și Bartók, a căror sărbătorire se va împlini în acest an?*

T. O.: E vorba de un plan mai vechi, ajuns abia acum la faza de finalizare, și nu sunt lucrări ocazionale. Dar coincidența mă stimulează și mă onorează.

C. B.: *Sunteți și unul dintre compozitorii care au propus o tratare originală, prin logică și intuiție, a multidimensionalității spațiului sonor. Despre ce este vorba?*

T. O.: Am spus că unele observații noi nu se mai pot încadra în formele clasice îndeobște acceptate, ceea ce înseamnă că trebuie reformulate parțial aceste teze. De exemplu, problema **multidimensionalității spațiului sonor.** În ceea ce mă privește, am reușit să dovedesc prin descoperirea secretului organizării muzicii așa-zise „preseriale", cea dinaintea perioadei dodecafonice – deci, de o perioadă considerată liberă, neorganizată. Am reușit să demonstrez că spațiul multidimensional nu e doar o abstracțiune în capul teoreticianului, el se poate concretiza.

Alexandre Cabanel (1823–1889), pictor francez, *Armonie*, 1877

C. B.: *Ceea ce ați și făcut, de fapt, dumneavoastră. La ce concluzii ați ajuns?*

T. O.: Concluziile mele sunt interesante și au rezultat dintr-o transcripție a unor partituri din noua școală vieneză, notație ce respectă cu strictețe **durata de timp** a notelor, apariția în timp a fiecărui sunet, deci și toate corelațiile pe verticală din partitură. Ceea ce s-a schimbat față de original este doar locul lor în spațiu. Pentru a recrea o partitură total fidelă – a mea fiind doar un fel de transcripție pe trei dimensiuni –, ar fi nevoie de o reprezentare în cel puțin trei dimensiuni. Lucrurile, în privința **multidimensionalității**, abia de la acest punct de plecare devin interesante. Cel puțin pentru specialiști.

C. B.: *Teza propusă de dumneavoastră creează mai multe spații, atât teoretice cât și filosofice de înțelegere a muzicii. Ea a avut un larg ecou în rândurile specialiștilor din străinătate. Teza „multidimensionalității materialului sonor" poate avea o aplicație mai largă și în muzica clasică?*

T. O.: Da, chiar în muzica clasică. La clasicii vienezi apar corelații neobservate până acum, încă o dovadă că în capodoperele muzicale sunt conținute idei veșnic valabile. Există o corelație foarte subtilă, și aș spune, tot multidimensională, între **ritmul metronomic**, pe de o parte, deci cel mai direct și nemijlocit perceptibil (indicațiile ***allegro***, ***andante***, ***adagio***), adică **tempoul** în care se desfășoară lucrarea și **durata (**adică, ***ritmul, viteza***), **cu care evoluează diferitele grade și trepte ale evenimentelor armonice.** Rezultatul interacțiunilor acestor două câmpuri muzicale, adică două ritmuri diferite, duce la unele concluzii uluitoare, mai ales în lucrările clasicilor vienezi Haydn, Mozart, Beethoven, în operele cărora culminează această tendință. De aceea, în acest context vom descoperi extraordinara complexitate a acestei simplități aparente a muzicii clasice. De altfel, muzica simfonică, cea care, după cum spune Goethe, e capabilă să transmită idei care se situează dincolo de cuvinte, este o invenție a spiritului european care s-a descătușat din scolastica Evului Mediu. Printr-o sclipire a geniului uman s-a înfăptuit, în fond, un act cu adevărat revoluționar, care a dus la descoperirea polifoniei și mai târziu a armoniei funcționale. A fost un act calitativ nou și ceea ce s-a născut a diferit profund de orice a fost înainte. Muzica simfonică a devenit astfel, poate, **singura invenție pur europeană în domeniul artelor**, pe care am putea-o denumi știință a gândirii în sunete sau ca pe o știință **a confruntării ființei noastre cu timpul prin sunete**.

C. B.: *Nu e deloc ușoară și simplă înțelegerea muzicii simfonice, iar celor ce o iubesc li se cere o temeinică educație muzicală. Cum este cunoscută muzica simfonică românească de marele public?*

T. O.: Și în această privință sunt cu totul de acord cu colegii mei de breaslă care constată că lucrările geniale ale celui mai mare compozitor român, George Enescu, prin care se ridică la nivelul celor mai mari creatori ai secolului XX,

sunt aproape necunoscute de marele public. În orice caz, incomparabil mai puțin cunoscute decât creația eminesciană, predată cu atâta grijă în școli. Dacă nu se primește o educație muzicală, cel puțin la nivelul celei literare, în școlile primare, generale etc., atunci nu ne putem aștepta la o nouă generație de amatori de muzică, la un public meloman. Și e păcat! Muzica **se învață** de mic copil, în grădiniță, în școală. Repet, se învață (sau **ar trebui să se învețe**!). Gustul pentru muzică trebuie trezit treptat în sufletul celor mici, astfel drumul spre înțelegerea marilor capodopere, inclusiv cele din creația de maturitate a lui Enescu, ar fi virtual asigurate. Azi, când avem la dispoziție atâtea posibilități, ca discul și mijloacele audio-vizuale, e inexplicabilă lipsa de preocupare în acest sens. Chiar televiziunea și radioul, prin emisiunile lor, deși au făcut câțiva pași importanți pe drumul muzicii „grele", ar putea lărgi și diversifica sumarul emisiunilor, făcându-le mai atractive.

C. B.: *Cum sunt cunoscute muzica noastră simfonică și interpreții săi peste hotare?*

T. O.: De altfel, lucrările noastre, prin o mulțime de trăsături specifice și originale, de mai mult timp atrag publicul meloman străin. Unele sunt editate de case de prestigiu, altele premiate etc. În ultima vreme există chiar o avalanșă de premii internaționale pentru compozitori, din păcate mai puțin popularizate la noi. După unele statistici UNESCO, România muzicală, prin interpreții și compozitorii săi, este pe primele locuri pe plan mondial, în privința procentajului de premii. Iată un fapt îmbucurător și o dovadă că școlile românești de artă, unde începe formarea viitorilor artiști ai țării, ne-au împlinit speranțele. Fără existența lor ar fi fost imposibilă o astfel de performanță extraordinară care ne onorează și ne obligă în continuare.

C. B.: *Dar este ea reprezentată pe măsura valorii sale?*

T. O.: Cred că ar merita ca muzica românească contemporană să fie mai prezentă, într-un cadru mai organizat, la festivaluri internaționale. Ar trebui ca inițiativele să pornească din partea forurilor noastre și nu numai din partea organizatorilor străini. Prezența noastră în cadrul organizațiilor muzicale internaționale este acum ca și inexistentă. Ne-am retras și din Comitetul Festivalurilor Internaționale în care, se pare, am fost printre membrii fondatori. Ce am spune dacă organizațiile noastre sportive n-ar fi prezente și în asociațiile, comitetele internaționale și olimpice? Repet, prezențele noastre **nu trebuie să fie doar posibile, ci organice și permanente.** Dar și interpretarea îngustă a legii învățământului îngreunează această prezență organică și permanentă la concursuri și festivaluri internaționale. E clar că, în nici într-un caz, o primă audție muzicală românească în străinătate nu poate echivala cu o deplasare de „documentare" în vacanțe. E un act de propagandă și cultură. Se „documentează" în primul rând cei care aud noua lucrare și nu noi, cei care o prezentăm.

C. B.: *Dar se pune problema rentabilității și în cultură ca și în alte domenii de activitate...*

T. O.: Rentabilitatea e o noțiune care trebuie tratată cu multă circumspecție când e vorba de artă. Mai ales că la aprecierea unei creații muzicale trebuie mult discernământ și o înaltă cultură. Dar, odată cu problema rentabilității, se pune și problema competitivității, or competiția artistică, din fericire, diferă profund de cea sportivă. În acest sens, un sportiv este în plină forță la o vârstă relativ tânără, sub 20 de ani, fiind competitiv doar 2-3-4 ani. Pe când, să nu uităm că în artă, cu cât înaintezi în vârstă, cu atât ești capabil de mari „performanțe". Bineînțeles artistice. Beethoven a scris prima sa simfonie la 29 de ani, Bruckner la 33, Brahms chiar la 43. Ce să mai spunem de Mozart care și-a sacrificat propria viață muzicii, trăind într-o veșnică ardere interioară, mistuitoare, oprită la numai 36 de ani?!

În istoria artelor, deci și a muzicii, valorile eterne, capodoperele, nu se depășesc, ci se egalează doar (Beethoven nu e superior lui Mozart, nici Mozart lui Bach), cu toate că fiecare epocă, în mod obligatoriu, își aduce o contribuție specifică la progresul, chiar tehnic, al muzicii. La fel se pune problema și cu interpreții muzicali. Limbajul universal al muzicii simplifică drumul său către public, ea nu are nevoie de un „traducător", ca în literatură, de pildă. Pe de o altă parte, o piesă muzicală, oricât de valoroasă, nu ar prinde viață fără ajutorul interpreților ei: dirijor, orchestră etc. Pentru orice muzică bună rămâne hârtie moartă, cu niște boabe curioase pe ea, accesibilă doar unor profesioniști, sau doar creatorului ei, dacă nu i se dă viață prin execuție.

Revista „Flacăra", nr. 20, 14 mai 1981

„Muzica simfonică, cea care, după cum spune Goethe, e capabilă să transmită idei care se situează dincolo de cuvinte, este o invenție a spiritului european care s-a descătușat din scolastica Evului Mediu. Printr-o sclipire a geniului uman s-a înfăptuit, în fond, un act cu adevărat revoluționar, care a dus la descoperirea polifoniei și mai târziu a armoniei funcționale."

Carnet de scriitor

ALTE AMINTIRI DE CÂND ERAM MAI TÂNĂR

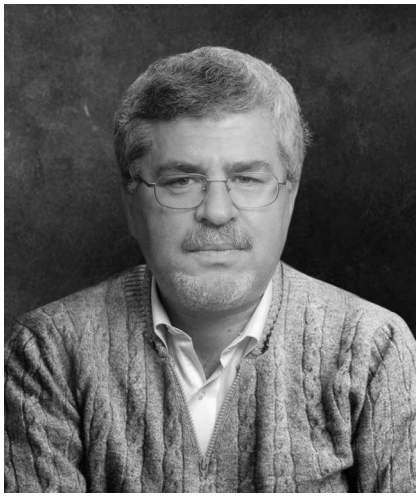

Ionuț Cristache

Prozator, ziarist, profesor

Ajuns astăzi la vârsta înțelepciunii domoale, nu pot să nu vă întreb: *„Bătrânețea e încununarea unei vieți?"* Așa se întreba și un personaj dintr-un roman de-al meu, publicat acum câțiva ani, o tânără pierdută în aerul rece al unei ierni viscolite. I s-a răspuns că la bătrânețe a fost semănată ziua de mâine și nu a mai răsărit. Înainte de venirea noastră, nimic nu-i lipsea lumii, iar după plecarea noastră nimic nu-i va lipsi. Om fiind, să nu spui niciodată ce va fi mâine, fiindcă tragedia vârstei nu e de a fi bătrân, ci de a rămâne tânăr. Iar tovarășul ei de dialog adăuga: *„Așa suntem noi, apărăm în mod inutil și ridicol niște ruine biologice și niște triști cu care lumea nu prea mai are ce face. Suferim de niște complexe care ne determină să fim ipocriți și mirosim a mucegai. Bătrânii n-au avut niciodată și nu pot avea nici azi vreo șansă. Așa suntem noi,* mai spunea personajul meu, *nu mai încurcăm decât moliile care se odihnesc printre cărțile din bibliotecă, înainte de a-și începe numărul de balet prin cameră."*

Tocmai de aceea, mă întorc la amintirile unor vremuri de altădată… O zi de demult, în iarna lui 1980, locuiam într-un bloc nou, dintr-un cartier scufundat în noroaie, la marginea orașului. Pe toată scara, până la etajul patru, primiserăm apartamente absolvenții din acel an, toți cam aiuriți, atacați de carierele ciudate, apoi de directorii bătrâni și ramoliți, de secretarii de partid din școlile și uzinele orașului, cu mutrele pătrate și împachetate în carnetele roșii, cu steme aurii peste coperțile groase. Se apropia Crăciunul și tocmai îmi cumpărasem, din întâmplare, un casetofon nou, finlandez, aveam un unchi la magazinul de muzicale și articole foto, din centrul orașului. Îl așteptam pe Gigi, viitorul meu director de mai târziu. L-am chemat la un pahar de căpșunică, adusă de la țară, de la părinții mei, învățători într-un sat din apropierea orașului. Prietenul meu de atunci a venit, a intrat în sufrageria mare, în care bradul abia așezat mirosea a zăpadă și a sărbătoare. Pe biroul din colțul camerei era așezat noul aparat, cu butoane argintii, din care curgea domol o muzică abia pâlpâind în căldura casei. *„Te las puțin*, i-am zis, *mă duc să o ajut pe nevastă-mea, să iau niște pahare."* Gigi se așezase într-un fotoliu și cerceta biblioteca, era plină cu sute de cărți și albume de artă. Brusc, muzica s-a oprit. *„Stimați ascultători*, a auzit el din aparatul de radio, *o veste tragică îndoliază națiunea noastră… Avionul în care iubitul nostru conducător călătorea spre Africa, împreună cu delegația de partid și de stat, s-a prăbușit în apele oceanului…"* Din holul apartamentului, noi așteptam reacția musafirului. *„Bă, bă…* urla el, fără să se poată ridica din fotoliu. *Veniți, bă, extraordinar, auziți…"* Ne-am înghesuit spre ușa întredeschisă a sufrageriei. În picioare, reușise să se ridice până la urmă, oaspetele își pierduse vocea, bâțâia din mâini, părea că e gata să decoleze. Se uita la gazdele lipite de peretele sufrageriei, clătina din cap, ca și cum o bucurie fără margini îi intrase în minte. Îndesase un colț de la cravată în gură, i se vedea maieul alb, cocoloșit peste catarama curelei late a pantalonilor, cam scurți și ușor șifonați. Eram toți trei, de fapt, programați să supraviețuim. Pe birou, casetofonul a tăcut. Gigi și-a dat seama că ceva nu e în regulă, a rămas cu gura căscată, uimirea i se transformase într-o îndoială vizibilă. *„Tâmpiților"*, a mai apucat să spună și a căzut la loc, în plușul moale al fotoliului. Înregistrasem totul pe o casetă, îmi folosisem noul aparat, aveam o voce de crainic în devenire și anunțasem vestea tragică musafirului care aștepta paharul cu vin, fără să știe că poate deveni martorul unei istorii atât de palpitante. *„Aha*, l-am tachinat noi până târziu, *te-ai bucurat… Erai chiar fericit, ia să vedem noi, cum se explică bucuria asta?*

Și încă o poveste de demult… Ca să vedeți cum se întorc evenimentele în viața noastră. Am aflat la început de an școlar, cu ceva timp în urmă, că *„ministrul meu"* de la Educație face economie de

„i” în cuvintele folosite. Și ce? Copii sau copiii, nu tot despre ei vorbim? Era tot pe la jumătatea anilor ’80, în liceul meu *„auto”* pe atunci. A venit o brigadă mare de la Inspectoratul Școlar, se controlau toate, hârtiile, caietele de învățământ ideologic și politic, dosarele, rafturile cu documente. Ca și azi… Numai că, pe vremea de atunci, tehnica era rudimentară, eram înconjurați de capsatoare, rigle colorate, dosare cu șină și altele asemenea. Mai spre amiază m-a chemat în cancelarie doamna inspectoare șefă adjunctă, pe care eu o cunoșteam de mult, din adolescența mea de elev târgoviștean la „Ienăchiță Văcărescu”. *„Dragul meu*, mi-a șoptit, cu o amplă suferință pe chip, *vorbește tu cu cineva…”* Și mi-a arătat condica de prezență, pe coperta căreia scria *„Ingineri – curs de zii”.* Chiar așa, cu doi de *„i”*. A intrat în cancelarie un coleg, șef și el, dar peste inginerii care predau disciplinele tehnice cu nume suave: *MAA, MEE, MUI* etc. *„Corectează tu*, i-am spus colegului meu, *vezi că s-a supărat doamna, ați scris «curs de zii».” „Păi,* m-a întrebat el, *cum trebuie să scriem?” „Cu trei de «i»”,* l-am îndrumat eu prietenește. Ar trebui să puteți vedea și azi fața doamnei de la Inspectorat, atunci când amicul a mai pus un *„i”* pe coperta în chestiune. Vedeți? Dacă ar fi fost în cancelarie un ministru de azi al Educației totul ar fi părut corect, pentru că (nu-i așa?) de la greșeală la eroare e o cale lungă, iar eroarea a fost mereu un progres pentru cunoaștere. Așa zicea unul dintre ei…

Dar, să vă mai povestesc și altceva din trecut, pentru că prezentul ne trimite în ceața dimineților de toamnă. Așadar, era o zi aprigă, de iarnă, pe la jumătatea anilor ’80. Ne plimbam prin județ, în fiecare lună, prin liceele prăfuite și înghețate. În frig și în zăpezile adunate peste tot, asistam la ore plictisitoare, eram instruiți politic și ideologic despre marile succese ale comunismului. În zbor… Nu erau, pe atunci, înțelepții oameni politici de azi, ca să ne vorbească despre programul de guvernare, dar minciunile erau asemănătoare. Chipurile palide și rătăcite ale elevilor însoțeau „cercurile pedagogice” urmate de o măslină, ceva salam și brânză uscată, apoi o cafea nechezol, toate adunate cu greu de gazdele noastre primitoare. Eram la un liceu dintr-un mic orășel dâmbovițean, profesorul se pregătise din timp pentru lecția de „Cunoștințe economice”, la clasa a IX-a. A ales câteva citate din cuvântarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la ultimul Congres al partidului, ca să „ilustreze” progresele economiei românești pe noi culmi de civilizație și de bunăstare. Cum se oprea des curentul electric, bătrânul dascăl a pregătit și un casetofon cu baterii, adică soluția de rezervă necesară. La nouă și ceva, firește, „s-a luat” curentul. Au trecut peste 40 de ani de atunci, dar n-am uitat nimic din evenimentul pedagogic. Și didactic… *„Ascultați, copii,* a zis domn profesor, *cuvintele rostite de tovarășul Nicolae Ceaușescu la tribuna Congresului partidului nostru, despre creșterea venitului național în România, în cincinalul care s-a încheiat.*” A apăsat hotărât peste butonul casetofonului și… fatalitate! Pusese o altă casetă și a început o săltăreață melodie populară. *„Bade, pălărie nouă la, la, la, la, la / Tu mi-ai rupt inima-n două, la, la, la, la, la…* Șocat, bietul coleg nu a nimerit clapa salvatoare, iar muzica a atacat mai departe, în valuri, urechile noastre proaspăt dezghețate. Au trecut vreo două minute și noi toți am rămas lipiți de scaune. Apoi m-am ridicat eu, am ajuns lângă catedră și am oprit *populara*.

Restul? E tăcere, desigur…

”Ajuns astăzi la vârsta înțelepciunii domoale, nu pot să nu vă întreb: «Bătrânețea e încununarea unei vieți?» Așa se întreba și un personaj dintr-un roman de-al meu, publicat acum câțiva ani, o tânără pierdută în aerul rece al unei ierni viscolite. I s-a răspuns că la bătrânețe a fost semănată ziua de mâine și nu a mai răsărit.”

Constantin Jiquidi (1865–1899), *Portret de tânără*

Carnet de scriitor

RĂZBOIUL OMULUI CONTRA OMULUI

Dori Lederer

Poetă, prozatoare, Portugalia

Într-o lume tot mai zbuciumată, auzim des ideea unui posibil război mondial, fapt care denotă că omenirea nu a învățat nimic din greșelile trecutului.

Pământul pare un balon umflat cu atrocități, care este gata să se spargă, iar fiecare om trăiește cu impresia că are dreptate, că acțiunile sale sunt justificate, iar ceilalți greșesc.

În era informaticii, veștile circulă cu o rapiditate care nu mai lasă timp de a discerne între adevăr și minciună, între realitate și jocuri concepute pe calculator.

Manipularea a atins cote maxime și tinde să întunece mințile. Societatea omenească, în fața oricărui eveniment, se împarte ca la comandă. Suntem tot mai aprinși, tot mai necugetați și gata să sărim unul la gâtul celuilalt apărându-ne punctul de vedere cu o ferocitate de nedescris.

Mulți dintre noi am încercat să ne construim o lume plină de poezie și povești de dragoste, am încercat să intrăm într-un cerc luminos în care nu au ce căuta durerea, revolta, cruzimea, dar, oricât am încerca asta, devine tot mai greu.

Oricât am vrea să ne detașăm de evenimentele acestor timpuri, ele ne ating, ne pun pe gânduri și ne afectează.

Dacă am putea să ne imaginăm că suntem o entitate care se poate ridica deasupra lumii și a pământului, am cuprinde cu privirea o priveliște înfiorătoare: un imens câmp de luptă.

Democrații care se clatină din interior din interior, religii care-și doresc supremația, barbaria ca act de răzvrătire, răzbunarea ca act de dreptate, iar omul, sub nivelul animalelor.

Privind spre animale, observăm că întotdeauna au un motiv să fie agresive: foamea, trauma, spaima, apărarea teritoriului ori a familiei, dar în niciun caz plăcerea, orgoliul sau lăcomia.

Omul, cununa Creației, înzestrat cu putere intelectuală, conștiință și un suflet rupt din Divinitate, este tot mai confuz, tot mai disperat și tot mai departe de ceea ce a fost menit să fie: stăpân bun și drept peste planeta Pământ.

Deși pe alocuri mai sunt zvâcniri ale omeniei, buna intenție a început, din ce în ce mai des, să treacă drept interes, iar frustrarea, înarmată cu pietrele obrăznicie, o alungă cu chiote războinice ori o leagă de stâlpul infamiei. Și, culmea!, aceste atitudini își găsesc imediat mulți susținători.

Deși părem niște copii într-o permanentă ceartă pentru jucării, nici măcar copii nu suntem, pentru că ei se ceartă și se împacă reluând joaca până la următoarea divergență. Or noi, adulții, nu uităm, nu iertăm și chiar dacă facem pace, pacea noastră este șubredă, pentru că rămâne gaura în care a fost înfipt cuiul discordiei, gaură care se umple cu planuri de revanșă.

Asistăm la tot felul de motive care duc la dezbinare și ură, iar toate acestea din lipsă de toleranță. Numesc toleranță capacitatea de a înțelege pe cel de lângă noi fără ca acesta, la rândul său, să ne impună să fim ca el, un respect reciproc al dreptului de a fi într-un anumit fel, fără a-l face pe celălalt să se simtă incomod.

Dar pentru că trăim foarte mult în virtual, devine tot mai greu exercițiul de a ne pune unul în pielea celuilalt. Posibiltatea de a face cunoscut unei mase mari de oameni ceea ce gândim generează opinii pro și contra, opinii care, dacă nu sunt gestionate în mod înțelept, ne aruncă în conflicte de tot felul.

Oricum am privi, de la macro la micro sau invers, lucrurile, în general, stau la fel. Fiecare are în mânecă o piatră și așteaptă ocazia de a o arunca spre altul.

Avem pretenția că am evoluat, că am mers la școală și am învățat să citim, nu de dragul de a ne lăuda cu vastele noastre cunoștințe, ci în ideea de a învăța ceva din experiențele altora. Se spune că îmbătrânind devenim mai înțelepți, dar înțelepciunea nu vine mereu cu vârsta. Uneori nu vine nici după ce am dat cu

Francisco de Goya, *Dezastrele războiului, Nr. 3, Același*, gravură. Prima ediție a seriei, 1863

capul de pragul de sus, asta pentru că nici atunci nu reușim să vedem că am greșit.

Nu mică ne este uimirea când descoperim la unii oameni o bucurie răutăcioasă în timp ce împărtășesc o veste proastă pe care o prevăzuseră, în loc să le provoace durere și regret că s-a întâmplat.

Nu mică este uimirea văzând oameni care se comportă de parcă ar fi dușmanii propriilor case, familii, țări sau continentului în care trăiesc. Acești vestitori ai prafului în care doresc să se transforme tocmai locul pe care tălpile lor îl calcă, sunt ca niște fii care sapă la temelia leagănului în care au crescut.

Trăim o scurtă perioadă și totuși ne purtăm de parcă am trăi veșnic în lumea aceasta. Dacă reușim să ne asigurăm bătrânețea, ne străduim să le-o asigurăm și copiilor, uneori chiar și nepoților, uitând că la rândul lor, trebuie să facă și ei ceva, altfel, îi lipsim de satisfacția victoriei în propriile lupte cu viața.

Și toate acestea din dragoste. Din dragoste pentru om a creat Dumnezeu Pământul, dar tot din dragoste ne-a lăsat să-l muncim pentru roadele sale, pentru a gusta și noi din bucuria rezultatului muncii noastre.

Ar fi multe de spus despre starea actuală în care ne aflăm, dar, din păcate, orice am spune creează un sol fertil pentru război: războiul ideilor, al cuvintelor, al omului contra omului, pentru că suntem cu toții, „grație" mediului virtual în care comunicăm, în război. Un război mondial întreținut de mass-media, tic tok, youtube, facebook, telegram și multe altele.

Când toată omenirea este „cu bâta la brâu" și lovește fiecare în fiecare, la orice nivel, putem spune că e pace? Toată lumea protestează, fiecare se vede victimă, fiecare vrea dreptate, vrea câte ceva, vrea și vrea, fiecare se războiește cu cineva. Oare nu suntem într-un război mondial?

Iar la orizont se întrevede Inteligența Artificială care, dacă o vom folosi anulându-ne sentimentele, va fi butonul perfect pentru stingerea rasei umane.

Și-ar fi păcat! Mare păcat!

Portimão, Portugalia

„Pământul pare un balon umflat cu atrocități, care este gata să se spargă, iar fiecare om trăiește cu impresia că are dreptate, că acțiunile sale sunt justificate, iar ceilalți greșesc."

Traditiones

VIAȚA DE ZI CU ZI ÎN HAREMUL IMPERIAL (3)

Urfet Șachir

Scriitoare, profesoară
Președintele Comisiei de Cultură,
Sucursala Mangalia a Uniunii Democrate Turce

„Seraiul tău este foarte mare, grădinile tale sunt foarte frumoase.
Femeile tale au ochi strălucitori ca niște făclii,
Care își străpung vălurile numai pentru tine."

Victor Hugo, *Poetul către calif*

Un popas în grădinile paradisului

La Istanbul, preluat de turci într-o stare de avansată degradare, Bosforul era o fâșie verde, pustie, cu dealuri împădurite pe ambele părți, iar în Küçükayalı existau grădini alimentate cu apă desalinizată din Bosfor. În primul rând, au fost restaurate monumentele bizantine din oraș și apoi întregul oraș a fost reconstruit. Au fost invitați specialiști în știință și artă din Iran, Arabia și Europa și astfel aceste zone au evoluat rapid. Perioada de la cucerirea Istanbulului până la epoca lalelelor (1453–1703) a fost cea mai înfloritoare a imperiului, anumite evoluții fiind observate și în arta grădinăritului. Peisajul natural, unic al Istanbulului a fost minuțios decorat cu capodopere de artă mai ales în Bosfor și în Cornul de Aur. Grădinile și locurile de promenadă înmulțindu-se, ele au fost îmbogățite mai ales în timpul domniilor lui Süleyman Magnificul și Murat al IV-lea. Operele specifice acestei perioade sunt grădinile reședinței sultanului de la Palatul Topkapı și de la Palatul Üsküdar Kavak. Cu toate acestea, majoritatea grădinilor de dinainte de secolul al XVIII-lea, cu excepția grădinilor Palatului Topkapı, nu au supraviețuit până în prezent. Palatele erau înconjurate de ziduri din epoca bizantină pe partea mării și de ziduri din perioada Fatih (Cuceritorul) pe partea terestră, aceste ziduri având funcția de apărare. Faptul că a fost aleasă acropola bizantină are o semnificație specială. Noul imperiu care a înlocuit unul puternic trebuia să fie un imperiu mondial și mai puternic. Acest ideal este clar exprimat în inscripția aflată pe frontispiciul **Porții Bab-ı Hümayun** a **Palatului Topkapı,** cu dedicație sultanului a două lumi, pe uscat și pe mare. Această inscripție arabă poartă semnătura lui **Ali b. Yahya as-Sufi** [1] și este datată în anul 1478:

„Prin grația și permisiunea lui Allah, sultanul a două continente și domnitorul celor două mări, umbra lui Allah în această lume și în viața de apoi, favoritul lui Allah în Est și Vest, conducătorul pământului și mărilor, cuceritorul fortăreței Constantinopolului, sultanul Mehmed Han, fiul sultanului Murad Han, fie ca Allah să-i facă proprietatea eternă și să-i ridice poziția deasupra celor mai strălucitoare stele ale universului. Din ordinul Sultanu-lui Ebu'l-Feth Mehmed Han, în luna sfântă a Ramazanului din anul 883, a fost pusă temelia acestei fortărețe binecuvântate și structura sa a fost asamblată solid pentru a întări pacea și liniștea."

Această inscripție se referă și la faptul că poarta este numită **Poarta Raiului**, iar grădinile palatului sunt ca paradisul. Dintre toate porțile palatului, cea mai importantă este *Poarta Bâb-ı Hümâyun,* care arată ca un arc de triumf și se află pe strada principală *(Divanyolu)* care vine dinspre oraș către palat.

În cea de-a doua curte **(II.Avlu Bâbü's-Saade)**, se intră dinspre **Bâbü's-Selam**, numită și **Poarta de Mijloc**. După această poartă monumentală, unde nimeni în afară de sultan nu putea intra călare, începea o mare tăcere. După reparațiile făcute în timpul domniei lui Süleyman Magnificul, a căpătat un aspect care reflectă elementele clasice ale arhitecturii otomane din secolul al XVI-lea cu portalul său larg arcuit, din piatră tăiată și nișe laterale. Cu cele două turnuri pe laturi, este asemănătoare porților unui castel european contemporan. Cuvântul *Babü's-Selam* ar proveni din tradiția oficialilor de stat și a ambasadorilor de a saluta *Curtea Babü's-Saade* și curtenii care le-au acordat permisul de trecere către palatul interior **Kubbealtı** [2] prin această poartă. *Bâbü's-Selam* este asemănător cu cuvântul **Dar'üs-Selam** din Coran. *Darü's-Selam* este numele dat locului din cer unde îngerii lui Dumnezeu

Sarayburnu (Capul Palatului), promontoriu care separă Cornul de Aur și Marea Marmara din Istanbul. Zona este locul unde se află Palatul Topkapı și Parcul Gülhane. Ilustrație de W.H. Bartlett la volumul *Frumusețile Bosforului* de Julia Pardoe, 1838

salută. Denumirea de *Babü's-Selam* ar fi o referire la imaginea raiului. Liniștea generală a acestei curți, păunii, gazelele și căprioarele rătăcind printre copaci, flori, fântâni și cișmele care curg neîncetat sugerează că a fost proiectat ca un loc care se potrivește descrierii paradisului din Coran. O altă semnificație a acestui design este că acest castel-palat, înconjurat de ziduri înalte, subliniază inaccesibilitatea sultanului, singura putere a imperiului. **Îdris-i Bitlisi** (1452–1520) [3], istoric al domniilor sultanului Yavuz Selim și Baiazid al II-lea, afirmă că această inaccesibilitate provine din sfințenia sultanului și exprimă acest lucru după cum urmează:

„Această ființă sacră, înzestrată cu lumina divină, nu poate sta printre muritorii obișnuiți în centrul aglomerat al orașului și se cuvine ca locul lui de reședință să fie un loc sfințit, ferit de murdărie și ca un paradis."

Bitlisi povestește că animalele sălbatice din această curte amintesc de profetul Süleyman (Solomon) și de palatul său, cunoscut pentru dominația sa asupra lumii animale.

Curtea a II-a a fost centrul administrativ al Imperiului Otoman și o zonă ceremonială. Ea a fost modelată în timpul primei construcții a palatului și extinsă în secolul al XVI-lea, în timpul domniei lui Süleyman Magnificul. Cea mai importantă axă a curții este axa *Bâbü's-Saâde*, care îl reprezintă pe sultan. Dintre grădinile palatului, **Hasbahçe** *(Grădina privată)* este secțiunea care reflectă influența barocă, iar grădina de păsări **Kuşluk** este partea care reflectă cel mai mult conceptul de grădină turcească. În reprezentarea grădinii turcești, simplitatea se află pe prim-plan. În cultura turcă, spiritualitatea și atribuirea de sens fiecărui element sunt trăsături distinctive ale grădinii turcești. Ca o rămășiță a vieții nomade, o mare importanță a fost acordată vieții în aer liber. Din acest motiv, în alegerea locației au fost luate în considerare amplasarea generală, panta și vederea terenului, de la cele mai mici reședințe până la palate. În cultura turcă, copacul are sfințenie și personalitate, iar apa este un element al grădinii care nu lipsește niciodată. Conceptul de grădină barocă predomină în grădinile de pe malul mării. Conceptul de grădină renascentistă și barocă este mai vizibil în detaliile din grădinile magnifice ale Palatului Dolmabahçe. Sculpturile, vazele, elementele de iluminat, ușile, piscinele, balustradele din fontă și fântânile din grădini sunt elementele care reflectă cel mai mult influența occidentală. Conceptul de grădină turcească este dominant în amenajarea plantelor din grădinile Palatului Dolmabahçe.

Intimitatea și izolarea haremului

În harem, unde era o disciplină strictă, fiecare acțiune având o regulă, distracțiile erau foarte așteptate și dorite, zilele dedicate acestora fiind considerate zile de confort și

libertate. Doamnele care locuiau în harem rătăceau în voie și se distrau în grădina privată. Aici au fost făcute alei și locuri de plimbare izolate cu pânze întinse pe frânghii și ridicate corturi care erau amenajate cu perne ornamentale pentru rugăciune și ședere. În grădina privată a Palatului Topkapı, în timpul domniei lui Selim al III-lea, se știe că au fost făcute 189 de alei izolate cu pânze colorate și ridicate 4 corturi cu 16 încăperi, un cort cu 12 încăperi, 8 corturi cu 12 depozite, 7 bucătării cu 18 încăperi, 12 corturi albe și multe alte detalii. Unele dintre acestea se află și azi în Parcul Gülhane (Uluçay, *Harem II,* s. 148).

Grădinile haremului au fost unele dintre locurile indispensabile vieții palatului, mai ales în lunile de primăvară și vară. **Leyla Saz** [4] descrie în amintirile sale despre serai (*Haremde Yaşam/Saray ve Harem Hatıraları*, Hazırlayan: Sedat Demir) una dintre aceste zile astfel:

„Când sultanul permitea o plimbare în grădinile palatului său, străjerii se retrăgeau, iar soldații erau plasați afară la intervale regulate, pe marginea zidului.

Dacă rămânea cineva prin preajmă, se auzea vocea eunucului strigând «Halvet, Halvet, Halvet!» sau «Retragere, tăcere!» pentru a se împrăștia. În acel moment, ușile zăbrelite ale podului se deschideau în același timp cu ușile coridorului care se deschideau spre grădina haremului și toată lumea intra în grădina de acolo." (Saz 1994, s. 120).

Jean-Claude Flachat [5], un negustor francez, în *Observations sur le commerce et sur les arts d'une partie de l'Europe, de l'Asie, de l'Afrique, et même des Indes Orientales,* descrie și el o ieșire în grădinile palatului:

„Când totul este gata, sultanul poruncește «halvet» (izolare a perimetrului). Toate porțile care dau spre palat sunt închise. Bostangiii (gărzile de corp ale sultanului) asigură paza din afară, iar eunucii păzesc înăuntru. Sultanele ies din harem și îl urmează pe sultan în grădină. Femeile curg din toate părțile, ca niște roiuri de albine care zboară din stup în căutarea mierii, oprindu-se atunci când găsesc o floare." (Alev Lytle Croutier, *Harem,* p. 46).

În harem, în special grădinile au fost una dintre zonele importante folosite pentru divertisment și promenade la ocazii speciale. Dacă sultanul voia să-și întâlnească toată familia sau doar o parte din membrii ei și vremea era mohorâtă, îi invita în apartamentul său. Această întâlnire se numea **muhtasar halvet** *(întâlnire privată)*. În unele părți ale grădinii private, existau întotdeauna alei private și perdele de izolare. În ziua izolării, a treia curte era complet golită, iar părțile vizibile ale grădinii erau acoperite cu pânze de izolare. S-au amenajat corturi și pavilioane în grădină, pe cărări și în jurul lor, pentru ca sultanele și concubinele să se odihnească în plimbările lor. În afară de acestea, s-au ridicat și corturi pentru distracție și ospăț. Acestea erau amenajate cu perne ornamentale și draperii brodate aduse din harem. Pe lângă acestea, erau pregătite locuri de rugăciune și locuri de joacă pentru copii. Această tradiție a continuat până la desființarea sultanatului. Haremul avea o locație în care sistemul de credințe islamice era intens experimentat. **Julia Pardoe** [6], o călătoare occidentală, a relatat următoarele despre acest subiect:

„Evlavia femeilor în harem vine din interior. Modul lor de existență este într-o armonie admirabilă cu modul în care își îndeplinesc îndatoririle religioase. În liniștea haremului, orele de rugăciune sunt o sursă inepuizabilă de interes pentru toți locuitorii haremului."

Deși serviciul adus sultanului în lumea interioară a haremului era privat, prestigiul său în lumea exterioară creștea. Nivelul de intimitate putea să scadă sau să crească în funcție de apropierea de sultan. Sultanul și familia sa reprezentau ideea de ordine în care intimitatea era sacră.

Mangalia, 25 august 2023
Traducerea citatelor: Urfet Șachir

Note:

[1] **Ali b**. **Yahyâ as-Sûfî.** Nu există prea multe informații despre viața lui Ali b. Yahyâ. Mormântul lui se află în Cimitirul Karacaahmet, într-un loc numit *Altarul Caligrafilor*. Șeicul Hamdullah a vrut să fie îngropat acolo. A fost un maestru în diverse forme de scris. Și-a găsit faima mai ales în scrierile *celî-sülüs* și *müsennâ*. *Celî* este acceptat ca reprezentant al uneia dintre cele mai importante etape ale acestei arte în domeniul scrisului. Toate scrierile sale semnate și cunoscute constau din inscripții și acestea sunt: *musennâ besmele* în oglinda arcului porții Bâb-ı Hümâyun a Palatului Topkapî (Sarây-ı Cedîd) și versetul *„nne'l-müttekīne... âyet-i kerîmesi"*, inscripțiile complicate ale construcției *celî-sülüs* pe arcul porții și *„nasrun minallah... âyet-i kerîmesi"* pe partea laterală. Este inscripția de construcție a Moscheei Fatih, formată din trei părți. În aceste scrieri gravate pe piatră se constată o mare măiestrie și o evoluție față de cele anterioare în alcătuirea, așezarea și alinierea cuvintelor și literelor. Descoperirea în linia *celî-sülüs* de către tatăl și fiul Yahyâ și Ali as-Sûfî a continuat până la sfârșitul secolului al XVIII-lea fără a prezenta vreo dezvoltare semnificativă. Scrierile *sülüs* și *nesih* ale lui Ali as-Sûfî nu au mai fost întâlnite. (Sursa: Fundația religioasă turcă Enciclopedia Islamului/ Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi).

[2] **Kubbealtı** sau **Divanhane** este locul unde Marele Vizir și alți oameni de stat ai Imperiului Otoman au ținut întâlnirile *„Divan-ı Hümâyun"* (organism suprem de decizie din Imperiul Otoman), situat în a doua curte a Palatului Topkapî. Aici s-au discutat și hotărât treburile statului. (Sursa: *Wikipedia*).

[3] **İdris-i Bitlisî** sau **İdris din Bitlis** (1452 sau 1457–1520), om de stat, istoric, scriitor, om de știință, politician versatil și unul dintre beii kurzi care au slujit Imperiul Otoman. El a jucat un rol important în politica de est a imperiului, în special în timpul domniei lui Yavuz Sultan Selim. Numele său este menționat ca *Idris Bitlisî* în unele surse, iar în altele *Mevlânâ İdris* și *Molla Idris*. El este, de asemenea, cunoscut sub titlurile de *Hakîmüddin* și *Kemâleddin*. În poeziile sale scrise în persană, arabă și turcă, el și-a folosit propriul nume (Idris) ca pseudonim. (Sursa: *turkcewiki.org*).

[4] **Leyla Saz** numită și **Leyla Hanımefendi** (1850–1936), compozitoare și scriitoare turcoaică. A fost fiica lui İsmail Hakkı Pașa,

Frontispiciul seriei de ilustrații *Constantinopol și împrejurimile sale*, publicată de Fisher, Son & Co., London & Paris. British School, 1838

numit adesea Hekim İsmail Paşa (İsmail Paşa Doctorul). Și-a petrecut copilăria și tinerețea în Palatul Dolmabahçe ca membră a Haremului Imperial. (Sursa: *Wikipedia*).

[5] **Jean-Claude Flachat** (1718–1775), călător și industriaș francez, interesat de aplicarea tehnologiei industriale străine în Franța și de progresul comerțului și al producției, a petrecut o bună parte a vieții sale în Orient, vizitând mai multe țări și petrecând ceva timp în Turcia și Țara Românească. În Țara Românească a întreprins experimente în chimie. A călătorit mult, până la Constantinopol, unde s-a stabilit în jurul anului 1740 sub protecția Marelui Eunuc Negru. El a rămas acolo timp de cincisprezece ani, ocupat cu activitatea sa comercială și de căutare a inovațiilor tehnice. Jean-Claude a publicat povestea experiențelor sale orientale într-o lucrare din 1766, intitulată *Observations sur le commerce et sur les arts d'une partie de l'Europe, de l'Asie, de l'Afrique et même des Indes Orientales (Observații asupra comerțului și artelor unei părți din Europa, Asia, Africa și chiar Indiile de Est)*. Dar succesul economic al fabricii nu a existat. Compania s-a închis în 1770 și Jean-Claude a murit sărac la 31 iulie 1775. (Sursa: *La Maison du Passementier – Jean-Claude Flachat: un collecteur de savoir au siècle des Lumières*, p. 8).

[6] **Julia Pardoe** (1804–1862), poetă, romancieră, istoric și călătoare engleză. Este cunoscută pentru jurnalele sale de călătorie. În decembrie 1835, a făcut o călătorie de nouă luni la Istanbul împreună cu tatăl său, maiorul Thomas Pardoe. În timpul călătoriilor, ea a fost oaspete în palate și în conace și astfel a avut ocazia să observe oameni din diferite straturi sociale. Ea a reușit să pătrundă în locuri, precum băi, haremuri, cabane pentru derviși, moschei, unde era foarte dificil pentru un non-musulman să intre în acel moment, și în zone oficiale, precum școli militare și cazarme. După această experiență, ea s-a simțit responsabilă să schimbe abordările orientaliste din Europa cu privire la Imperiul Otoman. După întoarcerea în Anglia, Pardoe a publicat cartea în două volume *Orașul sultanului și manierele domestice ale turcilor*, în 1837. În ultima parte a cărții, a povestit și despre călătoria sa la Istanbul și în Balcani. Cartea a devenit atât de populară încât a fost republicată în trei volume în 1838, 1845 și 1854. Pardoe a publicat al doilea jurnal de călătorie despre călătoria sa în Imperiul Otoman în 1838, sub titlul *Frumusețile Bosforului*, pe care l-a dedicat ministrului Afacerilor Externe, Mustafa Reșid Pașa. (Sursa: *tr.wikipedia.org*).

Bibliografie:

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 2. Cilt, *Ali b. Yahyâ Sûfî, Topkapı Sarayı Bâb-ı Humâyûn (Hat: Ali B. Yahya Sûfî 15.yy) (Topkapi Palace Sultanate gate composition by Ali B. Yahya Sûfi 15.century),* s. 458;

Uluçay, Çağatay, *Harem II,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1985, s. 148;

Yrd. Doç. Dr. Mine BARAN, *Osmanlı Klasik Dönem Saray Kültüründe Mahremiyet ve Harem / Privacy and Harem in Palace Culture of Ottoman Classical Period,* Dicle Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü;

Sancar, Aslı, *Osmanlı Kadını, Efsane ve Gerçek,* İzmir: Kaynak Yayınları, 2009;

Saz, Leylâ, *Sultanların Harem İmparatorluğu/Leyla Saz'ın Hatıraları*, İstanbul: Peva Yayınları, 1994;

Saz, Leylâ, *Saray ve Harem Hatıraları,* Yeni Tarih Dergisi II. İstanbul:yy, 1958;

Croutier, Alev Lytle, *Harem. Lumea din spatele vălului,* traducere de Claudia Roxana Olteanu, București, Editura Corint, 2014, p. 46.

„Peisajul natural, unic al Istanbulului a fost minuțios decorat cu capodopere de artă mai ales în Bosfor și în Cornul de Aur."

350 de ani de la moartea lui Molière

MOLIÈRE ȘI LULLY (7)

Costin Tuchilă, Pușa Roth

Burghezul gentilom a fost considerată o comedie-balet exemplară prin felul în care Molière „integrează cu succes spectacolul muzical într-o operă vorbită” [1]. Parcurgând muzica vocală, instrumentală, dansurile din alte comedii-balet de Molière și Lully, ar fi totuși riscant să facem o evaluare strict muzicală, afirmând superioritatea partiturii din *Burghezul gentilom* față de celelalte. Ceea ce se poate susține este complexitatea ei, datorată în bună parte textului dramatic atât de ofertant, varietății situațiilor care impun o fantezie pe măsură din partea compozitorului. Apoi baletele comice din *Burghezul* presupuneau o risipă de culori menite să încânte în sine, ca muzică și dans. Atât turcheria din actul IV (al patrulea intermediu) cât și *Baletul națiunilor* (actul V), cu care se încheie spectacolul, au durate considerabile, încât e greu de spus care dintre două cele componente primează: textul dramatic sau muzica lui Lully.

Pe muzica *Uverturii* compuse pentru un mare ansamblu de instrumente (o parte lentă în măsură de 2/2 și una mai animată, 6/4) vedem în mijlocul teatrului un elev al Maestrului de muzică scriind o arie „pe care Burghezul i-a comandat-o pentru o serenadă”. O vom asculta imediat, la începutul primului act („Je languis nuit et jour”/„Zi și noapte lâncezesc”), cântată de „elevul” autor, apoi, parțial, de o voce feminină. Cântecul i se pare domnului Jourdain cam lugubru, îl adoarme, așa că se pune el pe cântat mai frumușel… Fragmentele muzicale abundă în primul act: ritornele, arii, un amplu trio vocal (o cântăreață și doi cântăreți) cu acompaniament instrumental – un „mic divertisment” pregătit pentru domnul Jourdain, care e invitat să-și imagineze că acești cântăreți sunt îmbrăcați în păstori, pentru că nu e deloc natural ca „în dialogurile muzicale prinții și burghejii să-și cânte propriile lor pasiuni”… Doar din toate timpurile cântecul a fost atribuit păstorilor! Asta o spune Maestrul de dans, care împreună cu Maestrul de muzică moralizau că nimic nu e mai necesar oamenilor decât muzica și dansul, cele atât de utile într-un stat, capabile să evite dezordinea și războaiele. Și iată cum ridicolul domn Jourdain e condus rapid pe calea cea bună…

Primul interludiu (*Premier intermède*), care face trecerea la actul II, este o suită de dansuri diferite, din cele curente în epocă, precedată de o arie reluată de două ori. Patru dansatori apar în scenă pe ritmurile lente ale unei *sarabande*, urmată de un *bourrée* (dans în tempo rapid de origine franceză, din Auvergne), o *gagliardă* (vechi dans francez și el în tempo vioi) și *canarie*, dans energic, aproape sălbatic, originar din Insulele Canare, ajuns în secolul al XVI-lea și în Europa (îl găsim amintit și de Shakespeare, „make you dance canary”, în *Totul e bine când se termină cu bine,* actul II, scena 1). Și pentru că ingenuul Jourdain trebuie inițiat, în prima scenă a actului al II-lea, Maestrul de muzică îi prezintă sumar orchestra, doar o schiță a ansamblului Les vingt-quatre violons du Roi [2]. Burghezul dorește însă și un instrument care, vai, îi place: trompeta marină [3], la fel cum îi place menuetul.

În actul secund ascultăm ariile calfelor Maestrului croitor, cea de-a doua fiind interludiul care face trecerea la actul al III-lea, cu sugestii de eleganță protocolară, pe măsura elegantei hainelor croite pentru asemenea „gentilom” și arătate acum, în cadența muzicii, de calfe.

Partitura celui de-a treilea interludiu, trei dansuri franțuzești (un *passe-pied* și două *rigaudon*) ale bucătarilor care au pregătit festinul, s-a pierdut, după cum indică ediția consultată [4]. Nu însă și cele două cântece de pahar, încredințate unei voci bărbătești și uneia feminine, la începutul actului al IV-lea care se va încheia cu lunga ceremonie turcească, o turcherie comică (al patrulea interludiu), al cărei marș de început este des cântat astăzi, cu diverse orchestrații (flaute piccolo, oboaie, tobe, tamburine etc.) sugerând ceea ce se presupune că alcătuia veșmântul timbral de odinioară. Ele trimit la muzica fanfarelor de ieniceri, așa cum va face Mozart mai târziu în *Uvertura la „Răpirea din Serai”* (1782), folosind flaut piccolo, trompete, timpane, trianglu, talgere, tobă mare. Actorii acestei ceremonii sunt: Muftiul, patru derviși, șase dansatori turci, șase muzicieni turci și instrumentiși „à la turque”. Suntem într-o epocă în care diversitatea stilurilor, mai ales în muzica de divertisment, era foarte familiară cântăreților și instrumentiștilor europeni. Așa încât nu întâmpinau nicio dificultate ritmică și de intonație pentru a interpreta convingător o astfel de muzică de inspirație orientală.

După marș, cântecele Muftiului, dialogurile cântate, repetițiile, scenele cu dans înlocuiesc textul vorbit pentru a conduce la învestirea Burghezului cu burlesca demnitate de „mamamouchi” [5], care e urmată, inevitabil, de o… bastonadă, încununare a operei… O rugăciune a turcilor în genunchi

deschide suita cântecelor („Alla, alla, a legue vert"). Textul, notează Molière, este în limba franc[6]. Jourdain e întrebat dacă e mahomedan, dacă e cu adevărat credincios pentru că numai astfel i se poate conferi turbanul de mamamouchi. Ariile sună mai degrabă ca o suită de interjecții muzicale, cu text sumar și el aproape onomatopeic, repetat pentru efectul comic („Hu la ba ba la chou ba la ba ba la", „Donar turbanta", „Dara, dara bastonara" ș.a.m.d.).

Baletul națiunilor, amplul divertisment din finalul comediei, începe cu un dans, urmat de dialogul pe muzică, un vacarm în care donatorul de cărți e asaltat de oameni din diverse provincii. Apoi scena e ocupată de dansul celor „trei nepoftiți". Motivul din cântecele celor trei spanioli, ornate cu cu ritornele (refrene) este nebunia dragostei („Ay, que locura, con tanto rigor quexarase de amor..."). După cântecele italienilor, divertismentul apelează, pour la bonne bouche, la personajele *commediei dell'arte*: doi scaramuși, doi trivelini și un arlechin înfățișează o noapte în stil italian, cu succesul scontat al veseliei care însuflețește scena. A cincea parte aparține francezilor. După un prim menuet, doi muzicieni „poitevins"[7] își exprimă bucuria dragostei, urmați de un menuet cântat de opt flaute și opt oboaie, pretext pentru dansul unui grup de francezi. Divertismentul se încheie cu reunirea reprezentanților celor trei națiuni care cântă și dansează în aplauzele spectatorilor, prinși și ei în dans și cântec.

Nicolas Arnoult, Violonist de la curtea regelui, membru al orchestrei Les vingt-quatre violons du Roi

Note

[1] **Frank Colotte**, *Le duo des « deux Baptiste ». Littérature et musique : Molière et Lully*, în „Quinzaines", nr.1243, 22 februarie 2022.

[2] Numită și La Grande Bande, prima orchestră permanentă din Europa, alcătuită din cinci grupe de instrumente cu coarde (trei dintre ele dispărute în secolul al XVIII-lea), repartizate astfel, pe registrele în care cântă: 6 dessus de violon (acordajul viorii de astăzi), 4 hautes-contre de violon, 4 tailles de violon, 4 quintes de violon (viole da braccio și da gamba: alto și tenor), 6 basses de violon (acordate cu un ton mai jos decât violoncelul de astăzi). Basul continuu: fagot, clavecin, theorbă sau lăută, clavecin sau orgă. La acestea se puteau adăuga flaute, oboaie, trompete, percuție (timpane, tobe). Orchestra a fost înființată în 1577 și și-a încetat activitatea în 1761.

[3] **Tromba marina, trompette marine**, instrument cu coarde și arcuș, având cutia de rezonanță (foarte înaltă) triunghiulară sau trapezoidală. A fost folosit în Europa medievală și în timpul Renașterii, frecvent în secolul al XV-lea, supraviețuind până în secolul al XVIII-lea. Sunetul era asemănător cu cel al trompetei.

[4] Ediție online de Nicolae Sceaux (și LilyPond), Bordeaux, 29 martie 2014.

[5] **Paladin** (nobil de frunte). Cum am menționat în episodul trecut, acest cuvânt burlesc, mamamouchi, este o creație a lui Molière și, după Littré, ar însemna în arabă cu totul altceva: „bun de nimic".

[6] **Lingua franca**, numită și **franco** sau **sabir**, a fost o limbă vehiculară mixtă folosită în bazinul Mării Mediterane, mai ales în porturi. După unele presupuneri, ar fi apărut deja în timpul cruciadelor (secolele XI–XIII), dar s-a răspândit mai ales începând cu perioada dominației economice a Veneției și a Genovei (secolul al XIII-lea) și s-a folosit până pe la mijlocul secolului al XIX-lea. Era folosită mai ales de negustorii europeni în contactele cu cei turci și arabi, dar și de marinari, precum și de diplomații francezi în dialogurile cu guvernanții din Alger și Tunis înainte de cucerirea franceză. A fost însușită și de creștinii capturați de pirații musulmani din aceste teritorii și vânduți ca sclavi și folosită cu cei care îi țineau captivi. – cf. *Wikipedia*. Este mai degrabă un jargon internațional, cu vocabular din limbile romanice și gramatică rudimentară (nu avea flexiune, verbele erau folosite numai la infinitiv și participiu etc.).

[7] **Poitevin**, grai al langue d'oil, vorbit în Pays de la Loire, în vestul Franței.

„Parcurgând muzica vocală, instrumentală, dansurile din alte comedii-balet de Molière și Lully, ar fi totuși riscant să facem o evaluare strict muzicală, afirmând superioritatea partiturii din «Burghezul gentilom» față de celelalte. Ceea ce se poate susține este complexitatea ei, datorată în bună parte textului dramatic atât de ofertant, varietății situațiilor care impun o fantezie pe măsură din partea compozitorului."

Teatru

VIAȚA DOMNULUI DE MOLIÈRE
de Mihail Bulgakov
Dramatizare de Constantin Venerus Popa
Traducere de Natalia Cantemir
Teatru serial

Episodul 2
„Ilustrul Teatru”

Constantin Venerus Popa

Dramaturg, poet, medic
Membru al Uniunii Scriitorilor din România

Personajele:

Poquelin
Molière
Marechal
Madeleine
Gallois

Mihail Bulgakov
(3 mai 1891, Kiev – 10 martie 1940, Moscova)
Fotografie din 1928

Scena 1

Poquelin: Jean-Baptiste, te rog gândește-te bine la ceea ce vrei să spui și, mai ales, la ceea ce vrei să faci! Nu cred c-am auzit bine.

Molière: Ai auzit foarte bine, tată, dar îți repet pentru a mia oară: **nu pot să devin notar**! În ruptul capului! **Nu** și **nu**!

Poquelin: Și-atunci, de ce te-ai mai dus la Orléans? De ce-ai pierdut timpul pe-acolo?

Molière: Am vrut să nu te supăr…

Poquelin: Și o faci abia acum! Mulțumesc! Da' tu chiar nu te gândești că a fi actor e un lucru disprețuit de toată lumea, că asta e o meserie bună pentru cerșetori și vagabonzi, că până și Sfânta Biserică îi alungă din sânul ei pe actori? Tu pe ce lume trăiești, Jean-Baptiste?

Molière: N-ai dreptate, tată, așa cum nu au nici cei care fac ceea ce spuneai adineaori. O să vină o vreme în care actorii vor fi prețuiți, ai să vezi!

Poquelin: N-o mai prind eu… Și nici tu, cred!

Molière: Trebuie să încerc, doar știi că de mic copil asta am vrut.

Poquelin: Ah, Jean-Baptiste, Jean-Baptiste, prin vinele tale curge numai sângele familiei Cressé!

Molière: Cred că te înșeli și vorbești cu păcat.

Poquelin: Cât mă căiesc că i-am dat ascultare bunicului tău Louis, om fără minte! Numai el m-a îndemnat să te dau la școală: întâi la colegiul Clermont, apoi la Facultatea de la Orléans. Ce timp irosit!...

Molière: Ești nedrept.

Poquelin: **Eu** sunt nedrept?! Dar **tu** cum ești? Tu, care ți-ai pierdut atâția ani să înveți, **tu** cum te crezi? Dacă ai impresia că acolo, în fața gloatei prostite cu nu știu ce giumbușlucuri, o să-ți folosească la ceva știința de carte, te înșeli amarnic, fiule. He, he, ce greșit gândești!

Molière: Am învățat multe lucruri folositoare...

Poquelin: Da, pentru o viață normală de notar sau avocat, pe care o puteai avea, sau ca valet regal, așa cum te-am făcut... Ca saltimbanc puteai să nu te mai ostenești cu cartea și să mă faci să cheltuiesc atâția bani!

Molière: O să ți-i dau înapoi.

Poquelin: Să nu uiți! Până una-alta, îți pun în vedere că vei fi dezmoștenit de titlul de valet regal, pe care ți-l iau înapoi.

Molière: Nu e rău deloc. Poți să-l dai fratelui meu, renunț cu plăcere!

Poquelin: Ești și obraznic! Piei din fața mea, circarule!

Molière: Cât de mult greșești, tată, cât de mult...

Poquelin: Înainte de a pleca, treci aici și semnează hârtia asta!

Molière: Ce e asta?

Poquelin: Actul de renunțare la titlul de valet regal.

Molière: Cu plăcere, dă-l încoace!

Poquelin: Acum: din cele 5000 de livre ce ți se cuvin din partea mamei tale ți-am oprit o parte, bani pe care i-am cheltuit să te țin la școli și pe care, de altfel, mi-ai spus că mi-i vei înapoia...

Molière: Dintre noi doi, am impresia că **tu** ești la iarmaroc! Doamne, ce socoteli ți-ai mai făcut!...

Poquelin: Eu sunt un om chibzuit, nu un nebun ca tine! Nu pot îngădui ca banii mei...

Molière: Parcă spuneai că sunt din partea mamei!

Poquelin: Nu contează! Nu pot îngădui, așadar, ca **tu** să umpli buzunarele fără fund ale comedianților vagabonzi cu care cred că deja te-ai înhăitat. Prin urmare, uite-ți cele 613 de livre rămase! Ușa e acolo!

Molière: Am să-ți demonstrez odată cât de mult te-ai înșelat. Poate mă vei ierta atunci...

Poquelin: Da... poate... cine știe?...Acum lasă-mă!

Scena 2

Rumoare.

Marechal: Haideți doamnelor, domnișoarelor și domnilor, ajunge cu discuțiile! Uitați aici actul pe care mi l-ați cerut să-l întocmesc!

Molière: Numai o pagină?! Nu e cam simplu, domnule avocat?

Marechal: Tinere domn, doar nu organizați o cruciadă! E vorba de întemeierea unui biet teatru, ce poate fi așa de complicat?

Madeleine: Ați scris că eu o să mă ocup de chivernisirea banilor?

Marechal: Am scris tot, stimată doamnă.

Molière: Ați subliniat cum se va numi teatrul nostru, nu? Sper că n-ați uitat ce nume vrem să-i dăm.

Marechal: Domnul meu, Domnul meu, ce părere aveți dumneavoastră despre mine?!... Cum o să uit atâta lucru, doar sunt Avocatul Parlamentului, ce Dumnezeu! *(Silabisește.)* Teatrul dumneavostră se va numi „**I-lus-trul Tea-tru**"! Nu așa mi-ați spus?

Molière: Întocmai, întocmai, nu vreau să vă simțiți jignit. Noi toți dorim ca actul să fie corect făcut...

Marechal: Mă rog, mă rog... Poftiți să semnați acum!

Madeleine: Unde trebuie să iscălim?

Marechal: Uitați aici, jos, sunteți trecuți toți cei zece membri fondatori: cei trei membri ai familiei Béjart: Joseph, Geneviève și Madeleine, domnișoarele Malingre și Des Urlis, domnii Clérin, Bonnefont, Beys, Pinel și, la sfârșit, dar înțeleg că nu cel din urmă, hi! hi! hi! și domnul Jean-Baptiste Poquelin.

Molière: Da… Poquelin…

Madeleine: Bine, atunci să semnăm! Sper că-mi dați voie să iscălesc eu prima!

Voci: Desigur, desigur, treci la treabă, ha! ha! ha!

Marechal: Așa… acum dumneavoastră domnișoară… așa, bine… acum dumneavoastră… da… și acum domnii… așa… și dumneavoastră… iar acum ultimul: domnul Poquelin. Gata!

Madeleine: Vai, mi s-a luat o piatră de pe inimă. Ce bine că am terminat de făcut acest act, uf, ce ușurată mă simt!

Marechal: O clipă! O clipă!… Așa… ce e aici? Stați puțin, stați puțin!

Madeleine: Ce s-a-ntâmplat?

Marechal: Domnul Poquelin s-a iscălit greșit.

Madeleine: Cum așa, ce vreți să spuneți?

Marechal: Uitați aici!… Tinere domn, eu știam că vă numiți Poquelin, fiul domnului Poquelin, tapiser și valet regal.

Molière: Așa este, aveți dreptate, sunt fiul lui.

Marechal: Bine, dar atunci de ce v-ați iscălit Jean-Baptiste Molière?

Molière: Pentru că așa mă voi numi de aici înainte! E vreo problemă?

Voci: Cum?.. De ce?… I-auzi!…

Marechal: Hm… nu știu ce să zic… nu am mai întâlnit așa situație… Hm…

Madeleine: Eu socot că atâta timp cât n-a mai iscălit până acum vreun alt act referitor la acest teatru cu numele Poquelin, atunci trebuie să-l acceptăm pe cel dorit de Jean-Baptiste. Molière să fie!

Voci: Așa e… are dreptate.. e bine așa! De ce nu ?

Marechal: E prima oară că văd cum se botează un om singur! Ce curaj aveți, domnul meu! Ce-o să zică, însă, distinsul dumneavoastră tată v-ați gândit?

Molière: Sper să nu rămână mut de uimire *(râsete)* pentru că mai avem multe de vorbit…

Madeleine: În concluzie, domnule avocat, n-aveți nimic împotrivă, nu?

Marechal: Stimată doamnă, zarurile au fost aruncate! Ce-aș mai putea schimba eu acum? Actul de înființare a teatrului dumneavoastră e corect întocmit, așa cum doreați, de altfel. Uitați, semnez și eu aici… așa… Acum **Ilustrul Teatru** s-a născut, hi! hi! hi! și odată cu el și Domnul **Molière**, ha! ha! ha!

Molière: N-a durut deloc, he! he! he!

Marechal: Stați să vedeți de-aici înainte, tinere domn! Credeați că scăpați așa de ușor? Ehei, suferința dumneavoastră e abia la început, o să vedeți!… Cu bine!

Voci: Cu bine!… Mulțumim!… *(Ies toți în afară de Molière și Madeleine.)*

Scena 3

Madeleine: Dragul meu, ce ți-a venit să iscălești așa? Molière?! Ce nume e ăsta, de unde l-ai scos?

Molière: Ce mi-a venit, zici?… Nu știu… Poate l-am visat… da, cred că așa s-a întâmplat… Nu sună bine? **Jean-Baptiste Molière**! Ăsta da nume de actor!

Madeleine: Nici Poquelin nu dădea rău… Jean-Baptiste Poquelin… hm, nu sună rău deloc…

Molière: Se poate… mi-aduce aminte, însă, de prăvălia tatălui meu, de diploma de la Orléans, de funcția de valet regal… Este prea mult trecut în numele Poquelin! Vreau să cred că am viitorul în față! Așadar, de-acum înainte voi fi **Jean-Baptiste Molière**!

Scena 4

Sugestie pentru fundalul sonor: o sală de teatru cu public nemulțumit, fluierături, râsete, glume, proteste etc.

Molière: Ce facem, Madeleine? Nu intră nimeni la spectacolele noastre…

Madeleine: Cred că de vină este predicatorul acela de la Biserica Saint Sulpice. Dacă n-ar striga cât îl țin puterile că Diavolul îi va înhăța în ghearele lui nu numai pe *„blestemații"* de comedianți, ci și pe cei care se duc la spectacolele lor, lumea ar veni să ne vadă.

Molière: Nu știu, draga mea… nu știu ce să zic… Poate și noi greșim cu ceva… poate insuccesul începe în primul rând cu noi, cu *ce facem* sau *cum facem*… Nu știu…

Jean-Baptiste Poquelin zis Molière, gravură de la începutul anilor 1680, de autor necunoscut care folosește portretul lui Pierre Mignard (1655). S-a speculat că ceasul din dreapta sus, aproximativ 2 fără 20, ar arăta ora la care ar fi murit Molière în noaptea de 17 spre 18 februarie 1673. În realitate, din sursa cea mai autorizată, registrul lui La Grange (actor în trupa lui Molière), „domnul de Molière [a murit în 17 februarie 1673], pe la orele 10 seara, după ce jucase rolul numitului bolnav închipuit [din piesa *Le Malade imaginaire*, aflată la al patrulea spectacol], foarte stânjenit de un catar pulmonar şi de o aprindere de plămâni care-i pricinuiau o tuse mare în aşa fel încât, în marile sforţări pe care le făcea să scuipe, i se rupse o venă şi nu mai trăi nici o jumătate de oră sau trei sferturi de oră."

Madeleine: Ai auzit ce spun cei din trupa de la Hôtel de Bourgogne despre noi?

Molière: Eh, mi-a trecut ceva pe la urechi…

Madeleine: Se distrează grozav: spun că în afară de rudele noastre nu găsești în sală nici măcar un câine de pripas, oh, Doamne!…

Molière: Cam au dreptate.

Madeleine: Și-atunci când am avut câțiva spectatori, unii din ei s-au apucat să înjure în plin spectacol! Ce public e ăsta?

Molière: Poate meritam asta…

Madeleine: Să te-njure un spectator?! În timp ce tu-ți dai viața pe scenă?!…Pe ce lume trăim, Jean-Baptiste?

Molière: Atunci, hai să te iau altfel: Joseph este un prim-amorez bâlbâit, nu?

Madeleine: Numai un pic…

Molière: Dar *este!* Eu*, la fel!*

Madeleine: Nici nu se observă.

Molière: Nici nu se observă, zici? Păi este mai rău: **se aude**!

Madeleine: Uneori…

Molière: Mai mereu… Apoi, cele patru viori! Pentru numele lui Dumnezeu, aia e muzică?! Piuitul acela jalnic pe care-l scot e cumva muzică! Parc-ar fi niște pisici călcate de căruță!

Madeleine: Totuși se străduiesc.

Molière: De aproape trei ani se chinuie, până când? De pe scenă vin tot felul de văietături, chipurile muzică, actorii se bâlbâie, nu știu să danseze, cum mama dracului să dansezi în zdrențe, la urma urmei? Lumânările alea de seu fumegă de-ți vine să-ți dai duhul, sau măcar să plângi în hohote. Mai vrei să-ți spun ceva? Ce fel de teatru facem noi, Madeleine?

Madeleine: Începutul e greu, Jean-Baptiste, dar ai văzut că Ducele de Guise ne-a dat costumele acelea frumoase, Alteța Sa Gaston d'Orléans ne va lua ca trupa lui personală…

Molière: Mi-a dat de știre că deja a acceptat asta…

Madeleine: Poftim, ce vrei mai mult pentru niște actori la început de drum?

Molière: Nu știu, nu-mi convin atâtea lucruri… Nu ne iese nimic bine… Nu mai avem niciun ban. Din clipă în clipă trebuie să pice domnul Gallois să ne ceară chiria. Când mă gândesc… *(Acesta chiar intră.)* Hait, ce-ți spuneam?!

Scena 5

Molière: Oh, ce surpriză, domnule Gallois, ce surpriză… plăcută…

Madeleine: Bună ziua, bună ziua!

Gallois: Nu cred că vă bucurați prea tare că mă vedeți. Am venit…

Molière: Lăsați-mă să ghicesc! Ați venit pentru bani, nu?

Gallois: Da…

Molière: Loviți, domnule, nu vă sfiiți! Vreți să vi-i dăm pe loc, presupun.

Gallois: Întocmai! „Ilustrul Teatru", ce să zic, *cam deloc „Ilustru",* hi! hi! hi! îmi datorează chiria pe 6 luni. Aveți banii?

Madeleine: Nu chiar pe toți…

Gallois: Bănuiam eu.

Molière: Ne vom împrumuta.

Gallois: Unde, domnul meu, la cine? Tot Parisul vă știe de bicisnici și zdrențăroși! De unde să luați bani? *Atât de mulți* bani!

Molière: Ei, domnule Gallois, acum, că am devenit trupa Alteței Sale Gaston d'Orléans, vom avea un sprijin important, am pregătit un repertoriu strălucit, o să avem încasări…

Gallois: Vrăjeală, tinere, nu ține!

Madeleine: Vom da spectacole pentru nobili…

Gallois: Haida de! La voi nu intră nici vagabonzii în sală, ce-mi vii mie acuma cu *„nobili"*, cu *„repertoriu strălucit"*?! Nu ține la mine! Banii!

Molière: Puțină păsuire, o să vedeți că n-o să vă pară rău.

Gallois: Mai bine vedeam *până acum*! Ce s-o mai lungim: ori dați banii, ori plecați!

Madeleine Béjart (1618–1671) în rolul lui Magdelon din *Prețioasele ridicole* (1659) de Molière, pictură pe marmură de autor necunoscut, secolul al XVII-lea

Madeleine: Dar n-avem chiar acum toată suma.

Gallois: Atunci cărați-vă de aici! Luați și viorile alea leșinate…

Molière *(ușor, către Madeleine)*: Ai văzut? Și dobitocul ăsta a observat!

Gallois: Luați-le și pe roșcatele alea două, la care cască gura toți și **valea**!

Molière: Ah, domnule, ce infect vă purtați cu niște artiști!

Madeleine: E de neimaginat ce aud!

Gallois: Artiști?! Puah! Voi nu puteți dresa nici un câine și mai ziceți că sunteți artiști?! Ho! ho! ho!

Madeleine: Nu ne ocupăm de dresajul câinilor, domnule! Ce v-a venit?!

Gallois: Poate ar fi mai bine să vă schimbați meseria atunci, ha! ha! ha!

Molière: Nu ne dați lecții, vă rog! De altfel, domnule Gallois, țin să vă anunț că eu însumi mă pregăteam să părăsesc groapa asta mizerabilă.

Madeleine: Da, asta e sală?

Gallois: Duceți-vă învârtindu-vă! Dar dumneata, domnule Molière, o să treci mai întâi pe la Închisoarea Châtelet, pentru datoria neachitată, hi! hi! hi! Să vedem dacă-ți mai dă mâna pe urmă să faci teatru, he! he! he!

Molière: O să fac teatru, domnule Gallois, chiar și numai ca să-ți văd mutra înroșindu-se de furie când va vedea că domnul Molière, aici de față și pe care dumneata îl izgonești ca pe un câine, va deveni cel mai mare actor al Franței!

Gallois: Deocamdată cred că ești cel mai mare datornic, golanule! Să plecați de-aici până diseară, altfel pun gărzile pe voi, nenorociților și descreierașilor! Afară!

Scena 6

Se aude cum sunt trase niște zăvoare și se deschide o ușă metalică. Discuția dintre Molière și Madeleine se va purta într-o caleașcă.

Madeleine: Hai, Jean-Baptiste, vino, ești liber! S-a plătit datoria, acum ești liber, uită închisoarea!

Molière: Cine a plătit-o?

Madeleine: Mama mea și tatăl tău…

Molière: Tata?!… A făcut el asta? Poate glumești.

Madeleine: Deloc!

Molière: Cum s-a întâmplat, spune-mi!

Madeleine: A fost Pinel acasă la el și i-a spus că te spânzuri dacă nu faci rost de bani, că nu mai suporți închisoarea și vrei să te omori.

Molière: Hm… și tata a înghițit gogoașa asta?

Madeleine: Mi se pare că uiți în ce hal ai intrat în Închisoarea Châtelet! Sunt sigură că nu erai departe de ce i-a spus Pinel tatălui tău.

Molière: Da… eram distrus… *sunt distrus*!… Și totuși… nu-l credeam pe tata capabil de un asemenea gest… mda… Ia spune-mi, ce fac ceilalți: Bonnefant, Beys, fetele, *mincinosul* Pinel, ce fac?

Madeleine: Au cam început să plece…

Molière: Deja?!… La primele semne de panică?!… Hm, nici nu prea pot să-i învinovățesc, totuși… Ce facem acum?… Uite, astea sunt ultimele două monede care mi-au rămas!… Crezi că putem cumpăra o sală cu ele ? Hi! hi! hi!

Madeleine: Una mai mică, he! he! he!

Molière: Trei ani de trudă, Madeleine, de datorii, de umilințe… închisoarea… toate astea cred că m-au întărit, în loc să mă doboare! Parcă mă simt mai puternic acum!… Spune cinstit, vrei să continuăm sau mă părăsești și tu? Nemernicii din trupa de la Hôtel de Bourgogne te-ar primi oricând cu brațele deschise.

Madeleine: Merg alături de tine! Eu nu-mi reneg sentimentele! Înainte, Jean-Baptiste!

Molière *(deschide ferestruica trăsurii)*: Ah, ce aer curat! Ce frumos este afară, în libertate! Să lăsăm în urmă acest Paris blestemat și umed, plin de șobolani pe patru, dar mai ales, pe două picioare! Să piară până la unul acest public parizian care nu înțelege o iotă din artă!

Madeleine: Ce dur ești!

Molière: Oh, Madeleine, sunt blând, *prea blând*! Lasă, voi schimba eu multe lucruri aici, o să vezi! În primul rând o să-i desființez pe nerușinații ăia de la Hôtel de Bourgogne, să nu se mai creadă desăvârșiți și să ne facă pe noi o *„bandă de zdrențăroși”*.

Madeleine: Totuși, ce facem? Așa, în vorbe, e ușor…

Molière: Plecăm spre sud, spre soare! Vom colinda frumoasa Franță și vom învăța teatru, vom face teatru, vom trăi pentru teatru! Asta vom face!

Madeleine: Frumos… frumos… dar cu ce bani, Jean-Baptiste, cu ce bani?

Molière: Vindem tot: costumele primite de la Ducele de Guise, amanetăm panglicile țesute cu fir de aur, vindem ce-a mai rămas din decoruri și vom face rost de bani.

Madeleine: Cât crezi că vom putea aduna astfel? Nu cred că ne vor ajunge nici pentru primii zece kilometri.

Molière: E posibil, însă ce altceva putem face? Aici încă nu e de noi! Poate că am fost într-adevăr cam dur adineaori, dar… Nu știu sigur cine pe cine nu merită… Din cauza asta trebuie să plecăm. Un timp… Cine a mai rămas din Ilustrul Teatru?

Madeleine: Geneviève, Joseph, Des Urlis, eu și… și…

Molière: Ce e, de ce te-ai oprit? Mai e cineva?… Ah, da, desigur: eu!

Madeleine: Nu, nu asta vroiam să spun…

Molière: Atunci?

Madeleine: Trebuie să-l luăm și pe fratele meu cel mai mic, pe Louis. Nu-l pot lăsa singur aici… are numai 16 ani.

Molière: Hm… e cam împleticit la mers și are ochii încrucișați…

Madeleine: Nu va juca, dacă la asta te gândeai. Dar nu pot să-l las singur la Paris, trebuie să-l luăm cu noi!

Molière: Poate, totuși, o să-l băgăm în vreo comedie. Așa zbanghiu cum este, o să stârnească sigur râsul. Fie, să vină și el! He! he! he! Ce adunătură! Ce teatru o să iasă din asta, Madeleine, că „Ilustru” nu cred că-i vom mai putea spune vreodată?

Madeleine: O să-i spunem Teatru, dar cu **T mare**!

Molière: Ha! Ha! Ha! Ce original! Atunci: spre sud, spre soare!

Madeleine: Doamne ajută!

Aforisme

MAXIME... MINIME (10)

George Corbu

Motto: *Fiecare zi cu aforismul ei.*

Vai de emoțiile mele, au devenit și ele sistemice!

Barbu grataragiu de azi îl eclipsează pe Barbu Catargiu de ieri!

Fericit poetul care poate spune: am pierdut totul, în afară de talent!

Masculinul de la plagă? Plagiat!

Familia mea *congenială* mă susține!

Greșind, mă întregesc!

Poetul – un monarh care domnește peste un popor de metafore.

Bătrânețea nu este atât vârsta luminării, cum spune un părinte, cât a lumânării.

Smulge-i posterității, încă din viață, cât mai multe dintre elogiile pe care ți le va conferi post-mortem!

Iată un om fericit: a fost încununat tot timpul cu laurii întâmplărilor.

Tragem ponoasele din cauza celor ce vor să fie, și nu sunt, și a celor ce sunt, fără să fie.

Nimic nu e veșnic ca nimicul!

Nașii sunt de două feluri: *poz-nași* și *papa-nași*!

O *îmbucuriere* este totdeauna binevenită!

URMUZ – o navetă spațială între sens și non-sens!

Dacă doar un anotimp soarele e cu dinți, să înțelegem că restul de trei anotimpuri este știrb?

Doar fiind electrizat te poți electrocuta!

Lina, draga, dar și Dragalina!

Bolile mai mult *se trăiesc* decât se tratează.

Există și o sfântă elită: a Neamului.

Bătrânii, când erau copii, erau scoși la tablă. Astăzi se scot singuri în parc la jocul de table.

Panseistica nu mai e la modă.

Suferă de inimă rea, astfel că s-a impus de urgență operația pe cord deschis.

Ca să se schimbe la față, România ar trebui să se urce pe Ceahlău?

La întrebările cele mai grele, răspunsurile nu pot să constea decât în platitudini.

Dumnezeu a făcut lumea din nimic, pentru ca tot El să o poată reduce la nimic.

Nu înseamnă că dacă cele spuse de Ics au logică, el este automat logician.

Accept orice compliment, cu o condiție: să mi se facă!

Fulgi de nea, fulgi de Neant!

S-o lăsăm baltă! Ar costa prea mult ecologizarea...

Vreau să văd lumea cu alți ochi, dar n-am găsit donator pentru transplant.

Biblioteca – o biserică a cărții!

Da și Nu trebuie să devină Da sau Nu.

Majoritatea oamenilor sunt interesați, foarte puțini interesanți.

Nu întrebați o femeie ce flori preferă căci s-ar putea ca acestea să ascundă un copil…

E-ntemnițat în nădejde. De ce l-aș compătimi?

Distih
Pe pământ: bune și rele.
În pământ: oale și-ulcele!

Să fii om de Țară, chiar dacă nu ești de la țară!

O imposibilitate: capra (cla)vecinului.

Curios efect auditiv: scolastică = scoală, Costică!

Se face de râs, în loc să ne facă să râdem. Păi, ce umorist e ăsta?

Numai viciul n-are vicii!

Florile oferite pot deveni nemuritoare ca… naturi moarte!

De la Machiavelli citire: principii nu au princìpii!

Soarta românului: să râdă-n hohote… de plâns!

O carte fără prefață e ca o sticlă fără dop.

Nu e bine să dai în clocot și cu atât mai puțin în clopot!

Întrebarea filosofică „De unde vin?", o poți compromite cu un miticism: „De unde bere?".

Ics este un actor de *prim gang*.

Caută într-un fel să fii altfel!

Dialog
Oratorul, într-o încercare de captatio benevolentiae:
Cum doriți să închei: apoteotic sau apocaliptic?
O voce din public: Taci!

Din păcate nu pot renunța la păcate!

Prostia este cârja inteligenței.

Curtea de Argeș este o Curte Supremă unde grefier este URMUZ!

Sacrul și profanul – cele două fețe ale medaliei.

Oameni, *împrimăvărați-vă*!

Viața este Scriptură… nescrisă.

Prima cronică a unei cărți este prefața.

Ți s-a urât cu binele, de vrei mai binele?

Lipsește din Calendar o sărbătoare: Ziua Asistatului Social!

Progresul omenirii rezultă din acest simplu fapt: de la scaunul țărănesc cu trei picioare s-a trecut la cel cu patru pentru a se putea așeza cei patru Eroi ai Spiritului Universal: Iisus Christos, Leonardo da Vinci, Shakespeare și Ludwig van Beethoven.

Partidul meu e Dumnezeu, iar ca membri de rând am colegi admirabili: sfinții.

Nu da cu părerea de-a azvârlită!

Săvârșitu-s-a! a spus Iisus în clipa expierii. *Desăvârșitu-s-a!* ar fi exclamat, cu alte cuvinte, desigur, Mateiu Caragiale la terminarea capodoperei sale *Craii de Curtea Veche*.

Istoria e *trandafirată* de naționaliști și infestată de alți… iști.

Acest funcționar ne întâmpină cu o admirabilă chelie de contact.

Reflecție la piață: *Ce reală* este această *cereală*!

Sufăr de afecțiuni… *binecologice*!

M-a citat, deci nu m-a citit!

Omul face banul, banul face pe om!

Și nu mă mai *dumneavoastriți* atâta, i-am zis unei duduițe!

Le *profită* lor, că de-aia se numește *profiterol*!

Poetul are strânsă legătură cu dactilul, cu tactilul, ba chiar și cu stilul…

Papa ar râde oare de paparude?

Pământul – teritoriul ideal al mizantropiei!

Este o eroare să se creadă că inimile morților nu mai bat. Ca să vă convingeți, duceți mâna în partea stângă a pieptului.

Eseu

TESTE DE ÎNȚELEPCIUNE

Claudiu Neacșu

Prozator, eseist

Știm că testele de inteligență sunt folosite pentru a măsura anumite abilități cognitive, cum ar fi raționamentul logic și rezolvarea problemelor. Cu toate acestea, atunci când vine vorba despre determinarea succesului în viață, inteligența reprezintă doar o mică parte din ecuația generală.

Deși testele de inteligență pot fi utile în evaluarea capacităților cognitive ale unei persoane, trebuie remarcat faptul că educația, cunoștințele dobândite prin experiență și determinarea generală aparținând unei persoane sunt, de asemenea, componente esențiale atunci când vine vorba despre obținerea unui succes tangibil. De fapt, cercetările au descoperit că, destul de des, faptul de a avea o perspectivă optimistă poate fi chiar un factor care contribuie mai mult la o viață de succes decât un simplu scor IQ ridicat.

A avea înțelepciune – capacitatea de a gândi critic și de a lua decizii în scenarii complexe din lumea reală – are o importanță imensă. În lumea rapidă de astăzi, capacitatea de a lua decizii într-un mediu dificil și care lasă puțin timp pentru deliberare este o abilitate de neprețuit. Se spune adesea că inteligența cuiva este principalul factor determinant al succesului în viață. Cu toate acestea, există unele cazuri în care inteligența singură nu este suficientă pentru a garanta succesul. De fapt, înțelepciunea este cea care primează în astfel de situații, însă aceasta este rareori testată sau examinată prin metodele tradiționale. În loc să ne bazăm pe testele convenționale de IQ, de ce să nu folosim un „test de înțelepciune" pentru a evalua potențialul de succes în viață al unei persoane? Astfel de teste s-ar concentra nu doar pe inteligența unei persoane, ci și pe un nivel superior de conștiință care include maturitatea emoțională, empatia și rezistența. Ar fi o metodologie care ar privi dincolo de capacitatea cognitivă și ar ajuta la identificarea altor calități care fac parte integrantă din succesul în viață.

La prima vedere, ideea poate părea absurdă. Dar, atunci când ne luăm timp să o analizăm mai bine, devine evident că inteligența joacă într-adevăr un rol vital în a duce o viață de succes. Căutăm în mod activ modalități de a ne spori aptitudinile intelectuale, înscriindu-ne la cursuri și petrecând timp citind cărți de auto-ajutorare pentru a dobândi o perspectivă și abilități suplimentare, care pot fi benefice atunci când ne confruntăm cu situațiile de zi cu zi.

În lumea modernă, cunoașterea este un instrument puternic și poate deschide ușile către diverse oportunități, ceea ce o face să fie o provocare demnă de luat în seamă. Înțelegerea valorii inteligenței și a implicațiilor acesteia poate schimba jocul nu numai pentru indivizi, ci și pentru societăți întregi. Este adevărat că a fi inteligent este ceva ce ți-ar plăcea ca oamenii să remarce. Oare prietenii tăi nu ar fi plini de admirație și respect pentru modul în care ai rezolvat cu pricepere puzzle-ul logic de săptămâna trecută, postat pe Facebook? Nu ar fi potențialii angajatori gata să ofere un pachet generos de remunerare pentru a angaja pe cineva care poate termina probleme de matematică într-un ritm semnificativ mai rapid decât oricare dintre ceilalți angajați din compania lor?

Astfel, este greu de înțeles de ce orice individ rațional ar da prioritate unui examen care evaluează înțelepciunea în detrimentul unuia care testează coeficientul de inteligență al individului. Gândindu-ne mai departe la această chestiune, trebuie să ne întrebăm ce poate fi atrăgător în a da un astfel de test care ar considera că inteligența proprie este mai puțin importantă decât capacitatea de a dobândi înțelegere și cunoaștere din experiență și lecții. Poate că este vorba mai degrabă despre farmecul de a încerca să înțelegi subiectul complex care necesită abilități ascuțite de gândire analitică și creativă, decât despre o probă de inteligență care măsoară cât de inteligent poate fi cineva.

Un motiv pentru a gândi diferit despre inteligență este modul în care majoritatea oamenilor o definesc. Testele

de inteligență utilizează adesea întrebări standardizate, cum ar fi: „Cât face 2+3?" sau „Ce animal trăiește sub pământ și înoată deasupra apei?". Cu toate acestea, o astfel de abordare nu surprinde în mod adecvat inteligența așa cum se manifestă ea în lumea reală. De exemplu, asemenea întrebări nu iau în considerare experiențele de viață, emoțiile și procesele de gândire, care pot avea un impact asupra performanței unui individ la un test de inteligență. Nu vreau să sugerez că aceste caracteristici nu sunt importante – nici pe departe –, ci mai degrabă să arăt că inteligența este un concept cu multiple fațete și care merge dincolo de răspunsul la un set de întrebări.

Prin luarea în considerare a diversității experiențelor de viață, a emoțiilor și a proceselor de gândire pe care un individ le poate aduce la masa de joc, testele de inteligență pot reflecta mai bine complexitatea de a fi inteligent. Mai mult, testele de inteligență pot fi modelate pentru a se potrivi cu abilitățile unice pe care le au indivizii – seturi de abilități pe care testele de inteligență tradiționale nu le măsoară sau nu le surprind întotdeauna. De exemplu, cei cu abilități muzicale sau artistice pot excela în domenii precum raționamentul spațial sau recunoașterea modelelor, pe care testele de inteligență nu reușesc, în general, să le surprindă. În mod clar, după cum se vede în acest exemplu, inteligența nu poate fi captată prin simpla formulare a răspunsurilor la un set standard de întrebări. Astfel, există numeroase motive pentru a gândi diferit despre inteligență și modul în care aceasta este măsurată.

În aceste întrebări, există o distincție fără echivoc între răspunsurile corecte și cele eronate; nu există o cale de mijloc. Dacă răspunsul este corect, este corect; dacă nu, atunci este greșit. Acest lucru contrastează puternic cu întrebările care sunt umbrite de interpretări eronate și inconsecvențe, deoarece poate exista un răspuns intermediar care nu este în totalitate corect sau incorect. Acesta nu este cazul acestor tipuri de întrebări, deoarece răspunsurile sunt clar definite. Nu există discreție sau chiar o gamă largă de răspunsuri; fie înțelegi corect cunoștințele, fie nu. Indiferent dacă răspunsul este corect sau greșit, certitudinea rezultatului său este aceeași.

Nu același lucru se poate spune despre înțelepciune. Înțelepciunea implică luarea de hotărâri pe baza unor informații incomplete, cântărirea diferitelor alternative și alegerea între opțiuni contradictorii. Aceste sarcini necesită mai multă subtilitate decât a răspunde la întrebări de tip da/nu. Prin urmare, evaluarea înțelepciunii ne cere să privim dincolo de simpla cunoaștere factuală, spre alte tipuri de capacități mentale – iar aceste evaluări trebuie să aibă loc în contextul experiențelor din viața de zi cu zi. De exemplu,

Frans Hals, *Portret de bărbat*, 1660-1666

s-ar putea să fi fost capabil să răspund corect la un test în care să aflu dacă o anumită plantă este otrăvitoare, dar să nu fi văzut niciodată în viața mea iederă otrăvitoare. Este greu de imaginat o definiție mai bună a ignoranței decât aceasta. Totuși, în ciuda faptului că nu știu nimic despre acest subiect, sunt totuși capabil să fac alegeri înțelepte cu privire la prezența ei în curtea mea. Acest lucru arată cât de mult contează să judeci înțelept lucrurile.

De multe ori nu ne dăm seama cât de mult trebuie să ne gândim la fiecare decizie. O zi obișnuită conține nenumărate oportunități de a folosi înțelepciunea. Câteva exemple includ alegerea restaurantului la care să luăm cina diseară, a traseului pe care să ne întoarcem de la serviciu mâine după-amiază și cu cine să ne întâlnim luna viitoare. Atunci când punem în balanță acești factori unul față de celălalt, ajungem inevitabil la o serie de compromisuri. Uneori, cea mai bună alegere este evidentă. Alteori este nevoie de o reflecție considerabilă pentru a ne da seama care este calea optimă de urmat. Chiar dacă unele dintre aceste decizii sunt banale, altele implică mize mari. Așadar, deși avem tendința de a considera inteligența ca fiind o singură trăsătură, ea reflectă în realitate mai multe capacități separate, incluzând cunoașterea faptică, precum și judecata.

De asemenea, înțelepciunea pare a fi un indicator mai fiabil al rezultatelor de succes decât inteligența în sine. Studiile arată că persoanele cu un nivel mai ridicat de înțelepciune

câștigă semnificativ mai mulți bani în timp decât persoanele ale căror scoruri de inteligență sunt medii sau inferioare. De asemenea, acestea trăiesc mai mult timp. În timp ce inteligența contribuie cu siguranță la puterea de a câștiga bani, înțelepciunea pare să joace un rol mai important în determinarea bunăstării generale.

De ce contează înțelepciunea mai mult decât inteligența? Fiindcă înțelepciunea ne permite să înțelegem mai bine realitatea. A fi inteligent înseamnă să înțelegi faptele cu exactitate, în timp ce înțelepciunea se referă la aplicarea creativă a cunoștințelor noastre. Un inginer cunoaște suficientă fizică pentru a construi poduri care rezistă în timpul uraganelor, însă poate să nu aibă intuiția creativă necesară pentru a proiecta un pod care să reziste la cutremure. De asemenea, un contabil poate să calculeze rapid valori numerice fără a avea cunoștințe speciale, dar trebuie să știe destul de multe despre comportamentul uman pentru a-și putea consilia clienții în mod eficient.

Oamenii cărora le lipsește înțelepciunea pot excela în a face lucrurile, dar rareori realizează ceva cu adevărat valoros. Pe de altă parte, oamenii cu un nivel ridicat de înțelepciune sunt, în general, capabili să vadă după colțuri, să anticipeze evenimente viitoare și să rezolve probleme dificile. Capacitatea lor de a prezice consecințele le permite să acționeze strategic, mai degrabă decât reactiv. O astfel de previziune îi ajută să evite situațiile periculoase, să planifice în avans și să economisească resurse. Toate aceste calități contribuie la o mai mare bogăție și sănătate. Prin urmare, nu ar trebui să fie o surpriză faptul că persoanele cu un nivel ridicat de înțelepciune au performanțe mai bune decât cele cu scoruri scăzute de înțelepciune.

Capacitatea de a cântări argumentele pro și contra unei probleme ne permite să evităm să ne lăsăm păcăliți de propriile prejudecăți și de raționamente eronate. De asemenea, ne permite să identificăm oportunități de îmbunătățire. O mai mare înțelepciune face posibilă o viziune diferită asupra situațiilor, permite identificarea unor defecte care altora le pot scăpa și conceperea unor strategii mai bune pentru a depăși obstacolele.

Oamenii care posedă un nivel ridicat de înțelepciune nu doar că privesc lumea în mod diferit. Ei acționează, de asemenea, în mod diferit. Diferența dintre aceste grupuri nu ține doar de IQ. Mai degrabă, creierele lor răspund la diverși stimuli în moduri fundamental diferite. Un om cu un nivel ridicat de inteligență ar putea fi capabil să înțeleagă de ce o anumită decizie a ieșit prost, însă, fără o înțelegere a propriului proces de gândire, acest lucru nu va conta. Dimpotrivă, cineva cu o inteligență scăzută ar putea veni cu orice număr de raționamente pentru o performanță slabă, însă nicio justificare nu ar schimba nimic. Pe acest din urmă tip de individ îl numim mai degrabă „intratabil"(sau încăpățânat) decât prost. Oamenii cărora le lipsește înțelepciunea sunt intratabili. Nicio cantitate de rațiune nu îi va determina să își schimbe cursul. Acești indivizi sunt ca niște corăbii în derivă pe mare, incapabile să se îndrepte spre un port sigur.

Înțelepciunea implică abilitatea de a percepe lucruri pe care alții nu le pot percepe și de a folosi aceste cunoștințe pentru a ghida acțiunile. Dar ea merge dincolo de simpla percepție. Înțelepciunea necesită o judecată bazată pe mai multe surse de date, cum ar fi experiențele trecute, observațiile actuale și posibilitățile viitoare. În timp ce unii oameni par să aibă un talent pentru a vedea tipare acolo unde alții nu pot, ei urmează de fapt un set de reguli. Pentru a stăpâni cu adevărat arta înțelepciunii, trebuie să dezvoltăm o abordare sistematică a colectării de informații, analizării problemelor și tragerii de concluzii. De aceea, cred că adevărata înțelepciune constă în cinci componente: 1. Înțelegerea; 2. Cunoașterea de sine; 3. Conștientizarea situației și a mediului din jurul tău; 4. Judecata bazată pe perspective, valori și credințe multiple și 5. Acțiunea.

Înțelegerea înseamnă cunoașterea de sine și înțelegerea lumii exterioare. Pentru a învăța ceva, trebuie mai întâi să înțelegi sensul acestuia. Ce înseamnă să spui că un cal este alb? Cum recunoști un cal? De ce există caii? Și de ce le pasă oamenilor dacă trăiesc sau mor? Fără răspunsuri la astfel de întrebări fundamentale, nu vei înțelege niciodată subiectul. În mod similar, fără o înțelegere profundă a noastră și a mediului înconjurător, nu vom aprecia niciodată pe deplin impactul acțiunilor noastre. Viețile noastre sunt pline de probleme complexe și, chiar dacă ni se pare evident, este dificil să determinăm când o anumită alegere va duce la rezultate bune și când va cauza daune.

Cunoașterea de sine se referă la obținerea de informații despre punctele forte, slăbiciunile, dorințele, temerile, speranțele, visurile, obiectivele și emoțiile noastre. Cunoașterea de sine ne ajută să dăm sens evenimentelor, să prezicem comportamente viitoare și să anticipăm consecințele. Cunoașterea de sine oferă, de asemenea, un cadru pentru luarea deciziilor. Gândește-te doar la toate momentele în care ai crezut că știi ce este mai bine și ai aflat mai târziu că te-ai înșelat. Poate că ai fost influențat de membrii familiei, de prieteni, de colegi de muncă sau de societate în general. Poate că nu erai suficient de bine informat despre un anumit subiect, așa că ai făcut presupuneri în schimb. Sau poate că pur și simplu ai înțeles greșit problema cu totul. Oricum ar fi, rezultatul nu a fost optim. Dacă vrei să devii mai înțelept, începe să fii mai atent la tine însuți. Înțelege-ți motivele, valorile, preferințele și așteptările. Învață să îți asculți vocea interioară și să ai încredere în îndrumarea ei. Recunoaște când te străduiești prea mult să îți justifici poziția și acceptă posibilitatea că ar putea exista și o

altă versiune a poveștii. Mai presus de toate, amintește-ți că nimeni nu le știe pe toate și că umilința este esențială.

Conștientizarea situației și a mediului din jurul tău înseamnă să faci un bilanț al circumstanțelor vieții tale. Atunci când vine vorba despre înțelepciune, această componentă include trei aspecte importante: 1. Conștientizarea momentului prezent; 2. Aprecierea importanței alegerilor pe care le ai la dispoziție și 3. Luarea în considerare a unor scenarii alternative.

A fi conștient de momentul prezent înseamnă să înveți cum să observi realitatea din interior spre exterior. Această abilitate este deseori denumită meditație de conștientizare, deoarece antrenează mintea să se concentreze asupra prezentului. Conștientizarea este o stare de conștiință caracterizată printr-o atitudine lipsită de prejudecăți față de gânduri, sentimente și senzații. Ca urmare, practicantul dobândește control asupra reacțiilor sale la factorii de stres. De exemplu, dacă te simți furios, poți recunoaște aceste sentimente fără a te atașa de ele. S-ar putea să te simți frustrat imediat, dar îți vei păstra calmul până când vei găsi o soluție.

Aprecierea valorii propriilor opțiuni presupune o evaluare a beneficiilor potențiale în raport cu riscurile. Să luăm în considerare două alternative: o ofertă de angajare cu un salariu anual de 100.000 de euro față de o oportunitate de angajare care plătește mai puțin, dar oferă o mai mare flexibilitate. Ambele locuri de muncă par atractive, dar ce variantă ar trebui să alegi? Care dintre cele două căi profesionale este mai potrivită pentru a obține fericire și succes pe termen lung? Depinde de mulți factori, inclusiv de valorile, pasiunile și interesele tale personale. Cu toate acestea, cel mai important factor este probabil timpul. Ai prefera să câștigi mai mulți bani astăzi sau să economisești pentru pensie peste zece ani? Răspunsul este clar – dar nu întotdeauna ușor.

În cele din urmă, ia în considerare scenarii alternative. Acestea sunt situații ipotetice concepute pentru a oferi o perspectivă asupra rezultatelor posibile ale diferitelor cursuri de acțiune. Un scenariu ar putea arăta astfel: „Dacă mi-aș da demisia și m-aș muta în SUA, m-aș mai întoarce vreodată acasă?" Răspunsul la acest tip de întrebări ne permite să evaluăm probabilitatea unor rezultate diferite. Obținem o perspectivă asupra probabilității de eșec și, astfel, creștem șansele de a reuși.

După cum se vede, a fi înțelept nu înseamnă doar a avea la dispoziție o mulțime de date. Mai degrabă, implică faptul de a folosi bunul-simț pentru a răspunde provocărilor din lumea reală. Prin dezvoltarea conștiinței, a cunoștințelor, a aprecierii și a imaginației, îți oferi instrumentele necesare pentru a rezolva orice problemă.

Ultimul pas în construirea înțelepciunii este punerea în practică a acestui sistem. Acest lucru necesită disciplină și dedicare, mai ales în momentele în care lucrurile nu merg conform planului. Dar răsplata face ca efortul să merite. Cu fiecare an care trece, devii mai puternic și mai inteligent decât înainte. Înțelegi natura realității și folosești această înțelegere pentru a-ți modela propriul destin. Aceasta este definiția înțelepciunii.

Cred că înțelepciunea este abilitatea de a profita de oportunități și de a evita amenințările, reducând la minimum regretele. Ea le oferă oamenilor libertatea de a-și urmări cele mai profunde aspirații, oricare ar fi acestea. Înțelepciunea le permite indivizilor să trăiască vieți semnificative și să se bucure de conexiuni profunde cu ceilalți. Ea le permite oamenilor să experimenteze bucuria în fiecare zi și să depășească obstacolele de pe parcurs. În cele din urmă, ea favorizează progresul uman.

Înțelepciunea este atât individualistă, cât și interdependentă. Cei individualiști au nevoie de alți oameni pentru a realiza lucruri măreț. În același timp, depindem de comunitățile și societățile noastre pentru a crea medii favorabile creșterii. Pentru ca înțelepciunea să înflorească, ea trebuie să apară în mod natural în contextul unei comunități sănătoase.

Acest lucru nu înseamnă că înțelepciunea nu își are locul în afara sferei sociale. Dimpotrivă, înțelepciunea este intim legată de evoluția civilizațiilor. Ea este esențială pentru supraviețuirea unor întregi specii. Fără ea, oamenii nu ar fi avansat dincolo de vânătorii-culegători din epoca de piatră. Și, chiar dacă unele culturi rămân blocate în condiții primitive, altele continuă să avanseze prin știință, tehnologie, medicină, educație, comunicare și dezvoltare economică. Aceste progrese îi ajută pe oameni să atingă niveluri mai înalte de realizare, ceea ce duce în cele din urmă la creșterea bogăției, a puterii și a influenței. Toate acestea se traduc, în cele din urmă, printr-o calitate mai bună a vieții și o gamă mai largă de posibilități.

Dar ce se întâmplă atunci când înțelepciunea devine prea puternică? Se transformă ea însăși în orgoliu, ducând la comportamente distructive, cum ar fi războiul și genocidul? Sau promovează cooperarea între națiuni și popoare, deschizând calea spre pace și prosperitate? Poate omenirea să își valorifice cel mai mare bun al său – înțelepciunea – într-un mod care să promoveze mai degrabă armonia decât conflictul? Dacă da, atunci vom beneficia cu toții enorm.

„A avea înțelepciune – capacitatea de a gândi critic și de a lua decizii în scenarii complexe din lumea reală – are o importanță imensă."

Teatru

STRASBOURG
Partea a II-a

Personajele:

Tudor
Patita
Barmanul
Vocea Cristinei

Aurel Andrei

Scriitor, membru al Uniunii Scriitorilor din România

Urmare din nr. 3/2023

Scena 8

Cei doi se privesc în ochi. Tudor rostogolește bila roșie pe masă, apoi și-o pune pe nas. Clatină capul, dar Patita nu râde, lucrurile nu se urnesc ușor. Își scoate bila și o pune pe masă.

Tudor: Cum ai aflat că sunt aici?

Patita: Cristina te-a văzut într-un restaurant. Mâncai o pizza. Imediat mi-a dat telefon. Era atât de surescitată încât mi-a transmis și mie starea ei. Bineînțeles că am fost șocată. Mă așteptam ca odată venit aici, să-mi dai imediat un telefon. Vestea m-a făcut să mă panichez.

Tudor: E adevărat, ieri am mâncat o pizza pe străduța aceea de lângă Catedrală. Dacă m-a văzut înseamnă că trebuia s-o văd și eu. Spațiul e destul de îngust și e imposibil să treci neobservat.

Patita: Dumnezeu mi-a ascultat rugile, mi-am spus. Inima îmi bătea atât de puternic încât a trebuit să stau în fotoliu vreo zece minute ca să mă liniștesc. M-am îmbrăcat apoi și am pornit să te caut. Cristina nu știa hotelul în care te-ai cazat, dar știa zona unde te-a văzut și eu știam că nu mergeai prea departe de hotel ca să mănânci. Mai știam că mâncarea ta preferată e pizza. Așa că mi-a fost destul de ușor să te găsesc.

Tudor: Îmi place străduța cu mesele așezate în fața restaurantelor… Cu forfota aceea ciudată pe care n-o întâlnești într-un alt oraș. Îmi place să mănânc pizza.

Patita: Când recepționera mi-a spus că ești cazat aici, aproape că am leșinat. Am făcut eforturi uriașe ca să înțeleg ce mi-a spus mai departe. Că ți s-a făcut rău. Că te-au dus cu salvarea la un spital…

Tudor *(o întrerupe cu blândețe)*: Ce s-a întâmplat cu tine? Ești foarte schimbată. Nu mă pot obișnui cu chipul tău de acum. În țară arătai altfel. Erai mai luminoasă, mai fericită, aș putea să zic. Nu păreai atât de frământată, agitată?

Patita *(clatină din cap)*: Ce pot să-ți spun?

Tudor: Ceva s-a întâmplat fiindcă tu nu erai așa. Eu nu te țin minte așa. Unde este femeia aceea care dansa și râdea cu gura până la urechi?

Patita *(sec)*: Sunt în divorț cu Iulian.

Tudor: Divorț? Asta era! Divorțul întotdeauna a fost o problemă între doi oameni. Într-un divorț se spun cele mai urâte cuvinte, se scormonesc cele mai groaznice amintiri. Sunt și oameni care trec ușor printr-un divorț, dar cei mai mulți se aleg cu traume serioase după. Pentru care motiv vrei să divorțezi?

Patita: Când ne-am întors din țară, Cristina n-a mai rezistat și mi-a spus că Iulian are o relație cu o colegă de serviciu. Sigur că am fost șocată. Dintr-odată m-am simțit singură. Singură-singură! Sigur că tot Cristina a aflat. Știa de mai multă vreme, dar i-a fost frică să-mi spună. M-a durut faptul că el avea un copil de trei ani cu acea femeie. Zilele acelea după ce Cristina mi-a spus ce se întâmplă în viața mea, au fost un chin pentru mine. Suferință. Gânduri ciudate mi-au trecut prin minte. Știi ce mi-a dat putere ca să rezist? *(Tudor dă din cap că nu știe.)* Gândul la tine m-a făcut să rezist. Faptul că tu existai undeva, chiar și la depărtare, mi-a dat puteri. Mi-a dat speranță. Am început să mă rog la Dumnezeu. În fiecare zi și noapte, mă rugam să vii, să-mi dai un semn al existenței tale. Știi ce greu este să aștepți un semn de la persoana pe care o iubești? Pentru mine a fost clar că din clipa în care te-am văzut s-a întâmplat ceva cu mine. Prima senzație pe care am avut-o a fost că te cunosc de undeva. Că ne-am mai întâlnit undeva. Nu știu când și unde. Știu doar că întâlnirea noastră din seara aceea n-a fost întâmplătoare. Dar nu reușesc să-mi explic de ce. (*Șoptit.)* Toată seara am încercat să fiu veselă, dar tot timpul m-am gândit la tine. Încercam să te alung din mintea mea și nu reușeam. Parcă cineva îmi îndesa în minte imaginea ta și o voce îmi striga în urechi: Uită-te bine! Uită-te bine! Nu fugi! El este! El este! Și m-am uitat. M-am uitat la tine Tudore și te vedeam pierdut, absent. Și mai ales erai palid la față. Erai pământiu! Pentru mine era un comportament nefiresc la un bărbat. M-am gândit că ești bolnav. Unde ne-am mai întâlnit, Tudore? Unde? Poate îți amintești tu. *(Îl privește în ochi.)*

Tudor: Tu mi-ai adus aminte de prietena mea, Anastasia. Dragostea mea din tinerețe. Când ai început să te miști prin cameră, am amețit și am fugit pe terasă. Dacă mai rămâneam acolo, sigur aș fi făcut ceva prostesc.

Patita: Nu știu ce mi-ai făcut. Ce mi-ai făcut, Tudor? Ai vreo putere supranaturlă cu care seduci pe cine vrei?

Tudor *(râde blând):* Ce-ți trece prin cap!

Patita: Ce vrajă ai aruncat asupra ființei mele?... Și totuși îți mulțumesc. Gândul că tu exiști... chiar și atât de departe, m-a făcut să sper că ceva bun se va petrece și pentru mine. Trebuia să am răbdare și să aștept. Să aștept ca legile Universului să se miște, așa cum spunea Cristina. *(Tudor se apleacă și-i sărută mâinile. Patita îl mângâie pe obraji.)* Ce barbă aspră ai?! E prima dată când te ating cu mâinile mele. În imaginația mea te-am mângâiat de mii de ori. Îmi place barba ta. Așa aspră cum e ea.

Barmanul se apropie de masa lor cu o tavă în mâini. Pune paharele pe masă, se înclină și pleacă.

Tudor: Poate că ar fi mai bine să ieșim din barul ăsta și să ne amestecăm printre turiștii de pe stradă. Mișcarea ne-ar face să ne simțim altfel.

Patita: Dar n-am mai putea vorbi doar noi doi. Multe cuvinte s-ar pierde în aer, acoperite de zgomotul străzii. Și eu nu vreau să pierd niciun cuvânt de-al tău. Vreau să le adun în inima mea și să le țin îmbrățișate toată viața. De ce vrei să plecăm de aici? Mă simt foarte bine aici.

Tudor: Sunt tulburat. Mai reziști la ceea ce îți povestesc?

Patita: Mai rezist. Vreau să-mi vorbești. Vreau să simt că întreaga mea ființă se trezește la viață! Vreau să simt că trăiesc din nou! Când sunt lângă tine pot rezista la orice. Mă simt ocrotită. Nopți întregi am visat la clipa asta. Că o să stau în fața ta cu mâinile tale într-ale mele. Să nu-mi spui că totul e altfel, că mă înșel. Ochii tăi nu mint.

Tudor *(aproape șoptit):* Pentru mine, apariția ta a declanșat în conștiința mea amintiri din trecut pe care le credeam îngropate și nu faptul că au venit în prim-planul conștiinței mele m-a buimăcit, ci m-a surprins intensitatea lor. De parcă cineva îmi cerea să clarific ceea ce s-a întâmplat cu mulți ani în urmă. Știam un lucru, când venerezi trecutul, înseamnă că nu mai ai viitor. Ori eu vroiam să am un viitor. Cu toată ființa mea.

Patita: Mie poți să-mi spui orice. Te înțeleg atât de bine încât mă și sperii.

Tudor: Totul ține de o femeie din tinerețea mea, Anastasia. Ceea ce îți spun nu înseamnă că nu te apreciez pe tine. Dar felul tău de a te îmbrăca în galben, m-a răvășit și toată seara și apoi toată noaptea aceea am fost bulversat. Am stat pe o bancă în parc până dimineață… Când aveam doar 23 de ani, mi s-a întâmplat ceva ce am regretat toată viața. Femeia de care eram îndrăgostit se îmbrăca mereu în galben. Anastasia era blondă, cu ochi albaștri. Culoarea galben era culoarea ei preferată. I-am acceptat apropierea fără să judec prea bine lucrurile. Nici nu mi-am dat seama când am început să ne întâlnim foarte des și că dacă trecea o zi fără să o văd, îi simțeam lipsa și deveneam neliniștit, agitat… Într-o iarnă, m-a întrebat dacă vreau să merg cu ea la bunicii ei, care trăiau într-un sat, din Transilvania, Zagon. Bunicii ei vroiau să mă cunoască. Ce m-a uluit la bunicii ei a fost lampadarul uriaș, cu mai multe brațe care se ridica și se cobora cu ajutorul unui scripete montat deasupra unei mese aflate în mijlocul camerei. Numai văzusem niciodată așa ceva. O săptămână a durat șederea noastră acolo. Când ne-am întors de la Zagon, am simțit că ceva s-a schimbat în atitudinea ei…

Patita: Te rog să continui. Îmi face bine să-ți aud vocea. Mă liniștește.

Tudor: Era singură la părinți și avea o situație materială pot să spun excepțională. Sigur că eram îndrăgostit de ea până peste urechi cum se spune. Numai că în clipa când ea a vrut să facem următorul pas, spre căsătorie, m-am speriat. Atunci mi-am dat seama că nu sunt pregătit pentru o căsătorie… Când Anastasia a vrut să ne căsătorim…

Patita: De ce te-ai oprit?

Tudor *(șovăie)*: Am plecat de lângă ea ca un laș. Am fugit. Cât mai departe, în celălalt colț de țară, fără să-i spun un cuvânt. Credeam că dacă fug, mă va uita mai ușor… În urmă cu vreo 15 ani a trebuit să mă reîntorc în acel oraș de la poalele munților Postăvaru pentru a obține copii după niște acte. Am vrut să știu ce s-a întâmplat cu Anastasia. Prietenul meu Țușmi mi-a spus că a murit. Anastasia era moartă de cinci ani. Se îmbolnăvise grav și s-a săvârșit din viață, au fost cuvintele lui Țușmi. Am fost șocat. Țușmi mi-a spus apoi că avusese o căsnicie nefericită. Părerea era că a vrut să moară. M-am întors înfrânt de acolo. Simțeam că am o vină imensă fiindcă viața ei se sfârșise astfel. Că dacă acceptam atunci să mă căsătoresc cu ea și viața ei și a mea putea să fi fost altfel…

Patita *(îl privește în ochi)*: Mai poți?

Tudor: Sigur că mai pot! La petrecerea din seara aceea, când ai apărut îmbrăcată în galben m-am cutremurat. Am crezut că nu văd bine. Am ieșit pe terasă și am băut o sticlă cu bere. Încercam să înțeleg ce însemna acea cutremurare din sufletul meu și mai ales de ce m-am gândit la Anastasia… Am avut să mă conving și când m-am apropiat de tine și te-am luat de mână. Te-ai speriat încât mi-a fost rușine de gândurile mele. Am vrut să-ți cer iertare. Dar n-am putut scoate un cuvânt. M-am îndepărtat de frică să nu cumva să fac vreun gest necugetat. Să urlu! Am dispărut în noapte spre stupefacția celorlalți care așteptau altceva de la mine. Văzuseră toți că ceva se întâmpla cu mine. După câteva zile mi-am zis să te caut. Am mers la întâmplare. Mi-am zis că dacă Universul vrea, mi te va scoate în cale.

Scena 9

O terasă înconjurată de verdeață. Tudor bea o cafea și răsfoiește un ziar. Apare Patita care se oprește la vederea lui. Apoi se apropie cu pași înceți de el. Brusc, Tudor realizează că cineva este în spatele lui și se întoarce. Încearcă să se ridice, dar Patita îi apasă umerii.

Patita: De cinci zile vin aici cu speranța că o să te întâlnesc. Vin aici și aștept. Comand o cafea pe care nu o beau. Fără tine nu are gust. După ziua în care ne-am văzut și când tu ai dispărut, am fost extrem de tulburată. Nu-mi mai găsesc locul, nu sunt atentă la nimic din ce se petrece în jurul meu. Ai mei chiar și-au pus problema dacă nu cumva sunt bolnavă și vor consulta un psihiatru… Nu, nu spune nimic. Vreau să te privesc. Eu sunt o pradă ușoară pentru cuvinte. Ochii, ei sunt cei care spun adevărul. De aceea, eu privesc prima dată la un om ochii. Nu m-au înșelat niciodată. Numai că ochii tăi au ceva ciudat în ei. Își schimbă culoarea în funcție de intensitatea luminii de afară sau dinăuntru?… Toate aceste cinci zile m-am gândit la tine. Am avut în minte numai imaginea ta. Orice făceam, oriunde mă duceam, luam imaginea ta cu mine. Cineva ar spune că m-am îndrăgostit fulgerător de tine. Coup de foudre, cum spun francezii. Dar eu simt că e cu totul altceva, ceva care înseamnă mai mult decât

dragoste. Dar nu știu să explic asta. M-am schimbat atât de brusc încât nici eu nu mă mai recunosc și mi-e frică să și vorbesc despre asta cu altcineva decât cu tine.

Tudor: Poate se întâmplă și cu mine. Nu doar cu tine.

Patita: Ce vrei să spui?

Tudor: Și pentru mine cele cinci zile au fost un chin.

Patita: Și pentru tine?

Tudor: Îhî.

Patita: Și cum ți-ai explicat asta?

Tudor: În niciun fel. Am așteptat să treacă un timp și ca lucrurile să se așeze, să capete un conținut explicabil.

Patita *(mirată)*: Să se așeze? Să capete un conținut?... Înseamnă că ai multă răbdare... Nu m-am gândit niciodată că răbdarea poate ajuta în astfel de situații.

Tudor: Răbdarea îi ajută pe cei care nu sunt înțeleși dintr-un motiv sau altul.

Patita: Acum te privesc și-n gând se rostogolesc mii de întrebări. Am senzația că ne-am mai întâlnit undeva și nu reușesc să-mi dau seama unde. Mi-am derulat toate amintirile știute și neștiute, involuntare. N-am găsit nicio explicație. Și imaginea ta mă obsedează. Ești cumva un hipnotizator?

Tudor: Mi-ar plăcea să fiu, dar nu sunt.

Patita: Și atunci? De ce se întâmplă toate astea? De ce nu-mi găsesc liniștea?

Tudor: Poate că n-a venit timpul ca să se lămurească totul.

Patita: Crezi că va fi atât de greu?

Tudor: Nu greu, ci foarte greu.

Patita: Dacă spui asta înseamnă că tu știi ceva și că te joci cu mine.

Tudor: Nu mă joc cu tine, dar simt că intru într-o capcană în care se găsesc tot felul de detalii ale vieții mele trecute și chiar viitoare. Nu mă întreba cum că nu știu să-ți explic. Nu pot să-mi explic mie, dar ție... Ce faci? Unde vrei să pleci?

Patita: Am întârziat la masa de prânz și toți vor fi cu gura pe mine. În special soțul meu și n-am să știu ce să-i mai spun.

Tudor: Îmi pare rău că pleci.

Patita: Te-am văzut, am schimbat câteva cuvinte și asta am vrut. Sunt convinsă că într-o zi am să înțeleg totul. Și poate că și tu. Dacă nu, ne va ajuta Universul... Sunt cuvintele Cristinei. Când o situație devine imposibilă zice: Stop! Să lăsăm Universul să ne descâlcească drumurile! Tu ce zici?

Tudor: Nu știu, poate că are dreptate. Ar fi atâtea de spus.

Patita: Poate ai să mă cauți într-o zi. Mi-ar face plăcere. Caută-mă!

Tudor: Unde să te caut?

Patita *(râde)*: Îți dai tu seama. Dacă nu, o să te ajute Universul. Ai încredere în Univers. În forțele lui misterioase. Sigur te va ajuta. La revedere.

Tudor *(se ridică de pe scaun)*: La revedere... Universul?!... Poate... într-o zi...

Scena 10

Tudor: Am sunat-o pe Nina care mi-a spus că ai plecat din țară. Așa am aflat că trăiești aici, la Strasbourg.

Patita: M-am întors aici, la rostul meu pe care tu mi l-ai dat peste cap. De când m-am întors nimic nu mai e ca altă dată. Mâncarea nu mai are gust, sarea nu mai este sare, pâinea nu mai este pâine... Vroiam să te întreb ce mi-ai făcut. Să-mi explici de ce simțeam așa ceva... Zilele următoare am plâns pentru că nu înțelegeam ce se întâmplă cu mine. Ceva se schimbase în sufletul meu cu o bruschețe neașteptată. Apoi mi-am zis că este una din acele întâmplări din viață care te răscolesc și gata. Și mi-am adus aminte de vorbele tatălui meu. Și m-am speriat. Doamne! Ce se întâmplă? A venit apoi dezvăluirea că soțul meu mă înșela de ani buni cu o colegă și că are un copil cu ea. Eu n-am reușit să-i fac un copil, deși eram căsătoriți de zece ani. Am izbucnit în plâns, am urlat, am strigat la el!...

Tudor: Calm, te rog să fii calmă. Poate că ar fi bine să ne oprim aici. Poate ar fi bine să mergem pe stradă, să ne plimbăm printre oameni. Fără să vorbim. Uneori face bine.

Patita: Nu vreau să merg nicăieri. Te-am așteptat atâta timp. M-am gândit la tine atâtea luni de zile. Dormeam cu telefonul în mână de teamă să nu cumva să mă suni și eu să nu aud... Rămâi aici. Nu mai pleca. Eu am o situație materială bună. Am casa mea, serviciul meu. O să găsim ceva bun și pentru tine. În curând se va desface căsătoria cu soțul meu și voi fi liberă. Cred că tu ești bărbatul pe care l-am așteptat toată viața. Nu știu ce mi-ai făcut, dar în prezența ta sunt vulnerabilă, nu mai am putere. Dar nu simt nicio frică. Și nu-mi doresc decât să mă ții în brațe, să mă protejezi de ceva rău care-mi dă târcoale. Vreau să dorm în brațele tale, să mă trezesc dimineața, în brațele tale. Nu contează că sunt ceva ani între noi. Ceea ce simt pentru tine trece peste calculele fizice. Vreau să fii cu mine, vreau să fiu cu tine. Din ce secol venim, Tudore?... Știu care e situația din căsnicia ta. Altfel nu ți-aș face o asemenea propunere.

Tudor: Poftim? Cum adică știi care e situația mea?

Patita: Căsnicia ta e șubredă. Ai vrut să divorțezi. Dar n-ai făcut-o. De câteva ori ai plecat de acasă mai multe luni de zile. De fiecare dată te-ai întors. N-am înțeles de ce-ai făcut-o. Fata ta este măritată, are și ea o fetiță. Să nu-mi spui că din cauza lor te-ai întors pentru că nu te cred. Soția ta te-a înșelat cu un bărbat mai tânăr din familia ta. Asta nu se poate ierta. De ce te-ai întors?

Tudor: Pentru că mă resemnasem. Nu mai așteptam nimic bun de la viață. Credeam că asta e tot ce mi se poate întâmpla. N-am știut că o să apari tu și-ai să-mi dai existența peste cap!

Patita: Mă bucur că ți-am dat-o peste cap! Aș vrea să te închid în inima mea și să nu-ți mai dau drumul niciodată. Răule! Cum ai putut să vii atât de târziu?

Tudor: Dar au trecut cinci luni de zile de la... De unde știi atâtea despre mine?

Patita: De la Cristina. S-a interesat de tine, a făcut niște investigații. Când își pune ceva în minte, nu se lasă până ce nu face lumină în acea situație.

Tudor: Tu i-ai spus să mă investigheze?

Patita: Ferească Dumnezeu! Cum poți gândi așa ceva? Cristina a vrut să ofere un sens nou existenței mele. A inventat ceva?

Tudor: Nu. N-a inventat.

Patita: Cristina știa prin ce trec eu. E singura prietenă pe care o am aici. Ne spunem totul despre noi, despre ceea ce se întâmplă cu noi. Ne ajutăm una pe alta. Aici e greu să ai prieteni adevărați cum aveam în țară. Totul e frumos aici, dar nu e România. Nu e acea căldură pe care o aveam în țară.

Tudor: E adevărat tot ce mi-ai spus. Îngrozitor mi se pare altceva, cuvintele spuse de tine par niște gloanțe capabile să mă ucidă.

Patita: De ce-ai venit? De ce-ai venit aici?... Să nu-mi spui că?...

Tudor: Nu-ți spun că...

Patita *(disperată)*: Tudore!

Tudore: După trei zile de frământări, de întrebări fără răspuns, am înțeles de ce forțele Universului m-au aruncat aici, cum spune Cristina. De ce s-a întâmplat ceea ce s-a întâmplat cu mine! Am simțit-o când te-am văzut în holul hotelului. Am fost șocat.

Patita: Ce? Ce ai înțeles?

Tudor *(în abis)*: Am vrut să văd dacă pot să mor aici... Am vrut să știu dacă pot muri aici?! Pot muri aici?!... Să mă conving că pot s-o accep... Ultima clipă...

Patita: Poftim?... Cum adică să mori?... Cum adică să mori, Tudore? Eu ce mă fac fără tine?! *(Sună celularul Patitei care tresare și scotocește în geanta ei. Scoate un celular, privește ecranul și-l închide. Apoi îl pune pe masă.)* De ce să mori?... Dumnezeule! Cum să te gândești la moarte? În tot acest timp ai fost punctul meu de sprijin, reperul meu care m-a ținut pe linia de plutire! Acum când ne-am întâlnit? Când te-am găsit?! Când am atâtea să-ți povestesc! Vreau să descoperim împreună lumea! Lumea noastră! Și poate că Dumnezeu ne va ferici și cu un copil!... Eu știu că pot! Vreau să fii tatăl copilului meu! Tu ești puterea mea!... Când vreau să dorm în brațele tale, să mă legeni ca să visez frumos! Când vreau ca dimineața, când deschid ochii, să-ți văd chipul alături de al

meu, pe perna mea. Să te aud cum respiri, cum te frămânți prin somn și eu să te liniștesc cu o mângâiere!... Cu o îmbrățișare! Eu nu contez pentru tine? Pe mine cui mă lași, Tudore? Cui mă lași?

Tudor: Nu știu ce mi-a venit să spun așa ceva.

Patita: Am crezut că ai venit după mine. Sunt fericită că ești aici, în fața mea. Spune-mi că nu mă înșel!... Nu, nu! Uită-te în ochii mei și spune-mi că nu mă înșel! Aici! Ochii mei sunt aici! Tudore! *(Celularul începe să sune din nou.)*

Tudor: De ce nu răspunzi?

Patita: Sigur e de la Cristina. Numai ea mă poate căuta. Precis că vrea să știe dacă ne-am întâlnit sau nu. Poate să aștepte!

Tudor: Vezi ce vrea. Să nu fie ceva important.

Patita: Da, Cristina. Ce s-a întâmplat? Ți-am spus că nu vreau să fiu...

Brusc Patita tace buimacă. Mâna i s-a înmuiat și celularul a căzut pe mocheta verde. Tudor o prinde la timp, altfel ar fi căzut la podea.

Tudor: Ce s-a întâmplat?

Patita: Nu se poate... Nu se poate...

Tudor *(ridică celularul)*: Alo!... Alo!... Ce s-a întâmplat?

Vocea Cristinei: Eu sunt Cristina. Presupun că tu ești... Tudor!

Tudor *(o întrerupe)*: Da, eu sunt! Ce s-a întâmplat?

Vocea Cristinei: I s-a făcut rău?

Tudor: Da.

Vocea Cristinei: Ai grijă de ea. Soțul ei s-a împușcat în urmă cu două ore.

Tudor: Poftim? Cum adică s-a împușcat?

Vocea Cristinei: Așa cum se împușcă. Uneori oamenii se mai și împușcă!

Tudor: Dar de ce? Ce l-a împins să facă un astfel de gest?

Vocea Cristinei: În urmă cu două săptămâni a făcut accident cu mașina. Femeia cu care era cuplat și copilul lor au murit în accident. Pe el l-au dus la spital. L-au salvat. Când a aflat ce s-a întâmplat cu femeia și copilul lui, n-a rezistat. A făcut un șoc când i-au spus că femeia și copilul lui sunt morți. Nu pleca de lângă Patita până ce nu vin eu. Unde sunteți?

Tudor: În barul hotelului unde sunt cazat, Le Kleber.

Vocea Cristinei: Vin acum spre voi. *(Închide celularul.)*

Patita: Nu trebuia să se termine așa!... De ce Dumnezeu îngăduie astfel de nenorociri? De ce se întâmplă toate astea cu noi?... Să nu pleci? Cum am să rezist fără tine, Tudore? Cum am să rezist?...

Tudor: Eu sunt aici, lângă tine.

Tudor o ia pe după umeri pe Patita și trec în holul hotelului. Se apropie de o canapea și se așază. Capul Patitei se lasă pe umărul lui. Brusc adoarme. Undeva sună un telefon în neștire. Ecoul soneriei se aude straniu în holul hotelului. Blonda de la recepție a dispărut pe o ușă laterală și soneria a încetat. Prin fereastrele imense ale holului se văd oameni mergând într-o parte și în alta...

Imagini cu vaporașele care plutesc pe apele canalului. Pasagerii fâlfâie din mâini bucuroși.

Se aud bătăile profunde ale orologiului din Catedrala Notre-Dame de Strasbourg. Grupuri de oameni care stau cu privirile ridicate către turlele catedralei.

Zgomotul produs de apa care curge prin mijlocul orașului în cascadă. Pietoni care merg pe lângă balustrada canalului în diverse ipostaze.

Cortină muzicală cu o compoziție a lui Stive Morgan.

Sfârșit

Cronică literară

ANAMNEZĂ ȘI CATAMNEZĂ

Ana Dobre

Titlul noului volum al lui **Valentin Emil Mușat**, *Anamneze* [1], deschide conotațiile spre motivul palimpsestului, negând reluarea, un ritual al spiritului însetat de completitudine, unor trăiri și stări *uitate*, readuse în planul conștientului printr-un efort de anamneză.

Sugestia platoniciană cere obligatoriu și armonizarea, în câmpul ideilor, cu călătoria sufletului în zonele rarefiate ale spiritului, acolo unde are loc întâlnirea cu absolutul, de nostalgia căruia ființa se lasă amprentată și străbătută pe tot parcursul ei în călătoria terestră, lume a iluziilor. Metempsihoza explică nostalgia și clarifică starea de anamneză. Sunt stări pe care Valentin Emil Mușat le leagă de actul creator/al creației, act în care omul este absorbit ca-ntr-o pâlnie, spațiu în care virtualitatea creației se confruntă cu potențele cuprinderii lor în actul creator.

Anamneza este urmată de catamneză. De aici, apropierea, până la suprapunere, în ceea ce privește acele *les afres du style*, cu Ernest Hemingway, din care preia aceste gânduri: „Nu este nimic special la scris. Nu faci decât să stai în fața unei mașini de scris și să sângerezi." În fața mașinii de scris, care conține, ca blocul de marmură al lui Michelangelo, creația pe care creatorul trebuie să o elibereze, *sângerarea* presupune *combustia interioară*, *arderea de tot* a ființei în căutarea arhetipului propriului suflet/spirit, capabil să exprime, prin cuvânt, inefabilul trăirilor, stările de imponderabilitate ale gândului.

Dominanta tematică a volumului, reunind cele 52 de poezii, o constituie creația și raportul complex, în determinismul metafizic al indeterminatelor, al creatorului cu realitatea cea aievea, cu cuvântul, cu propria capacitate de exprimare, în care se relevă și se revelează metamorfozele virtualului în lungul drum către metafora care transcende.

În spectacolul lumii, creatorul, dominat de dorul de cunoaștere și autocunoaștere, se fixează într-un portret, replică la *portretul artistului la tinerețe* al lui James Joyce, un *portret al artistului la bătrânețe*.

Așteptările presupuse de portretul artistului la tinerețe s-au consumat, comprimate în clipele păstrate într-o rezervă a memoriei, la care se ajunge prin anamneză, prin întoarcere într-un timp conotat mitic, întrucât este, prin rememorare, reversibil. În acest portret, Valentin Emil Mușat surprinde și trasează linii esențiale pentru un portret sufletesc, marcat livresc de o călătorie în universul cărții, lumea ca bibliotecă fiind și pentru el o reprezentare concretă în tăișul ideii: „cât de puțin a rămas din toate câte au fost/ viața mea ca un cântec, câteva filme și cărți/ ochii mi s-au deschis abia acum/ ca să văd asfințitul/ în care locuiesc eu între/ brâncuși și concretul imperial/ uneori îmi pare că sunt/ creangă, hemingway, marquez, caragiale, camus, beckett/ și așa mai departe/ reîncarnați în cervantes".

Starea aceasta se asociază cu ideea trecerii, a efemerității ființei supuse

legilor inexorabile ale existenței: „când mă privesc în oglindă îmi dau seama/ că sunt un coborâtor din bosch/ la judecata de apoi în grădina deliciilor/ dar mă regăsesc visător în coșul de gunoi al timpului/ așteptându-L pentru a doua venire/ sau în liniștea cea din urmă a ecleziastului/ adică foarte târziu și foarte departe/ unde cenepeul nu mai contează". În realitatea spre care alunecă, unde „cenepeul nu mai contează", eul, depășind Valea Plângerii, conștientizează „definitiva plecare". Din perspectiva acestei noi stări, toate celelalte imagini care alcătuiesc imaginarul poetului sunt, par a fi, secvențe ale unei anamneze care se relevă prin déjà vu, prin fotograme realizate „departe de lumini și faruri, de vitrine", așadar, departe de lumea dezlănțuită, din care nu lipsesc alte eboșe ale clarificării de sine, ca *uvertură la un portret* al eului în ampla simfonie care-i conține convulsiile, speranțele, așteptările.

[1] **Valentin Emil Mușat**, *Anamneze*, poeme, prefață de Costin Tuchilă, București, Editura Leviathan, 2023.

Căutarea intermitentă a eului înregistrează formele lumii, dibuie esențele, cercetează certitudinile, manifestate în concretul unor imagini din care se desprinde motivul lumii ca teatru: „fugit-au comedianții și din strapontine/ fără de măști la scena goală ce își joacă rolul/ privesc înfășurați în grelele cortine…". Privirea eului surprinde „catafalcul clipei", înghețarea timpului în *aleph*-ul personal, care să-i permită contemplarea. Imaginile de bestiar invadează lumea, simbolul *leviathanului* o marchează dramatic: „pe catafalcul clipei cum măria sa actorul/ își doarme dus într-un recviem/ întreaga recuzită de tăcere/ pe care preschimbată-n carpe diem/ o molfăie în burgul știrb norodul/ îmbracă mâinile tunica sa medievală/ din evanghelii fug arhangheli răzvrătiți/ și parcă pentru-ntâia oară/ își ies din minți și îngerii sfrijiți/ cadavre de idei duhnesc pe țărmul clipei/ spălate de reflux în agonie de mister/ spre orizont se-ntrezărește aripa risipei/ și atlantida care urcă înspre cer".

Prin *oglinda spartă* a timpului, poetul *vede* înfiorat și transcrie cutremurat: „totul curge, mi-ai spus, în fiecare fibră a gândului/ ca o ploaie pe cruce, peste Iisus/ și la picioarele versului totdeauna/ va fi umbra everestului/ vor fi călătoare numai umbra măicuței bătrâne/ și raza de soare…". În curgerea eternă, integrat unui ceremonial mitic al eternei reîntoarceri, eul și-a aflat sinele și a conștientizat tragicul: „nu mi-am trăit clipa". Sugestia contextului istoric: „cuget, exist/ cu masca pe față în teatrul de luptă/ vesel sau trist/ și nu știu dacă în mine/ sunt eu cu drobul de sare/ legat de picioare/ mereu", prinde imaginea unui eu în insectarul istoriei demitizate.

Gândul poetului prinde „anapodarul prefacerii", acel nou normal al pandemiei din 2020, și-l tranșează într-un imaginar propriu cu scopul de a-l semantiza: „cu zidul morții în spate/ mă umplu de libertate/ în trenul vieții mă plec peste fereastră afară/ și pierd pălăria departe de gară/ umblu fără bilet în momente și schițe emfatic/ ascunzând în cuvinte un cabotin singuratic/ sunt un marinel sau un marinal/ fără de punct cardinal/ un cetățean turmentat pe arca lui noe/ citind ambetat sub catarg scrisoarea lui zoe/ sunt un bibic, un etern catindat/ cu rolul predestinat veșnic uitat/ viceversa, pardon damă bună/ mamițo, ce piesă nebună, pustie/ cu viața ca plastografie".

Sentimentul final care conchide asupra *vieții ca plastografie* trage cortina asupra unui imaginar în care poetul Valentin Emil Mușat a încercat să contrapună lumii evanescente, fluctuante, concretul inefabil, dar rezistent al spiritului, prin care pledează pentru o reîntoarcere la marile valori ale umanității. Este modul său de a spune direct, prin metaforă, că frumusețea va salva lumea.

„Dominanta tematică a volumului, reunind cele 52 de poezii, o constituie creația și raportul complex, în determinismul metafizic al indeterminatelor, al creatorului cu realitatea cea aievea, cu cuvântul, cu propria capacitate de exprimare, în care se relevă și se revelează metamorfozele virtualului în lungul drum către metafora care transcende."

Tițian, *Cele trei vârste ale omului*, între 1512 și 1514

Cronică literară

IUBIRI CU O SINGURĂ ARIPĂ

Valeria Manta Tăicuțu

Poetă, prozatoare, critic literar
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Originară din România, dar trăind de mulți ani în Portugalia, **Dori Lederer** continuă să trimită în țară poeme (are deja patru volume publicate, respectiv *Maluri de gând*, 2011, *Altarele tăcerii*, 2012, *Pași de lună plină*, 2014 și *Mărul se pierduse prin Rai*, 2016), traduceri, dar și proză și publicistică, toate acestea contribuind la conturarea unui chip de scriitor sensibil și legat sufletește de limba în care a crescut. Recentul roman, *Când îngerii se dezbracă de aripi*, publicat de Editura Leviathan [1], deși mai poartă încă pecetea sensibilității poetice, reușește să-și surprindă cititorul prin analiza psihologică meticuloasă, la care se adaugă meditațiile pe tema morții, a vieții, a dragostei și a destinului.

Roman de factură modernă, *Când îngerii se dezbracă de aripi* propune o structură pirandelliană, cea a autorului în căutare de personaje pe care să le îmbrace în aripile „dezbrăcate" de îngeri: „Sunt cea care v-a plăsmuit pe toți, pe tine și pe cei din jurul tău. O femeie care a cules din viață și de la oameni întâmplări, gânduri, trăiri... și v-a îmbrăcat pe voi, cei din povestea asta, cu gândurile lor, cu faptele lor, cu destinele lor." (pag. 187). Perspectiva, în general obiectivă, este spulberată pe alocuri, atunci când autoarea își supune personajele unei judecăți morale, reproșându-le ipocrizia, lipsa de înțelepciune și înțelegerea limitată a mecanismelor de funcționare a lumii în care au iubit, au trădat și, la bătrânețe, s-au trezit cu mâinile goale. Pentru nereușite, pentru alegerile neinspirate, pentru trădări și pentru toate celelalte lucruri care transformă o existență în coșmar, nu destinul este vinovat, nici autoarea care a ales să adune, ca într-un puzzle, evenimentele prin care trec cele patru cupluri, ci înseși cuplurile, conștiente, spre sfârșitul vieții lor, că și-au irosit energia vitală umblând după himere, creându-și artificial ceea ce numai un scriitor are dreptul: „lumea aceea imaginară [...] povești cu oameni și despre oameni". Otilia, personajul care se apropie, probabil, cel mai mult de viziunea despre artă și viață a autoarei, este singura care-și înțelege condiția. Din dubla ei ipostază de scriitoare și actriță care a renunțat la timp să se victimizeze inutil, ea este păstrătoarea învățăturilor

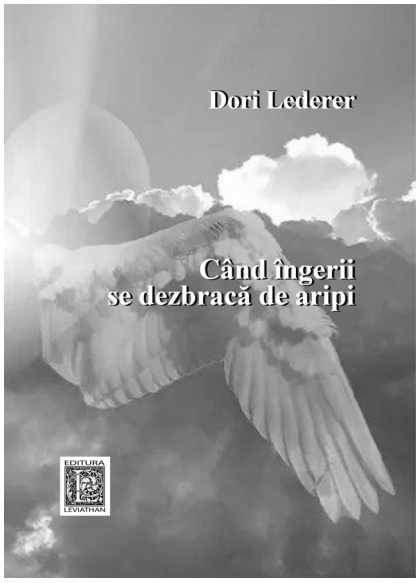

din mentalul colectiv, transmise tocmai pentru a menține echilibrul adus de împăcarea cu sine și cu lumea: „Își aduse aminte ce-i spunea bunica: «Vei întâlni tot felul de oameni, vei merge pe același drum, cu unii mai mult, cu alții mai puțin, dar numai cu cei asemenea ție vei continua până la capăt și nu vor fi mulți. Nimeni nu are prieteni prea mulți pentru toată viața, așa ceva e din ce în ce mai rar, oamenii se schimbă, își schimbă viața, își schimbă drumurile. Dacă vei avea noroc cel puțin de un prieten pe viață, vei fi norocoasă, vei cunoaște partea cea mai frumoasă din oameni. Fiecare se are pe el însuși, însă omul e făcut să nu fie singur și se va recunoaște prin alții. Suntem ca niște oglinzi și oricât ar părea altfel, în mod aproape inconștient, ne însoțim cu oamenii care corespund imaginii noastre interioare»." (pag. 82–83).

Celelalte personaje, aparținând tot elitei culturale (pictori, muzicieni), dar și avocați, oameni de afaceri ș.a.m.d.,

[1] **Dori Lederer**, *Când îngerii se dezbracă de aripi*, roman, prefață de Costin Tuchilă, București, Editura Leviathan, 2023.

Sigmund Klempner (1867–1941), pictor austriac,
Cuplu în atelierul artistului, 1897

oricâtă educație ori avere ar avea, sunt la fel de vulnerabile în fața a ceea ce ele numesc destin, adică o forță implacabilă, dincolo de voința și dorințele lor. Mai toate își scuză lașitățile, fuga de răspundere, goana după o carieră de succes, neglijarea relațiilor cu cei care contează și, în general, plătesc scump fiecare derapaj. Fiecare familie (din cele patru al căror traseu existențial este urmărit în roman) are probleme serioase, iar ipocrizia de a păstra aparențele, de a înfățișa, în fața lumii, imaginea de invidiat a unor oameni care continuă să se iubească, să se înțeleagă și să rămână în armonie, duce la îmbolnăvire fizică și spirituală. Accidentul cerebral, depresia, degenerarea funcțiilor vitale și multe alte nenorociri par a veni, spune autoarea, pe fondul lipsei de sinceritate cu sine, în primul rând, și cu cei apropiați. Erorile tinereții nu mai pot fi reparate: un copil pe care l-ai abandonat la naștere și l-ai lăsat în grija altora nu se mai întoarce la tine să te considere părinte adevărat, tot așa cum o iubire de care ai fugit nu-ți mai poate aduce fericire la bătrânețe: „murim ca niște îngeri cu aripile ciopârțite de securile alegerilor proprii." (pag. 48).

Linia temporală pe care se înscriu personajele este fragmentată, prezentul se întretaie cu imagini din trecut, care revin obsesiv și alimentează starea de confuzie în care sunt plasate, mental și emoțional, toate cele opt. Legătura dintre ele este realizată subtil, rude, prietene de-o viață ori simple cunoștințe, cele opt personaje din prim-plan și multe altele, dintr-un plan secund, își acoperă greșelile, infidelitățile, vor să se sprijine și să se aducă la un numitor comun, de dragul convențiilor sociale, dar nu reușesc decât să-și adâncească dramele personale. Meritul autoarei este că le lasă personajelor sale libertatea pe care o au călătorii: „Povestea aceasta este ca o călătorie cu trenul prin tărâmul vieții omenești." (pag. 55).

Acest prim roman, publicat de o poetă, își convinge și își emoționează cititorul, punându-l în fața unor fapte de viață care nu impun întotdeauna rezolvări morale spectaculoase: acestea sunt, de obicei, produse ale ficțiunii, nu ale realității, iar autoarea pare a prețui mai mult adevărul, oricât de incomod ar fi el.

„Originară din România, dar trăind de mulți ani în Portugalia, Dori Lederer continuă să trimită în țară poeme (are deja patru volume publicate), traduceri, dar și proză și publicistică, toate acestea contribuind la conturarea unui chip de scriitor sensibil și legat sufletește de limba în care a crescut. Recentul roman, «Când îngerii se dezbracă de aripi», publicat de Editura Leviathan, deși mai poartă încă pecetea sensibilității poetice, reușește să-și surprindă cititorul prin analiza psihologică meticuloasă, la care se adaugă meditațiile pe tema morții, a vieții, a dragostei și a destinului."

Cronică literară

ȘI LITERATURĂ, ȘI TESTAMENT

Valentin Busuioc

Poet, prozator, dramaturg
Membru al Uniunii Scriitorilor din România
Fotografie de Kadir Incesu, 2018

Asistăm în ultimii ani la din ce în ce mai multe debuturi literare, însă, din păcate, cele mai multe dintre ele se dovedesc a fi niște nașteri forțate, fructe necoapte dar frumos colorate și așezate drept trufandale în raftul literaturii. Desigur, apariția lor într-o asemenea abundență nu este neapărat un fapt regretabil, știut fiind că decantarea se va face în timp. Însă, într-o lume așa grăbită și schimbătoare cu valorile și cu modul propriu de manifestare, cum este cea în care trăim, multe debuturi literare sunt sortite din fașă eșecului, fie din cauza calității îndoielnice, fie din cauză că nu ajung, din motive de difuzare, la public. În această ultimă situație, din fericire, se află și cartea de proză scurtă *Gânduri răzlețe* [1], al cărei autor este **George Coca Lob**.

Cartea are 200 de pagini și se citește cu același interes de la un capăt la altul, cele 52 de scurte povestiri/gânduri răzlețe înfățișându-ne un autor deloc tânăr – nici ca vârstă, nici ca mod de manifestare a condeiului –, însă a cărui vigoare crește precum cea a apei limpezi de izvor ce-și croiește calea printre stânci colțuroase și reci.

Deși poate să ne inducă în eroare prin titlu, despre care cred că trebuia să fie cu totul altul, nu doar din rațiuni comerciale ci strict literare, *Gânduri*-le sunt, multe dintre ele, povestiri pline de tâlc. În cazul de față, pentru a mă referi și la lucruri mai puțin plăcute, este limpede că din punct de vedere literar autorul nu a fost strunit suficient de către editor pentru a separa, din motive strict literare, povestirile de gândurile/însemnările de zi cu zi. În ceea ce privește povestirile, acestea sunt argumentele forte ale maturității literare a autorului, aș spune, fără teama de a greși, tocmai fiindcă sunt pline de nerv, de trăire autentică, iar stilul cu care au fost scrise le face să fie de-a dreptul savuroase și memorabile.

Cu toate că am fost tentat să cred că aceste scurte povestiri reproduc doar mici întâmplări clăditoare și formatoare de caracter, și nimic mai mult, în realitate sunt mici așchii parcă desprinse dintr-un bildungsroman pe care ar fi putut și ar fi trebuit să îl scrie George Coca Lob.

Aflat într-o permanentă elucidare de sine, autorul redă cât mai în amănunt cele mai însemnate detalii ale devenirii

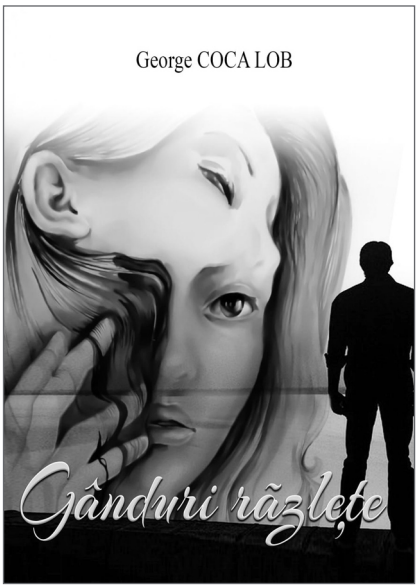

sale ca om ce-și ia singur viața în mâini, punând în ele patimă și, cel mai important, arătându-ne că nu este câtuși de puțin revanșard față de semenii cu adevărat aspri ori răi pe care i-a întâlnit. La urma urmei, nu autorul triumfă în fața acestora, ci spiritul omului luminos în fața răutății și urâtului.

În *Gânduri despre bărbat și femeie*, autorul descrie cu patos momentele în care bărbații și femeile se *nenorocesc*, îndrăgostindu-se:

„Dintre toate nenorocirile ce sunt date bărbaților cred că cea mai mare este să iubească prea mult o femeie.

De multe ori bărbații sunt politicoși și reci ca bulgării de gheață în care se bagă sticlele de șampanie ca să se răcească.

Dragostea vine când nu te aștepți sau când te aștepți mai puțin, dar din clipa în care ea te cuprinde ești pierdut definitiv. Când îi simți văpaia care îți prăjește sufletul, trupul și inima, chiar

[1] **George Coca Lob**, *Gânduri răzlețe*, București, Editura Fadrom, 2021.

dacă știi că te va omorî mai devreme sau mai târziu, tot o binecuvântezi.

E foarte greu să iubești oamenii pentru că ei nu sunt ca florile, ca păsările, ca animalele pe care le iubești în mod firesc fără să simți niciun fel de greutate. *Pe oameni de multe ori este greu să îi iubești pentru că ei nu tac așa cum tac animalele, florile și păsările*."

Dintre toate povestirile, *Povestea unui locotenent imoral* și cea intitulată *Colonelul Rimiță și aprobarea mea pentru examen la academie* ne reține în mod deosebit atenția și ne dezvăluie un autor matur, care parcă a așteptat să treacă de cele șase decenii de viață pentru a (ne) povesti „întâmplările" care l-au ajutat să urce nu doar în luntrea Binelui, ci și să ajungă, după multe peripeții, pe țărmul Adevărului.

În *Povestea unui locotenent imoral*, autorul ne înfățișează „un băiat simplu de la țară, învățat să nu mintă, să nu își păteze onoarea, să fie mereu copilul crescut în spiritul adevărului și dreptății". După cum intuiți, acest tânăr este chiar autorul, pe atunci un tânăr locotenent, acuzat de viol. Urmează anchete militare, amenințări mai mult sau mai puțin voalate, anchete la procuratura militară, discutarea în cadrul organizației de partid, amenințarea „cu pușcăria", însă locotenentul nostru o ține pe-a lui, nu a violat, ci doar a avut un contact intim cu fata unui mare tovarăș din Comitetul Central al PCR.

Și, pentru că nu cedează la amenințări, este pus față în față cu fata *tovarășului*, în prezența ambilor tați. Aceasta refuză să-l acuze de viol, spunând că „știe tata mai bine". Pleacă din casa tovarășului și la unitate este chemat și anchetat din nou. Refuză iarăși să recunoască. I se spune că fata tovarășului este o *partidă bună* și că ar fi bine și pentru el, și pentru unitatea militară, să accepte. Îl va ajuta și în carieră, iar ei, comandanții lui, ar scăpa de presiuni. Refuză din nou. Este amenințat cu trecerea în rezervă și cu închisoarea. Luni de zile, zi de zi, locotenetul rămâne neclintit. Într-un final, i se spune că ar fi de dorit să o ia de soție pe fata tovarășului pentru că, fiind ofițer în București, ar ajuta-o și pe ea să prindă repartiție în Capitală, având în vedere că era în ultimul an de facultate. Puțini mai știu, însă pe atunci, cu toate pilele, Bucureștiul era oraș închis pentru repartiții, doar o căsătorie mai putea face ca o tânără absolventă sau un absolvent să primească repartiție în acest oraș…

În *Colonelul Rimiță…*, autorul descrie cu lux de amănunte și nu fără oarecare patimă toate piedicile pe care le-a avut de înfruntat pentru a i se aproba să susțină examenul de admitere la Academia de Înalte Studii Militare. Parcurgând textul scurtei povestiri, pare că tu, cititorul, ești cel care a scris textul fiindcă în el regăsim nu doar întâmpările nefericite pe care aproape fiecare dintre noi le-a trăit de-a lungul vieții, în încercarea niciodată ușoară de a obține aprobarea sau binecuvântarea vreunui șef mărunt, însă, mai mult decât orice, regăsim spiritul nostru balcanic, în care *pilele, relațiile și cunoștințele* sunt aproape vitale pentru a deschide ușile bunăvoinței mai-marilor zilei.

Desigur, nu trebuie să vă spun toată povestea, și nici pe celelalte, important este să remarc harul de povestitor al autorului despre care cred că, dacă s-ar lua mai în serios ca scriitor, ar lăsa în urmă pagini nemuritoare ori măcar demne de harul cu care a fost înzestrat.

„Aflat într-o permanentă elucidare de sine, George Coca Lob redă cât mai în amănunt cele mai însemnate detalii ale devenirii sale ca om ce-și ia singur viața în mâini, punând în ele patimă și, cel mai important, arătându-ne că nu este câtuși de puțin revanșard față de semenii cu adevărat aspri ori răi pe care i-a întâlnit. La urma urmei, nu autorul triumfă în fața acestora, ci spiritul omului luminos în fața răutății și urâtului."

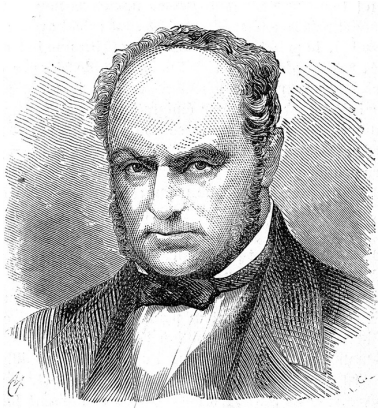

Maria Chenu, gravură din „L'Illustration", 1862

Cronică literară

SCRISUL – UN POSIBIL CATHARSIS AL FIINȚEI ÎMPOVĂRATE DE ISTORIE

Ana Dobre

Dacă în celelalte volume, **Letiția Vladislav** și-a ficționalizat biografia, în sensul literaturizării, al metamorfozelor în athanorul sufletului, alegând ecuația sentimente reale – întâmplări imaginare, în noul volum, *Herr Wang și genitivul* [1], se lasă pradă autoficțiunii. Cel care spune o poveste este și cel care a trăit-o în realul cel mai ardent al unei realități istorice acaparatoare. E atâta țipăt surdinizat în aceste rememorări, rememorări care sunt, totodată, confesiuni, dar, mai ales, spovedanii, schițe și momente, prin care Letiția Vladislav vrea să smulgă neantului clipele ei semnificante, iar scriitura arde, vibrează și-și transmite undele care trec, astfel, din cuanta auctorială în cea a receptorului!...

O nouă modalitate de a trăi poezia – poezia cuantică, teoretizată de spaniolul Gregorio Morales, se simte și în prozele memorialistice ale Letiției Vladislav, în sensul că sensibilitatea observației este aceea care mișcă și determină reacția cuantelor, a faliilor realului, care definesc spațiul intim al celuilalt și, posibil, al spațiului public, al sensibilității care definește atmosfera de epocă. Și noi suntem cuante, reacționăm la stimulii celuilalt – priviți cu simpatie, zâmbim, empatizăm; invers, avem reacții diferite.

În acest labirint al cuantelor rememorând momentele care au marcat-o spiritual și moral, Letiția Vladislav nu se rătăcește, deși amintirile se amestecă, bat la porțile gândirii și ale sufletului, cerând ieșirea din spațiul intimității profunde pentru a accede în marele spațiu al literaturii, în interiorul căreia autoarea își înscrie propria mitologie; nu se rătăcește, întrucât timpul memoriei are pentru ea o singură dimensiune: prezentul retrăirii. Și retrăindu-l, ea este, simultan, *atunci*, în timpul dramatic al trăirii, și *acum*, în timpul dramatizat al mărturisirii.

Scrisul este pentru Letiția Vladislav *catharsis*, în dublul sens al eliberării și al *arderii de tot*, care produce purificarea. Impresia copleșitoare este că, scriind și mărturisindu-se prin scris, Letiția Vladislav *se transportă* cu totul în lumea pe care o retrăiește, însuflețind-o cu fiecare respirație, care bate în ritmul nevoii de confesiune-spovedanie.

Un laitmotiv recurent și redundant, o metaforă obsedantă, care spune ceva esențial despre intimitatea profundă a sufletului ei, despre *secretul ființei*, sigilat în conotații revelatorii, este *ninsoarea*. Nu zăpada care se așază și acoperă cu greutatea ei albă, ci fulgurarea, ninsoarea continuă. Peste tot, în proza ei, ninge, ca și cum o iarnă eternă ar fi cuprins lumea. Suntem tentați să asociem, grație simbolismului clasic al paralelismului anotimpurilor cu vârstele omului, iarna cu frigul existențial, cu răceala, cu glacialitatea gândului recuperator, cu senectutea – ultim prag al vieții pământești, cercul care se închide, cuprinzând o viață și, poate, un destin. Iarna Letiției Vladislav nu este o *iarnă a vrajbei*, ci un fundal pentru spectacolul unei existențe desfășurate ca permanentă competiție cu istoria, o istorie copleșitoare, terorizantă care ia individului sentimentul

plenar al împlinirii în datele devenirii firești.

E tristețe aici? E nostalgie, e melancolie a trecerii? E sentiment al zădărniciei?

Întâmplări, oameni se succed în filmul vieții pe care-l vede cu ochi interiori Letiția Vladislav. *L'enfer c'est les autres*, spusese Jean-Paul Sartre, idee subiacentă, detectabilă în rememorările Letiției Vladislav, cu un amendament la propriu: lumea este un Infern, dar, prin sprijinul pe care și-l acordă unii altora, oamenii, doar oamenii, îl fac suportabil.

Așadar, nu e zădărnicie în trăirile, în sentimentul cu care Letiția Vladislav traversează istoria și își scrie, astfel, propria istorie. Este opțiunea pentru OM, pentru valorile umanității. Un țipăt expresionist trece prin toate cuantele imateriale ale sufletului acestor proze, devine strigăt, urlet pentru a sfârși într-o melodie caldă, învăluitoare care curge în marele râu al vieții și al literaturii vibrând de pulsiunile trăirii.

[1] **Letiția Vladislav**, *Herr Wang și genitivul*, prefață de Costin Tuchilă, București, Editura Leviathan, 2023.

Cronică literară

POETUL-CINEAST

Petruța Stan

Profesoară, doctor în filologie

Într-o lume pornită haotic în căutarea superficialității strălucitoare și calpe, tânărul poet **Constantin Radu Vasile** vine cu primul său volum de poezie, încărcat de semnificație mistică și cu un titlu neobișnuit: *33 de interioare, mandale și cioburi în care m-am văzut orb din naștere,* apărut la Editura Leviathan [1], în condiții grafice de excepție. Poetul însuși se află la vârsta christică, volumul stă sub magia numărului christic, iar poemele curg în mod firesc unul în celălalt, spunând povestea magică a debutului ca experiență inițiatică. Coperta este austeră, în alb și negru, având drept blazon o spirală defectată, ca un simbol al căutării sinelui în toată imperfecțiunea sa. De altfel, volumul este străjuit de un motto aritmetic, un fel de cod a cărui descifrare susține impresia de inițiere a cititorului: un pătrat cu patru linii și patru coloane, având înscrise în ele cifre și numere al căror total, indiferent din ce direcție ai porni, este 33.

Poetul este de meserie cineast, iar meseria îi ghidează cumva demersul liric. El deconstruiește lumea în care se petrece existența sa, o recompune după alte legi și apoi o transpune pe hârtie într-o sintaxă proprie, din care lipsesc majusculele, iar semnele de punctuație apar numai când poetul vrea să fie sigur că îi este înțeles mesajul în modul cel mai corect cu putință. În rest, cititorul trebuie să se descurce singur în labirintul cărții. Ochiul său este limpede și nemilos, scoțând la iveală banalul, amănuntul aparent lipsit de semnificație, ca în poemul intitulat chiar *labirint*: „există un centru/ între magazinul din intersecție și podul de piatră/ pornește o linie oblică înspre copacul/ cu rădăcinile care umflă trotuarul/ perpendicular, pe direcția șotronului aproape șters". Alteori textul capătă un parfum de un fals arhaism atemporal, prin folosirea unui vocativ neobișnuit: „cuvinte,/ cu membrele tale fonetice/ și întreaga ta alcătuire vocal consonantică" (*cuvintele își fac cuiburi în oameni*).

Poemele sunt grafice și respiră, în conformitate cu așezarea versurilor, într-un ritm inegal, susținând cu vigoare viața cărții. Formulările sunt uneori apodictice, precum niște texte ale înțelepciunii sacre: „tot ce s-a născut,

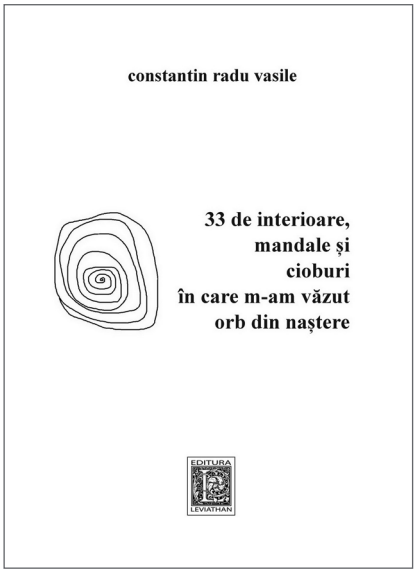

devine/ tot ce a plecat, revine/ dar nu în cerc, amețitor/ ci într-un vârf de ou" (*oul*). Cu un sistem complicat de lupe infidele, ce își pun amprenta asupra sintaxei și asupra imaginarului liric, poetul-cineast scoate la lumină câte un interior, câte o mandală sau câte un ciob pentru fiecare an al vieții sale de până acum, deschizând ușile într-o ordine inițiatică pentru lector, avertizat încă de la copertă că urmează o experiență mai puțin obișnuită: „născuți în zodia Casandrei/ în vasul canopic lapis lazuli/ păstrăm inima copilului." (*a.i.*).

Poezia lui Constantin Radu Vasile este bântuită de obsesii: ochiul, chemarea marilor depărtări, timpul, zborul, spațiul citadin, geometria imperfectă, pe care le transferă lectorului pe nesimțite, ca într-un ritual. Nici imaginea sa pământească nu dezvăluie, de pe coperta IV, mai mult: privirea misterios-arogantă, străjuită de ochelari austeri, îndeamnă cititorul să experimenteze curajos călătoria lecturii.

[1] Cu o prefață de **Costin Tuchilă**, 2023.

Note de lectură

N. Steinhardt, „Corespondență”, vol. 1 și 2

Veronica Pavel Lerner

Poetă, prozatoare, Canada

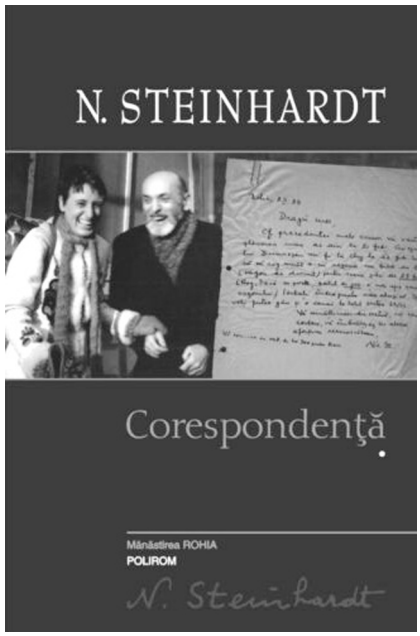

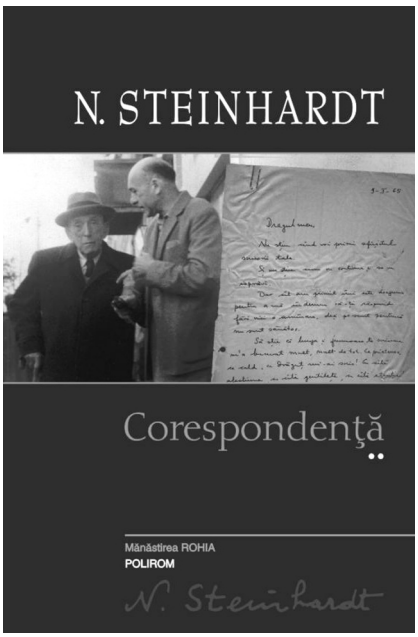

Cele două volume de corespondență [1] a lui **N. Steinhardt** sunt ultimele din seria operei integrale în 22 de volume a lui N. Steinhardt, apărută sub egida Mănăstirei Rohia din inițiativa **Preasfințitului Părinte Iustin**, Episcopul Maramureșului și Sătmarului, Președinte de onoare al Fundației „N. Steinhardt”.

Volumele însumează peste 900 de pagini pe care le-am parcurs cu mare aviditate, genul epistolar fiind, așa cum am afirmat-o și cu alte ocazii, unul dintre genurile literare care mă pasionează. Aici nu este vorba de un roman epistolar, ci de scrisori reale pe care prietenul nostru de familie, Nicu Steinhardt, un pasionat al scrisului, le-a trimis de-a lungul vieții sale prietenilor, editorilor, cunoștințelor.

Volumele au fost editate sub îngrijirea prof. dr. **George Ardeleanu**, autorul amplului studiu introductiv de 79 de pagini, al notelor, referințelor critice și al indicilor. Reperele bibliografice au fost redactate de regretatul **Virgil Bulat**.

Am avut, acum câțiva ani, surpriza de a mi se fi cerut permisiunea pentru publicarea pe coperta primului volum a unei fotografii din arhiva mea personală, cu Nicu alături de mine lângă parcul Cișmigiu din București, pe la începutul anului 1975, distrându-ne la vederea unor panouri din preajma unui bloc în reparație, scrise într-un fel în care, *interpretate* de noi, ne-au provocat hohote de râs.

În ediția actuală, unele dintre scrisori – ca, de exemplu, cele adresate lui **Virgil Ierunca** între anii 1967–1983, publicate în prealabil în volumul *Dumnezeu în care spui că nu crezi* (București, Editura Humanitas, 2000), îmi erau cunoscute. Am făcut totuși lectura completă a ambelor volume care conțin, în afara scrisorilor, o minuțioasă documentare făcută de Gh. Ardeleanu privitoare la sursele scrisorilor și a clasificării și ordinii alese pentru prezentarea lor.

Ar fi greu – și poate exagerat de minuțios – să citez numele tuturor destinatarilor acestor mărturisiri ale lui Nicu. Voi scrie numai câteva impresii generale ale unui cititor care l-a cunoscut și iubit pe autorul lor și care le-a parcurs cu emoția recunoașterii, în fiecare cuvânt, a temperamentului, extazului, erudiției, vioiciunii, inteligenței, generozității și curajului celui care mi-a fost și încă îmi este – mental și sentimental – atât de aproape.

Numeroasele scrisori către **Virgil Nemoianu**, ajuns profesor în Statele Unite, cu care fusese prieten, și fratele meu **Toma Pavel**, drept care îl cunoșteam

[1] Mănăstirea Rohia, Editura Polirom, 2021

și eu, sunt, ca și cele adresate lui **Virgil Ierunca**, din Franța, un schimb de păreri literare, artistice, culturale, proiecte pentru expedieri de cărți și, pe ici pe colo, elemente personale din viața lui Nicu, mai ales legate de starea sănătății lui șubrede.

Pe unul dintre destinatarii lui din Statele Unite, **Eugene Jenney**, nu l-am cunoscut, dar în textul scrisorilor am recunoscut evenimentele culturale și artistice din Bucureștii anilor '70, la unele dintre ele fiind și eu prezentă chiar alături de Nicu.

Scrisorile adresate fratelui meu care își dăduse doctoratul în Franța, la Sorbona sunt – în general – schimburi de păreri literare și filosofice, ca atunci când Nicu venea la noi în vizită și discuta cu fiecare membru în parte ceva diferit. Toate începeau cu adresarea „Iubite Tomiță", de înțeles, pentru că noi, Toma cu mine, eram copiii prietenilor lui, părinții noștri. Într-una din scrisori, din 4 aprilie 1971 (era ziua lui Toma, îl felicita), m-a amuzat faptul că Nicu îi dădea vești de acasă: „Veronica arată bine și are un pardesiu (clift) minunat (barosan). Juna [mama, Amelia Pavel, *n.m.*) pare liniștită. Emil [bietul meu soț, *n.m.*] înjură computerele (care-i faptă creștinească). Eu, unul, lupt cu mațele."

În scrisorile către **Virgil Ierunca** și **Monica Lovinescu** am simțit prietenia, admirația și dragostea sinceră dintre Nicu și cei doi exilați din Paris. Discuțiile despre cărți, spectacole, muzică sunt acompaniate de mărturisiri din viața personală a lui Nicu, cu suferințe fizice mari: căzături, fracturi, operații, lungi internări în spital despre care pomenește și în scrisorile trimise altor destinatari. Sigur, fusesem martora acestor suferințe, le-am trăit, eram acolo, dar niciodată n-am simțit curajul infinit al lui Nicu așa cum l-am receptat acum, la lectura lor în pat de spital.

Tot parcursul literar al vieții lui N. Steinhardt, ca și cel premergător devenirii slujitorului de religie ortodoxă de la Mănăstirea Văratec, **Monahul Nicolae**, poate fi bine urmărit parcurgând aceste două volume de scrisori. De altfel, unele dintre ideile expuse în scrisori apar și în volumele sale de articole critice.

Da, Nicu era un pasionat al scrisului, e impresionant numărul lui de scrisori și destinatari. Pe unii dintre ei i-am cunoscut, pe alții, nume din literatură, nu, unii erau simpli prieteni, alții – persoane oficiale cărora le adresa câte o cerere.

Nicu era foarte atent cu lumea, în general. Printre familiile cărora li se adresează, una avea o *mâță*, cum numea Nicu pisicile, pe care de altfel le adora. Nu e scrisoare adresată acestei familii în care să nu se intereseze de starea ei sau să nu povestească despre pisicile de la Mănăstirea Rohia.

Volumul al doilea îl continuă pe primul, aici apărând și fețele bisericești cu care Nicu intrase în contact. Unele dintre

Nicolae Steinhardt (12 iulie 1912, Pantelimon, Ilfov – 29 martie 1989, Baia Mare)

scrisorile volumului al doilea par puțin triste, deși Nicu n-a fost niciodată un om care afișa tristețe. În câteva, totuși, se plânge că unii prieteni l-au uitat. M-am simțit vizată, nu pentru că l-aș fi uitat, ci pur și simplu pentru că eu însămi, pasionată a scrisorilor, aș fi vrut să-i fi scris, dar nu-i știam adresa de la Rohia. I-o cerusem mamei de câteva ori, n-am obținut-o, poate n-o știa. Cert este că, după ce am citit cele câteva rânduri ale lui în care afirma că unii l-au uitat, am rămas îndurerată. Nu-l uitasem! Au fost vremuri grele înainte de '89, le scriam părinților și nu toate scrisorile ajungeau la destinație. Soțul le făcea fotocopii la serviciu și, dacă destinatarii nu le primeau, retrimiteam copia.

Volumul al doilea al cărții se încheie cu scrisorile interceptate de securitate. Este un dureros contrast între buna-credință și adevărul vieții și personalității lui Nicolae Steinhardt și oroarea terorii la care a fost supus, până în ultima zi a vieții, de către brutala și inumana Securitate a fostului regim din România.

Închei aceste rânduri despre scrisorile lui N. Steinhardt, omul drag mie, dar și personalitate cunoscută în România, ca și peste hotare, care s-a dezvăluit celorlalți în tot ce avea frumos, adevărat și cinstit. Corespondența lui N. Steinhardt din ultimele două volume ale *Operei integrale* a autorului este o carte document care completează adecvat întreaga colecție apărută, sub egida Mănăstirii Rohia, la Editura Polirom din Iași.

Letiția Vladislav, „Herr Wang și genitivul”

Cele 32 de povestiri în proză ale scriitoarei **Letiția Vladislav** m-au tulburat atât de profund, încât, deși nu sunt critic literar, mi-e imposibil să nu descriu câteva urme lăsate în mine – cred permanent – de lectura cărții *Herr Wang și genitivul*.

Desigur, se poate spune – și e adevărat – că am fost impresionată de aceste povestiri, care, în esență, descriu în amănunțime ruperea suferită de cineva care-și iubește țara, dar e nevoit s-o părăsească, poate pentru că am trecut eu însămi prin această dramă. Îndrăznesc totuși să afirm că valoarea cărții e mult mai largă, ea nu se adresează numai celor ca mine, ci și celor care, rămânând în țară atunci când speranțele erau minime, au trecut prin alte drame. Practic, nici cei plecați, nici cei rămași n-au fost scutiți de cumplite drame, pe care cei din cealaltă categorie nu le-au știut.

Scriitoarea are talentul nu numai de a povesti exact ce i s-a întâmplat în așa fel încât oricine trăiește ruperea de pământul natal o resimte, dar și de a cuprinde în cuvinte elementele întregului decor narativ, vizual, auditiv. Cititorul este prins cu toată ființa în detaliile cuvintelor, care, curgând unul după altul, devin un întreg pictural, muzical, teatral.

Nu voi intra în amănuntele tuturor povestirilor, las cititorului plăcerea de a le savura. Mă voi opri totuși la una dintre ele, care m-a făcut să o citesc, recitesc și, mai mult, când a venit în vizită la mine pentru câteva ore o veche prietenă din Boston, cu care nu mă văzusem de ani de zile, am insistat să o citească. Am încercat să fotografiem sau să scanăm paginile, dar, pentru că totul ar fi luat prea mult timp, a fost mai simplu să o citească pe loc. După care, impresionată, mi-a confirmat calitatea povestirii.

Proza la care mă refer se intitulează *Cioburi*. Desigur, viața fiecăruia e formată din frânturi, iar autoarea a găsit aici o formulă impresionantă de a împleti fragmentele în care era spartă ființa ei în momentul întâmplării povestite cu cele ale unui localnic întâlnit întâmplător, sfâșiat și el de loviturile soartei. Întâlnirea, ciocnirea – spun eu – acestor două cioburi de viață provoacă nu numai emoție, dar și o îndelungată reflecție asupra schimbării direcției propriei soarte fără șansa de a o fi putut controla.

N-aș vrea să se creadă că numai această povestire e impresionantă. Practic, deși cele 32 proze scurte sunt foarte diferite între ele, se simte o vână comună, de care cititorul e cucerit de la prima pagină. Să fie responsabilă numai arta autoarei de a-și descrie propriile trăiri? Să fie elementele ficționale adăugate pe ici pe colo cele care rotunjesc întregul? Sau ambele? Ceea ce pot susține cu tărie este că am avut o mare bucurie în a descoperi în Letiția Vladislav o talentată prozatoare, din scrierile căreia nu lipsesc niciodată culoarea, poezia, fermitatea, emoția.

Recomand cu entuziasm lectura acestei cărți, care se aliniază, din punct de vedere nu doar al calității textului, dar și al prezentării grafice, cu toate celelalte volume apărute la tânăra, dar valoroasa Editură Leviathan.

Mississauga, Ontario, Canada

Karel Myslbek (1874–1915), pictor ceh, *Exilați*, 1908

Roman

STRĂINUL DE MÂINE

fragment

Gina Zaharia

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Scriitorilor
din România

–Trebuie să vorbim, i-am zis, într-o zi. Cine ești tu, de fapt? Și de unde ai apărut? Sunt aici, lângă tine și e mai mult de un an de atunci, dar se pare că nu te-am văzut până acum. De fapt, nu aveam ochi pentru nimeni. Așa era corect. Era, am accentuat, făcând o pauză, apoi am tras aer în piept: Oare ce mijloace de seducție ai tu, magicianule? Ai început să devii interesant, dar misterul tău nu e o aură. De unde vii și încotro te îndrepți? Îmi scapă ceva, și acel ceva este adevărul.

Îi spusesem astea în treacăt, în mijlocul curții, gesticulând ușor pentru a lăsa impresia că discuțiile sunt cordiale. A surâs. Îi plăcea că știu să joc teatru. Dar și el era actor, nu glumă!

– Aștept să-mi explici asta la telefon, după-amiază!

Apoi am plecat. N-am așteptat să-mi răspundă, poate că a fost greșeala mea. Pentru că, după-amiază a venit o ploaie torențială. Așteptam cu sufletul la gură acel telefon care s-a dovedit a fi primul pas spre blestem. Pentru că se încăpățâna să nu sune, iar asta mă fierbea. Am luat umbrela și, în ciuda ploii care dansa sălbatic pe trotuar făcând bălțoace în cercuri largi, am pornit să mă plimb. S-o ascult. Tuna slab, apoi din ce în ce mai îndepărtat. Dar rafalele se întețeau iar trecătorii se împuținaseră. Ce țicniți mai stau în ploaia asta ca mine?, mă întrebam. În ciuda timpului crud, micșorasem pasul. Să-i simt parfumul, durerea, jalea. Boabe mari se lăsau pe gât, lăsându-mi urme ca o mușcătură de șarpe. Așa am stat vreo două ore. Când am ajuns acasă, amurgul făcea loc curcubeului să-l așeze la cină cu soarele. Despre noaptea care a urmat ce să spun? A fost ca un ceai de pelin pentru zile fripte.

A doua zi l-am anunțat, oarecum nepăsătoare, că am așteptat un telefon.

– N-am știut că vorbești serios, mi-a aruncat-o, surâzând.

Am luat-o ca pe o glumă, măcar să nu creadă că scorul e în favoarea lui.

Un gol plăcut s-a creat între noi, un gol ca o menghină uriașă. Nu era pregătit pentru un pas clar. Atunci am simțit că mă năpădesc puteri nebănuite. Cu siguranță, eu eram cea curajoasă.

M-am bucurat că am reușit să-l pun oarecum pe gânduri, fiindcă îl zăream abătut, neliniștit. Când îl simțeam în preajmă, mă prefăceam că studiez profund cine știe ce articol, deși pulsul o lua razna. Nu mă mai cunoșteam și nu înțelegeam cât de viclean trebuie să fie acest bărbat care se pricepe să-mi fure inima fără să se gândească dacă are ce face cu ea. Fiindcă avea rostul lui, o familie aparent închegată, deși uneori mi se părea că are doar o datorie morală să țină ștafeta pe valul încrederii.

Și m-am întrebat câte anotimpuri vor fi trecut peste mine fără să simt gustul acesta amărui care se cheamă dragoste?! Câte priorități să fi avut așa încât să mă fi lăsat mereu pe ultimul loc și să nu-mi fixez un scop mai nobil decât cel de rutină, care să mă transforme în femeia tandră și pasională de mai târziu?!

Nu aveam somn și nici chef să-mi îndulcesc, într-un fel, clipele. Am cotrobăit prin suflet, apoi am dat cu piciorul speranțelor, făcându-le una cu praful de ieri. Și nu știu cum am zărit, într-o dimineață, în dulap, printre zeci de lucruri, scrisoarea. Unele cuvinte erau șterse, altele mâzgălite, ca mai apoi să se adune într-un tom caligrafic. Am trecut ușor, cu degetele, atingând literele. Păreau că respiră, ca și cum le-aș fi împrumutat viață, sau invers.

Am recitit, în grabă, primele rânduri, ca mai apoi să reiau totul, până la transă. Apoi l-am semnat cu inițiale.

„Acesta este ultimul lucru pe care mi-l dictează inima. Îți scriu. Îți scriu cu riscul de a cădea în propria mea capcană. Asta fiindcă m-am rătăcit în mine. Mă caut disperată... Nu sunt nicăieri. Poate într-o

Carmenta, divinitate romană, scriind.
Miniatură din colecția *De mulieribus claris* de Boccaccio

iluzie sau în proiectele unei vieți viitoare. Eul meu s-a rupt în două!

Cine mă judecă să arunce cu piatra! Am hotărât să slujesc inima și voi face asta până la capăt. Înaintea mea este neantul. La picioare – prăpastia. Un singur pas greșit și am căzut în hău. Sunt conștientă de acest lucru, dar nimic din mine nu mă oprește. Miroase a flori de câmp. În florile de câmp ești tu. Și atunci? Nu știu dacă îmi sunt prieten sau dușman. Am descoperit că iubirea există. Până mai ieri eram absolut convinsă că acest sentiment este inventat de poeți. Că ei nu sunt decât niște marionete ale cuvintelor pe care le înscriu într-un marș al valorilor. Astăzi, pentru prima dată în viață, cred altceva. Așadar, iubirea există! Doar că ea rătăcește pe alte meridiane și nu are oricine norocul s-o descopere, mai ales, la timp. O aud cum mă roagă să-i dau o șansă, probabil ultima… Acum înțelegi de ce îmi pregătesc drumul spre nicăieri?

Te-am întrebat de atâtea ori cine ești. Ai ezitat să-mi răspunzi. M-ai lăsat să caut răspunsul într-o privire sau într-un joc de cuvinte. L-am cules cu teamă. Poate fiindcă era răspunsul meu preferat. Dar dacă tu însuți ești o iluzie? Dacă ești piatra cu care singură mă ating?! Aș fi dorit să pătrund în universal tău, să rătăcesc prin tine până la epuizare. Să trăiesc toate clipele netrăite. Uneori simt că fugi de tine. De ce? Poate fiindcă este atâta întuneric în jurul nostru! Însă acest impediment mă face și mai puternică. De fapt, sunt o femeie puternică. Oare iubirea mă va îngenunchea? Străinule, ți-am întins mâna! Ți-am zâmbit cum nu am zâmbit până acum lumii, ți-am pus clipele mele în șiraguri spre infinit! Citește în ochii mei, sentimentele încă se mai rostesc în priviri.

Știu, de ne vom pierde unul în sufletul celuilalt, vom fi pierduți pe vecie! Dar poți tu oare lupta împotriva inimii, împotriva inimilor noastre? Oare dorești tu să faci asta? Suntem noi vinovați că destinul ne-a adus față în față atât de târziu, dar, mai ales, suntem noi vinovați ca ne-a lăsat să ne descurcăm fără să ne acorde vreo șansă?

Atâtea întrebări și încă multe altele… Nu continua să fugi de nu dorești asta. Acum, că știi toate acestea, încotro fugi? Eu voi fi peste tot… Știi, totdeauna în viață, există un întreg. Doar că e complicat să se regăsească cele două jumătăți…

Iată cuvintele mele: reculege-te o clipă. Îți vei spune că sunt singura femeie care vorbește deschis despre sentimente. Vei fi surprins ori fericit. Ești ales să primești ceea ce inima mea n-a dăruit altcuiva. Din exterior aș spune că ești un bărbat fericit. Dinlăuntrul meu spun însă că viața este atât de perversă încât fericirea se va contopi cu suferința. Există oare altă cale?

Închei aceste rânduri într-un ton optimist. Sunt mândră că am putut reda exact ceea mi-a dictat inima. Că, pentru prima dată în viață, am înfruntat, într-un fel, realitatea."

I-am întins hârtia ca o adolescentă care privea pentru întâia oară, în ochi, un băiat. A luat-o cu mâna tremurând, iar mai târziu mi-am dat seama că s-a bucurat. L-am zărit recitind-o și împăturind-o. Apoi a pus-o într-un sertar, printre lucrurile de suflet. Și nu era fericit pentru că sentimentele veneau ca ciorchinele pentru un vin bun, ci mai degrabă pentru că se simțea iubit cum nu mai fusese vreodată. Cu patimă. Cu durere. Cu speranță și cu deznădejde. Așadar, locuiam în casa misterului, ca un chiriaș cu plata la zi. Uneori eram păpușarul care mânuia sforile cu îndemânare de zile mari, alteori mă odihneam pe o ladă veche, cu roiuri de fluturi pe ea.

"Acesta este ultimul lucru pe care mi-l dictează inima. Îți scriu. Îți scriu cu riscul de a cădea în propria mea capcană. Asta fiindcă m-am rătăcit în mine. Mă caut disperată… Nu sunt nicăieri. Poate într-o iluzie sau în proiectele unei vieți viitoare. Eul meu s-a rupt în două!"

Roman

Capitolul 1
NOUA MEA ȘCOALĂ

Letizia Timofte

18 ani, elevă la Institutul Saint-Laurent, Marche, Belgia

Fălticeni, septembrie 2020

Am un coleg de bancă enervant, tare enervant. Până și numele lui e enervant, căci îmi scapă. De fapt, poate e mai bine așa. Altfel, când numele lui ar apărea din senin în mintea mea, ar trebui să suport chinul de a-mi reaminti iar și iar cât de enervant e. Fața lui… bine că nu m-am uitat la ea. L-am văzut doar puțin cu coada ochiului, dar ca să-l descriu ar însemna să bârfesc. Tot ce-mi amintesc este vocea lui joasă care scoate fraze stupide de genul: „Te adaug la prieteni dacă răspunzi repede la mesaje!".

„Te adaug la prieteni dacă răspunzi repede la mesaje!" – exact asta mi-a spus!!! Mă adaugă pe lista prietenilor lui, pe Facebook, mă gândesc. *Che faccia tosta?!* (Expresie scoasă dintr-un serial italian la care mă uit. Cei de la televizor au tradus „ce chip dur", deși ar însemna „cine te crezi?".) Recunosc că îți trebuie puțin tupeu ca să ceri *verbal* să devii prieten *virtual* cu colega de bancă. Și în plus să mai pui și o condiție absurdă, chiar e ceva grosolan.

Vă închipuiți probabil că atunci i-am dat răspunsul meritat: „Nu, drăguțule, eu nu răspund la mesajele unui arogant!". Dar vă închipuiți greșit… Deși aș fi savurat acea victorie toată ziua, am preferat să-i fac un semn cu mâna să tacă și să mă lase să-l ascult pe profesorul de economie.

Frumos mod de-a-mi face noi cunoștințe în prima săptămână de școală… În noua *mea* școală în plus. Venind în această instituție, mă așteptam la uși sparte, bănci mâzgălite pe o parte și pline de gume parțial mestecate pe cealaltă, la robinete care curg încontinuu într-o chiuvetă înfundată dinadins cu hârtia care lipsește la toaletă. Care toaletă? Credeam că vor fi dintr-acelea cu gaură în pământ. Am fost foarte mulțumită să văd că nu e deloc cazul aici. Pornisem cu o idee preconcepută despre școlile din România. Totuși gardul de sârmă din curtea de recreație… parcă te-ar duce cu gândul la curtea unei închisori.

Însă noii colegi sunt simpatici. Mai puțin colegul meu de bancă. Pot să spun cu siguranță că el reprezintă suma tuturor defectelor socio-umane. Cred că nimic nu-l mai poate ajuta să capete o imagine mai bună în ochii mei. Eventual, dacă și-ar cere iertare… Nu. Nici măcar.

Astăzi la masă am vrut să-i spun de acest băiat mamei. Dar m-am reținut: să încep să vorbesc despre el ar însemna să-i dau importanță. Așadar, m-am concentrat pe condimentul care ar putea asezona cel mai bine supa de fasole. Mama îmi ceruse să mă grăbesc și să mă îmbrac gros, în haine de treabă. Urma să facem vin, și abia așteptam să mă urc și eu cu scara pe antica viță-de-vie a dragei noastre vecine.

La noi în curte e tot șantier, avem până și un munticel de nisip și pietre din apa Moldovei. Nu mai avem niciun fel de pom, de aceea mergem la Tanti Ana. Nici nu trebuie să ieșim în stradă, trecem două curți prin spatele casei și suntem la ea. Vecinii nu se supără: cel de lângă este mort, iar lângă Tanti Ana stă altă femeie care se deplasează greu și casa dânsei pare complet abandonată.

Când am ajuns la prietena noastră octogenară, tata era deja urcat în viță-de-vie, bombănea ceva pe deasupra gardului.

– Sărut mâna, Tanti Ana! strig eu.

– Alo! Bună! Da' nu l-ai adus pe prichindel!?

– Flavius, nu. Mama l-a pus să doarmă! mă străduiesc eu să articulez clar și tare fiecare cuvânt.

– Na, bine. Du-ti la tătic-tu, vezi ci zîce el să fași.

M-am dus voioasă la tati, iar când am ajuns – dacă nu mă țineam de parii din vie – era să cad jos de uimire. Tata nu era singur, ci lucra împreună cu… Chiar nu cred că o să ghiciți cu cine…

Dar despre această reîntâlnire poate că e mai bine să vă spun data viitoare…

Acum prefer doar să stau pe treptele calde din fața casei și să privesc liniștită razele care se joacă cu umbrele frunzelor din jurnalul meu.

Roman

Capitolul 2
BUMBA-BUM

Ovidiu Gligu

Profesor de religie ortodoxă, prozator, poet
Liège, Belgia

Reșița, noiembrie 2020

Dragă Oana,

De când nu ți-am mai scris s-au întâmplat multe și mi s-a împlinit un vis uriaș, aproape un miracol: am început să joc handbal la Universitatea Reșița! La echipa mare, vreau să zic. Încă mi se pare incredibil, deși astă-vară îți spuneam că mi-aș dori să încerc la tineret-speranțe, să văd dacă s-ar putea să dau probele.

Dar să încep cu începutul... După bac eram cam nehotărât, nu știam spre ce facultate să mă îndrept. Când ne-am văzut ultima oară – în „Tabăra din inima satului" – eram de-a dreptul confuz, te rog să mă ierți dacă păream mai absent uneori, cufundat în gândurile mele.

Prietenul Tavi insista să mergem amândoi la Timișoara, la Facultatea de Automatizări și Calculatoare, că e de mare viitor, că o să câștigăm bine ca IT-iști, că o să fim împreună și o ne fie ușor la facultate, mai ales că eu am terminat secția de Informatică, la liceu... Cred că avea perfectă dreptate.

Însă tata mă îndemna să merg la Facultatea de Mecanică, aici la Reșița, să aibă și el un „injiner" pe numele lui la uzină. Că știe el – din sursă sigură! – că uzina se va redresa și vor fi „salari' dișienti". La fel și mama, zicea că ar vrea mai stau o vreme cu ei, că după ce termin facultatea precis voi pleca în altă țară, cum face toată lumea, și-apoi o să-mi tot ducă dorul.

Eu simt că îi iubesc prea mult și nu sunt pregătit să plec de lângă ei, sunt încă „un jalnic mămos", cum zice Tavi în glumă. Pe de altă parte, am început să mă atașez tot mai mult – așa ca vecini, desigur – de Vanesa și Vlăduț.

Așa că până la urmă am optat pentru Universitatea „Tata Oancea" din Reșița, Facultatea de Mecanică. Pentru concursul de admitere, pe lângă media de la bac, a mai trebuit să dau două examene: unul la fizică, și altul la mate. La mate – nu îți spun asta ca să mă laud, dragă Oana – cred că eram cel mai bun din clasă, iar la examen am luat zece. Dar la fizică, deși m-am pregătit mult cu Tavi în ultima săptămână, am luat doar opt. Am fost cam nemulțumit de notă – chiar mi-a ajutat Dumnezeu și mi-au picat niște subiecte pe care le știam foarte bine – și am făcut contestație. Aici, să vezi, altă ciudățenie... Nu aș vrea să mă lungesc cu detalii, dar cred că e interesant să îți povestesc și asta.

La fizică, pe cele trei subiecte am fost notat cu: 10, 10 și 4; iar eu am contestat, bineînțeles, acel patru. Ce se întâmplase de fapt? Era vorba de o problemă, pe care eu am înțeles-o „în oglindă" – enunțul permitea asta, era ambiguu – și aproape nimic nu era conform cu grilele comisiei de corectare. Chiar și desenul eu îl făcusem „în oglindă". Din fericire am reușit să le explic că și interpretarea mea era posibilă, perfect logică și corectă. Cei trei profesori s-au retras în fundul clasei și după ce s-au sfătuit îndelung între ei, l-au chemat pe un al patrulea, care părea un fel de șef. Apoi au revenit și mi-au spus: „Băiete, ai avut dreptate! La recorectare ți-am dat 6 puncte pe problemă, deși la niciun concurent n-am mai văzut o gândire așa încâlcită!".

Dar acum, dragă Oana, urmează o altă surpriză: mi-au recorectat și celelalte subiecte, și în loc de doi de zece mi-au dat doi de nouă, „pentru mici inexactități și ambiguități de exprimare". Așa că media finală a rămas exact cea care fusese inițial. Deci nu am rezolvat nimic, doar că m-am necăjit foarte mult, mai ales pentru că mi-au anulat cei doi de zece. Tavi zicea că sunt prea perfecționist, că asta nu contează, din moment ce oricum o să am bursă. Și că ar trebui să îi mulțumim lui Dumnezeu pentru fiecare prilej de smerenie. Da, desigur, însă eu speram ca după contestație să obțin o medie de admitere mai mare și să intru cu bursă de excepție, că orice bănuț în plus e foarte important pentru familia mea. Of, Oana, să știi că m-am simțit nedreptățit de acea comisie... Dar... dar de fapt eram doar un băiat prăpădit din Modur. Dacă aș fi fost deja Bumba-Bum, cred că total altfel s-ar fi purtat dânșii cu mine. (Pardon, Oana, am anticipat puțin, hai că revin la subiect...)

Imediat ce am început anul școlar, m-am prezentat la echipa de tineret a facultății și am dat probele fizice și probele de joc. M-am descurcat bine și antrenorii au fost

chiar încântați, mai ales că nu au mulți jucători cu gabaritul meu. Mai înalt ca mine era doar un băiat sârb, Jarko, pe care l-au și luat după câteva săptămâni la echipa mare. La testele de sănătate mi-au găsit o mică problemă la inimă, dar doctorii au spus că nu e grav și mi-au dat acordul. Așa că am început să joc la tineret, etapă de etapă. Era superb, un adevărat vis! De fapt era doar începutul unui vis...

Echipa mare tocmai promovase în Divizia A și a început chiar incredibil de bine campionatul, cu trei victorii în primele trei meciuri, o imensă surpriză. Iar la ei e o regulă: să aibă minim un jucător sub douăzeci de ani în echipă. Așa că l-au titularizat la seniori pe Jarko, care acum juca alături de fratele său mai mare Mirko; mai mare cu vreo 18 ani de fapt. Eu nu cred că tu știi, dragă Oana, dar acest Simovic Mirko e o legendă vie a handbalului european. Acum are pe la patruzeci de ani, dar în tinerețe a fost vedeta lui Real Madrid, echipă cu care a câștigat cam tot ce se putea câștiga, vreo cincisprezece ani la rând. S-a retras în plină glorie. Iar acum a revenit pe teren și s-ar zice că trăiește o a doua tinerețe la Universitatea Reșița, se pare că face ravagii în campionatul României.

Nimeni nu credea că frații Simovic vor veni să joace la Reșița, se zvonește că i-ar fi convins domnul Avaci, că dânsul e și consilier tehnic la echipa de handbal. Lumea vorbește multe, dar cert este că frații Simovic sunt deja studenți la Facultatea de Turism a Universității „Tata Oancea" din Reșița. Eu personal cred că limba română a cântărit cel mai mult în alegerea lor. Căci ei vin din Banatul Sârbesc și vorbesc un fel de româno-bănățenească, un dialect amuzant, chiar mă gândeam cum s-ar descurca ei într-o conversație cu tata.

Ei, dar din păcate tânărul Jarko s-a îmbolnăvit de o gripă mai grea (un virus ciudat care vine tocmai din China, zice-se, poate a ajuns și la voi în Belgia) și nu mai are voie să joace cel puțin trei luni, bietul băiat. Așa că antrenorii s-au gândit să mă încerce pe mine la echipa mare, la insistențele domnului Avaci, ce-i drept.

Încă de la primele antrenamente m-am înțeles foarte bine cu uica Mirko; e un om calm și prietenos. Cred că oricând ar putea fi un super-antrenor. Am stabilit o schemă, pe cât de simplă, pe atât de eficientă: el forțează o intrare centrală, dar în loc să tragă la poartă îmi pasează mie în spate și se duce spre un lateral. Eu mă înalț și, plutind, aștept o clipă. Dacă Mirko nu zice nimic, îi pasez iarăși lui și el se aruncă în față și trage la poartă din cădere. De fapt „trage" nu e cuvântul corect, că el abia împinge mingea pe lângă portar, parcă mai mult o lasă să cadă în poartă, așa în treacăt, înainte de a se rostogoli cu spatele pe podea. Uneori parcă simt chiar cum tremură podeaua, când se aruncă Mirko cât e el de mare, că sigur are peste o sută de kilograme, la cei aproape doi metri ai săi. Alteori îi imprimă mingii o traiectorie circulară, din încheietura mâinii, „o dă cotită" pe lângă portar, cum zicem noi. Dar l-am văzut înscriind și „pe la spate", adică ducându-și mâna prin spatele său și aruncând în stânga, că el e dreptaci.

Da, cum îți spuneam, așa ar fi continuarea jocului dacă Mirko nu zice nimic când mă înalț eu în poziție centrală. Dar, dar...! Dar dacă îmi strigă scurt „Bumba!" atunci înseamnă că nu trebuie să îi re-pasez lui, ci să trag direct pe poartă. Acest amuzant „bumba" e un fel de cuvânt codificat, care ne-a rămas de la primele antrenamente când, văzând cu ce forță trăgeam, îmi striga râzând: „Dă-i cu bumba, măi nipoace!".

Și-atunci, dragă Oana, urmează momentul meu de glorie: în aer fiind deja, mă înalț și mai mult. Nu știu de ce, când suntem în meci mă pot înălța mai sus ca la antrenamente. Și timpul trece mult mai încet, enorm de încet. Am impresia că aș putea să ating becurile din tavanul Sălii Polivalente și chiar c-aș putea să le deșurubez și să le schimb între ele... Iar portarul, săracul, parcă se mișcă în reluare, am tot timpul din lume să mă decid unde să trag, în partea liberă a porții, desigur. Și atunci, trag ca din tun! Și parcă mă trezesc ca dintr-un vis, lumea prinde iarăși viteză și sonor, am dat gool! O parte a tribunei scandează: „Bum-ba!" Iar cealaltă tribună răspunde ca un fulger: „Bum!". Crește inima în mine, publicul aplaudă, și colegii se înghesuie să mă bată pe umeri! Doar de vreo trei ori am ratat, am dat în bară. Cu atâta forță vibra bara, că se auzea pe teren ca un fel de țiuit, câteva fracțiuni de secundă.

Desigur, e un dar de la Dumnezeu tot ce se întâmplă. Îi mulțumesc în fiecare zi pentru mila Sa cea mare. La început îmi făceam cruce după fiecare gol marcat, dar mă cam incomodau colegii când veneau să mă felicite. Părintele Gavril m-a sfătuit apoi să îmi fac cruce doar când intru și când ies din teren, să nu devină... așa, un automatism fără fond.

Și ar mai fi ceva interesant să îți spun: la meciuri nu avem voie să purtăm cruciuliță la gât, să nu ne accidentăm cumva cu sfoara sau lănțișorul. Când am aflat asta, m-am hotărât să îmi tatuez o cruciuliță ortodoxă la gât, cu lănțișor cu tot, evident, o mică operă de artă. Eram foarte încântat că voi putea astfel să îmi mărturisesc peste tot credința strămoșească. Din fericire am apucat să-i spun părintelui despre super-ideea mea, și dânsul m-a lămurit că nu e bine să ne facem tatuaje, de niciun fel, chiar sunt și în Biblie pasaje care vorbesc lămurit despre asta. Așa că am renunțat la timp.

Ce să îți mai spun, Oana? Cu școala, cu facultatea adică, merge bine deocamdată, om vedea cum o fi în sesiune... Acum, clar, handbalul e pe primul loc printre preocupările mele. Și ca să nu devin prea încrezut, mă agăț cu tărie de rugăciune, de Rugăciunea inimii. Orice-ar zice orișicine, eu sunt convins că nimic nu e întâmplător și că am trăit o mică minune. (Dar asta ți-o spun doar ție!)

Te las cu bine acum, te rog să mă ierți dacă am exagerat cu poveștile mele. Scrie-mi despre tine, te rog, despre voi. Cum ți-a plăcut în „Tabăra din inima satului"? Pentru mine a fost foarte frumoasă, dar prea scurtă. Îmi pare bine că am reușit totuși să vorbim puțin între noi. Prea puțin...

Ok, gata, te îmbrățișez și aștept cu nerăbdare răspunsul tău.

Cu drag, Tudor

*Capitole din romanul în lucru **Povestea copiilor mari** (titlu provizoriu) de Letizia Timofte și Ovidiu Gligu*

Teatru

SALONUL ROȘU
de August Strindberg
Dramatizare radiofonică de Pușa Roth
Traducere de Corneliu Papadopol
Teatru serial

Episodul 7

Personajele:

Președintele Colegiului pentru Plata Salariilor Funcționarilor
O tânără
Redactorul de la „Capa gri”
Arvid Falk
Lundell
Carl Nicolaus Falk
Olle Montanus
Tâmplarul Eriksson
Rotarul Löfgren – Președinte
Secretarul
Căpitanul von Sporn
Sellén
Beda
Voci

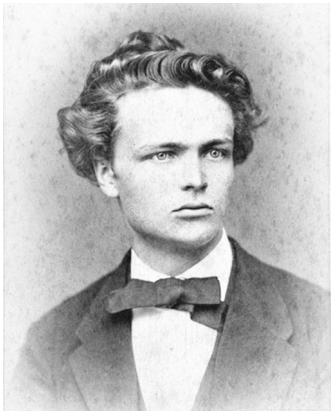

August Strindberg
(22 ianuarie 1849, Stockholm–14 mai 1912, Stockholm)
Fotografie din 1874

Sufrageria locuinței lui Carl Nicolaus Falk de pe Skeppsbron. Arvid Falk primește strângeri de mână prietenești, complimente și felicitări, îndemnuri și sfaturi, din toate părțile; toți vor să participe și să se asigure de o parte din succesul lui, căci acum era un succes categoric.

Președintele Colegiului pentru Plata Salariilor Funcționarilor: Domnul asesor Falk! Am onoarea! Iată un gen pe care îl înțeleg!

O tânără: De ce scrieți atât de melancolic? S-ar putea crede că ați fost nefericit în amor!

Redactorul: Permiteți-mi să beau în sănătatea dumneavoastră, domnule asesor Falk! De ce nu scrieți pentru ziarul meu, domnule asesor?

Arvid Falk: Nu cred că domnii ar tipări ceea ce scriu eu, domnule redactor.

Redactorul: Nu știu ce ne-ar putea împiedica!

Arvid Falk: Opiniile!

Redactorul: Ah, asta nu e o chestiune atât de gravă. Se poate ajunge la o înțelegere! Noi nu avem nicio opinie, niciuna!

Lundell *(amețit)*: Noroc, Falk! Ura! (**Voci***: **„Stai jos, Lundell, fără discursuri! Ești amețit. E prima oară când vine la o asemenea întâlnire.”***).

Muzică, râsete, atmosferă de petrecere în a treia zi de Crăciun.

Arvid Falk *(singur, aparte)*: Sunt emoționat că acești oameni m-au reprimit în cercul lor. *(Nostagic.)* Am stat pe scaunul vechi al casei părintești, am recunoscut serviciul cel mare de masă care odinioară era scos doar o dată pe an. Nu trebuie să mă las înșelat de chipurile lor prietenoase. Toată festivitatea mi se pare o mascaradă. Ce interese comune puteau avea profesorul Borg, om de mare prestigiu științific și fratele lui incult? Participau la aceeași societate anonimă! Ce căuta aici înfumuratul căpitan Gyllenborst? Venise să mănânce? Imposibil, cu toate că oamenii merg destul de departe ca să mănânce. Dar președintele? Dar amiralul? Aici existau legături invizibile, puternice, poate indestructibile! *(Mare veselie.)* Ce veseli sunt! Dar râsul e prea strident, glumele curg, dar sunt acre. Când mă uit la portretul agățat deasupra pianului, la chipul tatălui meu care privește societatea mânios, devin nostalgic. Fratele meu, Nicolaus, radiază de mulțumire; evită să mă privească în ochi. Oricum, n-am schimbat nicio vorbă, pentru că Levin mi-a spus să vin ultimul. Fratele meu ține un discurs.

Carl Nicolaus Falk *(solemn)*: Doamnelor și domnilor, trebuie să ținem cont că forțele proprii și voința fermă îl conduc pe om către țelul său: independența economică și o poziție socială deosebită. Toate acestea laolaltă creează sentimentul demnității și dau tăria de caracter fără de care nu putem fi de niciun folos; de niciun folos pentru binele comun, acest țel suprem la care putem ajunge și către care, domnii mei, ne îndreptăm până la urmă toate aspirațiile, ca să spunem adevărului pe nume! Beau în sănătatea onoraților mei oaspeți care îmi cinstesc astăzi casa și sper că mă voi bucura deseori de o asemenea onoare!

Aplauze, râsete, muzică. Arvid Falk se retrage și iese în stradă unde îl aștepta Olle Montanus.

Olle Montanus: Credeam că nu mai vii. E atât de grandioasă iluminația, acolo sus!

Arvid Falk: Ah, de asta, Olle? Aș fi dorit să fii și tu acolo!

Olle Montanus: Ei, cum se descurcă Lundell în lumea bună?

Arvid Falk: Să nu-l invidiezi. Îl așteaptă zile amare dacă rămâne portretist! Hai să schimbăm vorba! Am așteptat cu multă nerăbdare seara asta, când îi voi putea vedea pe muncitori de aproape! O, cred că va fi o adiere de aer proaspăt după atmosfera asta înăbușitoare; parcă m-aș duce la pădure, după ce am zăcut într-un spital. Nu mi se va răpi oare și iluzia asta?

Olle Montanus: Muncitorul este bănuitor, trebuie să fii prudent!

Arvid Falk: E nobil? E străin de meschinării? Ori poate că l-a stricat oprimarea?

Olle Montanus: Vei vedea! Multe în lumea asta sunt altfel decât ți le închipui!

Arvid Falk: Da, din păcate așa este!

Atmosferă de stradă, pașii celor doi, apoi atmosferă de interior cu lume multă, vacarm.

Olle Montanus: Arvid, am ajuns la sediul Asociației Muncitorești „Steaua Nordului". Nu trebuia să vii în frac, pentru că nu face impresie bună. Vino să te prezint. Dumnealui e tâmplarul Eriksson!

Tâmplarul Eriksson *(tușind)*: Ia, uite! Încă un domn care vrea să devină deputat? Mi se pare cam pirpiriu pentru așa ceva!

Olle Montanus: Nu, nu, vine de la ziar!

Tâmplarul Eriksson: Care ziar? Există tot felul de ziare! Poate vrea să-și bată joc de noi?

Olle Montanus: Nu, nicidecum. Este un prieten al muncitorilor și vrea să facă totul pentru voi!

Tâmplarul Eriksson: Nu zău! Asta-i altă treabă! Dar mă tem de astfel de domni; a fost unul care a locuit la noi, adică în aceeași casă, sus, în Munții Albi. Era vice-administrator, Struve se numea canalia! *(Se aude o lovitură de ciocan și în fotoliul președintelui se așază un bărbat între două vârste.)* A venit președintele. El e rotarul Löfgren, consilier municipal și posesor al medaliei „Litteris et artibus".

Rotarul Löfgren – Președinte: Vă rog să faceți liniște! Așezați-vă, vă rog, ca secretarul să poată citi procesul-verbal. Vă rog să dați citire procesului-verbal!

Secretarul: Comisia pregătitoare supune aprecierii dacă Asociația Muncitorească „Steaua Nordului" dorește să-și exprime dezaprobarea ce trebuie s-o arate oricare cetățean de bună-credință față de mișcările ilegale care, sub numele de greve, se desfășoară în aproape toată Europa. Consideră asociația…

Voci: Daaa!

Tâmplarul Eriksson: Domnule președinte!

Rotarul Löfgren – Președinte: Ce e gălăgia aia, acolo în fund?

Tâmplarul Eriksson: Nu face nimeni gălăgie. Eu cer cuvântul!

Rotarul Löfgren – Președinte: Cine este „eu"?

Tâmplarul Eriksson: Maistrul tâmplar Eriksson.

Rotarul Löfgren – Președinte: Ești maistru? Când ai ajuns?

Tâmplarul Eriksson: Mi-am terminat ucenicia, dar n-am avut niciodată mijloace ca să-mi trec proba de maistru, dar sunt la fel priceput ca orișicare și lucrez pe cont propriu! Asta pot să vă spun!

Rotarul Löfgren – Președinte: Ucenicul Eriksson să fie așa de bun să stea jos și să nu ne mai deranjeze în continuare! Consideră asociația că propunerea poate fi adoptată?

Tâmplarul Eriksson: Domnule președinte!

Rotarul Löfgren – Președinte: Despre ce e vorba?

Tâmplarul Eriksson *(răcnind)*: Cer cuvântul! Și lasă-mă să vorbesc, domnule!

Voce *(murmurând)*: Eriksson are cuvântul.

Rotarul Löfgren – Președinte: Ucenicul Eriksson își scrie numele cu x sau cu z? *(Hohot de râs.)*

Tâmplarul Eriksson: Nu scriu deloc, domnilor, eu discut. Da, asta fac! Dacă mi s-ar da cuvântul, aș spune că greviștii au dreptate, căci dacă maiștrii și patronii se îngrașă, fiindcă nu fac nimic altceva decât umblă să se fandosească prin vizite și alte asemenea rahaturi, în schimb pe muncitor asta îl costă sudoarea! Știm noi de ce nu să ne plătiți munca; fiindcă atunci am căpăta drept de vot pentru Parlament și vă temeți de asta…

Căpitanul von Sporn: Domnule președinte!

Rotarul Löfgren – Președinte: Căpitanul de cavalerie von Sporn!

Tâmplarul Eriksson: …și știm bine cum comisia de impuneri reduce impozitele de îndată ce ating acea cifră! Dacă mi s-ar da cuvântul, aș mai spune multe, dar tot degeaba…

Rotarul Löfgren – Președinte: Căpitanul de cavalerie von Sporn!

Căpitanul von Sporn: Domnule președinte, domnilor! Sunt căpitanul de cavalerie von Sporn. Este cu totul surprinzător că într-o adunare ca aceasta, care, de altfel, s-a remarcat printr-o comportare demnă la nunta regală, câștigându-și astfel o atât de bună reputație, le este permis unor persoane lipsite de orice tact parlamentar să compromită o asociație onorabilă prin desconsiderarea rușinoasă și brutală a tuturor formelor. Credeți-mă, domnilor, așa ceva nu s-ar fi întâmplat într-o țară unde se învață din tinerețe disciplina militară…

Tâmplarul Eriksson: …Vrea să spună serviciul militar obligatoriu!

Căpitanul von Sporn: …unde există deprinderea de a te conduce pe tine însuți și pe ceilalți! Exprim speranța comună că asemenea manifestări turbulente nu vor mai avea loc printre noi de aici înainte… spun noi, pentru că și eu sunt muncitor… noi toți suntem muncitori în fața celui etern… și o spun în calitate de membru al acestei asociații, și ar fi o zi de doliu, aceea în care ar trebui să-mi retrag cuvintele pe care le-am spus zilele trecute într-o altă adunare, da, asta a fost la „Liga Națională a prietenilor serviciului militar obligatoriu"! și anume: am o deosebită stimă pentru muncitorul suedez!

Voci: Bravo! Bravo! Bravo!

Căpitanul von Sporn: …Consideră adunarea că propunerea comisiei pregătitoare poate fi adoptată?

Voci: Da! Da!

Căpitanul von Sporn: …Punctul al doilea: „La propunerea individuală a unor membri, comisia pregătitoare supune aprecierii asociației muncitorești dacă, având în vedere apropiata confirmare a Alteței Sale Regale Episcopului de Dalsland, ca semn al recunoștinței datorate de muncitorii suedezi casei regale, dar în mod deosebit ca expresie a dezaprobării față de acele agitații muncitorești care, sub numele de Comună, devastează capitala Franței, este cazul să se colecteze cotizații pentru fondul necesar procurării unui dar onorific, a cărui valoare nu trebuie totuși să depășească trei mii de coroane!"

Tâmplarul Eriksson: Domnule președinte!

Rotarul Löfgren – Președinte: Domnul doctor Haberfeld!

Tâmplarul Eriksson: Nu, sunt eu, Eriksson, care cer cuvântul!

Rotarul Löfgren – Președinte: Păi da, poftim, Eriksson are cuvântul.

Tâmplarul Eriksson: Vreau să explic că nu muncitorii au făcut Comuna din Paris, ci funcționarii, avocații, ofițerii, tocmai astfel de partizani ai serviciului militar, și ziariștii, ăștia au facut-o! Dacă m-aș pricepe să vorbesc, i-aș ruga pe acești domni să-și exprime sentimentele și într-un album ocazional!

Rotarul Löfgren – Președinte: Consideră asociația că propunerea poate fi adoptată ?

Voci: Da! Da!

Iureș de vorbe, copiștii scriu și citesc cuvinte cu voce tare: ***„Asociația, propunerea, adoptată, cotizații, fonduri”*** etc.

Arvid Falk: Domnule Eriksson, așa merg întotdeauna treburile pe aici?

Tâmplarul Eriksson: Credeți că este amuzant, domnule? Îți vine să-ți smulgi părul din cap! Eu o numesc corupție și trădare. Numai egoism și josnicie; niciun om de inimă care să poată promova cauza; de-aia se va ajunge unde se va ajunge!

Arvid Falk: Unde se va ajunge?

Tâmplarul Eriksson: Vom vedea, domule Falk! Domnule Olle Montanus, ești pregătit? Țin-te bine, o să fii criticat!

Olle Montanus: Știu asta, fii pe pace!

Rotarul Löfgren – Președinte: Ucenicul de sculptor Olle Montanus ne-a anunțat că va ține o conferință despre Suedia, dar subiectul mi se pare foarte vast și prea general ca semnificație, dar dacă ne promite să-l ducă la capăt într-o jumătate de oră, dorim să-l ascultăm; ce părere aveți, domnilor?

Voci: Da!

Rotarul Löfgren – Președinte: Domnule Montanus, fiți așa de bun și poftiți în față!

Olle Montanus: Despre Suedia. Câteva puncte de vedere. *(Pauză.)* Domnilor! Ar putea fi mai mult decât o presupunere gratuită că ideea cea mai fecundă și aspirația cea mai puternică a zilelor noastre este de a anula meschinul sentiment național care separă popoarele și le face să se dușmănească între ele; am văzut care sunt mijloacele folosite în acest scop, expozițiile mondiale și rezultatele lor, diplomele de onoare!

Tâmplarul Eriksson: Ce zeflemea a mai fost și asta? Puțin cam bruscă, dar bună de altfel.

Olle Montanus: Națiunea suedeză pășește și de această dată, ca întotdeauna, în fruntea civilizației și ea a înțeles, într-un grad mai înalt decât oricare altă națiune educată, să fructifice ideea cosmopolită și, în această privință – dacă putem judeca după datele existente – s-a ajuns deja foarte departe. La asta au contribuit condiții deosebit de favorabile pe care doresc acum să le examinez pe scurt, ca să pot trece apoi la ceva mai ușor de înțeles, cum sunt formele de guvernământ, taxele funciare și altele asemenea.

Tâmplarul Eriksson: O să fie lungă, dar are haz! Nu-i așa, domnule Falk?

Olle Montanus: Suedia, după cum se știe, a fost la origine o colonie germană și limba, care s-a păstrat destul de curată până în zilele noastre, este germana din nord în douăsprezece dialecte. Această situație, și anume dificultățile provinciilor de a se înțelege între ele, a fost o pârghie puternică cu ajutorul căreia s-a frânat dezvoltarea nesănătoasei noțiuni de naționalitate. Alte împrejurări fericite s-au opus totuși unei influențe germane unilaterale, care odinioară a mers atât de departe, încât Suedia a fost încorporată ca provincie germană, de pildă sub Albrecht de Mecklenburg. Aici socotesc, în primul rând, cucerirea provinciilor daneze Skania, Halanda, Blekinge, Bohuslän și Dalsland; cele mai bogate provincii ale Suediei au fost populate de danezi, care mai vorbesc și astăzi limba țării lor și refuză să recunoască stăpânirea suedeză.

Tâmplarul Eriksson: Doamne Iisuse, unde o fi vrând să ajungă? E nebun?

Olle Montanus: Skania, de exemplu, consideră încă și astăzi drept capitală Copenhaga, iar skanienii formează în Parlament partidul de opoziție. Aceeași este și situația cu Göteborgul danez, care nu recunoaște Stockholmul drept capitală a imperiului; acolo însă au căpătat preponderență englezii și au întemeiat o colonie. Această națiune, cea engleză, pescuiește în fața coastei și desfășoară în timpul iernii aproape tot comerțul angro din oraș; vara pleacă și se bucură de bogățiile adunate, la ea acasă, pe podișul Scoției. De altfel, un popor minunat!

Englezii mai publică aici și un mare ziar în care își laudă isprăvile proprii, fără să le condamne neapărat pe ale altora. Apoi trebuie să ne oprim la numeroasele imigrări care au avut loc din timp în timp. Avem finlandezi în pădurile finice, dar și în Capitală, unde au imigrat ca urmare a situației politice grele din patria lor. În uzinele noastre siderurgice mai mari găsim o mulțime de valoni, imigrați în secolul al șaptesprezecelea, care vorbesc și astăzi franceza lor stricată. Se știe că un valon a fost acela care a introdus în Suedia noua Constituție, preluată din Valonia. Oameni destoinici și absolut cinstiți!

Tâmplarul Eriksson: Ei, ce dracu' mai e și asta!

Olle Motanus: Sub Gustav Adolf au pătruns în țară o mulțime de vagabonzi scoțieni și s-au angajat soldați, fapt pentru care au ajuns chiar în rândul nobilimii! Pe coasta răsăriteană se află multe familii care mai păstrează tradițiile unei invazii din Livonia și din alte provincii slave, de aceea aici se întâlnesc adesea tipuri curat tătărești. Susțin că poporul suedez se află pe calea cea mai bună spre deznaționalizare! Deschideți Armorialul nobilimii suedeze și numărați numele suedeze pe care le întâlniți. Dacă găsiți mai mult de douăzeci și cinci de procente, puteți să-mi tăiați nasul, domnii mei! Deschideți anuarul la întâmplare; eu însumi am numărat la litera G și din patru sute de nume, două sute erau străine. Care sunt motivele? Acestea sunt multe, dar principalele rămân: dinastiile străine și războaiele de cucerire. Dacă te gândești câți netrebnici au stat pe tronul Suediei, rămâi uimit de faptul că națiunea mai este încă și astăzi atât de regalistă. O prevedere a Constituției, ca aceea că regele trebuie să fie întotdeauna un străin, era inevitabil să ducă direct la țintă: deznaționalizarea. Chiar asta a și făcut! Că țara ar câștiga prin alipiri de nații străine, aceasta este convingerea mea – căci nu poți pierde ceea ce nu ai! Națiunii îi lipsește pur și simplu naționalitatea, asta a descoperit-o Tegner, în 1811, când a deplâns cu atâta obtuzitate Svea, dar era prea târziu, pentru că rasa era deja stricată de recrutările din timpul neroadelor războaie de cucerire. Din milionul de locuitori care existau în țară sub Gustav Adolf al II-lea, au fost recrutați și lichidați șaptezeci de mii de bărbați în putere. Câți oameni au nimicit Carol al X-lea, al XI-lea și al XII-lea nu pot spune, dar ne putem închipui ce rasă puteau procrea cei rămași la vatră care erau toți reformați ca inapți!

Revin la afirmația că ne lipsește naționalitatea. Poate cineva să-mi spună ce este suedez în Suedia – în afara pinilor noștri, molizilor noștri, minelor noastre de fier, care în curând nu vor mai avea căutare pe piață? Ce sunt cântecele noastre populare? Romanțe franțuzești, englezești și nemțești, prost traduse! Ce sunt costumele noastre populare a căror dispariție o regretăm? Vechi rămășițe ale costumelor senioriale din Evul Mediu! Încă pe vremea lui Gustav I cei din Dalarna cereau să fie pedepsit acela care poartă haine decoltate sau pestrițe. Probabil că straiele pestrițe de curte și costumele burgunde nu ajunseseră încă la femeile din Dalarna! Și cu siguranță că de atunci au mai fost multe schimbări de modă! Spuneți-mi vreun poem suedez, o operă de artă, o bucată muzicală care să fie specific suedeză și să se deosebească de tot ce nu este suedez! Arătați-mi o construcție suedeză! Nu veți găsi niciuna și dacă veți găsi vreuna, ori este proastă, ori este imitată după model străin. Nu cred că exagerez afirmând că națiunea suedeză este o națiune lipsită de talent, îngâmfată, slugarnică, invidioasă, meschină și grosolană! De aceea merge cu pași mari spre pieire!

În sală izbucnește vacarmul. Aclamații răzlețe în cinstea lui Carol al XII-lea se pot totuși desluși peste toată larma.

Domnilor, Carol al XII-lea este mort, lăsați-l să doarmă până la jubileul următor! Lui trebuie să-i mulțumim în primul rând pentru deznaționalizarea noastră și de aceea, vă rog, domnilor, uniți-vă glasurile cu al meu, într-un cvadruplu ura! Domnilor! Trăiască Carol al XII-lea!

Rotarul Löfgren – Președinte: Rog adunarea să revină la ordine!

Olle Montanus: Se poate închipui o nerozie mai mare a unei națiuni decât aceea de a învăța poezia în străinătate? Închipuiți-vă niște boi care pot merge o mie și șase sute de ani în urma plugului, fără să ajungă la ideea de a compune cântece! Dar a venit un flăcău năzdrăvan de la curtea lui Carol al XI-lea și a distrus toată opera de deznaționalizare. Până atunci se scrisese nemțește, dar acum trebuia să se scrie în suedeză. De aceea, îi rog pe domnii mei să-și unească glasurile cu al meu pentru a striga: jos cu câinele mizerabil Georg Stiernhielm!

Voci: – Cum îl cheamă?

– Edvard Stjernström!

(Președintele bate cu ciocanul în masă. Agitație.)

– Ajunge! Jos cu trădătorul!

– Își bate joc de noi!

Olle Montanus: Națiunea suedeză știe doar să strige și să bată, după cum aud! Și pentru că nu sunt lăsat să continui și să vorbesc despre guvern și impozitele cenzitare ale coroanei, vreau să spun doar că astfel de mitocani slugarnici, cum am auzit astă-seară, sunt pregătiți în orice moment pentru despotism. Și îl veți avea! Lăsați-vă în seama lor! Veți avea absolutismul! *(Olle este lovit pe la spate. Se ține de pupitru să nu cadă.)* Mă loviți? Bineee! Și un neam nerecunoscător, care nu vrea să audă adevărul…

Voci: – Afară cu el!

– Sfâșiați-l! *(Bătaie.)*

Olle Montanus: Trăiască Carol al XII-lea! Jos cu Georg Stiernhielm!

Bătaie. Olle și Falk se află afară, pe stradă.

Arvid Falk: Ce ți-a venit, Olle? Ți-ai ieșit din minți?

Olle Montanus: Da, așa cred. Mi-am învățat discursul aproape șase săptămâni și știam pe de rost tot ce am de spus, dar când am ajuns în față și am văzut toate privirile alea, s-a dus naibii; toată argumentația mea meșteșugită s-a prăbușit ca o schelă șubredă, am simțit că-mi fuge pământul de sub picioare și toate gândurile mi s-au învălmășit. A fost tare anapoda?

Arvid Falk: Da, a fost rău și cu siguranță că ziarele vor sări pe tine!

Olle Montanus: Păcat! Și mi se părea așa de limpede! Totuși a fost frumos că le-am ars una ălora!

Arvid Falk: În felul ăsta îți faci rău ție însuți și n-ai să te mai poți afirma niciodată! *(Olle oftează.)* Ce Dumnezeu aveai cu Carol al XII-lea? Asta a fost cea mai rea dintre toate!

Olle Montanus: Arvid, nu mă întreba! Nu știu nimic! Îți mai plac muncitorii? Îi compătimesc că se lasă duși în eroare de niște ariviști, dar nu voi părăsi cauza lor niciodată, deoarece cauza lor este marea problemă a viitorului apropiat și pe lângă ei toată politica noastră nu face nici doi bani! *(Pași, zgomotul străzii.)*

Arvid Falk: Să mergem la Cafeneaua Naples. Nu e lume multă. A, ia te uită! Sellén! Ei, tu aici! Și Beda! Bună seara, Beda!

Sellén: Măi, ia uite, Falk! Ai mai venit și tu pe aici, măi frate! Mi-am închipuit chiar că s-a întâmplat ceva de ne vedem atât de rar la Salonul Roșu!

Beda: Ce serios ești, Arvid!

Arvid Falk: Dragă Beda, am fost la o întrunire serioasă. Ce minunăție citeați aici?

Sellén: Îi citeam *Dedicația* din *Faust*.

Arvid Falk: Vreau să mă uit pe un ziar să văd ce au mai scris despre poeziile mele. Hm! Nici bine, nici rău… De fapt are dreptate criticul… Dacă nu vă supărați, eu am să plec…

Beda: Vrei să și pleci ?

Arvid Falk: Da! Ne întâlnim mâine?

Beda: Da, ca de obicei! Noapte bună!

Sellén, Olle și Arvid pleacă.

Sellén: E dulce copila.

Arvid Falk: Te rog să vorbești ceva mai reținut despre ea!

Sellén: Ești îndrăgostit de ea, frate, după cum văd!

Arvid Falk: Da, sunt și sper că mi-o ierți!

Sellén: Bineînțeles; eu nu-ți stau în cale.

Arvid Falk: Și te rog să nu-ți închipui nimic rău despre ea…

Sellén: Nu, nici nu mă gândesc! A fost în teatru…

Arvid Falk: De unde știi? Despre asta nu mi-a vorbit niciodată!

Sellén: Nu? Mie da! Nu trebuie să te încrezi niciodată în drăcoaicele astea mici!

Arvid Falk: Ei, doar nu-i nimic rău! Mă gândesc s-o scot din serviciul ăsta de îndată ce voi putea; relațiile noastre se rezumă la plimbări în parcul Haga, la opt de dimineață, unde bem apă de la izvor.

Sellén: Câtă inocență! Dar seara nu luați niciodată masa împreună?

Arvid Falk: Nu mi-a trecut prin cap niciodată să-i fac o propunere atât de necuviincioasă, pe care ar respinge-o cu dispreț! Tu râzi, mă. N-ai decât! Eu cred încă în femeia care iubește, din orice clasă ar fi ea, oricare ar fi aventura avută mai înainte. Ea mi-a spus că viața nu i-a fost imaculată, dar i-am promis că n-am s-o întreb niciodată despre trecut!

Sellén: Este serios deci!

Arvid Falk: Da, este serios!

Sellén: Asta-i altceva! Noapte bună, Falk! Olle, tu vii cu mine, nu-i așa?

Arvid Falk: Noapte bună!

Sellén: Bietul Falk. Acum trebuie să treacă și el prin furcile caudine. Dar așa trebuie să fie; e ca și schimbarea dinților; nu poți deveni bărbat până n-ai povestea ta!

Olle Montanus: Dar fata cum este?

Sellén: În felul ei, este de treabă, dar Falk ia lucrurile prea în serios și ea se preface la fel, câtă vreme crede că-l poate cuceri. Dar dacă se tărăgănează, o să obosească și el nu mai poate fi sigur că ea n-o să-și caute distracție în alta parte. Nu, voi nu vă puteți descurca în astfel de treburi; nu trebuie să șovăi, ci să înșfaci imediat, altfel vine altul și-ți taie drumul. Tu n-ai pățit niciodată așa ceva, Olle?

Olle Montanus: Am avut un copil cu o servitoare, la noi la țară și de aceea tata m-a gonit de-acasă. De atunci mi-e scârbă de lucrurile astea.

Sellén: N-a fost o încurcătură prea mare, nu! Dar dacă te înșală, ai de suferit, crede-mă; of, of, of! Îți trebuie niște nervi ca strunele de vioară, dacă vrei să joci jocul ăsta! Să vedem cum va ieși Falk de la strâmtoare; sunt câte unii care se resimt foarte adânc și asta-i prost! Ia uite, ușa e deschisă! Intră, Olle. Sper că patul este făcut, ca să poți trage un somn bun; dar trebuie s-o scuzi pe bătrâna mea menajeră că n-a putut scutura pernele; are degetele țepene, știi, așa că o să fie poate cam noduroase și tari. *(Pași. Ușă care se deschide.)* Intră, intră! Mi se pare că Stava a aerisit sau a frecat dușumeaua; miroase a umezeală.

Olle Montanus: Faci haz de necaz; nu poți freca dușumeaua dacă nu mai există!

Sellén: Nu mai există dușumea? Asta e altceva. Unde o fi dispărut? A ars cumva? Ei, cu atât mai bine! Ne putem odihni și la sânul mamei noastre Terra, sau pe moloz, ce-o fi acolo!

Olle Montanus: E frig astă-seară!

Sellén: Frig? Deloc! Afară sunt doar douăzeci de grade și deci aici, înăuntru, sunt cel puțin treizeci, doar locuim așa de sus. Cât crezi că o fi ceasul?

Olle Montanus: Mi s-a părut că la Sfântul Ion tocmai a bătut unu.

Sellén: Sfântul Ion? Nici n-are ceas! Ăia-s așa de săraci, că l-au amanetat. *(Pauză.)* Ce citești, Olle?

Olle Montanus: Ce te privește?!

Sellén: Ce mă privește? Ca musafir nu trebuie să fii politicos?

Olle Montanus: E o carte veche de bucate, pe care am împrumutat-o dela Ygberg!

Sellén: Ei drăcie, asta e? Hai să citim un pic; azi n-am înghițit decât o ceașcă de cafea și trei pahare de apă.

Olle Montanus: Atunci, ce fel îți dorești? Vrei o mâncare de pește? Știi ce-i aia maioneză?

Sellén: Maioneză? Nu. Citește! Sună bine!

Olle Montanus: Ascultă! „139 – Maioneză. Unt, făină și puțin muștar englezesc, se prăjesc împreună și se amestecă cu bulion bun. Când dă în clocot, se bat câteva gălbenușuri, după care se lasă să se răcească!"

Sellén: Nu, la dracu', asta nu te satură…

Olle Montanus: O, încă n-am terminat. „Ulei fin de masă, oțet de vin, puțină smântână și piper alb…" – da, văd că nu merită. Vezi ceva mai sățios?

Sellén: Deschide la sarmale; asta-i tot ce știu mai bun!

Olle Montanus: Nu, nu mai pot citi cu glas tare, lasă-mă să adorm.

Sellén: Of, hai mă, citește!

Olle Montanus: Nu, lasă-mă în pace odată! *(Tăcere.)*

Sellén: Noapte bună, Olle. Învelește-te, să nu răcești!

Muzică de final.

Superproducție a Teatrului Național Radiofonic, teatru serial în 10 episoade. Regia artistică: Vasile Manta. În rolul principal, Arvid Falk: Cristian Iacob. Distribuția acestui episod: Eugen Cristea (Olle Montanus), Mihai Constantin (Carl Nikolaus Falk), Marius Călugărița (Tâmplarul Eriksson), George Grigore (Rotarul Löfgren – Președinte), Cristian Simion (Căpitanul von Sporn), Mihai Niculescu (Secretarul), Marius Manole (Lundell), Ștefan Velniciuc (Președintele Colegiului pentru Plata Salariilor Funcționarilor), Ionuț Chivu (Sellén), Alina Teianu (O tânără și Beda), Ion Mărgescu (Redactorul de la „Capa gri"). Redactor și producător: Costin Tuchilă. Regia de studio: Janina Dicu, Renata Rusu. Regia de montaj: Mirela Anton, Dana Lupu și Radu Verdeș. Regia muzicală: Stelică Muscalu. Înregistrare difuzată în premieră absolută în perioada 11–22 aprilie 2016 la Radio România Cultural.

Pentru că textul dramatizării a fost reîmpărțit la montaj, din motive de spațiu la difuzarea pe post (maximum 30 minute), episodul 7 a devenit episodul 8, de la început până la replica lui Olle Montanus: *„Trăiască Carol al XII-lea! Jos cu Georg Stiernhielm!"*. Puteți asculta episodul 8 din versiunea radiofonică la linkul https://www.youtube.com/watch?v=-NKFBdfBJuk iar la linkul https://www.youtube.com/watch?v=S5IlOf-Tk-s prima parte a episodului 9 (de la replica lui Arvid Falk: *„Ce ți-a venit, Olle? Ți-ai ieșit din minți?"*, de la pagina 133).

Primele șase episoade au fost publicate în numerele 2, 3, 4/2022, 1, 2, 3/2023 ale revistei. Următoarele episoade vor fi publicate în numerele viitoare.

„Olle Montanus: Revin la afirmația că ne lipsește naționalitatea. Poate cineva să-mi spună ce este suedez în Suedia – în afara pinilor noștri, molizilor noștri, minelor noastre de fier, care în curând nu vor mai avea căutare pe piață? Ce sunt cântecele noastre populare? Romanțe franțuzești, englezești și nemțești, prost traduse! Ce sunt costumele noastre populare a căror dispariție o regretăm? Vechi rămășițe ale costumelor senioriale din Evul Mediu! Încă pe vremea lui Gustav I cei din Dalarna cereau să fie pedepsit acela care poartă haine decoltate sau pestrițe."

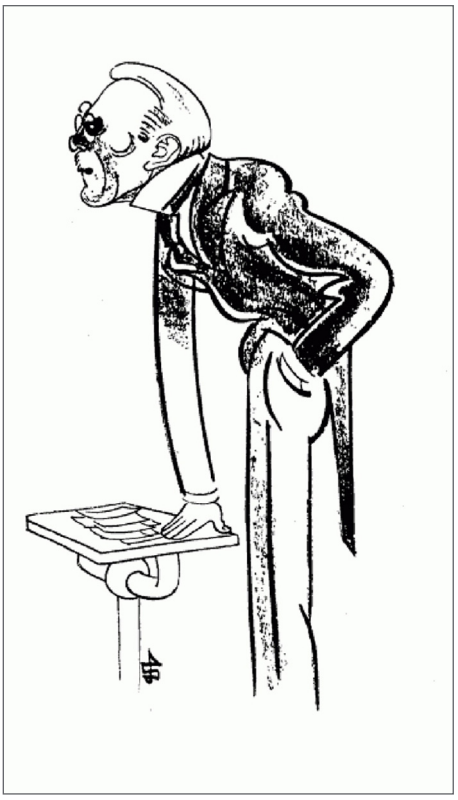

Caricatură de Ivar Starkenberg (autor suedez de desene satirice și benzi desenate), 31 decembrie 1923

Proză scurtă

ARTA DIGRESIUNII

Mircea Bodnariu

Prozator

În cele ce urmează vreau să-mi exprim propriul punct de vedere asupra artei digresiunii. Nu va fi un eseu, în niciun caz, m-am lecuit de a scrie eseuri de când, fiind într-o librărie, mi-a căzut în mână o carte intitulată *Cum se scrie un eseu*. Răsfoind-o, mi-a venit în minte scena din filmul cu tânărul african de-abia devenit bărbat, de-abia ajuns războinic al tribului său, prins în capcană și apoi dus în robie pentru toată viața. Un eseu are reguli stricte de scriere, am aflat din acea carte, iar a scrie respectând regulile ar fi însemnat să-mi las libertatea prinsă în capcană, înlănțuită de acele rigori, înrobită poate pe vecie. Am pus cartea imediat înapoi în raft, aș fi azvârlit-o cât colo, poate chiar la coșul de gunoi, dar n-am făcut-o, nu pentru că eram într-o librărie și lumea s-ar fi uitat la mine, nici pentru că nu era proprietatea mea, deci nu aveam dreptul s-o distrug, ci pentru că așa mă deprinsesem să mă port cu cărțile de când eram copil, să le respect indiferent de conținut. Eram elev, mă plictiseam la ora de Economie politică și citeam o carte pe sub bancă. Profesoara s-a prins, a venit tiptil, mi-a smuls-o și a azvârlit-o pe fereastră. În pauză am recuperat-o, suferise daune, dar era încă lizibilă. „Un intelectual nu face niciodată așa ceva”, a comentat prietenul meu care se erija, de câte ori era cazul, în evaluator al comportamentului colegilor sau profesorilor. M-am bucurat că e de partea mea, că nu mă critică pe mine pentru prostia de a mă lăsa prins (așa cum mă criticase, chiar foarte aspru, că mi-am lăsat tovarășul singur pe drum târându-se pe sine și bicicleta lui stricată, iar eu am pornit spre casă pedalând fericit după ce pretextasem că am o problemă importantă de rezolvat), ci o dezaprobă pe profesoară, dar acolo, în librărie, dacă aș fi dat cu cartea aceea de pământ, glasul lui mi-ar fi sunat mustrător în urechi, „un intelectual nu face niciodată așa ceva”. Ce mai, sper că e clar, ceea ce voi scrie va fi orice numai eseu nu.

Mi se pare firesc ca, înainte de a vorbi despre arta digresiunii, să lămurim ce este o digresiune. Desigur, veți spune că nu e nimic mai simplu să lămurim acest lucru, nu avem decât să luăm din bibliotecă acea cărțoaie imensă, să o deschidem, să dăm foile la litera *D*, să mai răsfoim până găsim în susul paginii *di*, apoi *dig*, pe urmă să parcurgem în grabă cu privirea coloanele și, în sfârșit, iată *digresiune* și alături explicația acestui cuvânt. Dar nu mai are niciun haz s-o citim cu voce tare, s-o prezentăm ca pe o izbândă de preț, căci tânărul de lângă noi (ați înțeles de bună seamă că „noi” suntem niște boșorogi demodați, înapoiați, neobișnuiți cu tehnica modernă) manevrând cu dexteritate telefonul, a găsit deja explicația și nu într-un singur dicționar, așa ca noi, ci într-o mulțime, și, pe când noi mai asudam încă dând paginile ba înainte, ba înapoi sau căutând înfrigurați din ochi prețiosul obiect, el (tânărul, versatul, nesuferitul) citea deja definiție după definiție cu o voce lipsită de orice entuziasm ca și cum ar fi vrut să spună „ce atâta zarvă pentru nimica toată, pentru o acțiune banală” și în timp ce noi duceam terfeloaga înapoi la bibliotecă străduindu-ne s-o ridicăm până la raftul de sus și s-o așezăm unde-i era locul (înjurând în gând cretina idee de a ne repezi la masivul dicționar, lucru care ne-a creat numai neajunsuri, ne-am făcut de râs și vai de coloana noastră, doar suntem niște boșorogi, nu?) el (banalul, anostul individ digitalizat) își ducea telefonul spre buzunar cu un aer plictisit, ușor biruitor, ușor arogant, un aer care te făcea să înțelegi că toată știința lumii stă în buzunarul în care și-a băgat telefonul și în degetul care se pricepe s-o scoată la iveală.

După cum vedeți, nu are niciun rost să mai reproducem aici vreo definiție a digresiunii, ele sunt la îndemâna oricui, se găsesc peste tot, vorba aia, atârnă pe toate gardurile, dar trebuie să fiți de acord cu mine că esența tuturor acestor definiții este aceea că noțiunea în discuție semnifică o abatere de la subiect. Ceea ce nu spun aceste definiții este faptul că o digresiune este o părăsire temporară a subiectului, că întoarcerea la subiect este obligatorie pentru ca abaterea să poată fi numită digresiune, altfel, în lipsa acestei întoarceri, avem de a face cu altceva, o deraiere (bietul

orator, s-a cam ramolit, a vrut să ne povestească cum a evadat din prizonierat, dar a deraiat de la subiect și a ajuns să ne facă teoria vieții lungi). Deci, ca să putem declara ceva ca digresiune, trebuie să identificăm mai întâi subiectul de la care se abate și apoi să verificăm întoarcerea la subiect. Cum subiectul nu are restricții, poate fi oricare, de ce n-am începe tocmai cu inexistența? Discuția dacă inexistența există sau nu, ar putea fi ea însăși o digresiune (cu condiția să ne întoarcem), dar ar fi una păguboasă, cronofagă, tocătoare de nervi și oarecum inutilă pentru că, indiferent dacă există sau nu, ea poate constitui un subiect. Așa că iată ce afirm eu aici: viața este o digresiune pentru că este o abatere de la inexistență cu întoarcere la inexistență, sau, dacă credeți că este mai bine formulat așa, o părăsire temporară a inexistenței.

Am vrut să lămurim ce este o digresiune și am făcut apel la definițiile din dicționare, am făcut precizări și am dat un exemplu. Este oare acest exemplu suficient? Cu toate că este un exemplu remarcabil, eu cred că nu. Exemplele sunt esențiale pentru înțelegerea unei expuneri, pentru susținerea unei opinii. Fiți totdeauna pregătiți cu exemple, unul nu ajunge niciodată, minimum două, dacă se poate trei sau mai multe, altfel nu veți fi luați în serios. Faceți-vă liste cu exemple pentru toate opiniile pe care le suspectați că va trebui să le susțineți pe undeva, la serviciu, la crâșmă, în tren, chiar în autobuz sau tramvai, la coafor sau pedichiură (am auzit că doamnele dezbat acolo cele mai interesante subiecte), niciodată nu poți să știi unde și ce controversă te așteaptă. Nu vă jenați să o scoateți pe cea potrivită la momentul potrivit, nu țineți cont de zâmbetele și privirile ironice ale celor din jur, rămâneți nepăsători la luările peste picior, important este că puteți să dați exemple, că aveți piloni solizi și suficienți pentru a vă susține argumentația. Desigur, ar fi mai convenabil să aveți listele pe telefon, la momentul critic ați putea arunca priviri discrete ecranului (dacă sunteți în stare) și astfel, dacă cei din jur nu-și vor da seama ce faceți acolo, dacă vor crede că sunteți un împătimit al telefonului, care nici atunci când poartă o conversație sau rostește un discurs nu se poate abține să nu arunce ocheade ecranului – fapt foarte probabil pentru că mai mult ca sigur în același timp și ei vor sta cu ochii lipiți de ecranele lor – atunci veți scăpa de ironii. Nu am nimic împotrivă să țineți listele pe telefon, dar vă recomand călduros să le aveți și pe hârtie, altfel s-ar putea să dea chix telefonul dumneavoastră tocmai în acel moment care ar trebui să fie unul de glorie și, în loc să debitați exemplu după exemplu, să rămâneți cu ochii holbați la ecranul negru și pe gură să vă iasă doar niște bâlbâieli penibile. Nu vorbesc prostii, se poate întâmpla, a pățit un prieten de-al meu care mi-a spus înainte de a pleca la aeroport că el are toate cele necesare zborului pe telefon și numai pe telefon. O spunea cu mândrie, mai să-i plesnească pieptul, vezi doamne s-a modernizat, e și el un om al vremurilor noi. Numai că încă din primul moment în care mobilul ar fi trebuit să-și dezvăluie valențele de cheie universală, s-a încăpățânat să nu o facă, a rămas negru la față și impasibil la toate rugămințile posesorului său, la toate înjurăturile și bruscările venite de la acesta. Bietul meu amic, a trebuit să se întoarcă acasă cu coada între picioare – la modul figurat, desigur – nu-i mai rămăsese nimic de făcut, nu i-ar fi folosit la nimic să leșine acolo, în aeroport. În schimb, vouă v-ar prinde foarte bine această stratagemă, vă recomand s-o aplicați dacă cumva nu veți putea accesa lista momentului, n-o veți putea convinge să apară pe ecranul vostru (bineînțeles, dacă ați făcut prostia de a nu avea și o variantă tipărită), atunci mai bine leșinați, e salvator și oricum preferabil decât să oferiți auditoriului o imagine oribilă, o față cu ochii scoși din orbite și gura încercând fără succes să articuleze ceva, ca un pește aruncat pe uscat, care face eforturi disperate de a respira.

Insist pentru a avea la voi acele liste de exemple pentru că eu am pățit-o și de atunci m-am învățat minte. Expuneam unui auditoriu redus (noroc că era redus; ca număr, să nu vă gândiți la altceva) teoria mea cu privire la faptul că a merge pe stradă printre oameni și a asculta frânturi de conversații echivalează cu a colecționa perle. Ce perle, cum adică perle, n-am auzit niciodată pe stradă așa ceva, au sărit ei. Vreau să spun formulări succinte care surprind admirabil situații de viață, mentalități, adeseori lucruri profunde. Dă-ne exemple. Păi, acum, așa la repezeală nu am, am scris o listă, pot s-o caut, v-o arăt altă dată. Ăăă… Dezamăgire, neîncredere, priviri disprețuitoare, ăstuia îi place să se dea mare… Ce bine ar fi fost să fi avut lista la mine!

Două femei de vârstă medie, una mai înaltă și mai energică, cealaltă mai molâie. Cea energică povestea ceva cu foc și, în dreptul meu, poate trăgând o concluzie la cele înșirate, poate extrăgând o învățătură din ceea ce pățise: „Ai bani, exişti; n-ai bani, nu exişti!”

Stradă cu case vechi, semidărăpănate, oameni îmbrăcați sărăcăcios, murdari, în fața unui atelier de reparat te miri ce, unul în maiou și pantaloni scurți stă pe jos – e vară, e cald, chiar foarte cald – altul, și el mai mult dezbrăcat, într-un cărucior pentru invalizi. Cel din cărucior: „Cine a furat are case, mașini, alea, alea… Cine nu…”. Chicoteli aprobatoare dinspre maiou și pantaloni scurți.

Nu merg nicăieri, mă plimb printre blocuri scunde depășite de coroanele bogate ale copacilor înfrunziți. Nu văd pe nimeni, nu aud decât ciripituri. Asta și vreau, de aceea am venit aici unde străzile sunt atât de liniștite, la ora aceasta aproape pustii. Am vrut să mă detașez de problemele mele și ale omenirii. Fac stânga și: „Bărbatul meu a murit în martie nouăzeci, a trebuit să vindem casa…”. Problemele omenirii au năvălit deja în mine.

Ei, și acum, pentru că povestea cu lista de perle este o digresiune, mă văd silit să mă întorc la subiectul pe care l-am părăsit temporar. Spuneam că nu consider suficient un singur exemplu de digresiune (chiar dacă viața este digresiunea fundamentală – nu, nu e prea pompos formulat, gândiți-vă, ar mai putea exista vreo altă digresiune fără acea ieșire temporară din inexistență care este viața?), că ar mai fi necesare câteva. O digresiune este în sine un subiect, unul diferit de subiectul din care a țâșnit și care stă pe picioarele lui, așa că de ce n-ar putea să țâșnească și din el digresiuni? Cum viața este un subiect atât de bogat, e posibil să producă nenumărate digresiuni. Dacă vreți să știți (poate nu vreți, dar tot vă spun), imaginea vieții pe care o am în minte este aceea a unei omizi lungi și subțiri plină de perișori. Ei bine, perișorii aceia sunt digresiunile vieții.

Eram tânăr pe atunci (vedeți cât este de convenabilă această exprimare, cât este de economică; spunând „eram tânăr" se înțelege totul, altfel ar fi trebuit să înșir că eram plin de speranțe, de vise, că eram cam naiv și încrezător și foarte preocupat de viitor etc.), mă întorceam acasă obosit după o zi de serviciu (acum să nu credeți că eram obosit pentru că aș fi mutat toată ziua bolovani de colo-colo sau aș fi frământat în minte cine știe ce probleme de care ar fi depins economia națională; nici vorbă, îmi terminam sarcinile profesionale în cel mult două ore, uneori îmi luau mult mai puțin, dar ceea ce mă epuiza era vuietul permanent produs de treizeci de slujbași care se foiau pe scaune, purtau conversații, ieșeau și intrau pe ușa care scârțâia în continuu; mai deranjant ca orice era ambiția unora de a-și face publice problemele personale, chiar viața intimă, așa că ajunsesem să știu totul despre fiecare, până și cum au născut colegele care aveau copii, dacă vreun copil al cuiva din atelier avea febră sau diaree, până și ce li se întâmpla noaptea prin dormitoare, chiar și anticoncepționalele preferate). Autobuzul supraaglomerat nu avea aer condiționat, trupuri încinse, asudate se frecau unul de altul. De undeva, nu știu de unde, răzbătea cu întreruperi o muzică, dar nu orice fel de muzică, era o arie dintr-o operă pe care o cunoșteam bine, a ascultasem de nenumărate ori, îmi plăcuse, chiar mă impresionase la fiecare ascultare. Numai că în calvarul acela greu de suportat, sunetul muzicii care ajungea cu mari sforțări până la mine îmi dădea impresia că o face ca să-mi transmită un mesaj din altă lume, din altă viață, un mesaj de încurajare, de speranță, o chemare spre acea altă lume, o promisiune de altă viață. Eram tânăr și tocmai de aceea sunetul înăbușit și intermitent al acelei arii care proslăvea gloria era pentru mine o chemare spre altă tinerețe. Ori poate un perișor al omizii.

Sperând că am înțeles cât de cât cu toții ce este o digresiune, să ne ocupăm acum de arta de a o utiliza. Mai întâi să remarcăm că această artă dăinuie din timpuri străvechi, o spun fără să fi analizat texte din toate epocile, nici nu am nevoie de așa ceva, afirm acest lucru pentru că am crescut cu digresiunea în casă, la fel și mama mea, sunt convins că și bunica, la fel străbunica…

Mama depăna din când în când amintiri. Tatăl ei luptase pe frontul de est și căzuse prizonier. După câțiva ani de la sfârșitul războiului încă nu revenise acasă, nici nu se știa despre el dacă mai este viu. Bunica și mama alergaseră pe la toate forurile care le-ar fi putut furniza vreo informație, dar nu primiseră nici una. În disperare de cauză au hotărât să apeleze la o țigancă ghicitoare despre care auziseră că le spune bine. Ajunsă cu povestea aici, mama făcea tot felul de considerații despre ghicit, cum ar fi aceea că dezvăluirea viitorului este o încălcare a legii divine pentru că lui Dumnezeu nu-i place acest lucru, El ar vrea ca noi, oamenii, să fim ignoranți în această privință (aici ar merge bine o digresiune, cum știu unii ce îi place și ce nu lui Dumnezeu?, chiar e un subiect interesant care ar merita discutat, dar hai să nu abuzăm de digresiuni). Apoi argumenta că posibilitatea de a prevedea viitorul nu era un mit și era bine pregătită cu exemple.

Cuiva i se spusese că va fi omorât de un cal bălan și de atunci acel individ a avut groază de acest animal, s-a ferit cât a putut, era vremea trăsurilor și orașul era plin de cai, mai umblau și călăreți, așa că zilnic se întâlnea cu un potențial călău. Într-o zi cu vânt puternic umbla pe stradă atent ca de obicei ca nu cumva de undeva să apară pericolul mortal, când o scândură desprinsă de undeva l-a lovit în cap. A murit pe loc. Pe scândură scria: *La calul bălan*.

O ghicitoare în cafea le prezicea domnișoarelor ce fel de bărbați le vor cere de neveste, câți copii vor avea și întotdeauna era așa, alta care citea în palmă îi spusese cuiva că linia vieții lui e așa de lungă că pare că nu va muri niciodată (acel cineva era încă viu, deși se apropia de sută), un astronom făcea horoscoape precise, adică ce spuneau stelele aia se întâmpla (nu spuseseră ele că un conducător de stat va muri violent într-o zi de mai? Și ce, nu fusese așa?).

Încheindu-și lista de exemple, mama revenea la țiganca ghicitoare (dând, probabil fără să-și dea seama, cel mai puternic exemplu, cel care ar fi putut să fie singurul din listă, atât era de convingător). Ducând de multe ori ghiocul la ureche, ea le-a spus bunicii și mamei că bunicul meu urma să se întoarcă curând acasă, să se îmbolnăvească, să sufere mult și în scurt timp să moară. Așa a fost.

În acest punct al povestirii, mama trântea o nouă digresiune, una care atârna foarte greu în economia expunerii, nu prin dimensiune, ci prin densitatea conținutului. Atunci mi-am pierdut credința, spunea ea, cum ar fi fost posibil, dacă Dumnezeu ar exista, să fi chinuit atât de mult un om de o asemenea bunătate ca tata, un om care nu a făcut rău niciodată nimănui, pe care toată lumea îl iubea. Ani de război târân-

du-se prin zăpadă și noroi, ani de prizonierat trăind în cruntă mizerie, mâncând doar resturi stricate din care cauză s-a și îmbolnăvit de cancer la stomac, luni de dureri și chin pe patul de suferință, moarte prematură, era încă tânăr, nu apucase să se bucure deloc de întoarcerea acasă.

Iar eu, copil fiind, o luam ca atare, mama nu mai crede, spre deosebire de bunica care credea în continuare cu putere în ciuda a tot ce se întâmplase (oare ce ne învață povestea lui Iov?), nu numai că nu lipsea de la biserică, nu pierdea nicio slujbă, îi respecta și se avea bine cu toți popii din oraș (cu excepția unuia care-i spusese odată „doamnă, nu este nimic în cer, totu-i aici, pe pământ", „cum este posibil, preot și să spună așa ceva?", comenta ea oripilată de câte ori își amintea de nemernic), dar nu pierdea nicio ocazie de a-și afirma credința făcându-și cruci, suspinând adesea „o Doamne-dumnezeule", apostrofându-mă cu apelativul „păgânule" atunci când considera că nu-mi arăt recunoștința față de îngerul meu păzitor care mă scăpase din multe primejdii… Apoi, când n-am mai fost copil, am început să mă îndoiesc că mama și-ar fi pierdut credința, cum se poate să crezi și apoi să nu mai crezi?, mi se părea imposibil. Suspectam fie că mama și-a pierdut de fapt respectul, iubirea față de tatăl ceresc și acel „mi-am pierdut credința" era doar o declarație de independență, de părăsire a oastei Domnului, o demisie motivată de dezamăgire. Ori poate era o răzbunare pe cel care-i pricinuise atâta rău (sau care nu se opusese acestui rău), căci ce jignire mai mare ai putea să-i aduci lui Dumnezeu decât să afirmi că nu există? Iar dacă nu era nici asta, dacă mama nu-și pierduse credința așa cum bănuiam eu, atunci ar fi putut fi o scuză pentru cel pe care îl iubise și i se supusese, căci cineva care nu există nu poate fi învinovățit de nimic.

Pentru că mama știa bine ce este o digresiune revenea la subiect și povestea ce a fost după moartea dragului ei tată, cât de mult simțea că-i lipsește, atât de mult încât fapte miraculoase s-au produs, dintre care voi menționa aici doar unul. Mama era în casă. În poarta de fier s-au auzit bătăi puternice așa cum tatăl ei bătea cu pumnul atunci când se întorcea acasă și cum nimeni nu o mai făcea. Mama a parcurs în fugă curtea, a ajuns imediat la poartă, a deschis-o. Nimeni nu era în fața porții, nimeni nu se vedea pe stradă, nici într-o parte, nici în alta.

Povestea bunicului meu se încheia aici, însă mama nu putea să se oprească din povestit, cu cât vorbea mai mult cu atât îi venea mai greu să tacă, așa că deraia pur și simplu, trecea pe altă linie, adică începea o altă poveste împănată și ea cu digresiuni. Iar eu v-am înșirat toate acestea nu pentru că aș fi atât de naiv să cred că v-ar interesa povestea bunicului meu, credința mamei ori a bunicii (fiecare are viața lui, poveștile lui și doar acelea prezintă interes pentru el, doar acelea sunt, în accepțiunea lui, adevăratele fapte de viață pe care ar trebui să le cunoască toată omenirea), ci ca să vă conving că nu am avut nevoie de a merge la școli înalte ca să mi se predea acolo de către profesori scorțoși despre digresiune și deraiere, despre arta de a le folosi în expuneri, ca apoi să fiu tot de către ei examinat și, doamne ferește să îndrăznesc să mă abat cumva de la subiect așa cum mi l-au dictat la curs, vai de nota mea sau poate chiar de mine, m-aș putea trezi restanțier, trebuie să știi totul despre arta digresiunii, dar nu cumva să faci vreuna la examen. Eu n-am avut nevoie de așa ceva, eu am avut digresiunea și deraierea în sânge, le-am supt de la mama. Dacă ați înțeles asta, ați înțeles totul și nu are rost să vă mai spun altceva.

Așa că, mulțumindu-le celor câțiva care au avut răbdarea de a mă însoți până aici și tăria de a suporta toate hurducăturile provocate de gropile care s-au ținut lanț tot drumul (nu mă îndoiesc că distinselor calități de care ați dat dovadă li se poate adăuga și aceea de a înțelege cu ușurință anumite formulări – unii le-ar zice poate metafore, dar mai degrabă le-aș numi fandoseli scriitoricești – respectiv, în cazul de față, ce am vrut să sugerez spunând drum și gropile din el), vă invit să mă însoțiți și mai departe pentru a afla ce este de fapt arta digresiunii și cum s-o folosiți cu succes atunci când este necesar, cum ar fi: să vă amețiți de cap interlocutorul, să-l zăpăciți pe cel care v-a cerut un raport despre eșecul vostru, să testați memoria sau răbdarea cuiva, să…, poate chiar să încântați un cititor, cine știe. Așadar, să pornim.

„Ca să putem declara ceva ca digresiune, trebuie să identificăm mai întâi subiectul de la care se abate și apoi să verificăm întoarcerea la subiect. Cum subiectul nu are restricții, poate fi oricare, de ce n-am începe tocmai cu inexistența? Discuția dacă inexistența există sau nu, ar putea fi ea însăși o digresiune (cu condiția să ne întoarcem), dar ar fi una păguboasă, cronofagă…"

Proză scurtă

PREȚUL CUVINTELOR ROSTITE

Diana Kapatu

Prozatoare

Fascinația ei pentru suk venea de demult, de pe vremea în care îi cunoștea numele doar din povești.

I se părea încă de atunci un loc incredibil, ba chiar imaginar, de vreme ce intrarea în această piață întortocheată se face printr-o poartă anume. Dar niciun semn nu te avertizează că ai intrat într-un ținut al esențelor, al senzațiilor, al delicatelor plăceri uitate, al irelevanței temporale. E suficient să faci un pas înainte și hop! realitatea dispare ca și când niciodată n-ar fi fost. O lume vibrantă se deschide în fața ta, percepția senzorială devine lege, parfumurile te învăluie, culorile te îmbrățișează, amestecul de graiuri se transformă în muzică.

Ca de fiecare dată când ajungea aici, Miranda își pierdea cu desăvârșire simțul orientării. De vină era desigur lumina, căci soarele se strecoară înșelător pe străduțele aglomerate, prin filigranul de lemn al acoperișului care păstra astfel răcoarea, protejând aromele mirodeniilor și culorile vii ale țesăturilor expuse pe tarabele ce păreau improvizate, într-un echilibru precar.

Miranda n-avea timp de pierdut, ajunsese acolo cu un scop precis, căuta locul acela magic despre care se vorbea în șoaptă, acolo unde, în câteva mici prăvălii, se vindeau cuvinte.

Știa că tăcerea trebuia spartă, că gândurile nu mai erau de ajuns în legătura dintre ei și că, nerostite, cuvintele își pierduseră puterea.

S-a oprit mai întâi în fața mărfurilor așezate la vedere, în mijlocul suk-ului, comparând prețuri și ascultând amuzată conversația dintre cumpărători și vânzătorii îmbrăcați în hainele lor lungi și albe, fără să înțeleagă ceva. Apoi a plecat mai departe, s-a strecurat printre covoare și lampioane, printre ceramici și mătăsuri, toate învăluite în parfum de rodie, ghimbir, scorțișoară sau turmeric, până când, nehotărâtă, a ajuns în dreptul unui intrând ca bolta unei grădini.

O prăvălioară ascunsă printre coloane de lemn a apărut în mijlocul grădinii și înăuntrul ei se zăreau rafturi bine șterse de praf, fiecare conținând recipiente de cristal cu forme diferite. Pe un raft erau așezate sticle în formă de eprubete cilindrice, pe altul erau altele colțuroase, ispititoare, pe un alt perete stăteau unele dreptunghiulare și, în sfârșit, le-a văzut și pe cele rotunde. Acestea din urma păreau că degajă o căldură aparte, chemau atingeri și dăruiau transparență. Lumina soarelui de la ora amiezii făcea ca aerul închis în ele să capete nuanțe aurii iar particulele de praf din interior să semene cu praf solar. Printre ele, cuvintele pluteau în spațiul strâmt delimitat de pereții de sticlă, se ridicau și coborau ca o răsuflare, se ondulau evitându-se iar literele își schimbau fontul când te așteptai mai puțin. Părea că obiectele de sticlă prind viață și au de gând să coboare de pe rafturi direct în căușul palmelor cumpărătorului nehotărât. Toate, ferecate cu dopuri de plută și sigilii arămii, incredibil de atrăgătoare și fragile, închideau înăuntrul lor o invitație la aventură.

Miranda a căutat din priviri vânzătorul și văzându-l, și-a dat seama după siguranța degajată de silueta lui firavă, că în fața ei stă chiar proprietarul micului magazin. Zâmbetul lui o invita să intre și întreaga lui atitudine te ducea cu gândul la o complicitate binevoitoare și la umor.

Vă rog, intrați, spuse el, apărând în întregime în lumina zilei.

– Bună ziua, aș vrea doar să știu cât costă uncia de cuvinte la dumneavoastră, l-a întrebat ea cu un ton cât mai indiferent posibil.

– Ah, domnișoară, asta depinde de categoria pe care o căutați, i-a răspuns el pe un ton neutru, de „connaisseur”.

– Desigur, i-a replicat Miranda, să spunem acelea, din al doilea borcan, cel rotund, de pe raftul din spatele dumneavoastră.

– Oh, vedeți, pe raftul acela stau cuvintele frumoase și ele, în general sunt foarte costisitoare…

Dar prețul final depinde de ce și cât anume alegeți.

– Totuși, aș vrea să știu cât costă fiecare. Aici, la dumneavoastră, până și virgulele par extrem de scumpe. Cuvintele par atât de bine conservate încât mi-ar ajunge destul de mult timp de acum înainte. Știți și dumneavoastră cum e... dintr-o dată dispar și nu mai poți să spui un „te iubesc" nici dacă ți-ai mușca limba!

– Desigur, domnișoară, i-a răspuns bătrânelul, cu vocea unui om care știe că viețile noastre sunt rareori line. Știu că prețul ar putea părea exagerat de mare dar socoteala finală depinde de alegerile dumneavoastră. Cuvintele nu locuiesc singure în văzduh. Formează șiraguri. Conviețuiesc sau se resping. Alegeți ce vi se potrivește și mai ales, alegeți cu grija. Odată rostite, cuvintele nu pot fi șterse din conversație, când dumneavoastră le pierdeți ele se reîntorc aici. Iar aici, cuvintele costă!

– Exact, spuse Miranda. E motivul pentru care sunt aici. Mă lovesc în ultima vreme de multe tăceri. Să vedeți, sunt plină de vânătăi... Sau dau de înșiruiri care se repetă identic din voci diferite și pe care nu le mai înțeleg deloc.

– Știu, răspunse el pe gânduri. Acestea sunt cuvinte fără sens și putere, rostite fără convingere, nu costă mai nimic. Le adunăm de peste tot. Odată rostite, cad pe jos fără suflare semănând cu ghemotoace de ziare vechi, îngălbenite. Lumea le rostește atât de des încât am ajuns să avem un stoc uriaș și depozitarea lor ne pune adevărate probleme... totuși nu le putem goni din dicționare. Cuvintele frumoase sunt din ce în ce mai rar folosite. Din fericire, cum granița dintre graiuri dispare, diversitatea lor crește. Desigur, e neplăcut să auzi pe străzile din Paris "I love you" în loc de „je t'aime", dar în jurul lor aerul vibrează iar asta le conferă puterea de a reveni.

– Aha, deci înțelegeți ce spun, a replicat Miranda reconfortată.

– Desigur, sosi răspunsul. Pe-aici trec mulți în căutarea cuvintelor pierdute. Poeți, mai ales singuri. Singurătatea alungă cuvintele iar tăcerea devine încremenită și dezolantă. La dumneavoastră cum e?, întrebă el mai apoi.

– La mine?, repeta ea întrebarea. Pai, la mine nu e nicicum... A mormăit ea în timp ce socotea toate monedele din portmoneu...

– Deci, ar trebui să cumpărați cuvinte din toate categoriile ca să putem discuta despre un preț final.

Miranda se gândea la cuvintele de care avea nevoie, la cei pentru care nu mai avea cuvinte pe măsură, la toate sentimentele adunate și neîmpărtășite. La replicile pe care nu le înapoiase, preferând să tacă pentru a nu stârni demonii. La tăcerile definitive peste care nu se vedeau poduri. Toate se adunaseră în ea ca niște scrisori nescrise iar teancul devenise apăsător.

Bătrânelul îi citea din priviri impasul în timp ce ea continua să se uite cu nedumerire la prețul recipientelor din sticlă, pierdută în socotelile ei.

Nu înțeleg de ce la dumneavoastră cuvintele sunt atât de scumpe, spuse ea într-un târziu, cu glasul ușor iritat. Știți doar foarte bine, mai sunt și alte magazine în suk și acolo, cuvintele sunt mai ieftine!

– Ei, da, a aprobat-o vocea lui ieșită dintre firele bărbii incredibil de albe, dar calitatea lor este pe măsură... Apoi, ca s-o ajute, a continuat: cred că ar trebui să alegeți și altceva în afara cuvintelor poetice. Nu sunt de neglijat, domnișoară, cuvintele din secțiunile de filosofie, mitologie, psihologie, științe exacte. Sunt frumoase și nu sunt chiar atât de scumpe. Importanța lor crește în funcție de contextul în care le folosim. Uneori pot fi de-a dreptul minunat de muzicale. Nici măcar nu costă pe cât ar merita. Și nu reușim în ultima vreme să le găsim prea ușor. Pe cele mai multe trebuie să le aducem de peste oceane, pe-aici oamenii le rostesc din ce în ce mai rar în dialogurile cotidiene.

– Oh, mulțumesc pentru sfat, i-a răspuns Miranda cu vocea puțin obosită de intensitatea gândurilor, cred ca aș avea nevoie de câteva lămuriri. De ce prețul acelora din sticlele dreptunghiulare, care par așa, neutre, este totuși atât de mare?

– Mda, vedeți dumneavoastră, acolo sunt cuvintele pe care cumpărătorii de rând le numesc „de umplutură": prepoziții, conjuncții, adverbe, dar asta se-întâmplă pentru că nu le cunosc greutatea. De-aceea prețul lor este destul de ridicat. Eficient folosite, ele au o putere incredibilă, chiar magică aș spune.

Atunci Miranda a luat brusc hotărârea de a acționa rapid, căci „magic" era unul dintre cuvintele dragi pe care-l pierduse, și-apoi simțea că nehotărârea o face să se rătăcească definitiv printre atâtea posibilități și sensuri.

N-ar fi putut pleca de-acolo fără să cumpere o cantitate apreciabilă, avea nevoie de ele, trebuia să le așeze în fraze, erau atât de multe gânduri nerostite așteptând să prindă viață. Tăcerea dintre ei nu mai semăna demult cu un schimb de gânduri nerostite.

– Să începem, vă rog!

– Desigur, i-a răspuns bătrânelul cu agilitate. Aici noi le ambalăm în recipiente identice cu cele în care le păstrăm, ca să nu le-încurcați, desigur. Și nu cumva să aplicați pe sticlă etichete cu numele lor. Atunci, cuvintele cumpărate de dumneavoastră își vor pierde mare parte din forța lor. Nu le dați nume, e un sfat folositor, care nu costă nimic, spuse el zâmbind.

Miranda nu mai avea nici un pic de răbdare. I se părea că timpul trecuse pe lângă ea ca într-un cazino în care nu știi niciodată dacă e ziuă sau seară deja. Au început împreună să așeze borcănașele de sticlă într-un coș de răchită, prevăzut cu un capac care se putea închide cu o carabinieră. A cumpărat câteva recipiente colțuroase umplute de cuvinte grele, cu intenția de a le păstra pentru ocazii speciale, a

ales un recipient din cuvintele care dau relief sensurilor, promițând să le folosească cu parcimonie, a luat apoi câte unul dintre cele conținând noțiuni științifice, mitologice, ba chiar unul din domeniul alchimiei și al științelor conexe. Și, ultimul cumpărat, a fost recipientul acela rotund și mare, plin de cuvinte frumoase, care se așază atât de bine în căușul palmelor, radiind din pereții de sticlă o căldură benefică.

Totul a costat o grămadă de bani. Miranda a trebuit să scoată din ascunzișul lui, cu un oftat, prețiosul card Gold.

– Mulțumesc, a spus tânăra, ieșind îngândurată din încăpere. Nu știu cum m-aș fi descurcat fără ajutor.

– Mergi cu bine, draga mea, mult noroc!, a răspuns el, însoțindu-și cuvintele cu un gest aerian al mâinii.

În liniștea profundă, la adăpostul cerului senin, l-a întrebat șoptind prin neant: Care ar fi cuvântul pe care ar trebui să ți-l trimit mai întâi, iubitule?, zâmbea un gând jucăuș printre stele. Spațiul căpăta din nou pentru ea vibrații și ecou.

”Miranda căuta locul acela magic despre care se vorbea în șoaptă, acolo unde, în câteva mici prăvălii, se vindeau cuvinte.”

GÂNDURI FRAGILE

Stăteam în mijlocul grădinii aceleia străine, atât de ordonată, atât de diferită de grădina mea… stăteam printre tufișurile înțepate ca niște soldăței de plumb, atentă să nu calc peste crengile șerpuitoare ale jepilor răutăcioși și invazivi. Iarba se înălța în lumina difuză a dimineții și tulpinile timide ale florilor de șofran își căutau drumul către soare. Primăvara se apropia din ce în ce mai mult de noi, o simțeam în fiecare adiere de vânt cald care-mi atingea obrajii, în fiecare secundă care trecea. Deasupra se deschidea un voal infinit de albastru și se auzeau ciripitori în depărtare.

Îți simțeam prezența în apropiere, îmi doream să te văd, dar chipul tău n-avea încă forme definite, trăsăturile tale erau de-abia schițate și tu nu erai în clipa aceea decât o anticipare. Te căutam cu neliniștea gândului că nu te voi găsi și nerăbdarea mea măsura orizonturile.

Ca sa scap de neliniști imateriale, m-am uitat din nou către cer. Un stol de păsări se-îndrepta spre mine, apărut dintr-o dată, ca și când tocmai se născuse din albastrul cerului. Zburau la distanță unele de altele, de parcă ar fi aparținut fiecare altei familii și pluteau sus, foarte sus. Apoi au început să coboare și pe măsură ce se apropiau de mine, vedeam cum din trupurile lor mici cad pene albe, pufoase și mă-întrebam ce maladie ciudată mai era și asta. Când stolul a ajuns în dreptul meu, păsările s-au oprit o clipă și toate penele acelea atât de ușoare au coborât peste mine. Atingerea lor delicată era ca o mângâiere și nu mă miram că fiecare puf se lipește de mine, căutând și găsind un loc al lui, precis, prestabilit parcă. Sub vraja lor îmi simțeam corpul imobil, alunecarea lor pe suprafața epidermei mele era dulce și răcoroasă, de parcă penele ar fi fost ultimii fulgi de zăpadă ai acelei ierni și încă ningea peste mine. Dar o astfel de plăcere subtilă nu poate rămâne fără consecințe: brațele mi s-au ridicat singure în aer la nivelul omoplaților, greutatea corpului a devenit insesizabilă, o stare de imponderabilitate m-a cuprins brusc. Apoi, surprinzător, mi-am văzut pantofii roșii desprinzându-se de suprafața cărării pietruite din grădina ta. Pe măsură ce distanța dintre pantofii mei și dalele albe ale cărării creștea încetișor, perspectiva mea asupra grădinii se lărgea și uite!, lângă mlădițele de lavandă, te-am zărit, aplecat deasupra lor și privind ciufuleala aceea verde-argintie cu afecțiunea pe care orice creator o are pentru opera lui.

Nu știai probabil că sunt în grădină, nu știai că te-aștept cu sufletul spart în bucăți. Pentru tine prezența mea nu era doar o anticipare; eram aproape întotdeauna acolo unde mă căutai.

Un foșnet te-a făcut să-ți ridici privirea de pe firele de lavandă și să te uiți în sus. Ai văzut atunci norul de puf care mă prinsese în mijlocul lui, m-ai văzut plutind cam la o jumătate de metru deasupra straturilor de flori și, cu glasul tău vibrant și masculin, mimând o uimire iritată, ai luat o nuielușă de alun și-au îndreptat-o către mine spunând: „Coboară imediat, domnișoară, unde crezi tu că pleci fără să-mi spui?” Zâmbetul ușor ironic, cu care îmi spuneai asta, m-a făcut să zâmbesc și eu. Și, puff! s-a auzit zgomotul tocurilor joase pe pietrele albe ale potecii, în timp ce eu aterizam în brațele tale. Acelea care mă sprijiniseră de fiecare dată când îmi pierdeam echilibrul… Au trecut câteva secunde bune până când cuvintele s-au așezat la locul potrivit, într-o naivă întrebare: „Cum e oare posibil s-alungi vraja unui nor făcut din fulgi zburători?”

Dar nu era decât o întrebare. Una din acelea care țin de matematica fragilă a gândurilor și la care, indiferent ce răspuns aș fi dat, n-ar fi acoperit în nici un caz toate meandrele călătoare ale viselor… căci doar întrebarea și faptul că mi-am pus-o aveau acum importanță.

Proză scurtă

LINIA 8. ALTE HEIDE

Letiția Vladislav

Prozatoare, poetă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Am avut noroc. Ultimul tramvai a venit cu întârziere. Altfel ar fi trebuit să cheltuiesc banii câștigați pe un taxi. Nu-mi surâdea ideea. Spăl douăzeci de closete împuțite sub ochii doamnei Schmidt, una care se laudă râzând cu gura până la urechi de încântare, cum a abandonat școala la paisprezece ani, pentru că era gravidă, iar eu spăl și câștig trei sute de euro pe lună (impozabili, pentru că mai aveam un job, de intelectuală) și pierd din cauza mijloacelor de transport douăzeci și cinci dintr-o împușcătură. Expo era departe, la ieșirea din oraș, eu lucram numai noaptea, dar se lucra în schimburi, pentru că străinii mai rămâneau la standurile lor, beau, mâncau, făceau negoțuri, alergau la toalete, iar noi, pregătite pentru atac, săream să facem curat după ei. Doamna Schmidt era, cred, ceva mai tânără, blondă, solidă, avea ochi albaștri, o moacă de tâmpită (au și teutonii perlele lor!), după ce Goethe devenise un nume banal, la fel ca Mohamed, Volodimir ori Gică, dar ea, și numai ea, era Șefa. Țipa ca o dementă, făcându-ne praf în fața specialiștilor amețiți, iar eu eram preferata ei. Se punea în fața Barului 4, unde era întotdeauna spuma expoziției, își încrucișa brațele, mă fixa cu ochii ei metalici și începea să mă facă borș. Parcă avea orgasm. De speriat.

– Mișcă-te, madam, striga, cine dracu te-a pus să studiezi filologia, cu mătura îți stă mai bine!

Nu puteam protesta. Aveam nevoie de bani. Mă durea groaznic mâna stângă, mișcările mele erau mai încete, dar closetul era la fel de alb și parfumat că într-o reclamă. Îl spălasem de trei ori.

– Doamnă, se îndreptă spre mine unul dintre specialiști, văzând cum adunasem totul în cărucul cu găleți, cârpe și detergenți, doamnă, un moment, vă rog…

– Este curat, i-am spus, puteți folosi closetul.

– Nu, nu, este adevărat că ați terminat filologia?

Înalt, cu ochelari, părea un om distant și liniștit, poate puțin preocupat de drepturile omului în Noua Germanie.

– Da.

Trebuia să plec. Mai aveam cam zece minute până pleca autobuzul spre gară.

– Și de ce faceți asta?

– Eu… trebuie să plec. Pierd autobuzul.

– De ce vă lăsați umilită?

– Noapte bună. Eu plec. Nu am mașină.

Nu părea cherchelit. Toți așteptau un răspuns. Nu râdea nimeni. Le puteam ghici gândurile.

– Avem noi un șofer. Vă duce el la gară. Robi!

Cel strigat era un bărbat mai vârstnic. Poate aproape de pensie.

– O poți duce pe doamna la gară?

Găleata, cârpele, detergenții. Toate peste căruț. Ca la defilare. Lipsea doar drapelul. Robi arătă spre ustensilele mele. Puteau. Amoniacul era puternic. Chiar parfumat.

– Cu ele?

– Nu. Ele rămân aici. Nu îmi aparțin. Doar mă folosesc de ele.

– Acum îmi puteți răspunde, începu din nou cel cu ochelari, de ce?

– Pentru ca plătesc o casă, pentru că lucrez de dimineața până seara, pentru că am patru copii, pentru că lucrez peste zi în altă parte, nu ajung banii și, pentru că, uneori, ne este foame.

I-am întors spatele, am tras căruțul după mine, am agățat șorțul cenușiu într-un cui din debara, mi-am spălat mâinile, am schimbat pantofii și am închis ușa în urma mea. Robi mă aștepta în fața liftului. Avea o pungă colorată în mână.

– Mergem?

Îmi întinse punga.

– Ceilalți au golit frigiderul firmei.

Râse. Părea un copil care făcuse o mare năzbâtie și se bucura imaginându-și stupoarea maturilor.

– Nu era nevoie.

– Eu cred că da.

Am urcat cu punga în brațe. Noi nu aveam voie nici să deschidem frigiderele. Numai Șefa. Eram sigură că erau o grămadă de bunătăți acolo.

– Chiar aveți patru copii?

– Nu. Am spus numai să audă cei care așteptau.

– Domnul Meyer este foarte de treabă. Sper că nu te-a supărat…

– Nu. Am eu problemele mele. Multe.

M-a lăsat în fața gării. Eram din nou singură. Gara era aproape pustie. Niște drogați, niște beți, pișați pe ei, câteva curve așteptând trenul de la Berlin, trei polițiști și niște amărâți ca mine fugind pe trepte la subsol, de teamă să nu piardă ultimul tramvai. Linia 1 nu mai lua pe nimeni. Mergea la depou. Mă puteam oglindi în fereastră. Eram nerușinat de tânără. Eram frumoasă, eram moartă. Când a oprit tramvaiul 8 am intrat ca o stafie, așezându-mă mai aproape de omul care conducea. Chiar dacă era închis în cabina lui mă putea vedea și auzi la nevoie. Și asta mă liniștea. *Alte Heide* avea un nume rău famat, iar noaptea nu prea era recomandat să treci pe-acolo. Un fel de Bronx, mai mic, dar la fel de amestecat. Casa era cu două stații înainte de capătul liniei, numai case, iar printre ele nu se întâmpla niciodată nimic. Dar la capătul liniei începea o altă lume. Asociații. Dormeau ziua, chefuiau noaptea. Dacă aveai ghinion, la miezul nopții erau toți în tramvai. Plouase. Tramvaiul era gol. Numai un bătrânel cucuia la câteva locuri în fața mea.

Cucuisem și eu. Eram într-un alt oraș, erau alte lumini, alți oameni. Vară. Verde. Cald. O mare liniștită. Și un bărbat al meu. Părea că sunt fericită. Sau cel puțin așa arăta femeia tânără ce-mi purta numele. Radia.

– Treziți-vă, zise bătrânul, scuturându-mi umărul, am ajuns la capăt…

– Ce?

Mă speriasem cumplit. Tocmai intrasem în mare, el striga că mă iubește și eu imploram cerul să oprească timpul. Numai un pic.

– Nu vă pot lăsa aici, zise bătrânul, tramvaiul se întoarce la depou.

Am sărit ca arsă. Uitasem și punga cu bunătățuri. Bătrânul mi-o întinse și, fără un cuvânt, ieșirăm pe peron. Era o hărmălaie de nedescris. Babilonul vesel. Încă nu începuse războiul. În stânga arabii și turcii. În dreapta ucrainienii și rușii. În fund nemții. Culoarul din față era liber. Bătrânul liniștit, eu în absolută panică.

– Unde locuiți?, întrebă, văzând că am o problemă în alegerea drumului.

– Tempelhofer. Două stații îndărăt.

– Periculos.

– Mă gândesc să o iau pe șosea în lungul liniei…

– N-aș face-o.

– Prin spate. Printre grădini. Sunt numai patru blocuri, câteva case și câmpul. Și dincolo de el, în fața bălții cu stuf și rațe este casa mea.

Curajul se întoarse. Oricum nu aveam de ales. Cei de pe peron nu erau pericolul cel mare. El aștepta la intrarea în blocuri. Puteam s-o iau pe scurtătură. Pe aleea spre biserică și școală. Acolo nu se ascundea nici dracu la ora asta. De ele trebuia să trec.

– Stau peste drum, zise bătrânul, casa galbenă.

– O cunosc, zic, dentistul meu este la parter.

– Rămâneți la mine, continuă, până se crapă de ziuă…

– Nu pot.

Frica revenise. Trebuia să ajung acasă. Puteam fi violată în grup, mă puteau omorî, eram tânără, mă putea trage într-un apartament și să mă oblige să mă prostituez. O puteau face. Nu era nimeni să mă apere de ei.

– Nu-ți fie frică, zise bătrânul, nu-ți fac nimic.

– Vă cred. Dar nu pot. Merg prin spate.

– Ai grijă!

Pașii mei printre blocuri. Pașii mei în fața bisericii. Pașii mei în fața școlii. Câmpul. Undeva lătra un câine. Sigur era Charlie. El ieșea la ora asta pe câmp. Mă liniștea. Nu eram singură. Niște iepuri se fugăreau prin iarbă. Casa mea. Era lumină. El era acolo. Nu chemase poliția, salvarea, vecinii. Dormea în fața televizorului. Deschid. Nu mă aude.

– Poți dormi în pat, îi spun.

Deschide ochii. Mă privește de parcă ar fi văzut o cometă.

– Mi-e foame, Franzi… nici pâine nu avem…

– Ți-am lăsat bani…

Deschid ușa terasei. Aerul rece intră în sufragerie. Deschid și punga colorată și așez toate bunătățile pe farfurie. Erau și niște felii de franzelă.

– Ai mâncare pe masă, zic.

– De ce trebuie să muncești noaptea?

– Ca să-mi cresc bărbatul…

Nu m-a auzit. Mânca lacom tot ce adusesem. Am închis ușa și m-am întins, așa îmbrăcată, pe sofa. Trebuia să dorm. La șapte suna deșteptătorul.

Los Alcazares, Murcia, Spania

„Tramvaiul era gol. Numai un bătrânel cucuia la câteva locuri în fața mea. Cucuisem și eu. Eram într-un alt oraș, erau alte lumini, alți oameni. Vară. Verde. Cald. O mare liniștită. Și un bărbat al meu.”

Proză scurtă

O ÎNTÂMPLARE UITATĂ

Pompilius Micu

Prozator

De ceva timp mă tot urmăresc vorbele profesoarei mele de română din liceu care spunea uneori: ,,Uitați-vă la colegul vostru, are un cap de profesor universitar, dar nu o să facă nimic în viață!”. Ca un leitmotiv, mi s-a tot spus că-mi bat joc de calitățile mele, iar eu, cu așa o fire ca a mea, mai lasă-mă să te las, le răspundeam că sunt brânză bună în burduf de câine. Prin nu știu ce asociere, mi-am adus aminte de o întâmplare uitată în sertarele memoriei. În iulie 2005 mă angajez ca gestionar la o întreprindere din oraș. Credeam că l-am apucat pe Dumnezeu de picior, salariu bun, plus tichete de masă, plus prime. Doar că entuziasmul a început să se topească brusc, atunci când am văzut că de la promisiuni la realitate e o cale lungă. Mă duc la una din magaziile centrale, iar acolo mă întâlnesc cu Bilă (era un om bun la toate, mergea cu motostivuitorul și de fapt el era gestionarul), care mă ia în bețe:

– Pile, de ce ești supărat?

– Cum să nu fiu supărat, dacă mi-am băgat singur capul în laț!

– Lasă, că nu este dracul chiar așa de negru, te descurci tu.

– Mă gândesc să-mi dau demisia, sigur nu l-am omorât eu pe tata!

– Fugi de aici, Pile! Hai, că ești ditamai omul, ce te tot vaiți atât!

Timpul a trecut pe nesimțite iar afară era o zi de vară în care și norii parcă erau ascunși de soare, undeva, la umbră. Cum Bilă făcea naveta și avea autogara pe lângă mine, am plecat amândoi, am coborât în centru și când să mergem fiecare spre casa lui, îl aud:

– Unde bem o bere rece?

– „La profesori”.

Acum să povestesc pe scurt despre „La profesori”. Localul nu se numea așa, dar asta era denumirea recunoscută de toți. De ce „La profesori”? Pentru că atât casa cât și terasa erau închiriate de Casa Corpului Didactic și aici veneau de regulă foarte mulți profesori, dar și destui artiști cunoscuți ai urbei noastre. Localul avea și mese cu patru persoane, dar și mese mai lungi pentru 10-12 persoane, cu canapele. Acestea erau preferate de noi, pentru că se uneau mesele și stăteam în jur de 20-30 de persoane la discuții mai mult sau mai puțin artistice.

Era un soi de cenaclu mai mult sau mai puțin artistic, frecventat de personalități deosebite. Printre ele era și *Profesorul,* atunci când venea la Buzău. Ieșise la pensie, fusese un cunoscut profesor universitar și revenea destul de des în orașul natal, în special vara când stătea aici. Era o atmosferă deosebită ce amintea de perioada interbelică, atunci când timpul încă mai avea răbdare. Doamne, ce discuții spumoase cu replici uneori tăioase, alteori haioase. Și acum regret că nu am înregistrat măcar o parte din discuții. De câte ori bietele fete de la bar nu au stat cu noi peste ora de închidere captivate de discuțiile în care se pierdea noțiunea timpului. Cum toate lucrurile bune și frumoase nu prea durează în România, localul a fost dărâmat și acum în locul lui se înalță un bloc-turn. Sincer, mie și nu doar mie îmi cam lipsește atmosfera de acolo, un soi de cenaclu ad-hoc, fără tabere și interese opuse.

– Unde e asta, Pile?

– Lângă Nicu Ispas (cel mai vechi ceasornicar din Buzău), este o terasă, are bere la halbă și nu sunt „machitori” puși pe scandal. Ajungem noi la „locul faptei” și mergem la bar.

– Patru beri, îl aud pe Bilă, cât costă?

– Cinșpe’ lei halba, în total 60!, îi răspunde barmanița.

– Se poate să luăm două acum și să veniți cu două mai târziu, o întreb eu?

– Bineînțeles, când terminați, îmi faceți semn și vi le aduc la masă!

– Ce te uiți așa la mine?, îi spun lui Bilă.

– Mă uit că este liniște și au prețuri bune.

– Stai să bei berea și o să-mi spui cum e.

– Hai, noroc, Pile! Mamă, ce rece și ce bună este! Ce marcă e?

– Golden V.

– Fugi de aici, că aia la sticlă nu are nici un gust.

– Du-te și întreabă, dacă nu mă crezi.

În timp ce povesteam cu spor, mai ales Bilă care îmi explica de zor amănunte picante, auzim o voce gravă:

– Pot să stau la masa dvs.?

Mă uit, era *Profesorul,* un bătrân impozant, drept ca un stejar, îmbrăcat impecabil.

– Cu plăcere, îi răspunde Bilă!

– Promit să nu vă deranjez!, ne spune bătrânul.

– Dar nu e niciun deranj, îi spun eu, vedeți că avem loc destul.

Noi vorbeam de zor, bătrânul tot nota ceva într-un caiet, iar când a plecat la bar, îl aud pe Bilă:

– Oare ce scrie moșul acolo? Sper că nu scrie ce vorbim noi!

– Stai liniștit, nu fi paranoic, avem și o discuție atât de elevată ca să o noteze cineva, îi răspund eu ironic.

Vine bătrânul cu o cafea și ne spune cu o voce moale:

– Sper că nu vă deranjează faptul că desenez la masă?

– Absolut deloc, îi răspund eu.

– Mi-am permis să vă fac portretele, sper că doriți să le vedeți.

– Chiar vă rugăm, îi spune Bilă.

Omul ne întinde caietul și rămânem cu gurile căscate. Nu știu ce tehnică folosea, dar aveam senzația că este o fotografie, avea atâtea detalii și păream că suntem gata să vorbim. Ce era surprinzător la desene? Faptul că eram și nu eram noi, fizic semănam dar în priviri și atitudine aveam ceva diferit.

– Este extraordinar, îi spun, este foarte realist și este făcut atât de repede. E o tehnică aparte, pare ca o fotografie? De fapt, este și nu este o fotografie, pare să fie, dar este cu mult mai mult.

– Eu pictez suflete, domnule, îmi spune zâmbind bătrânul, este o tehnică obișnuită, îți trebuie mână și exercițiu, nu e nimic neobișnuit.

– Eu cred că este, îi răspund, nu mă pricep la pictură, dar e neobișnuit, tot aștept să ne auzim vorbind.

– Sunteți prea bun, domnule, dar nu e nimic neobișnuit.

– Să trăiți, domn *Profesor*!, îl aud pe un tip care trecea pe lângă masa noastră.

Îmi sună telefonul și tresar brusc ca trezit dintr-o stare ciudată, îl pun la ureche și aud o voce cunoscută:

– Alo, unde ești, Pile?

– „La profesori", beau o bere cu Costică! Este și *domnul Profesor* cu noi la masă.

– Hai că venim și noi în cinci minute!

– Cine era, Pile?

– Vali și Iulică!

– Aoleu, iar ne încurcăm și aveam treabă azi, îl aud pe Bilă.

– Se amână pe termen nedeterminat, Bilă. Cine te-a pus să fii prieten cu mine?

– Să trăiți, domnule profesor, îl aud pe Iulică.

– Ce beți, băieți?, întreabă Vali.

– Bere, îi răspundem noi.

– Dar dumneavoastră, domnule *Profesor*?, întreabă Iulică.

– Marghiloman, Iulică, ce mai întrebi!?

– Tot așa?

– Tot, îi răspunde scurt bătrânul.

Iulică pleacă la bar și face comanda. Peste puțină vreme, vine fata cu comanda. Bilă se uita nedumerit.

– E o ,,marghilomană", spune bătrânul ridicând capul din caiet.

– Cafea cu coniac sau rom, îi spun eu lui Bilă. Numele îi vine de la Alexandru Marghiloman care este inventatorul ei.

– Are dreptate domnul, îi spune bătrânul.

Începem o discuție despre extratereștri, tot discutam în contadictoriu, cu argumete pro și contra. Apoi intervine bătrânul și ne face o exemplificare, ne corectează pe unde am greșit, chiar era un profesor veritabil, el vorbea și noi ascultam. La un moment dat, domnul profesor se duce la WC, profit de ocazie și-l întreb pe Iulică:

– Ce predă domnul profesor? Unde e profesor?

– Universitar, puiule, ieșit la pensie, are un puhoi de invenții, scrie, pictează, un soi de factotum.

– Câți ani are, Iulică?

– Cred că în jur de 90!

– Mai scurtează Iulică, îl aud pe Vali.

– Dacă nu crezi, îl întreb!, sare Iulică.

Apare și domnul profesor, care ne ține o dizertație despre extratereștri, trece la muzică, apoi la istorie, iar la final o dă și pe fotbal. Ne spune niște bancuri picante de jurai că era actor, avea o energie și o poftă de viață incredibile! Noi interveneam doar din când în când, de parcă ne era jenă să-l întrerupem. La plecare, ne luăm la revedere, prilej ca Iulică să-l întrebe:

– Nu vă supărați, domnule profesor, ne puteți spune vârsta dvs.?

– 92, dragule, nu uita, vârsta este mai ales o stare de spirit!

– Vă mulțumim, îi spune Vali, a fost o onoare și o plăcere să stăm cu dvs. la masă.

– La fel, dragilor, mi-a făcut plăcere să văd că încă se mai citește. Și încă ceva, tinere, îmi spune când dăm mâna, de ce nu faci pace cu tine? Nu vezi că războiul ăsta te istovește?

Au trecut vreo 13-14 ani până am înțeles, dar asta e o altă poveste. Când am plecat, aproape se înserase, iar noi nici nu realizasem cum a zburat timpul. Și acum mi se pare că totul a fost ieri și încă îl aștept pe *Profesor* ca să ne mai spună o mie și una de povești. Dar, din păcate, *Profesorul* și Iulică acum stau la povești cu îngerii, acum știu de ce îngerul meu păzitor, captivat de poveștile lor, mai uită câteodată de mine.

Proză scurtă

DILEMA

Elena Stoican

Informatician

Se făcea seară. Aveam 8-9 ani și mergeam la școală dimineața. Sora mea, mai mare cu doi ani, avea cursurile după-amiaza. Eram doar eu cu mama acasă. La un moment dat, se propagă din vecin în vecin "news-ul"/știrea că arde o casă la câteva străzi de a noastră. Oamenii ieșiseră din curți și priveau în direcția în care cerul cartierului Rahova din București avea o nuanță cenușiu-roșiatică, la început mai estompat, dar cu cât se însera mai bine, cerul căpăta o culoare roșu intens și locul de unde izbucnise focul părea din ce în ce mai aproape de noi. Nu voi uita niciodată culorile acelea.

Mama, fără să se gândească prea mult, îmi spune că pleacă să vadă unde arde. Mă mai lăsa singură în casă, dar acum nu era un moment din cele pe care le mai traversasem. Acum ardeau niște case. Cartierul era înțesat de locuințe care se sprijineau unele pe altele și multe erau foarte apropiate, chiar dacă nu erau lipite. Se auzeau tot timpul discuțiile din curțile învecinate.

Nu am putut sau nu am știut să mă împotrivesc plecării mamei și am rămas singură. Am simțit pentru prima oară ce înseamnă să nu mă simt în siguranță. Nu mai văzusem vreodată vreun incendiu și îmi imaginam ce e mai rău.

Cu cât se întuneca mai bine, incendiul părea mai aproape de mine și parcă avansa ca un animal mare preistoric ce scotea flăcări.

Mi-era frică la propriu încât simțeam că-mi clănțăne maxilarele unul de altul. Am intrat în casă și m-am cuibărit într-un colț al patului. Ușa de la intrare avea geam, astfel încât vedeam un joc de lumini reflectate chiar pe dușumea. Poate că aceeași lumină intra și pe fereastră, dar reflectarea ei nu era atât de vizibilă ca aceea de pe dușumea. Nu aveam lumină electrică, iar eu nu știam să aprind singură lampa cu gaz. Mama nu anticipase că va lipsi mai mult și va veni întunericul. Mi se succedau zeci de frici: că-mi va muri mama, că sora mea nu va mai ajunge acasă de la școală și nici pe tata, care era la serviciu, nu-l vedeam în situații mai bune. Mă îngrijoram să nu ajungă focul și să mă mistuie, iar eu să fiu singură și să mor. Cred că frica a reușit să mă facă să ațipesc sau, poate, chiar am adormit. Sistemul propriu de conservare funcționase.

M-a trezit apariția mamei în cameră și m-am bucurat ca atunci când, având un coșmar, te trezești și te bucuri că a fost doar un vis. Dar nu fusese vis, iar mama mi-a spus că au ars niște magazii și acoperișurile unor case într-o curte pe care o știam. Deseori mă jucasem cu alți copii acolo, unde unul dintre locatari creștea porumbei voiajori. Până pe la 7 ani, înainte să ne mutăm în casa noastră, stătusem cu chirie. Acolo mă și născusem și curtea casei era vecină cu cea în care se produsese incendiul. Acum, locuiam la câteva străzi paralele. Incendiul văzut prin reflectarea sa pe cer m-a făcut să înțeleg că nu apreciasem corect distanțele. Aflu că muriseră arși destui porumbei, dar că mulți reușiseră să zboare la timp. Simțeam o milă imensă față de acei porumbei care nu se salvaseră. Atunci am înțeles că zborul e un mare avantaj pentru cei care pot face acest lucru în caz de primejdie. Știam că nu voi putea adăuga niciodată zborul însușirilor mele, în caz de pericol iminent. Mult, mult mai târziu am înțeles că pot „zbura" și altfel decât porumbeii, ca să scap de vreo primejdie.

Cu acea întâmplare, am simțit pe pielea mea nevoia oricărui copil de a se afla în siguranță în orice moment, cu atât mai mult cu cât în jurul lui au loc evenimente pe care nu și le explică îndeajuns. Prezența părinților anulează orice temere, chiar și când primejdia e prezentă și ea. Numai că mama crezuse și mă văzuse că sunt în totală siguranță, ceea ce nu fusese adevărat.

Atunci am rămas cu o umbră de supărare pe ea că plecase mai mult din curiozitate și nu se gândise că mie îmi va fi tare frică, lăsându-mă singură.

Adèle Romany (Marie Jeanne Romanée, 1769–1846), pictoriță franceză, *Fuga de incendiul din sat*, 1833

Mi-am zis că eu, când voi fi mare și voi avea copii, nu voi face niciodată așa ceva cu ei, indiferent de împrejurare.

Se mai petrecuse un episod nedorit între mine și mama, cu un an sau doi în urmă, când, locuind cu chirie, mama mă amăgise că mă lasă să mă joc cu băiatul colocatarilor noștri, o așteptasem cuminte, dar ea repeta că mai are un drum de făcut și de-abia apoi pot să mă duc să mă joc. Tot repetându-se amăgirea, la ultima ei deplasare, eu crezând-o ieșită din curte, cu glas suficient de tare îi adresez o înjurătură. Numai că ea se aplecase doar să se încalțe. Surprinsă de ce a auzit, am bănuiala că în primul moment a râs, dar s-a ridicat și abia atunci am văzut că mă auzise. Nu mi-a zis decât că mă va spune lui tata și tuturor vecinilor noștri. Am stat cu frică până seara, dar tata nu mi-a zis nimic și cred că a domolit-o pe mama, procedând, zic eu, foarte bine pedagogic. Nu m-au înjosit în fața nimănui și atunci am înțeles că, indiferent dacă știu înjurături proprii mahalalelor, nu trebuie să le folosesc. Tot atunci o fi aflat și mama că nu trebuia să-mi promită și să revină asupra promisiunii.

Făcând apoi analize, am înțeles că e mai grav să-i promiți unui copil și să nu te ții de cuvânt, decât să-i interzici ceva din start. Copiii nu trebuie amăgiți prin nimic.

Azi, la tot pasul întâlnim băieți și fetițe care bat din picioare și țipă când vor ceva sau când nu vor altceva! Părintele sau însoțitorul, jenat de spectacolul dat, îl roagă în șoaptă ceva, dar fără efect imediat! De dat o palmă sau de bruscat cu vreun gest neconform cu exigențele de acum, nici nu poate fi vorba! Acest lucru mă face să fiu sigură că va veni cât de curând și la noi tăvălugul luării copilului din sânul familiei dacă, Doamne ferește!, află ONG-urile, care mor de grija copilului altuia, de relele tratamente aplicate odraslelor!

După cum ați văzut din poveste, eu, copil fiind, nu mi-am manifestat niciodată opoziția față de intenția părinților, nici chiar atunci când mi-era, într-adevăr, frică să fiu lăsată singură în casă de mama. Mi-am consumat teama înteriorizându-mă. Acum, după atâția ani, tot nu știu cum ar fi fost mai bine. N-am dezvoltat niciun fel de sindrom ADHD, cum se crede acum că ar fi cauza apariției acestei tulburări la copii, până de curând total necunoscută.

Mă întreb cum s-o fi întâmplat? Tulburarea a apărut din senin și a fost luată de unii copii sau copiii au creat-o prin felul lor de manifestare neoprită la timp de părinți? Dilema va rămâne, cu siguranță, neelucidată!

București, 1 octombrie 2023

„Nu am putut sau nu am știut să mă împotrivesc plecării mamei și am rămas singură. Am simțit pentru prima oară ce înseamnă să nu mă simt în siguranță. Cu cât se întuneca mai bine, incendiul părea mai aproape de mine și parcă avansa ca un animal mare preistoric ce scotea flăcări. Mi-era frică la propriu încât simțeam că-mi clănțăne maxilarele unul de altul. Am intrat în casă și m-am cuibărit într-un colț al patului.”

Jurnal de călătorie

CU AMTRAK PRIN MIDWEST (1)

Brândușa Massion

Specialist IT la Bursa Germană
din Frankfurt, din 1986 până în prezent

Geografic privind, Midwest-ul are un nume impropriu, deoarece statele care îl formează, opt după unii, douăsprezece după alții, se întind în nordul SUA, demarcate de frontiera canadiană și de Marile Lacuri, iar pe longitudine sunt situate în mijlocul continentului. Abundă apele lui Ohio, Missouri și Mississippi. Primii exploratori au fost francezii în secolul al XVII-lea, navigând din New Orleans de la Golful Mexic către nord pe Mississippi, pentru a face comerț cu blănuri, arme și alcool cu pieile roșii. Pe vremea aceea zona se numea New France. Franța și-a pierdut cu timpul teritoriile în favoarea Imperiului Britanic sau le-a vândut ulterior Statelor Unite. Numele de *Midwest* îi vine din secolul XIX, din perioada de expansiune SUA către vest, când această zonă centrală se afla la vest de Statele Unite de atunci, situate pe coasta de est a continentului, la Atlantic, dar nu era totuși în „Vestul sălbatic" de pe coasta Pacificului, spre care se extindeau SUA. Oamenii acestor locuri și-au câștigat reputația de a fi harnici, calmi, prietenoși și de ajutor, însuflețiți de simțul datoriei, fiind în mare parte refugiați protestanți sau politici din Europa occidentală. În prezent albii reprezintă trei sferturi din populație, din aceștia jumătate se declară de ascendență germană, urmați de afro-americani cu 11%, latino-americani 9%, foarte puțini asiatici, iar indigeni americani… mai deloc sau la muzeu. Midwest-ul este vizibil mai puțin populat ca statele de pe coaste, ceea ce explică prețurile mai reduse la teren și imobile și calmul oamenilor. Orientarea lor politică este preponderent conservatoare, ei alegând republicanii.

Capitoliile, sedii de guvern ale statelor americane, seamănă între ele ca formă, culoare, amplasament pe înălțime, stil neoclasic cu cupole neorenascentiste, inspirate de domul Sf. Petru din Roma, câteva chiar aurite. Springfield, capitala statului Illinois, are două capitolii, cel vechi, de la jumătatea secolului al XIX-lea, devenit muzeu după Războiul Civil și actualmente în restaurare, și cel „nou" de la 1888, care e cam la fel, doar de câteva ori mai mare și la câteva străzi mai încolo. Springfield e mic, cu 100.000 de locuitori ocupați în administrația statului Illinois sau în serviciul funcționarilor. Se află la 3 ore de tren la sud de Chicago (3 mil. locuitori), dar e antipodul acestuia: aici la capitală viața e liniștită. Străzile, tăiate cu echerul de la nord la sud și de la est la vest, sunt largi de câte patru-cinci benzi, toate cu sens unic (prima în sus, următoarea în jos), cu semafoare în funcțiune, cu trotuare, borduri și treceri de pietoni și invalizi, impecabile și… goale. În lung și-n lat nu vezi nici pietoni, nici mașini. Arareori trece câte o mașină care așteaptă calmă să se schimbe semaforul pe verde la zebra fără pietoni. Infrastructura orașului este impecabilă și supradimensionată. Se vede că statul Illinois a pompat mulți bani în capitală. Spiritul lui Abraham Lincoln (1809–1865), președintele SUA în timpul celui mai devastator Război Civil (1861–1865), înnobilează locul. Lincoln s-a lansat în politică la Springfield, unde avea un birou de avocatură. Este eroul american care a pornit de jos, a făcut carieră și a reușit să conducă națiunea prin cea mai sângeroasă perioadă, care a avut ca miză abolirea sclaviei. Bilanțul: 1,3 milioane de victime pe ambele fronturi, mai mult decât în toate războaiele purtate de SUA în lume luate la un loc. La sfârșitul războiului, Lincoln a fost asasinat prin împușcare în timpul unui spectacol de teatru. Monumentul funerar de granit al lui Lincoln și al familiei sale atrage pelerinajul americanilor la Cimitirul *de pe Colina Stejarilor*. Dar și casa din cartierul vechi unde a locuit familia Lincoln între 1850–1865, modestă pentru un președinte. În primul rând vizitezi monumentalul *Lincoln Center*, unde te poți informa asupra etapelor vieții lui puse în slujba națiunii și despre Războiul Civil, căruia Lincoln i-a fost predestinat ca spadă, scut și cuvânt. Războiul Civil își întinde și astăzi umbra asupra Americii. Yankeii statelor din nord, inclusiv din Midwest, care au câștigat Războ-

Muzeul de Artă din Toledo, Pavilionul de sticlă

iul Civil, dau tonul la glorificarea acestuia. Dimpotrivă, statele perdante ale Confederației sudiste, nemaivând sclavi care să muncească pe plantații, au sărăcit după război. Acum câțiva ani îmi spunea un tânăr istoric din Carolina de Sud, stat care făcuse parte din Confederație, că și acum „sudiștii" au sentimentul celui înfrânt și pauperizat. Sclavii eliberați din sud au devenit muncitorii salariați din nord și, alături de imigranții irlandezi, italieni și est-europeni, i-au îmbogățit nemăsurat pe magnații oțelului, ai căilor ferate, ai industriilor extractive, forestiere și alimentare.

Poți să petreci o zi întreagă cu Lincoln și să revii pentru aprofundare. Americanul vine la muzeu și ca să cheltuiască. Cum de foarte multe ori intrarea e gratis, atunci muzeele au grijă să fie dotate cu shopuri de suvenire specifice muzeului și cu restaurante sau cafenele cu serviciu rapid pentru amatorii de cheltuială.

Capitala statului alăturat, Missouri, este Jefferson, numit după unul dintre părinții fondatori ai națiunii, autorul *Declarației de Independență* de la 1776, președinte între 1801 și 1809. (Despre orașele de pe coasta Atlanticului care au luptat în *Războiul de Independență* între 1775 și 1783 am scris în *We the People... Noi poporul* din revista „Leviathan", nr. 4/ 2019.) Văzut din tren, Jefferson City este un... cătun administrativ cu 40.000 de locuitori și cu câteva străzi prăfuite de-o parte a căii ferate. Trenul Amtrak a oprit scurt, apoi a trecut prin spatele Capitoliului. Alte clădiri nu am prea văzut din cauza desișului verde năpădit de-a lungul șinei.

Cine poate bănui ce comori ascunde Toledo? Nu fosta capitală medievală a Spaniei, ci orășelul american de 200.000 de locuitori din statul Ohio de pe lacul Erie, unul din cele cinci Mari Lacuri de la frontiera de nord cu Canada. Mai întâi nu există taxiuri ca să ajungi la hotel. O iei târâș-târâș cu valiza până la strada mare, pe care se găsește hotelul, numai că hotelul se află la 1000 de numere mai încolo. În buricul centrului strada este blocată pe carosabil și pe trotuare de o masă de oameni de culoare, care așteaptă liniștiți un eveniment. S-au instalat pe scaune portabile și pe alocuri iau masa în familie. Noaptea revenim la evenimentul de pe strada mare. Este în toi: toată lumea cântă, dansează și se ospețește. Artiști de culoare dau un spectacol pop-techno, extrem de viu colorat și de zgomotos. Suntem singurii gură-cască albi. Nu plutește nicio tensiune, doar veselie debordantă. Amintesc aici că în orașele din Midwest am găsit prospecte difuzate de camerele de comerț ale populației de culoare, care fac publicitate pentru businessul negrilor și le oferă sprijin financiar venit de la guvernele statelor. De exemplu, în statul Wisconsin se promovează 3000 de inițiative ale negrilor.

Restaurantul hotelului de la ultimul etaj, cu vedere spre Maumee River și Erie Lake, este arhiplin de albi. Într-un târziu chelnărița îmi aduce o pizza arsă și rece. Întristată, mă duc cu ea la pizzarul pe care îl admirasem la intrare, căci tare era fericit și virtuoz la cuptoare și palete. Pe loc mi-a copt cu voioșie alta, ca în cucina italiana.

A doua zi, după ce străbați 3000 de numere pe artera sumar populată către vest, ajungi la muzeul senzațional de artă din acest... orășel. Intrare liberă, ca și în parcul cu sculpturi. Colecția pleacă de la antichitatea greco-egipteano-romană ca să ajungă la modernism și contemporaneitatea europeană și americană. Este ofranda familiei Libbey, fabricanții de sticlă din Toledo de acum 100 de ani, care s-au îmbogățit din producția de sticlărie, sub toate formele ei industriale și artistice, seturi de masă, candelabre, vitralii, cupole Tiffany. Orașului i s-a dus faima de *glass city*. Vis-à-vis de muzeul de artă șerpuiește printre copaci pavilionul sticlei, construcție extravagantă a doi arhitecți japonezi. Spațiile de sticlă curbată îți dau senzația că te afli în interiorul unor picături enorme de apă, din care poți păși în parcul vast dimprejur. Conține sticlărie, perfect inventariată și documentată, din antichitate până în prezent, inclusiv un atelier, unde artiști sticlari te învață cum să sufli vase din sticlă incandescentă. La alți kilometri în direcția opusă, pe malul lacului, se lăfăie șlepul cu cale uriașe ce transportă minereuri, mărfuri, alimente, alături de nespus de informativul *Muzeu al Marilor Lacuri* (geopolitică, istoria navigației, biodiversitate). Afară, căldura te topește, înăuntru aerul condiționat te îmbolnăvește. Dar așa sunt americanii, călîți în intemperii. Dacă ai noroc ca turist, prinzi un autobuz, dar noi nu am avut noroc.

Din nou hățișuri, desișuri și luminișuri în goana trenului. Parcă Amtrak-ul și-a mai redus viteza în această localitate rurală. Interesant, nu se văd mașini, doar șarete negre trase de cai, mai toți negri. Unele vagonete cu geamuri, pentru pasageri, seamănă cu dricurile. Sunt amișii, populație albă

de creștini protestanți, profund religioași, ce-și păstrează cu sfințenie stilul de viață de acum 300 de ani. Umblă îmbrăcați sobru, ei în negru, ele în cenușiu și cu bonete albe ca niște călugărițe. Se îndreaptă toți spre o tarla întinsă unde se ține un iarmaroc cu produse agricole.

Locuitorii din Pittsburgh/Pennsylvania sunt „probabil cei mai prietenoși oameni din lume, gata să dea o mână de ajutor sau să converseze cu un necunoscut…", după cum îi prezintă un prospect. Ei se simt atașați cultural de Chicago din Midwest, mai degrabă decât de NY, situat mult mai aproape pe coasta de est. Pittsburgh își poartă cu demnitate gloria apusă. Ca în multe orașe din lume, oamenii au știut să aleagă și aici o așezare spectaculoasă, la confluența a trei râuri bogate în ape, unde au construit case, șosele, poduri, fabrici și iar fabrici. În Al Doilea Război Mondial, uzinele metalurgice din Pittsburgh au produs la fel de mult oțel cât toată Axa nazistă. Cel mai faimos magnat al locului, Andrew Carnegie, și-a lăsat amprenta pe oraș: avântul industrial și bogăția orașului de după Războiul Civil se datorează în mare măsură geniului antreprenorial al lui Carnegie. La început de secol XX, Carnegie s-a lansat în gigantice lucrări cultural-filantropice, bibliotecă, universitate, muzee de dimensiuni ample și de valoare inestimabilă, care acum îi poartă numele. La muzeu, o apariție inedită: o tânără de culoare, îmbrăcată în costumul sobru de culoare închisă, de supraveghetoare, își pune la vedere unghiile naturale, de cca. 20 cm lungime, curbate, aproape spiralate, excepțional îngrijite, lăcuite neon și decorate cu strassuri. O complimentăm. Se bucură. Ne mărturisește că nu poate face altceva în viață cu mâinile decât să-și protejeze unghiile. Și, evident, să supravegheze sălile muzeului. E simpatică, ne lasă să o fotografiem. Tot inedit la Pittsburgh este și muzeul dedicat lui Andy Warhol, ca fiu celebru al orașului. Este amenajat într-o fostă clădire industrială, enormă, pe șapte etaje și cuprinde lucrări din toate perioadele de creație. Prezintă cu precădere nenumăratele celebrități pe care le-a cultivat Warhol de-a lungul vieții, cu geniul lui de a se pune în lumina rampelor mediatice și de a-și ridica singur arta (pop art) la valoare de referință.

Kehinde Wiley, pictor de 46 de ani, afro-american, este omniprezent în muzeele vizitate pe parcurs: Chicago, St. Louis, Minneapolis, Milwaukee, Toledo, Carnegie din Pittsburgh, în lanțul de hoteluri-muzeu 21C cu artă contemporană. Personajele afro-americane din tablourile lui sunt puse în oglindă cu personaje istorice eternizate în tablouri grandioase, la fel de grandioase ca tablourile replică ale lui Wiley (de exemplu, tabloul ecvestru al lui Jacques-Louis David cu *Napoleon trecând Alpii* sau portrete de Tițian, Caravaggio, Tiepolo, de pictori flamanzi etc.). Wiley plasează pe un fundal bogat ornamentat cu flori personaje negre în hainele lor obișnuite, dar în postură demnă, princiară, în aceeași poză ca potentații secolelor trecute din tablourile luate ca model. Wiley este într-o inepuizabilă efervescență creatoare, având surse de inspirație la fel de inepuizabile în tablourile europene din muzeele americane. Deocamdată 35 de muzee dintre cele mai renumite îl colecționează asiduu și îl expun alături de tabloul model, în strădania de a compensa astfel lipsa personajelor negre din 700 de ani de artă apuseană, în secolele XIV–XX.

În orașele mai mici, muzeele ca formă de cultură pop(ulară) sunt inventate din orice specific al locului pentru a atrage turiști: muzeul potcoavei, al bâtei de baseball, al berii, al groazei, al blues-ului, jazz-ului, de bobbleheads (păpuși cu cap mobil supradimensionat caricaturizând sportivi și personalități). Nelipsit este un muzeu al copiilor. Sportivii și cântăreții celebri la vremea lor nu au doar case memoriale, ci și adevărate sanctuare ale faimei: Muhammad Ali, Chuck Berry, Johnny Cash, căutate de puzderie de americani. Ei vizitează masiv și cele 400 de parcuri și pârculețe naturale. În orașe, instituții impozante administrative și de cultură stau în serviciul cetățeanului, ca și parcurile perfect manichiurate, cu felurite recreații și distracții. Bibliotecile publice sunt căptușite cu cărți și sunt deservite de angajați sau voluntari profesioniști. Dintre cititorii lor permanenți fac parte și homelesii, care studiază aici 8–10 ore pe zi. Multe biblioteci au fost clădite fastuos încă din secolul al XIX-lea, cu bolți, scări și coloane neoclasice, unele au plafoane renascentiste cu casete aurite.

Milwaukee din statul Wisconsin (cu capitala la Madison, alt părinte al națiunii din Războiul de Independență, 1776) are 0,5 mil. de locuitori. În secolele XVIII–XIX Milwaukee era cunoscut drept *the German Athens*, fiind una din destinațiile favorite ale imigranților germani. Meseriașii au prosperat în

Muzeul de Artă Carnegie, Pittsburgh

Intrarea în Muzeul Dr. Grohmann din Milwaukee

meșteșugurile lor, iar antreprenorii au creat diverse industrii, cele mai renumite fiind conduse de baronii locali ai berii, Pabst, Schlitz și Miller, în același timp și filantropi, care au lăsat posterității vilele lor memoriale opulente și mărcile de bere cu numele lor. Alături de inginerii Harley și Davidson sau de Dr. Grohmann ș.a. din Milwaukee, ei întruchipează realizarea Visului American mai pregnant ca în orice roman. *Muzeul Harley-Davidson* pune în valoare istoria bicicletelor cu motor, inventate la 1903 într-un garaj din oraș și reinventate an de an în motociclete și bolizi, adaptate la toate condițiile de drum și climă, inclusiv pentru armata americană în diferite războaie. În halele muzeului sunt expuse cu explicații tehnice modele lustruite care au ieșit anual pe banda de producție. Pe unele poți să le încaleci ca să te fotografiezi, desprinzându-te dintr-un fundal roșu de prerie în asfințit. *Muzeul Dr. Grohmann*, numit după industriașul (german), membru în conducerea politehnicii, totodată constructor al muzeului și avid colecționar, cuprinde 1700 de lucrări de artă din secolele XVI–XX, pe tema *Man at Work*, ce documentează evoluția muncii organizate, de la agricultură și extracția metalelor, până la textile, sticlărie, metalurgie. Printre ele și peste 20 de tablouri de Carl Spitzweg, renumit reprezentant al stilului Biedermeier și al romantismului târziu în Germania. Grădina de pe acoperișul muzeului este mărginită de un șir de statui de bronz, vizibile din stradă ca o coroană ce înfățișează ipostaze ale omului muncii, încleștat în exercițiul meșteșugurilor sale. Iar dacă *Muzeul de Artă* al orașului nu are colecții senzaționale, atunci adaugă la muzeul clasic o minunăție de arhitectură modernă, precum aripa nouă concepută de genialul Santiago Calatrava sub forma unui imens yacht alb cu vele albe, ancorat pe malul lacului Michigan din Milwaukee. Tramvaiul local, streetcar, te poartă și aici gratis de la o atracție la alta. Pe trasee mărginașe sau la drum de noapte folosim Uber. Toți șoferii Uber care ne-au transportat au fost amabili, comunicativi și interesanți: Michael, supermanul negru în Jeep Rover de șapte locuri, dotat cu toate extra-urile posibile, tehnice și decorative, stații de muzică, scaune ca în avion, desene și figurine Superman pe lateral și pe plafon. Michael însuși este deghizat în Superman. E expansiv și ne atrage atenția la toate îmbunătățirile aduse de el însuși mașinii. Merită bacșișul Uber cel mai gras, după atâta străduanie. Richard, alb și pensionar, veteran al marinei americane din Vietnam, ne spune că Biden a dus țara de râpă, costul carburantului s-a triplat pe mandatul lui, deși US au resurse ca să fie independente energetic. E sigur că Trump știe cum să managerieze țara. O altă Uber-iță, negresă, cu unghii în roșu aprins și atât de lungi că îi trebuia maximă dexteritate ca să țină volanul în mâini, are chef de vorbă: are patru copii majori și nouă nepoți. E mulțumită de ei atâta timp cât se întrețin singuri și nu vin pe capul ei, ceea ce se mai întâmplă câteodată și ea trebuie să îi ajute. A lucrat în Las Vegas, unde câștiga foarte bine, dar s-a reîntors acasă ca să o îngrijească pe mama ei.

Cincinnati/Ohio a înflorit după aceeași schemă a imigranților germani, care au dezvoltat aici industria cărnii de porc și a berii, pe care le-au vândut în toată America. Din venituri au strâns colecții de artă și au ridicat monumente și instituții. Un cartier din orașul vechi se numește *Peste Rin* sau *Little Germany*. Aici unele clădiri reprezentative (opera) sunt în stil neogotic, iar în localuri se bea bere și se mănâncă șnițel.

Amtrak deține un monopol (subvenționat de stat) al căilor ferate din US pentru pasageri. După al Doilea Război Mondial tot americanul trebuia să aibă mașină personală, astfel rețeaua de căi ferate extrem de densă, care potențase minunea economică americană de 100 de ani după Războiul Civil, a ruginit, iar gările monumentale s-au degradat, multe fiind demolate. În Midwest am poposit în gări senzațional restaurate, grație unor inițiative cetățenești care au înțeles potențialul istoric și turistic al gărilor vechi de 100 de ani și au obținut fonduri de la industriile locale și de la guvern. De exemplu, Kansas City Union Station (KCUS) a fost deschisă în 1914. Clădirea a costat 6 mil. $. În 1917, în timpul Primului Război Mondial, circulau 270 de trenuri pe zi, desigur, multe marfare. În 1921 comandanții aliați câștigători ai războiului sosesc cu trenul în KCUS și inaugurează complexul de artă monumentală, *Liberty Memorial,* ridicat din piatră albă pe un deal din fața gării și dedicat ostașilor căzuți în război. Traficul maxim a fost înregistrat în 1945, legat și de revenirea soldaților amercani la vatră. Între 1960 și 1970 sălile de așteptare se golesc, călătorii doresc să circule în mașină proprie. În anii '80 gara se închide. Noroc că e trecută pe lista monumentelor istorice. Cetățenii și oamenii politici

locali se mobilizează în anii '90 și în 1999 redeschid gara în splendoarea ei inițială, în urma unui proiect de 250 milioane $. Această poveste de succes a KCUS este documentată în muzeul de istorie instalat în gară. Mai sunt aici restaurante, expoziții, camera de comerț, un teatru și un centru de știință interactivă, cât și terminalele a două linii Amtrak. La fel de impresionant strălucește și *Union Depot*, gara veche din St. Paul, capitala Minnesotei. Aici opresc zilnic doar două trenuri Amtrak pe traseul Chicago–Seattle, unul dimineața spre Seattle (la Pacific) și unul seara spre Chicago (la Marele Lac Michigan). Gara s-a reinventat însă în muzeu de artă contemporană rafinată și fascinantă prin ingeniozitate, unde se pregătesc festivități cu sute de invitați. Înființat în 1971, Amtrak a păstrat cele mai importante linii, cu doar unul-două trenuri zilnic pe un traseu. Are însă planuri mari de expansiune, susținute de guvern prin *IRA (Inflation Reduction Act*), acum că mașinile pe carburanți fosili sunt scoase din circulație și crește conștiința ecologică a națiunii. Trenurile sunt confortabile, au personal eficient, sunt accesibile pentru toate pungile. La clasa 1 compartimentele se transformă noaptea în cușetă de două persoane. Trenurile Amtrak poartă nume cu rezonanță: *Blue Water, Cardinal, Cascades, Carolinian, Empire, Lincoln, Silver Star, Starlight, Texas Eagle, Zephyr...* Pe lângă Amtrak crește în ultima vreme și popularitatea *trolley*-ului, trenulețul electric vechi. Vagonetele de trolley, folosite inițial în serviciile de mesagerie, care au supraviețuit scoaterii de pe piață de către UPS și FedEx, sunt restaurate și întreținute cu atenție ca piese de muzeu. Sunt multe muzee nostalgice de căi ferate în US. *The East Troy Railroad Museum*, de exemplu, atrage pasagerii pe coasta lacului Michigan în excursii duminicale cu familia la tot felul de ocazii: Chicago Day, Milwaukee Day, de serbarea recoltei, Halloween, de Crăciun sau degustări de bere.

În Kansas City/Missouri e căldură mare, 38°C, dar în gară e bine, răcoare și marmură strălucitoare. Jumătate de milion de locuitori ai orașului sunt ocupați în mare parte în birouri de asigurări, bănci, telecomunicații și energie, cu sediile în zgârie-nori de oglindă sau în masive clădiri art déco de la 1920–1940, recent modernizate. Remarcabile sunt în Kansas City fântânile decorative, cartierul vinului, muzeul jazz-ului, biblioteca în stil neoclasic, impresionantul muzeu Nelson-Atkins (principalii mecena) cu artă de pe toate continentele, centrul de arte ale spectacolului, construit extravagant ca opera din Sidney, dar și tramvaiul nou-nouț, care taie orașul de la Liberty Memorial în sud la River Market în nord și este gratis.

Milwaukee, motocicletă Harley Davidson pe gustul clientului

Folosesc prea multe superlative în acest jurnal, știu, însă entuziasmul meu e justificat de bogăția publică pe care o demonstrează această țară. De-a lungul întregii excursii prin Midwest parcurile, spațiile publice, administrative și cultural-turistice arată ca scoase din cutie. Toalete elegante, perfect igienizate și țâșnitori cu apă potabilă rece răsar la tot pasul și sunt gratis. Îngrijitorii se văd rar, fac treabă și nu stau la ușă cu farfurioara pentru mărunțiș. Până și instalațiile zgomotoase de aer condiționat din hoteluri m-au condiționat pozitiv, astfel încât la întoarcerea în Europa am reușit să dorm în avion șapte ore neîntoarsă.

Ce-i drept, nu m-am aventurat prin cartiere părăginite (slums) și am evitat zonele singuratice cu grupuri răzlețe care degajau dampfuri de marijuana, legalizată deja în câteva state (Illinois). Cu toate acestea, ai enorm de aflat în această țară tânără, pentru că poporul ei își tezaurizează și își onorează patrimoniul național cu venerație. America este astăzi Mecca artelor frumoase prin colecțiile fabuloase pe care le-a acumulat în suta de ani de după Războiul Civil, dar și a artei contemporane pe care o lansează cu bani și curaj.

Fotografiile aparțin autoarei.

„Geografic privind, Midwest-ul are un nume impropriu, deoarece statele care îl formează, opt după unii, douăsprezece după alții, se întind în nordul SUA, demarcate de frontiera canadiană și de Marile Lacuri, iar pe longitudine sunt situate în mijlocul continentului."

Jurnal de călătorie

CĂLĂTORIE ÎN ISTANBUL, DARUL UNIVERSULUI PENTRU CURAJ, RĂBDARE, ACCEPTARE...

Rodica Dascălu

Poetă, prozatoare

Motto: *„Toată împărăția naturii nu este nimic altceva decât o carte despre împărăția morală. Privită ca o astfel de carte, natura este cu totul desăvârșită, din cele mai înalte sfere ale universului până la ultimul atom.”* – **Sfântul Nicolae Velimirovici**

Ziua de miercuri, 29 aprilie 2015 a rămas ascunsă undeva, în sipetul memoriei, purtând amprenta intensității unor trăiri speciale. Ne continuăm călătoria în Istanbul, orașul situat pe cele două continente, Europa și Asia. Fiecare zi, un alt început. Mai întâi, a fost popasul într-un lăcaș de cult, Moscheea Albastră, apoi a urmat drumul de coborâre în adâncimi, sub nivelul mării. Tunelul feroviar subacvatic, parte a proiectului Marmaray. Poate, o expresie a dorinței de a afla cine suntem. Râvnind să atingem culmea Çamlıca Hill, situată la o altitudine de 370 metri, am experimentat dificultatea urcușului. Testarea limitelor. La capăt de drum, ne aștepta măreția peisajului, natura în toată strălucirea ei. Darul universului pentru răbdare, perseverență, curaj, acceptare...

După micul dejun, ne îndreptăm pașii spre zona centrală a orașului Istanbul, unde importante atracții turistice ne fac semne discrete. Să ne apropiem. Dintre acestea, am ales să vizităm Moscheea Albastră sau Moscheea Imperială a sultanului Ahmed I. Este cea mai mare moschee din orașul Istanbul, având 6 minarete, turnuri înalte prevăzute cu câte un foișor, de unde preoții musulmani (muezinii) anunță ora rugăciunii sau cheamă credincioșii. Acest edificiu în care se oficiază serviciul religios la mahomedani este situat în Piața Sultanahmet (Piața Hipodrom), fiind construit în secolul al XVII-lea. Clădirea cu sute de ferestre este impresionantă prin mărime, având o capacitate de 10 000 de persoane.

La intrarea în moschee, turiștii sunt rugați să respecte anumite reguli. Ne aliniem și noi cerințelor stabilite. Lăsăm încălțămintea într-un loc amenajat pentru acest scop. Emoționați, desculți, dornici de a afla lucruri inedite, suntem pregătiți pentru a vizita renumitul lăcaș. Ne întâmpină un spațiu aerisit, luminos, ce pare, la prima vedere, nemărginit. Pe jos, cât poți cuprinde cu ochii, se întinde un covor roșu cu flori albastre, deosebit de catifelat și proaspăt curățat. Există un loc special destinat bărbaților turci, pentru a se ruga. Ne așezăm chiar în apropierea locului menționat, unde au acces și copiii. Privindu-i, ne dăm seama că, în timpul ritualului religios, aceștia cu greu ar putea rezista ispitei jocului. Gălăgioși, aleargă, plini de vioiciune, pe covorul înflorat. Îmi atrag privirea ferestrele, vitraliile pictate în nuanțe de albastru, dar întrezăresc și alte culori: alb, verde. Femeile care doresc să viziteze moscheea primesc o eșarfă albastră, pentru a-și acoperi capul și umerii. În interiorul lăcașului de cult este o agitație de nedescris, majoritatea turiștilor doresc să facă fotografii. Mi se pare firesc să fie așa. Nu ajungi de prea multe ori în viață să te intersectezi cu simboluri ale credinței și culturii altor popoare. Dacă mai aveam răbdare câteva zeci de minute, prindeam ora de rugăciune. Arealul dedicat bărbaților este imens în comparație cu cel rânduit femeilor care doresc să se roage. Suntem liniștiți. Stând pe covor, percepem fiecare detaliu cu mare interes, aflându-ne, pentru prima dată, în această ipostază. Un loc de rugăciune, dar și de întâlnire, pentru desfășurarea unor activități specifice, de educație religioasă. Alta decât cea ortodoxă, răspund eu unui gând fugar.

Observ cu atenție portul femeilor musulmane. În moschee sunt femei de toate vârstele, probabil, sosite din zone apropiate sau mai îndepărtate ale orașului Istanbul. Voalul pe care acestea îl îmbracă le ascunde fie întreg corpul, cu excepția mâinilor, fie, doar capul, gâ-

Moscheea Albastră

tul și umerii. Croiala, culoarea, textura materialului, modul în care sunt purtate hainele, toate au o amprentă specifică regiunilor geografice, tradițiilor comunității. Sau pot fi o expresie a propriilor convingeri și valori individuale. Femeile tinere sunt deosebit de frumoase. Ochii expresivi, tenul proaspat, hainele bine croite din materiale de calitate le dau distincție și simplitate. Nu poartă podoabe.

Experiența pe care am trăit-o a fost de scurtă durată, dar deosebit de interesantă, prin tematică, atmosferă și paletă de nuanțe. Ca la orice vizită într-un lăcaș de cult, am simțit liniște, calm și împăcare, în chiar nucleul zumzetului continuu al turiștilor de pretutindeni. La un moment dat, mă surprind murmurând refrene ale cântărilor ortodoxe, atât de apropiate felului meu de a fi. Mă gândesc cu evlavie la taina săvârșirii Sfintei Liturghii ce se oficiază în intimitatea bisericilor noastre ortodoxe, pictate și împodobite de artiști purtători de har. Prin rodul talentului lor, aceștia dau viață scenelor cu mesaj divin din Sfânta Evanghelie.

Cu toate acestea, trebuie să recunosc, am fost impresionată de secvența de viață parcursă. La ieșire, observăm fântânile pentru spălarea feței și a picioarelor. Prezența la rugăciune cere credincioșilor musulmani să fie curați și în exterior, nu numai lăuntric. Ne-am promis că vom reveni, dacă timpul ne va permite, să vedem felul cum se desfășoară slujba religioasă într-o moschee. Ulterior, am aflat că vizitarea moscheelor e permisă doar în perioada dintre slubele religioase.

Ne-am continuat ziua, într-un mod spectaculos, îndreptându-ne spre o gară mai puțin obișnuită. Urma să călătorim spre teritoriul asiatic al orașului Istanbul, folosind tunelul feroviar subacvatic. Inaugurat în octombrie 2013, având o lungime de 14 kilometri, dintre care 2 kilometri pe sub Strâmtoarea Bosfor, acesta leagă Marea Neagră de Marea Marmara, separând cele două continente. Tunelul subacvatic face parte dintr-un proiect mai amplu denumit Marmaray, care include construcția unei linii feroviare intercontinentale în Istanbul, având o lungime de 80 de kilometri. Acest drum subacvatic se situează la 60 de kilometri adâncime sub nivelul mării și este proiectat să reziste la un cutremur de 9 grade pe scara Richter. Citisem aceste informații pe *Wikipedia*, înainte de călătorie. Nu pot spune că am pornit la drum într-o stare de relaxare, entuziasm. Dimpotrivă, am încercat toată gama de joasă frecvență a emoțiilor, dintre care aș enumera: frica, neliniștea în fața neprevăzutului, accelerarea bătăilor inimii... Dar și nerăbdarea de a experimenta ceva nemaiîntâlnit. Doar vizualizând cu puterea minții uriașa cantitate de apă, în

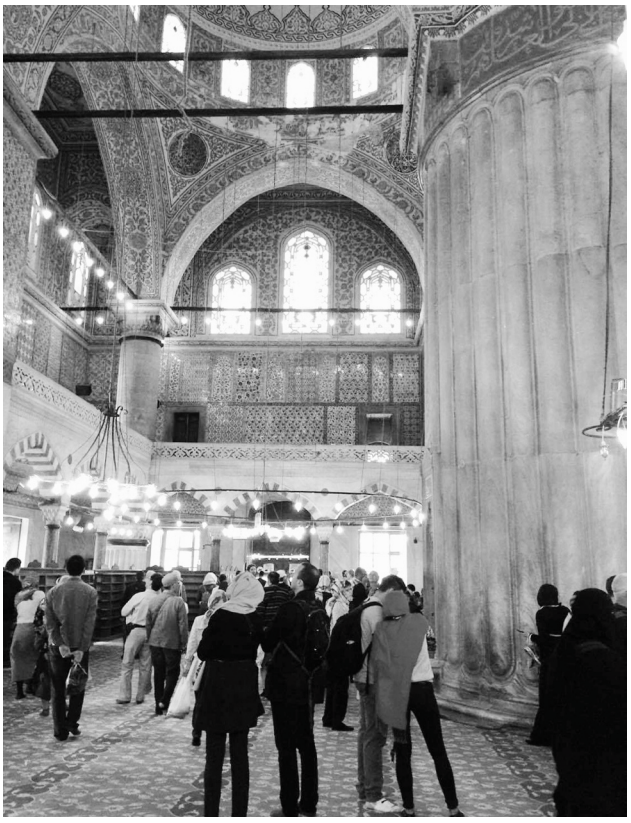

Moscheea Albastră, interior. Fotografie de Rodica Dascălu

Grădina Otopark. Fotografie de Rodica Dascălu

pântecul căreia ne aflam, trupul îmi era cuprins de tremur. În zadar încercam să-l opresc. Ieșind din subteran, la lumina binefăcătoare a zilei, după o așteptare îndelungată sub un soare torid, ne-am orientat spre o destinație vestită, aflată într-o zonă de munte, numită Çamlıca Hill. Pentru a atinge acest punct turistic, am urcat timp de o oră, mergând pe jos, o pantă destul de abruptă. Din spusele fiului meu, Vlad, acolo, în vârful colinei, ni se oferă posibilitatea de a admira priveliștea asupra Podului Bosfor, dar și asupra teritoriului din Marea Marmara, unde navele se află în așteptare, înaintea traversării strâmtorii. Recunosc, urcușul nu a fost ușor. Încerc o permanentă stare de nemulțumire… Simt că nu mai rezist fizic, dar, cel mai mult, sunt revoltată de atitudinea lui Vlad. De lipsa lui de înțelegere pentru mine, mama lui, nu tocmai tânără. Prea multe emoții într-o singură zi. Când am acceptat să merg în călătorie, doar știam ce mă așteaptă. Obstacole, testarea limitelor fizice, dar și a celor interioare, uneori mult mai aprige decât cele exterioare. Dar, cum orice sacrificiu are parte, de cele mai multe ori, de răsplată, ajungând la Çamlıca Hill, ne-am bucurat de oferta coloristică a grădinii Otopark. Aleile străjuite cu straturi de lalele galbene, mov, albe atenuează, ca prin minune, zbuciumul drumului. Deși, acum, florile sunt aproape ofilite, pâlcurile acestea spun câte ceva despre splendoarea existentă aici, în urmă cu doar câteva zile. Sau de ce nu, despre măreția căderii. Ne așezăm la una dintre mesele din piatră, cu scaune mici în jurul lor, unde ne potolim setea și foamea. Iată și locul unde se deschide perpectiva asupra părții europene, ultramoderne a orașului Istanbul. E vizibil și podul care leagă cele două maluri ale strâmtorii. După ce ne-am odihnit, admirând apele albastre ale mării, ne-am reîntors pe același traseu, care, acum, la coborâre, a fost mult mai primitor. Am avut șansa de a găsi autobuzul potrivit către Kadykoi, unde ne-am acordat o clipă de răgaz. Să ne odihnim, să ne reîmprospătăm, iarăși, forțele. Cu vasul de croazieră am ajuns acasă, târziu, în noapte. Obosiți, dar la fel de mulțumiți, pentru încă o zi superbă.

[…] oare, ce ar mai fi de spus despre/ acea zi însorită, atât de intensă,/ încât îi simt ecoul și astăzi?// între lumi s-a deschis o fereastră./ dincolo de spațiu și timp am/ întrezărit adevărul. rând după rând, / povestea se așterne sub ochii mei uimiți. – Rodica Dascălu, *fereastră între lumi* (fragment).

12 septembrie 2023

”Experiența pe care am trăit-o în Moscheea Albastră a fost de scurtă durată, dar deosebit de interesantă, prin tematică, atmosferă și paletă de nuanțe. Ca la orice vizită într-un lăcaș de cult, am simțit liniște, calm și împăcare, în chiar nucleul zumzetului continuu al turiștilor de pretutindeni.”

Podul Bosfor

Historia

FRÂNTURI DIN ISTORIA SATELOR BUZOIENE GURA SĂRĂȚII ȘI DEALUL VIEI

Daniela Șontică

Poetă, ziaristă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România
și a Uniunii Ziariștilor Profesioniști
din România

Parohia buzoiană Gura Sărății are un istoric deosebit de interesant, fiind legată de podogoria din zonă deținută de domnitorul Constantin Brâncoveanu, dar și de diverse evenimente, fie tragice, fie doar cu o însemnătate la nivel local. Cuprinde satele Gura Sărății și Dealul Viei din comuna Merei, județul Buzău. Aflată la 18 km de municipiul Buzău, comuna Merei are aproape 7.000 de locuitori și este vestită pentru complexul balnear de la Sărata-Monteoru, pentru descoperirile arheologice, dar și pentru podgoriile sale.

Toponimie, mențiонări în acte

Potrivit istoricului Valeriu Nicolescu, „Sărata apare ca toponim și în cartea de hotărnicie din 4 noiembrie 1862, cu o copie din 1875, adeverită de Logofeția Țării de Sus la 10 martie 1831, document achiziționat de Muzeul Județean [*Buzău* – n.r.] în anul 2000, de Cornel Sava din Sărățeanca." Același autor arată că prima mențiune documentară a toponimului Muscelul-Sărății datează de la 1577, într-un zapis prin care Irina, „soția lui Dragu portar robu", confirma că a donat cumnatului său, marele comis Gligore, mai multe moșii, între care și *Muscelul de supra Sărății*, ca mulțumire că acesta i-a răscumpărat soțul din robie.

În ceea ce privește toponimia satului Atârnați, cum se numea în trecut satul Dealul Viei, din lucrarea lui Ion D. Neamu aflăm informații prețioase nu numai despre nume, ci și despre cum s-a format satul: „Învățătoarea Ana Trandafirescu scrie la 1941: «Această denumire de Atârnați o poartă din anul 1864, prin faptul că înainte de Legea rurală, câțiva locuitori din Gura Sărății și Sărata Nenciulești își așezaseră locuințele cam între moșiile Comana și Sărățeanca, fostă proprietate Lahovari, și munceau după obiceiul de atunci la claca boierească, când pe o moșie, când pe alta, după nevoie sau, mai bine zis, îi obligau să muncească când unul, când altul. În anul 1864 pe moșia Sărățeanca se începe împroprietărirea, iar pe moșia Comana, nu. Acești oameni se atârnau și ei să fie împroprietăriți pe această moșie»."

Ion D. Neamu numește mai concret sursa istorică: „Împroprietărirea lui Cuza găsește un cătun cu numele de Atârnați. Astfel, un proces-verbal din 23 martie 1865, întocmit de comisia alcătuită conform art. 24 din legea rurală, consemnează: «14 locuitori ce formează un cătun numit Atârnați…», foști clăcași ai mănăstirii Comana. Un proces-verbal anterior (3 martie 1865) constată drept clăcași pe moșia mănăstirii Comana pe Stanu Scântee, Vâlcu Păunu Săbăreanu, Ion Păunul Săbăreanu și Zaharia Săbăreanu. Dosarul privind aplicarea legii rurale, aflat în Arhivele Naționale București, conține mai mult documente privind trecutul acestei localități, cu reconfigurări succesive: «acești 14 clăcași formează un cătun numit Atârnați»." În unele acte mai vechi, satul Atârnați sau Dealul Viei era numit și Cotigești.

Dintr-un proces-verbal din 10 aprilie 1910 aflăm că s-a atribuit islazul pentru satele Atârnați (Dealul Viei), Gura Sărății și Izvoru Dulce în moșiile din Gura Sărății și Izvoru Dulce, care erau proprietatea Eufrosinei Barafort. Islazul avea două trupuri de teren, primul de 15 ha și 1112 mp, al doilea de 29 ha și 8439 mp. Într-un proces-verbal din 27 august 1930 al comunei Gura Sărății se arată că în satul Atârnați erau 968 de locuitori, iar în Gura Sărății erau 575. O altă sursă documentară menționează comuna Gura Sărății, cu satele Atârnați și Gura Sărății, cu precizarea că în zonă au fost viile lui Constantin Brâncoveanu. În 1942 se înregistrau 3394 de locuitori, două biserici (una închisă) și două școli, la Atârnați și Gura Sărății.

Reorganizarea comunei în timp

Inițial, comuna s-a numit Sărata și avea în componență satele: Izvoru Dulce, Sărata-Nenciulești, Nenciulești-Moșneni (Puricești), Muscelul-Dării, Valea-Botei și Gura Sărății și avea 3.330 de locuitori și 818 case.

Din anul 1890 până în 1930, comuna Gura Sărății a avut încorporate nouă sate, dar prin legea administrativă din 1929, din 118 comune ale județului Buzău s-au format doar 18 comune de centru care aveau în subordine celelalte foste comune. În ceea ce privește comuna Sărățeanca, cu satul Atârnați (Dealul Viei), aceasta a primit satele: Gura Sărății, Izvoru Dulce, Nenciulești, Muscelu-Dării, Valea-Botei, Dobrilești, Ciuhoiu, Porumbița (Turturești), Câlțești, Ulmeni, Vâlcele, Șarânga (Coca), Dara de Sus, Clondiru de Sus, Ochiul Boului, Pietroasa de Sus, Pietroasa de Jos, Clondiru de Jos, Bâltărețu, primăria de centru fiind la Sărățeanca, iar celalalte fiind primării sătești.

Între anii 1930–1932 comuna s-a numit Sărățeanca, apoi s-a revenit la împărțirea în două, Gura Sărății și Sărățeanca.

În 1932 s-a revenit la comunele tradiționale în felul următor: comuna Gura Sărății cu satele: Atârnați (Dealul Viei) și Gura Sărății, iar sediul la Atârnați; comuna Sărățeanca cu sediul la Izvoru Dulce, având în componență satele: Izvoru Dulce, Nenciulești, Porumbița, Valea Vistierului (Muscelul Dării), Valea Botei, Dobrilești și Ciuhoiu, satul Câlțești fiind trecut la comuna Șarânga. Au urmat măsuri de reorganizare teritorială în 1950, când comuna Gura Sărății a fost desființată, iar satele Dealul Viei și Gura Sărății au trecut la comuna Monteoru, în timp ce Sărățeanca a rămas cu celelalte șapte sate, de la 1 august 1952 numindu-se comuna Izvoru Dulce. Actuala comună Merei s-a format prin unificarea în 1968 a comunelor Izvoru Dulce, Sărata Monteoru, Lipia și Merei. În prezent, comuna Merei este alcătuită din satele: Ciobănoaia, Dealul Viei, Gura Sărății, Izvoru Dulce, Lipia, Merei, Monteoru, Nenciulești, Ogrăzile și Valea Puțului.

Descoperiri arheologice

Lucrarea *Buzău – Mică enciclopedie istorică* (Biblioteca Musaios, 2000), citată de istoricul V. Nicolescu, evidențiază rezultatele cercetărilor arheologice. Pe teritoriul actualei comune Merei au fost descoperite mai multe vestigii și obiecte vechi din diverse epoci istorice. La Izvoru Dulce, Lipia, Nenciulești și Sărata Monteoru au fost descoperite vestigii din neolitic și eneolitic; la Izvoru Dulce și Sărata Monteoru din epoca fierului (sec. V î. Hr.–sec. I d. Hr.), la Izvoru Dulce, Nenciulești, Lipia, Ogrăzile și Sărata Monteoru descoperirile aparțin de culturile carpice (sec. II–III), la Dealul Viei, Izvoru Dulce, Lipia și Sărata Monteoru, aparținând culturilor Ipotești-Cândești (sec. VI–VII) și Dridu (sec. VIII–XI), la Izvoru Dulce și Sărata Monteoru, aparținând culturii Monteoru (mijlocul mileniului III–a doua jumătate a mileniului II î.Hr.). Cele mai valoroase descoperiri sunt, desigur, cele de la Sărata Monteoru, aici fiind găsită o așezare neolitică cu materiale datând dinainte de cultura Cucuteni, atât de cunoscută.

La nivelul întregii comune se află câteva monumente care pot fi considerate puncte de atracție turistică: ansamblul „Băile Monteoru", cuprinzând bazinele vechi (1888–1895) și vila Monteoru (1903), biserica de lemn „Sfântul Pantelimon" de la Ciobănoaia – datând din secolul al XVIII-lea; biserica „Sfânta Troiță" cu clopotnița din Ciobănoaia (1813); mina de petrol de la Sărata Monteoru (1874). Foarte interesante și valoaroase sunt și cele cinci cruci de piatră: câte una la Dealu Viei (secolul al XVIII-lea), la Izvoru Dulce (1808) și la Ogrăzile (1834) și două la Valea Puțului-Merei (secolul al XIX-lea)

Există și nouă situri arheologice: situl „La Huioabă" de la Sărata Monteoru, cel de la „Hula Pităresei" de la sud de satul Valea Puțului Merei, cel de la vest de satul Dealu Viei, cel de la Izvoru Dulce, cel de la Movila Drumul Oilor și cel de la Movila de la Baltă (ambele lângă Lipia), așezarea geto-dacică de pe Dealul Călugărului de lângă satul Merei, necropola din epoca migrațiilor de la sud de satul Ogrăzile, și amplul sit arheologic de la Nenciulești.

Parohia Gura Sărății – vechile lăcașuri și actuala biserică

Biserica parohiei Gura Sărății, cu hramul „Sfântul Nicolae", este situată în satul Dealul Viei, pe locul înalt numit de localnici încă din vechi timpuri „Domnie", la ea fiind arondate satele Dealul Viei și Gura Sărății.

Valeriu Nicolescu, în lucrarea „Sărata-Merei – 500 de ani de atestare documentară" (Buzău, Editura Editgraph, 2010) o citează pe învățătoarea Virginia Constantinescu care „menționează biserica veche, așezată în mijlocul satului [*Gura Sărății* – n.n.], cu precizarea că nu știa când a fost ridicată, dar sigur exista în anul 1738, data unei inscripții de pe una din crucile cimitirului. În 1872, când a fost botezată copila Voica, Nicolae Coman, cântărețul, a uitat lumânarea aprinsă, astfel că biserica a ars în întregime. A fost refăcută doi ani mai târziu prin strădania preoților Gheorghe și Marin Ivănescu, cu contribuția locuitorilor. Dovedindu-se neîncăpătoare, încă înainte de Primul Război Mondial s-au strâns bani pentru o nouă biserică. Așa s-a născut lăcașul din Domnie, lucrare evaluată la 2.500.000 lei."

În monografia localității Merei, Ion D. Neamu, spune: „Localizând conacul domnitorului Constantin Brâncoveanu pe culmea numită azi Domnie, culme situată între satele actuale

Biserica „Sfântul Nicolae" a Parohiei Gura Sărății

Dealul Viei și Gura Sărății, ținând seama de întinsele suprafețe deținute de acesta în zona Săratei, nu putem să nu asociem prezența conacului cu existența unui sat de clăcași, locuitorii acestuia fiind neapărat necesari efectuării unor servicii la conac și muncii întinselor suprafețe de vie. Rămășițele bisericii din intravilanul satului, biserică despre care se spune că era la 1738 și că a fost distrusă de un incendiu la 1862, reclădită mediocru în 1864, numeroasele cruci cu slovă chirilică din cimitirul vechi al acestei biserici, ca și mențiunea documentară din 1719: «eu Neculai diaconul ot viile doameni ot Sărata» (slujind deci la biserica în discuție, probabil și biserică a conacului) ne îndreptățesc să considerăm satul [*Gura Sărății* – n.n.] anterior epocii brâncovenești. Cimitirul ce înconjoară fosta biserică din intravilan (hram Sf. Neculai) a fost amplasat anterior pe deal (în Valea lui Țuchete) înaintea vechii biserici de lemn fiind o altă biserică din lemn, arsă și ea de vitregiile vremurilor. Un eveniment deosebit trebuie să fi zguduit lumea satului dacă locul amplasării acestei biserici poartă și azi numele de «Valea Plângerii»." Autorul citează pentru toponimul „Valea Plângerii" o informație orală oferită de Mihalcea Pompiliu la 15 noiembrie 1984, preluată de la tatăl său, trăitor între anii 1900–1959.

„Basil Iorgulescu amintește de ruinele Schitului lui Negoiță de pe teritoriul comunei Gura Sărății, în apropierea dealului Domnia și în partea superioară a Văii Brânzeasca, la nord-est de Băile Sărata-Monteoru. Cercetări recente opinează că, potrivit lui Nicolae Stoicescu, ar putea fi vorba de schitul dispărut Sărata, amintit într-un document din 25 august 1765. Cercetările de teren și sondajul arheologic din septembrie 2000 au relevat urmele unei construcții cu plan dreptunghiular, fără a putea concluziona dacă este vorba despre schitul menționat."

Documentele referitoare la actuala biserică de zid cu hramul „Sfântul Nicolae" a Parohiei Gura Sărății, situată în Domnie, pe teritoriul satului Dealul Viei, la jumătatea distanței dintre satele Gura Sărății și Dealul Viei, sunt câteva manuscrise dactilografiate (procese-verbale, inventare, scrisori de mulțumire) din care aflăm datele construcției, lucrările realizate, datele de sfințire, textele pisaniilor, descrierea arhitecturii, cimitirului și a picturii, numele pictorilor, precum și numele câtorva preoți slujitori: Ion Ionescu, Petre Răduță și Gheorghe Burhală.

Pisania veche spune: „Această sfântă biserică înălțatu-s-a din temelie în anii 1927–1928, în zilele de rodnică păstorire ale P.S. Sale D.D. Ghenadie Niculescu, Episcop al Eparhiei Buzăului, paroh fiind preotul Ion Ionescu. Pictura s-a făcut în anii 1938–1939 de către pictorul Titel Benea [*în ulei* – n.n.], iar la 12 noiembrie 1939 s-a făcut sfințirea. Stricăciunile aduse bisericii de cutremurul din 10 noiembrie 1940 s-au înlăturat în cursul anului 1941, apoi în 28 iunie 1942 i s-a făcut redeschiderea. În anii 1972–1973 în zilele de rodnică păstorire ale P.S. Părinte Eiscop Dr. Antim Angelescu s-a făcut reconstituirea picturii precum și electrificarea bisericii, paroh fiind din 1936 preotul Petre C. Răduță. Spălarea și reconstituirea picturii s-a făcut de pictorul Sandu Dima. Această biserică s-a săvârșit cu cheltuieli mari provenite din contribuția dată cu toată râvna de binecredincioșii parohiei Gura Sărății. Dumnezeu să binecuvânteze pe toți cei ce iubesc podoaba casei Sale!"

Pisania din 1985: „Biserica parohiei Gura Sărății s-a construit în anul 1927 cu sprijinul și cheltuielile tuturor credincioșilor acestei enorii. În anul 1977, la cutremur, biserica a suferit avarii de structură, impunându-se lucrări de consolidare și restaurări importante, care s-au realizat de către meseriași locali, cu cheltuiala enoriașilor, prin strădania preotului paroh Petre Răduță; în anul 1984 a început restaurarea picturii și s-a terminat în anul 1985, fiind executată de către pictorița Petrescu Florentina din București prin osteneala aceluiași paroh, sub arhipăstorirea Preasfințutului Episcop Epifanie al Buzăului. Resfințirea s-a făcut la 26 decembrie 1985."

Alte informații din istoria recentă a sfântului lăcaș aflăm din **pisania actuală**, care arată că, între anii 1988–1995,

prin strădania preotului paroh Gheorghe Burhală, în vremea episcopului Epifanie Norocel, a fost consolidată biserica și s-a restaurat pictura în tehnica ulei de către pictorul Octavian Teodorescu din Buzău.

Biserica are planul în formă de cruce, este construită din piatră și cărămidă, este acoperită cu tablă galvanizată, are trei turle, dintre care cea mai mare se află deasupra naosului, iar celelalte două pe nartex. Pe fiecare cupolă se află câte o cruce de fier.

Din februarie 2019 până în prezent paroh este preotul Dan Laurențiu Damian, împreună slujitor fiind și preotul pensionar Gheorghe Burhală.

În curtea bisericii „Sfântul Nicolae" există o capelă mortuară și o casă praznicală. Există o colaborare bună între Parohie și Școala Gimnazială Merei, adesea având loc activități cu școlarii, care, în felul acesta, se simt mai apropiați de biserică și înțeleg mai bine valorile credinței strămoșești.

Eroii locali

Localitățile Gura Sărății și Dealul Viei (Atârnați) se află și ele printre cele care au dat țării eroi în diverse războaie. În curtea bisericii „Sfântul Nicolae" se află monumentul dedicat învățătorului căzut pe front în cel de-al Doilea Război Mondial. Pe cruce se află inscripția: „Pentru patrie și pace și-a dăruit viața învățătorul Gicu Constantinescu, în luptele de la Dalnic-Odessa, la 20 septembrie 1941, în vârstă de 31 de ani." În biserică, pe peretele amvonului sunt scrise numele tuturor celor 66 de eroi ai parohiei. La nivelul întregii comune Merei, numărul eroilor este următorul: în Războiul de Independență (1877–1878) – 7; în al Doilea Război Balcanic (1913) –1; în Primul Război Mondial – 481; în cel de-al Doilea Război Mondial – 204; iar în timpul Revoluției din 1989 – 1.

De asemenea, s-a ridicat un monument și pentru doi dintre fiii parohiei care și-au pierdut viața în teatrele de operațiuni militare din Kandahar – Afganistan: sublocotenenții Vizireanu Adrian Ion și Dumitrescu Iulian (2016).

Bibliografie:

Ion D. Neamu, *Monografia comunei Merei – județul Buzău: de la cele mai vechi știri până în anii aplicării Reformei agrare din 1864*, Editura Apha MDN, 2005;

Valeriu Nicolescu, *Sărata-Merei. 500 de ani de atestare documentară*, Buzău, Editura Editgraph, 2010;

Pagina de prezentare a comunei de pe *Wikipedia*;

Documentele în manuscris din arhiva Arhiepiscopiei Buzăului și Vrancei;

Site-ul Trustului de presă al MAPN, articolul: *Eroii nu mor niciodată*;

Alte surse: informații de la fața locului.

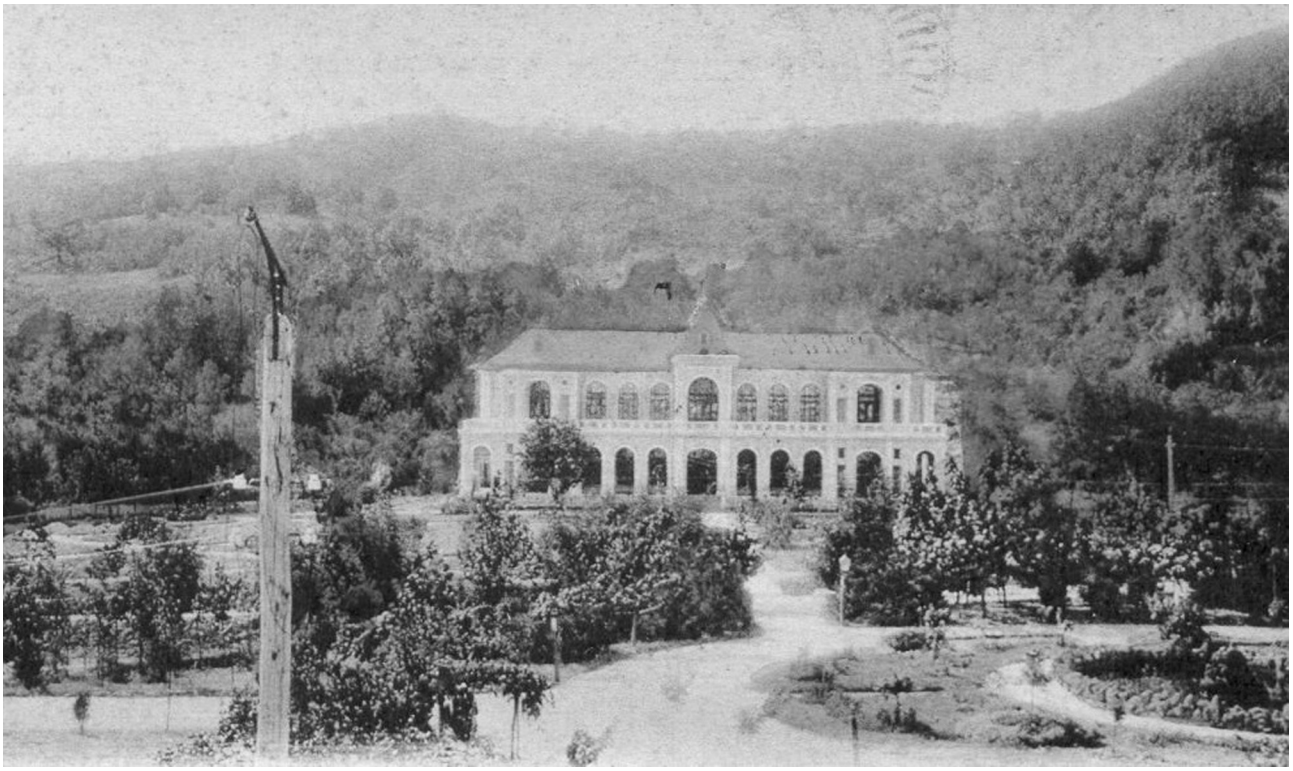

Băile Sărata-Monteoru. Fotografie de epocă

Film

COBORÂREA OCHIULUI ÎN INIMĂ

Constantin Radu Vasile

Regizor, scenarist, poet, prozator

Problematica enigmei din tabloul *Et in Arcadia Ego* al pictorului francez Nicolas Poussin este reprezentată de peisajul care nu este un simplu fundal, ci însăși lucrarea enigmatică în care natura cuprinde și ascunde misterul. Multitudinea de sensuri atribuite operei contribuie la ideea conform căreia dezlegarea misterului nu se află într-un simbol, ci obiectul artistic însuși devine un prilej pentru a descoperi sensul dincolo sau, mai bine spus, dincoace de obiectul artistic, mai exact în sufletul privitorului. Așadar, orice considerente ce țin de reguli estetice, de istoria artei, de morfologia artei în general, sunt transferate în inima receptorului în momentul vizionării, acolo unde are loc comunicarea expresiei artistice, născându-se astfel experiența trăirii artistice.

Putem forța o comparație cu imanea filmică: prin dinamica sa, aceasta funcționează precum un continuum nestăvilit în care receptorul trebuie să își asume partea sa de creație, „intrând în cinematograf precum într-un templu", după cum sugerează regizorul danez Lars von Trier. Așa cum suplicantul ia parte activ la ritual, așa și privitorul trebuie să participe activ la vizionarea cinematografică. În acest sens, ecranul măreț al cinematografului în care ochiul se mișcă fără întrerupere ajută procesele mentale, stimulând realizarea de conexiuni între ce se vede, ce se înțelege și ce se simte, în detrimentul ecranului mic al televizorului sau cel minor al tabletelor și al telefoanelor inteligente, unde ochiul fix inhibă activitatea mentală, inducând mai mult o stare hipnotică. Cinematograful arată, impresionează, dar nu hipnotizează.

De asemenea, filmul se aseamănă cu muzica prin ritmul impus de montaj, prin *mise en scène*, prin muzicalitatea gesturilor și a privirilor. Să luăm un exemplu: *4'33"* de John Cage. Spectatorul este pus în relație cu orchestra care tace timp de 4 minute și 33 de secunde și îl obligă să fie atent la propria lui energie acumulată din exterior, la bătăile propriei inimi, poate chiar la subconștientul său – spun „poate" din cauza dozajului subliminal de recepție. Patru minute de liniște pot părea o veșnicie într-o sală de concert. Este un exercițiu de interiorizare atât pentru spectator cât și pentru artist.

La fel, în cinema poate părea apăsător sau plictisitor urmărirea unui personaj pe drumul său spre casă, fără ca drumul să fie prescurtat prin tăietura de montaj, iar personajul odată ajuns acasă nu găsește un fapt incredibil care să susțină aparent tensiunea confundată deseori cu plictisul. Din acest punct de vedere Orson Welles critica modalitatea cinematografică lentă propusă de Michelangelo Antonioni.

Pe de altă parte, Antonioni găsește fascinant faptul că filmul are puterea să surprindă schimbarea din interiorul unei ființe umane. Această schimbare se poate petrece pe chip, dar și în mers, în gestică, în tăceri prelungite, în schimbarea direcției de mers sau prin luarea unei decizii inopinate. Însă, pentru ca schimbarea să fie autentică, ea trebuie să se petreacă nu atât în jocul actorului, cât în actorul însuși, în omul filmat. Aparatul de filmat va putea surprinde procesul schimbării care, ca orice proces, necesită timp. Din acest punct de vedere, mediul cinematic încetează să mai transpună ficțiune, ci realitate. Ochiul rece al camerei captează nemijlocit realitatea din fața lui, fără să facă diferența între real și fictiv. Chiar dacă joacă rolul unui personaj fictiv, actorul se prezintă în fața camerei ca el însuși. Pentru a accesa interiorul actorului, Antonioni îi dă acestuia o serie de acțiuni concrete, din cele mai obișnuite treburi de zi cu zi, care să se petreacă în lanț, în așa-zisul timp real, fără ca tensiunea scurgerii timpului să fie întreruptă de schimbarea cadrului. De aici necesitatea timpului, a respirațiilor prelungi din interiorul cadrelor care se prelungesc dincolo de necesitatea dramaturgică. Simțirea scurgerii timpului de către privitor devine o nevoie specială a realității pe care filmul are capacitatea să o surprindă. Din această decantare a timpului se naște în privitor ideea că personajul este apăsat de gânduri, în-

Monica Vitti în *Deșertul roșu* (1964)

cercuit de obiecte ca de un zid angoasant din care nu poate evada. Reflecția interioară are nevoie de timp pentru a crește dintr-o licărire până la o trăire. Trăirea, la rândul ei, depinde de un timp, devenind astfel experiență.

Pe de altă parte, privitorul nu va asista impasibil la ceea ce se petrece pe ecran. Acesta asistă activ la transformări de ordin estetic și etic ce decurg dintr-un joc constant între elementele distincte ce formează corpusul cinematic. Acestea sunt situații, idei, jocuri de lumini, culori, suprafețe și volume, conflicte interioare și exterioare, vizuale, auditive, morale. Antonioni nu oferă răspunsuri. De cele mai multe ori nici nu formulează întrebări, ci îi este de ajuns să arate realități prin care se pot vedea mai multe interpretări ale lucrurilor printr-o privire și afla un sens dincolo de stările sufletești obișnuite și de nevoile meschine.

Să luăm ca exemplu utilizarea unui clișeu cultural pop, al femeii fatale, pe care Antonioni îl desface nu pentru a-l analiza, ci pentru a-l vedea la lumina mai clară a filmului, ca unealtă prin care privește realitatea. Femeia interpretată de Monica Vitti în trei filme realizate de Antonioni (*Aventura*, *Eclipsa*, *Deșertul roșu*) este un individ aruncat în curgerea întâmplărilor, mereu singură, fără un sens aparent, în căutarea fericirii care pare mereu înșelătoare, la fel cum euforia unirii trupurilor se termină odată cu orgasmul. Puterea generică a femeii fatale din majoritatea filmelor nu caracterizează niciun personaj din cele trei filme, ci este doar o premisă, o pistă falsă pe care Antonioni o folosește ca prilej de a descoperi nuanțe printre fațetele codului cultural pop care dorește să vândă o imagine reductivă. Ambalajul nu rimează cu realitatea. Antonioni utilizează trei ipostaze diferite ale aceluiași tip de personaj, diferențiindu-le după culoarea părului: blondă în *Aventura* (naivă mai mult decât inocentă), brunetă în *Eclipsa* (amantă de ocazie mai mult decât vampă), roșcată în *Deșertul roșu* (stranie mai mult decât atrăgătoare). Privirea chipului în cele trei ipostaze, primele două în alb-negru, cealaltă în culori, ne conduce la celebrul diptic cu Marilyn Monroe realizat de Andy Warhol.

Senzația multiplicității sensurilor și a faptului că adevărul este în altă parte, nu în planul narativ, nu printre obiecte, așadar nu în materialism, este o senzație mai întâi pur vizuală. Culoarea sau non-culoarea, contrastele lumină-întuneric și relațiile dintre elementele de ecleraj lucrează la unison pentru scoaterea în evidență a chipului uman ca și cum povestea este un pretext pentru rostirea unui poem vizual în care sufletul caută o cale de a ieși la suprafață sau, mai bine zis, invizibilul începe să se ivească prin cele vizibile.

Monica Vitti traversează spațiile ca pe niște labirinturi străine, fie ele exterioare grandioase, dormitoare străine, camere de hotel, interioare aglomerate de oameni străini, ochi care o privesc ca pe un obiect al dorinței, creându-se un vertij care acționează ca o forță centrifugală. Puterea de posesiune asupra subiectului exercitată de orice obiect și de toate cele percepute fac din context, decor și chiar din curgerea timpului, antagoniști. Se naște astfel ideea de personaj ca străin, în sensul existențialist al conceptului, de individ alienat într-o lume care nu îi mai servește drept locuință, ci pare mai degrabă o iluzie înconjurată de un mare hău. Personajul este profilat pe un decor modern, printre mașini, magazine, fabrici, cartiere rezidențiale în construcție, în care își face apariția arhitectura modernă, cu liniile sale drepte, minimaliste, cu ferestrele care lasă să intre lumini orbitoare, în contrast cu dormitoarele întunecoase în care doar lumina artificială poate lumina, printre holuri goale de orice element familiar, pe ai căror pereți se pot vedea tablouri non-figurative, aceleași linii drepte care induc senzația de construct artificial.

Toată această acumulare de spații artificiale și tensiune interioară, care nu vine din vreo așteptare dramaturgică, care nu duce către vreun climax, acționează cu o forță centripetă înspre privitor. Plictisul născut din sărăcia dramaturgiei și din sărăcia verbalizării stărilor interioare primește un imbold vizual, devenind meditație asupra condiției umane. Experiența urmăririi frământărilor Monicăi Vitti, parcă prin gaura cheii, devine aidoma cu a privi ofilirea unei flori într-un mediu aseptic precum cel al unei săli de operație sau la locul unei crime.

Veridicitatea exterioarelor urbane este dată de unghiul uman care privește contra-plonjat și de la distanță, captate de cele mai multe ori cu teleobiectivul care nu reduce dimensiunile enorme ale noilor cartiere romane cu zgârie-nori, dar induce în schimb sentimentul de distanță, înstrăinare, cu efectul final al alienării. Pătrunderea în spațiul intim al actriței trezește în subconștientul spectatorului o relație de excitație, care este resimțită de fiecare personaj interpretat de Monica Vitti, în fiecare rol, prin anxietatea la care este supusă. Anxietatea este cel mai bine surprinsă într-o

secvență din *Deșertul roșu,* în care Monica Vitti e alergată de aparatul de filmat pe care îl simte aproape de ceafă, derulând o întreagă angoasă ce nu mai ține de nesiguranță sau de susceptibilitate, ci de revelația supravegherii. În secvența de sex ce urmează, ochiul demiurgic al aparatului de filmat o descoperă mereu conștientă, motiv pentru care este frigidă, Antonioni arătând în mod subliminal cum protagonista primește din exterior o gradație intenționată de stimuli care în film par, dimpotrivă, interiori. Camera de filmat devine angoasa de neexprimat din momentul unui atac de panică. *Deșertul roșu* devine o metaforă a lipsei de vitalitate.

Toate aceste stări schematizate în primele sale filme (adăugând *Strigătul* și *Noaptea* celor deja menționate) conduc către o sinteză în *Blow-up*. Primul film realizat în afara Italiei, în Marea Britanie, mai aproape de centrul lumii pop, în universul unui fotograf de succes, *Blow-up* are la bază nuvela *Funigei* a lui Julio Cortázar. Sătul de fotografia de modă, Thomas (interpretat de David Hemmings) face o plimbare printr-un parc londonez în căutare de inspirație. Fotografiază fără să știe o crimă. În secvența developării fotografiilor, Antonioni pune la încercare funcțiile misterioase ale creației artistice de tip tehnologic – fotografia și filmul. În ciuda procesului artificial la care se expune Thomas, într-un thriller misterios, filmul rămâne să vorbească despre om în cadrul procesului creativ.

„„Mă obsedează ideea observării unui fapt. Astăzi, trăim într-o perioadă de instabilitate extremă – instabilitate politică, instabilitate morală, instabilitate socială și chiar instabilitate fizică. Lumea din jurul și dinăuntrul nostru este instabilă. Realizez un film despre instabilitatea sentimentelor, despre misterul sentimentelor", spune Antonioni. Cu siguranță aceasta este secvența în care nota aproape ironică de thriller nu devine de interes pentru privitor, ci însuși procesul filmic ca cercetare devine captivant. Timpul real lasă fotografiile să fie văzute și după ce Thomas iese din cadru, poftind spectatorul să încerce să se acordeze viziunii fotografice.

Procedura prin care privește și gândește este creată cu ajutorul unghiului subiectiv sau falsului unghi subiectiv – intrarea personajului în cadrul care se anunță mai întâi ca subiectiv – în timp ce se uită la fotografiile proaspăt developate, cu tăieturi de montaj pe reacția actorului. Privitorul își creează singur propriile reacții care pot fi oglindite sau nu pe chipul lui Thomas. Nu știm ce găsește intrigant în fotografiile proaspăt developate. Faptul că nu există dialog de-a lungul scenei apropie privitorul ca martor/participant. Este însă totuși o chestiune de „trecere dincolo", de a ajunge la profunzimile ireductibile ale imaginii, o profunzime misterioasă: „Știm că în spatele imaginii dezvăluite se află o alta, una mai apropiată realității, și în spatele acesteia încă una, și încă una – până ce adevărata imagine iese la iveală din realitate, absolută, misterioasă și pe care nu o va vedea nimeni niciodată. Sau poate înainte de fiecare imagine, orice realitate este năruită." (John Rajchman, *The Deleuze Connections*).

Creierul fotografic este expus unui proces de autocunoaștere în *Blow-up*. Momentul dispariției lui Thomas din ultimul cadru al filmului este atingerea instantaneității (efect pur fotografic). Se integrează în semn – marcă a post-modernității, fiind în concordanță cu supoziția lui Gilles Deleuze, conform căruia arta celei de-a doua jumătăți a secolului XX se substituie senzorialului din care se vor naște noi experiențe. Antonioni o face conștient, fără a-și intelectualiza experiența, într-un discurs onest, descoperind valența manipulatoare principală a timpului modern: pixelul.

„Dacă iluzia fotografică, iar mai târziu cea cinematografică, gratifică pe deplin gustul spectatorului pentru delir, în același timp îi oferă garanția că acest delir este în conformitate cu norma percepției sale vizuale. Magia mecanică a reprezentării analogice este realizată și articulată pornind de la o îndoială în ceea ce privește fidelitatea ochiului uman și mai pe larg, la adevărul privind impresiile senzoriale." (Jean-Louis Comolli, *Machines of the Visible*).

Antonioni va continua să exploreze angoasele și rătăcirile omului modern cu două filme realizate în SUA.: *Zabriskie Point* și *Pasagerul*, un documentar în China și alte trei filme co-produse în Europa, de o importanță minoră.

Punctul culminant al viziunii antonioniene îl reprezintă ultima secvență din *Zabriskie Point*. Daria (interpretată de Daria Halprin), o tânără hipiotă, își părăsește casa părintească, o vilă situată în deșert, nu înainte de a mai arunca o privire înspre clădire. Atunci vedem clădirea explodând în mod repetat, din multiple unghiuri. După ce exploziile încetează, din flăcări și fum apar obiecte cotidiene, simboluri ale societății de consum (umbrele de plajă, haine, frigider, mașină, mâncare procesată) care explodează în slow-motion pe muzica fomației Pink Floyd. Materia se mărunțește în mod haotic și repetat, reducându-se la infinitezimal. Întoarcerea la un haos primordial prin distrugere este un mit arhaic care îndeamnă la trezirea conștiinței și la reînnoire. Nu putem decât bănui că dincolo de ce ne arată Antonioni este și un îndemn, o sugestie. Concluzia conform căruia pixelul stă la baza iluziei viziunii moderne este dublată de concluzia conform căreia baza vieții nu este materia, ci Ființa care poate ordona materia.

„Antonioni găsește fascinant faptul că filmul are puterea să surprindă schimbarea din interiorul unei ființe umane."

Teatru

O DIMINEAȚĂ CU COVID
Piesă de teatru în patru acte

Ionuț Cristache

Personajele:

Radu Cristea (52 de ani, profesor de filosofie la un Colegiu Național)
Ruxandra Cristea (soția profesorului)
Vlad Cristea (student la Științe economice)
Daria Cristea (elevă în clasa a XI-a la același Colegiu Național)
Raluca Vidu (prietena lui Vlad, studentă)

Pe ecran: elevi de clasa a XII-a, colegi ai Dariei, două profesoare ale Dariei Cristea, profesoara universitară de la Facultatea de științe economice a lui Vlad Cristea

Actul întâi

Pe scenă, decorul are o geometrie stranie și rece, e un apartament de bloc, cu trei camere separate de ziduri transparente, din celofan subțire, care fâșâie într-un fel sinistru și ușor distopic. Cele trei camere sunt așezate pe un suport rotativ, decorul se învârte la fiecare act și aduce în fața scenei fiecare personaj. În spatele camerei e un ecran mare, pe care vor apărea personajele înregistrate.

Radu Cristea *(așezat în fața unui laptop deschis, la o masă din sufrageria casei; pe ecran e googlemeet-ul deschis)*: Dracul să-i pieptene, habar n-am cum să fac… Vlad, hai măi tată să-mi arăți și mie…

Vlad Cristea *(din camera lui, e împreună cu prietena lui, Raluca)*: Ți-am spus că nu pot, acum trebuie să intre baba aia, nu pricepi că am examen la contabilitate?

Radu Cristea: Daria, vino fata mea, nu știu cum să bag parola în dreptunghiul de pe ecran…

Daria Cristea *(din camera ei)*: Nici eu nu pot, tată… Am fizică, piticania de dirigă nu întârzie niciun minut, n-o știi?

Radu Cristea: Împuțitul ăsta de *meetgoogle*… Bravo, mă! Nu poate omul să se ajute de copiii lui…

Raluca Vidu *(vine din camera alăturată)*: Haideți, vă ajut eu…

Radu Cristea: Așa, fata mea, să știi că te înfiez…

Raluca Vidu *(râde)*: Nu se poate, se supără băiatul dumneavoastră.

Radu Cristea: Dar ce se întâmplă? De ce e agitat feciorul meu?

Raluca Vidu: Nu știți? Are examen la contabilitate, eu l-am dat ieri… E o profesoară rea, pică pe capete, chiar și acum în pandemie.

Radu Cristea: O muiere fără suflet, fata mea…

Raluca Vidu: Să vedeți ce moacă are, îi atârnă un neg pe vârful nasului și parcă țipă tot timpul…

Radu Cristea: O știu, e domnișoară bătrână, își plimbă o potaie mică prin cartier în fiecare dimineață… Umblă cu un coc uriaș în vârful capului, zici că e turnul din Pisa…

Raluca Vidu: Ea e… Ciudată bine…

Radu Cristea: Da, treaba e sigură… Uite, trebuie să bag parola asta și nu știu unde… Cum naiba să fac? Peste vreo cinci minute ar trebui să încep ora mea de filosofie. Treburi serioase, domnișoară…

Ruxandra Cristea *(intră în sufragerie):* De ce urlați? S-a speriat și pisica, s-a urcat pe frigider și s-a ascuns după coșul cu prosoape de bucătărie…

Radu Cristea: Da, de motanul tău sunt eu frământat acum… Nu vezi, vorbesc cu Raluca, mai am puțin și ar trebui să încep ora mea de filosofie…

Ruxandra Cristea: Și? Dă-i drumul, vezi să nu-ți cadă ochelarii de pe nas…

Radu Cristea: Nu pricepi? Nu știam unde să bag codul pe care mi l-a trimis slăbănogul de la informatică… De la școală… Odraslele tale nici nu mă aud…Noroc cu Raluca, i-am și spus că o luăm de tot la noi…

Ruxandra Cristea: Nu spuneai tu că toate primejdiile astea noi îșI cer de acum înainte prada? Nu mă gândeam la tine, fată…

Radu Cristea: Și? Nu am dreptate? Ce e așa de greu de priceput? Jucăm cu toții roluri de cobai…

Ruxandra Cristea: Tocmai, nu ești tu filosoful casei? Cum ziceai? Orice detenție silită e un chin…

Raluca Vidu *(aplecată peste laptop)*: Gata, sunteți conectat la grupul cu clasa a XII-a B… Deocamdată, microfonul este oprit, uitați, apăsați aici…

Radu Cristea: Aha… Stai așa… Cred că am reușit… *(Pe ecran apare grupul clasei, pentru ora de filosofie.)* Hai, valea la bucătăria ta… Și tu, la ocupatul meu de fecior… Vezi ce face cu examenul, e tulburat tare, nici n-a dormit azi noapte… Haideți, am treburi importante, să nu zic vreo prostie, cred că mă aud deja golanii ăștia…

În camerele alăturate, băiatul și fata profesorului, aplecați peste laptopurile lor, au început activitățile… online. Pe ecranul din spate se succed figuri de elevi, se aud frânturi de cuvinte, scârțâie și interferează sunete, e microfonie…

O voce: Bă, opriți microfoanele!

Altă voce: Bă, rahaților, ce mai faceți?

Încă o voce: Tâmpiților, nu vedeți mă că e profu cu noi! Linișteeee…

Radu Cristea *(ca și când n-a auzit nimic, stingher)*: Bună ziua, mă auziți?

Voci amestecate: Daaaa…

Radu Cristea: Vedeți, stăm cu toții izolați, într-o lume izolată… Păi, să facem și noi un pic de filosofie acum…

Voci amestecate *(anemice)*: Daaa…

Radu Cristea: În ultima noastră oră am încercat să vorbim despre fericire. Vă mai povestesc eu câte ceva și, poate, comentăm împreună…

O figură, pe ecran: Domn profesor, zicea o tanti aseară la televizor că e posibil să înghețe anul școlar…

Radu Cristea: Cine vă pune să vă uitați? Nu se poate așa ceva… Bun, să revenim la fericire…

Un elev: E la fix… Fericirea, asta zic…

Radu Cristea: Se poate spune și așa… Voi ați auzit, cu siguranță, mulți oameni care cred că fericirea nu e decât un fel de satisfacție, atâta tot…

O elevă: Și atunci, domn profesor, de ce e rară?

Radu Cristea: Fericirea? Fiindcă durează puțin, nu vedeți, se topește în mâinile noastre.

Un elev: E o amețeală…

Radu Cristea: Cam așa…

O elevă *(cea de mai înainte)*: Ne-ați spus pe la începutul anului ceva din Petre Țuțea, mai știți?

Radu Cristea: Sigur, el zicea că în comunism am fost făcuți fericiți cu forța. Fiți fericiți, că vă ia mama dracului! *(Elevi, râsete.)*

O voce de pe ecran: Păi, acum cum e? Nu tot cu forța?

Radu Cristea: Cam așa, ai dreptate… Stăm ca niște animale prinse în capcană, mai rămâne să încercăm să smulgem brațele captive din sârmele ghimpate ruginite care s-au înfășurat peste noi… Un poet, dragii mei, el scria treaba asta…

O elevă: Cam trist, domn profesor, să ne spuneți ceva mai vesel…

Altă elevă: Da, printre zăbrele…

Radu Cristea: Eu știu că nu prea aveți chef de filosofia mea… Hai să vă citesc un fragment dintr-un filosof francez… Noi oamenii suntem convinși de existența fericirii. La întrebarea unde o putem căuta sunt două răspunsuri, în această viață sau dincolo de această lume…

Un elev: Se poate să dați muzica mai încet? E și nasoală…

Alt elev: De ce? Răzvan e un om fericit, să-l puneți să comenteze el chestia dinainte… El e fericit dinainte de a se fi născut.

Radu Cristea: Așa o să fac, apoi o întreb pe mama lui dacă pot să-i pun o notă… Ați auzit, așa sunt regulile acum…

Un elev: Trebuie să o căutați prin Sicilia, domn profesor… Dacă i-o da voie moșul pe care-l șterge la fund…

Radu Cristea: Bine, o caut… Dar să treacă virusul, ați văzut ce e prin Italia… Hai să revenim, am două întrebări pentru voi, asta pentru data viitoare… Ce înseamnă că oamenii trebuie să devină demni de fericire? Și alta, de ce oamenii de o tristețe profundă se dau de gol atunci când sunt fericiți?

O elevă: Cam greu… Dar i se potrivește lui Răzvan, domn profesor, el se dă de gol și când moțăie la ore…

Altă elevă: Avem timp, o să stăm în balcon, cu ochii pe fereastra deschisă și ne gândim la fericire. Nu e bine?

Pe ecran apare, brusc, un videoclip colorat, din care umple aerul vocea lui Florin Salam: *„Fericire, fericire, vino te rog și la mine…/ Stai un an sau poate-o lună, să-mi faci mie ziua bună…"*

O fată: E boul de Stoian… Oprește, bă idiotule, jegul ăla de muzică…

Un elev: Ce să-i ceri, e tembel din naștere… Domn profesor, lăsați-l repetent…

Radu Cristea *(încă mirat, fără reacție*): Stoian? El e ca un filosof bulgar… Nu vedeți că ne ajută în treaba noastră cu fericirea?

O fată: E atacat de covid, se vede pe moaca lui…

Radu Cristea: Știam eu ce copii inteligenți am…

Pe ecran, chiote, voci amestecate, strigăte…

Radu Cristea *(nedumerit, agitat, se ridică de la masă)*: Ce naiba? Ce-ați pățit? *(Apoi înțepenește aplecat peste masă.)* Hei, hei… *(Pe ușă intră, din greșeală, nevasta lui, îmbrăcată cam sumar).*

Ruxandra Cristea: Ce urlete se aud? V-am mai spus, ați speriat motanul…

Radu Cristea: Nu… nu… stai pe loc… *(Se repede și trage din priză cablul laptopului.)* Se uitau tâmpiții ăia la tine, ce faci?

Ruxandra Cristea: Auuu… Am uitat… Să vă ia naiba pe toți, ai făcut aici studioul Buftea doi… Am uitat, asta e, butonați toți la clapele voastre negre… Nu cred că mai rezist multă vreme…

Radu Cristea: Te cred… Și eu simt că o iau razna de tot… Trăncănesc la greu și golanii fac mișto de orice…

Ruxandra Cristea: Au și ei dreptate… Uită-te și la copiii tăi. Vlad are ochii crăpați de somn și vorbește aiurea, iar fata ta se zvârcolește ca un pește pe uscat…

Radu Cristea: Ca o peștoaică… Iar Vlad dă examen, tu nu vezi ce privire inteligentă, de viitor contabil, are? Noroc cu Raluca, îi mai dă curaj, feciorul tău pare îndrăgostit lulea…

Ruxandra Cristea: Dacă mai poți să glumești, e bine…

Radu Cristea: Știi, încă mai pot să mă uit visător în tavan, am învățat toate crăpăturile din tencuială…

Ruxandra Cristea: Ce crezi, cu mine e altfel? Eu stau minute bune la geamul bucătăriei, mă uit pe fereastră și dincolo de geam mi se pare că e o lume obișnuită…

Radu Cristea: Te cred, dar e neverosimil timpul nostru de azi, tocmai prin înfățișarea lui normală…

Ruxandra Cristea: Și tu de ce crezi că e neverosimil?

Radu Cristea: Privește oamenii, puțini, care trec prin fața blocului… Toate sunt tulburătoare tocmai prin banalitatea lor…

Ruxandra Cristea: Dar ce vezi tu afară?

Radu Cristea: E ca și cum ar arde un foc mare, care trimite spre noi aburi încinși și negri.

Ruxandra Cristea: Îți amintești cum striga bunicul tău, în zilele lui tulburi, de la sfârșit? Suntem niște biete păpuși de paie, fără apărare, oricine poate să râdă de noi.

Radu Cristea: Și nu era așa? Am ajuns niște cârpe, ne ia vântul și ne duce departe.

Ruxandra Cristea: Era? Este… Tot bunicul, în delirul lui din ultimele zile, striga că lampa nu mai are fitil, nici ulei nu mai are, cum să mai ardă?

Radu Cristea: Stau lipit de canapeaua asta din sufragerie și mă tot gândesc că e ușor să te obișnuiești cu ceea ce te stinghерește, dar mâine s-ar putea să nu te mai supere…

Ruxandra Cristea: Tu vezi? Până și timpul a rămas suspendat în spatele ferestrelor, stă acolo ca un nor subțire…

Radu Cristea: Și mai vin dobitocii ăștia cu tot felul de inovații… Uită-te, am primit un mesaj că trebuie să fac un fel de fișă, un pontaj al orelor predate din sufrageria mea… Nici nu știu dacă să-i înjur, să urlu, să tac…

Ruxandra Cristea: Trece… Mai ții minte, acum vreo câțiva ani ai avut un ministru portocaliu care vă cerea să completați o foaie de parcurs…

Radu Cristea: Șoferi de tir, aia eram… Țin minte, toate se repetă, nu vezi?

Ruxandra Cristea: Lasă, că tanti asta de la educație e tembelă și ea… De unde naiba i-or fi găsind? Și mai e și profesoară de română…

Radu Cristea: Vezi și tu, în ultimii 30 de ani, de largă democrație și libertate, mi-au „însoțit" meseria mea de profesor aproape 30 de dregători politici ai educației și ai învățământului. Cu mici excepții, niște trepăduși incompetenți și găunoși…

Ruxandra Cristea: Aproape toți au fost vorbitori de limbă română aproximativă, dubioasă, abandonată prin fotoliile lor ministeriale.

Radu Cristea: Păi da, toate aceste experiențe au culminat cu doamna care, iată, însoțește pensia mea viitoare. Se spune că, într-o ierarhie, orice om politic tinde să fie promovat până la nivelul lui de incompetență. Și, din păcate, nu e un paradox… Munca, mai zice una dintre „legile" în cauză, rămâne pentru cei care nu și-au atins încă nivelul de incompetență.

Ruxandra Cristea: Tocmai, iar doamna asta este profesoară de limba română. Dar este?

Radu Cristea: Vezi tu, un filosof spunea că ignoranța este noaptea minții, dar o noapte fără lună și stele. De regulă, oamenii care au imaginație și competență sunt plini de dubii și de indecizie. Doamna ministru nu pare să aibă dubii…

Ruxandra Cristea: Cum zicea ea? „Profesorii pentru învățământ preșcolar, educatorii pot veni la aceste grădinițe de vară în afara salariului pe care **îl primește** de la Ministerul Educației. El va fi plătit diferit, de autoritatea publică locală"…

Radu Cristea: Așa… Profesorii îl primește… Vai de mama lor! Uite, tot cucoana spunea că „astăzi trăim vremuri pentru care nu am fost pregătiți înainte…".

Ruxandra Cristea: Ce să zic, bine că am fost pregătiți… după!

Radu Cristea: Hai să-ți mai spun… Tot muierea asta zicea că: „**Lipsa** acestor dispozitive și conexiuni la internet **se dovedesc** a fi principalul obstacol…". Lipsa se dovedesc?

Ruxandra Cristea: Păi, dacă se dovedesc? Ce-ai cu femeia?

Radu Cristea: Știi, dacă printr-o cine știe ce întâmplare, m-aș întâlni cu doamna ministru, i-aș povesti că Esop, într-o fabulă, spunea că, în pericol de a te îneca, nu este suficient să te rogi, trebuie să dai și din mâini.

Ruxandra Cristea: Stai aici, că stai bine… Distanțat social, nu?

Radu Cristea: Zicea cineva ieri, că e o rafală de izolare rece… Și tocmai atunci, pe obraz ți se așază o muscă mare…

Vlad Cristea *(din camera lui)*: Mai mâncăm ceva azi? M-a picat baba asta la examen, așa cred…

Raluca Vidu *(tot de acolo)*: Nu-l credeți, a răspuns bine, dar este el prea speriat…

Ruxandra Cristea: Nehaliților! Mă duc să termin șnițelele alea… Cum să te pice? Are mama un contabil de elită la orizont…

Radu Cristea: Așa, ridică-ne tu moralul la toți…

Continuare în nr. 1/2024 al revistei

Educație

INFORMARE ȘI INSTRUIRE PRIN MASS-MEDIA ȘI INTERNET

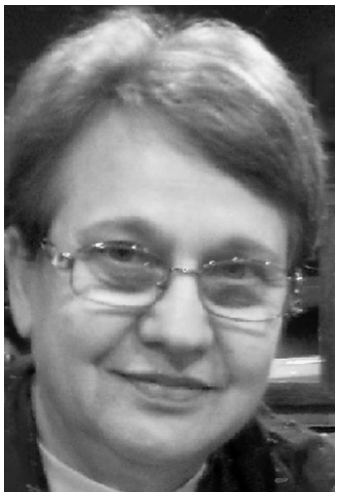

Vasilica Grigoraș

Poetă, prozatoare
Membră a Uniunii Ziariștilor
Profesioniști din România

„Găsesc televiziunea foarte educativă. De fiecare dată când cineva pornește televizorul, mă duc în camera cealaltă și citesc o carte".
Groucho Marx

Schimbul de informaţii prin mass-media și internet reprezintă o formă nouă, modernă de educaţie, de însuşire a cunoştinţelor. Deşi contestată de unii, educaţia prin presă și internet are o serie de avantaje de necontestat. Mesajele mediatice oferă mai rapid informaţii concentrate, într-o formă simplă şi mai accesibilă diferitelor categorii de receptori. În funcţie de suportul acestor mesaje, informaţiile transmise prin radio, televiziune şi publicaţii periodice pot fi dublate şi completate cu fotografii, imagini în mişcare sau sunete sugestive, astfel încât ideea, informaţia este receptată mai uşor de public.

Deşi presa este considerată astăzi a patra putere în stat, opozanţii acestui tip de educaţie contestă simplitatea mesajului mediatic, susţinând că tocmai această caracteristică îi ştirbeşte din semnificaţii. În opinia lor, mesajul devine atât de superficial încât denaturează şi simplifică veridicitatea şi importanţa faptelor descrise. Dincolo de aceste critici, comunicarea prin media câştigă tot mai mult teren, devenind la începutul secolului al XXI-lea o adevărată industrie, dezvoltându-şi propriile mecanisme şi strategii, propria piaţă de desfacere şi, cel mai important, propriul public.

Educaţia, schimbul de informaţii prin mass-media au generat în timp practici, dar şi stereotipii specifice. Nimic nu este mai simplu şi mai natural în zilele noastre decât să citim din paginile unor ziare sau să auzim/vedem varii programe şi obişnuitul jurnal de ştiri la radio şi TV. Observăm astfel că această manieră de a ne „cultiva" prin intermediul mijloacelor de comunicare în masă are mai multe efecte. Pe lângă faptul că suntem actorii unui proces zilnic de acaparare de noi informaţii (politice, economice, culturale, de divertisment…), practica lecturării unui ziar sau a vizionării unei emisiuni are şi o latură recreativă, de evadare din cotidian şi de transpunere într-o lume, dacă nu magică, cel puţin diferită. Această practică este cunoscută în literatura de specialitate ca funcţia de catharsis a presei, cu efecte terapeutice în viaţa oamenilor. Se dă impresia că este un mijloc de purificare a spiritului cu ajutorul artei prin participare la fenomenul artistic şi descărcarea unor trăiri refulate. În realitate, lucrurile stau puţin diferit. Speculând acest lucru, deţinătorii de presă, unii lideri şi formatori de opinie au creat tehnici de manipulare. Conţinutul şi forma a ceea ce citim/auzim/vedem nu sunt întotdeauna realizate pentru a avea efectul scontat şi dorit de public, ci dimpotrivă are şi efecte nocive. În acest caz suntem de acord cu Herbert Marcuse, care se întreabă: „Poţi oare să faci într-adevăr distincţie între mass-media ca un instrument de informare şi de divertisment şi ca un agent de manipulare şi de îndoctrinare?"

Componenta temporală este esenţială în emiterea şi receptarea informaţiilor prin mass-media, întrucât, datorită noilor tehnologii şi a industriei telecomunicaţiilor, mesajul ajunge la receptor la scurt timp după producerea evenimentului, dacă nu chiar simultan cu desfăşurarea acţiunii. Se creează astfel impresia că timpul nu se mai pierde, că suntem conectaţi în acelaşi timp la mai multe surse. Pe de altă parte, concomitenţa transmiterii şi receptării a dezvoltat şi o componentă negativă, şi anume pasivitatea în receptare. Astfel, oamenii primesc mesaje deja „ambalate", într-un timp foarte scurt, acest lucru împiedicându-i să aprofundeze cunoştinţele şi să apeleze, alternativ, și la alte forme de educaţie (cărţi, şcoală…).

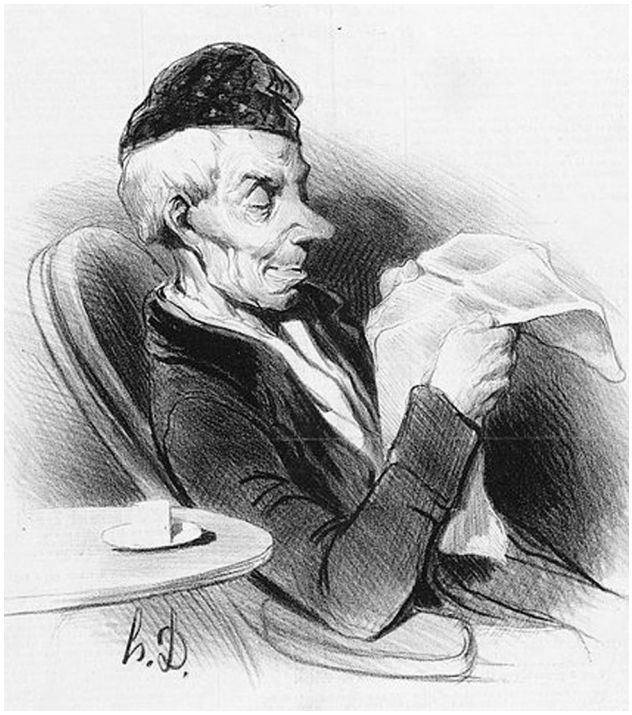

Honoré Daumier, *Lectura ziarului*, seria „Siluete, „Le Charivari", 1 noiembrie 1840

Oamenii cultivaţi, intelectualii denunţă maniera simplistă în care presa prezintă anumite mesaje, însă ea nici nu îşi propune să transmită puncte de vedere culturale, spirituale, literare sau ştiinţifice. Unele emisiuni, într-o formă viu colorată, atrăgătoare pentru anumite segmente de public au un conţinut rarefiat, vag, insipid. Vulgul, viciul, falsitatea, incoerenţa, lipsa de substanţă prezentate în forme eclatante, dar lipsite de esenţă sunt la ordinea zilei. Se potriveşte zicala: „Afară-i vopsit gardul, înăuntru-i leopardul". Astfel mass-media, prin produsele realizate neatent sau intenţionat desuete invadează liniştea şi intimitatea omului în numele libertăţii de exprimare, agresează interiorul privitorului, a psihicului acestuia, tulburându-i echilibrul emoţional. Multitudinea de greşeli de exprimare, inadvertenţa datelor, interpretarea eronată sau tendenţioasă a unor fapte, evenimente, comportamente sunt mult dăunătoare educaţiei oamenilor. Induc în eroare receptorii de orice vârstă, însă extrem de periculos este fenomenul pentru copii şi tineri, fiind în formare. Concurenţa între trusturi, canale audio-vizuale şi publicaţii periodice prost înţeleasă de patronii şi angajaţii acestora are impact nedorit pentru public. „Oricine controlează mass-media, imaginile, controlează cultura", ne spune Allen Ginsberg. De multe ori se transmit ştiri neverificate, neconfirmate, sau chiar mai rău se apelează la multe scorneli, bârfe, cancanuri... Emisiunile subculturale şi limbajul licenţios sunt în floare. În acest caz, educaţia nu poate fi decât găunoasă.

Specificul mass-media este accesibilitatea mesajelor transpuse într-o formă minimală, elementară şi concisă pentru categorii sociale, profesionale şi cu niveluri de educaţie diferite. În consecinţă, educaţia prin mass-media trebuie percepută ca o formă alternativă de cunoaştere care trebuie dublată, completată şi aprofundată de şcoală, lectură, artă, teatru... şi studiu individual. Şi presa, la rândul ei, şi-a dezvoltat genuri de opinie, precum editorialul, cronica, talk-show-ul etc., prin care să analizeze mai profund realitatea, însă acestea au doar rolul de a canaliza preferinţele şi opiniile, de aceea nu trebuie asimilate ca adevăruri supreme, mai ales că unele lucrează într-un stil lipsit de eleganţă şi de elocvenţă. Opţiunea de a cunoaşte, de a fi informat, alegerea surselor şi intermediarilor care oferă aceste informaţii ar trebui să aparţină în ultimă instanţă receptorilor; aceştia trebuie să conştientizeze totodată faptul că doar intersectarea şi împletirea formelor de educaţie duc la rezultate pozitive şi deschid noi căi de cunoaştere.

Educaţia artistică prin mass-media pare să fie devansată de industria divertismentului facil transmis pe posturile de televiziune şi radio sau regăsit în paginile revistelor şi cotidianelor. Foarte puţine televiziuni mai introduc în grila lor de programe emisiuni tip şcoală sau care să descrie o expoziţie de artă, o stagiune de teatru. Iar cele puţine care mai sunt, sunt programate la ore total nepotrivite, uneori târziu în noapte. Unele inserează la finalul jurnalelor de ştiri un scurt material pe această temă, altele prezintă emisiuni de cultură generală, dar sub o formă nouă, a divertismentului, informaţiile despre opere de artă şi creatorii lor fiind transmise într-o manieră facilă şi antrenantă pentru public. Din păcate, asemenea emisiuni au un succes enorm în rândul diferitelor categorii de public.

Apetitul pentru divertisment şi pentru ocuparea timpului liber într-un mod agreabil coroborată cu nevoia de informare şi relaxare prin artă, a generat apariţia de posturi de televiziune specializate, care combină elemente de geografie, istorie, literatură, muzică, pictură, cinematografie etc. pentru a oferi publicului informaţiile dorite. Este adevărat că în final, informaţia artistică îşi poate pierde sensul, valoarea şi originalitatea odată transmisă prin mass-media, dar este recunoscut faptul că presa nu este cel mai potrivit loc de culturalizare şi de contemplare a operelor artistice. Orice obiect artistic (pictura, sculptura, opera literară, muzicală etc.) nu şi-ar putea releva forţa de sugestie şi nu ar putea căpăta valenţe noi dacă nu ar fi savurat într-un loc adecvat. Umanitatea nu este încă pregătită să renunţe la contemplarea unei picturi într-un salon de expoziţie sau citirea unei cărţi în intimitatea căminului ori să piardă emoţia pe care ţi-o inspiră o trupă de balerini care dansează pe scena Operei.

Motivele pentru care televiziunea, radioul sau ziarul nu se mai concentrează ca la începuturile lor pe difuzarea şi prezentarea operelor artistice şi educarea receptorilor sunt în primul rând de ordin comercial.

Fiecare deceniu are spiritul său, mentalităţile, prejudecăţile şi preferinţele sale. Civilizaţia a evoluat în aşa manieră încât oamenii nu mai au timpul fizic şi psihologic de a savura momentele artistice prin intermediul presei. Tot ceea ce doresc ei de la postul TV pe care îl privesc sau ziarul pe care-l consultă este un mesaj uşor, relaxant, distractiv. Majoritatea oamenilor nu mai au răbdarea necesară de a pătrunde în înţelesurile unui obiect artistic sau în conţinutul unui spectacol de teatru sau al unui film aşa cum făceau predecesorii lor în secolele trecute. În altă ordine de idei, şi pe piaţa mass-media, în comunicare funcţionează cererea şi oferta. Din păcate, cererea nu prea este luată în seamă, pentru că puterea de decizie este în mâna ofertanţilor. Motivarea acestora că produsele realizate exprimă ceea ce cere publicul este puţin forţată, dacă nu chiar rău intenţionată.

Din fericire, publicul se găseşte în postura de a opta singur, la momentul potrivit pentru o operă cu semnificaţii culturale şi artistice profunde. Mulţi chiar au renunţat definitiv la serviciile jurnalistice, opţiune care este totuşi în detrimentul instituţiilor de comunicare. Dacă publicul refuză un anumit tip de mesaj şi şi-a canalizat atenţia spre alte domenii, unităţile mass-media nu pot decât să le facă pe plac, deoarece lipsa publicului echivalează cu lipsa publicităţii, principala resursă financiară a presei zilelor noastre. Sunt multe exemple în acest sens, instituţii care au dat faliment din lipsă de susţinere financiară.

Dincolo de alunecări, lipsuri, oscilări, îngrădiri şi distorsionări din spectrul mass-media, să nădăjduim că în al doisprezecelea ceas speranţa lui Dan C. Mihăilescu: „Mass-media trebuie să pledeze ritmic şi intens pentru conţinutul extrem de variat al noţiunii de educaţie, care cuprinde deopotrivă educaţia civică, fizică, religioasă, vestimentară, gastronomică şi sexuală, dar şi educaţia sportivă, estetică, turistică, financiară, medicală – şi încă altele" se va împlini.

„Deşi presa este considerată astăzi a patra putere în stat, opozanţii acestui tip de educaţie contestă simplitatea mesajului mediatic, susţinând că tocmai această caracteristică îi ştirbeşte din semnificaţii."

Jean Louis Forain (1852–1931), pictor francez, *La teatru*, acuarelă şi cerneală, 1882

Economica

CREATIVITATEA NOASTRĂ CEA DE TOATE ZILELE...

Mariana Nicolae

Eseistă, profesoară, traducătoare

Una dintre cele mai dificile întrebări care mi s-au pus în orele pe care le voi denumi generic „dezvoltarea gândirii creative", pe care le țin de peste 20 de ani în învățământul superior sau în diversele sesiuni de instruire din proiecte a fost, cu variante specifice: Dar „cei răi", mafioții, teroriștii, Hitler, Ceaușescu au fost creativi? Cum explicăm succesul unor oameni cu înclinații criminale sau doar infracționale? Și acum când inteligența artificială pare să ne amenințe sub diverse forme, ce se va întâmpla cu umanitatea? Și majoritatea dintre dumneavoastră probabil că știți răspunsul clasic: doar creativitatea ne va salva. Dar ce este această creativitate de care depind atât de multe lucruri, ca viitorul nostru, de exemplu? Cum o definim acum, în acest moment al istoriei?

Sigur că există variate modalități de a răspunde la întrebarea de mai sus. După cum există și felurite moduri de a defini creativitatea, care au variat în funcție de perioadă istorică, de mode, de geografii, grad de educație etc. Pentru că, zic experții, suntem de ceva timp în epoca economiei creative, poate este bine să ne clarificăm unii termeni. De ce spun asta? Pentru că la noi, în spațiul românesc, creativitatea și, prin urmare, folosirea ei în sens economic se rezumă de cele mai multe ori la creativitatea artistică sub variatele ei materializări. Și de ce ne-ar interesa chestiunile economice într-o revistă culturală? Cred că răspunsul este evident, dar pentru siguranță să amintim că o cultură diversificată, competitivă pe plan internațional și catalizatoare identitar pe plan intern, social și comunitar, este una care se dezvoltă pe baza unei economii performante care finanțează semnificativ educația și cultura. Iar România, în caz că ați uitat sau nu ați înțeles exact din tăcerea sau vorbăria politicienilor, are cea mai mică finanțare a celor două domenii din Europa. Găsiți multe date elocvente în profilul de țară pentru indicatorii de performanță în cercetare și inovare care, pentru 2023, este la acest link: **https://ec.europa.eu/assets/rtd/eis/2023/ec_rtd_eis-country-profile-ro.pdf**. Prin urmare, EIS (European Innovation Scoreboard/Tabloul de bord european privind inovarea) este un instrument deosebit de folositor care, dacă ar fi consultat și ar exista interes local pentru aceste elemente, ar permite decidenților să evalueze constant punctele tari și punctele slabe ale sistemului românesc de cercetare și inovare, să urmărească eventualul progres și să identifice domeniile prioritare pentru a îmbunătății performanța inovării. Dacă, dacă...

Să pornim de la economia creativă. Este o etichetă care se folosește de pe la începutul noului mileniu și, ca orice etichetă, este foarte largă ca sens și interpretare. Încă din 1994, Tom Peters scria în cartea sa *Crazy Times call for Crazy Organizations* [1] despre o lume în care imaginația este sursa valorii economice. Și sublinia că descrie o lume nebună, în care organizațiile clasice nu-și au rostul. Și cine este acest domn despre care foarte mulți din cadrul elitelor de management românesc, cele academice, n-au prea auzit?! Este, alături de Waterman, autorul uneia dintre cele mai cunoscute cărți de management din istoria domeniului, care a fost considerată de un grup de experți de la Forbes [2] drept cea mai influentă carte de afaceri și management din perioada 1980–2000. S-a vândut în peste 4,5 milioane de exemplare în întreaga lume [3]. A fost publicată în 1982 și tradusă în românește în 2011 [4], cu alte cuvinte la vreo trei decenii distanță. Cam asta este diferența de performanță între economiile dezvoltate și cea din România.

Revenind însă la economia creativă, termenul se referă la sistemele economice în care valoarea este dată sau creată nu prin resursele tradiționale formate din lucruri tangibile (pământ, resurse fizice), din muncă și din capital, cât mai degrabă prin cele intangibile ca imaginația celor care lucrează în domeniu. Termenul de economie creativă nu trebuie confundat cu cel de industrii

creative, foarte larg folosit azi, care se referă la sectoare specifice și nu la creativitatea din întreaga economie. Altfel spus, astăzi, principala sursă de bogăție este cunoașterea și nu doar activele materiale. Și în timp ce poți cuceri câmpurile petrolifere sau minele de aur și diamante prin război, nu poți cuceri cunoștințele, care sunt la baza progresului tehnologic, în același fel. Sigur că nu toată lumea este de acord că progresul tehnologic echivalează cu progresul societății umane în ansamblul ei și că binefacerile lui sunt accesibile tuturor membrilor speciei umane indiferent de unde ne-am născut și unde locuim. Dacă este să ne uităm puțin la fenomenul Barbenheimer sau, dacă vreți, Oppenbarbie [4] din această vară, avem un teren extrem de fertil de discuții pe teme variate, dar în special pe creativitate și finanțarea cercetării. Malevolente?!? Să nu fim „plângăcioși" pentru a-l cita pe președintele Harry Truman după scurta, dar intensa întâlnire pe care a avut-o cu Oppenheimer în octombrie 1945 la Casa Albă. Ruptura și tensiunile dintre politică și cercetare au fost și continuă să fie semnificative peste tot în lume.

Dar, să ne întoarcem la ce înseamnă azi creativitate și cum adaugă ea valoare în diversele economii care țin cont de ea. Vreau să-l amintesc aici pe Yuval Harari, autorul, printre altele, a cărților *Sapiens. Scurtă istorie a omenirii* (2017), *Homo deus. Scurtă istorie a viitorului* (2018), *21 de lecții pentru secolul XXI* (2018) [5]. Ca orice om de success, Harari este un intelectual public destul de controversat. Dar ținând cont de faptul că succesul lui se materializează în traducerea cărților sale în 65 de limbi și vânzarea lor în 45 de milioane de exemplare în întreaga lume, cred că este o voce destul de credibilă pentru afirmațiile pe care le face. Și ceea ce spune Harari este că lumea s-a schimbat extraordinar de mult, în caz că nu observasem cu ochiul liber, și că majoritatea dezastrelor care au flagelat omenirea de-a lungul istoriei noastre au fost dacă nu eliminate, cel puțin aduse la un stadiu în care se pot controla. Concret, foametea sau lipsa cronică a hranei, epidemiile sau chiar pandemiile și războiul sau violența extremă s-au transformat în provocări care pot fi, în general și dacă se vrea politic, gestionate. Unul dintre exemplele date de Harari este că în 2012, aproximativ 56 de milioane de oameni au murit în întreaga lume: dar numai 620.000 dintre ei au murit din cauza violenței umane (războiul a ucis 120.000 de oameni, iar crima a ucis alți 500.000). În schimb, și aici lucrurile devin interesante, 800.000 s-au sinucis iar 1,5 milioane au murit de diabet. Altfel spus zahărul este acum mai periculos decât praful de pușcă. Ca și depresia sau pierderea sensului vieții sau, cum spune tot Harari, faptul că am devenit dispensabili, suntem ca piesele de schimb, constant reciclate. Cauzele sunt multiple, firește. Pentru mine, însă, în acest text, importante sunt educația precară sau lipsa de educație a unei părți a societății umane și inovația tehnologică și socială. Cu alte cuvinte, creativitatea.

Mă opresc aici cu ideea, de altfel foarte generoasă și motivațională, că omenirea este azi mai bună și mai puțin violentă, pentru că ea este, firesc, contrazisă de ceea ce se întâmplă azi, printre altele, nu departe de granițele noastre și există și o literatură prestigioasă și relativ voluminoasă care contrazice această abordare (vezi Gray [6], Taleb [7] și alții).

Ce sunt *industriile creative*? UNCTAD ne spune că definițiile adoptate la nivel național depind, desigur, în mare măsură de nevoile și domeniul de aplicare identificate local și de inițiativele de dezvoltare la care se face apel. Simplificat, UNCTAD definește o industrie creativă ca fiind activități organizate cu obiectivul principal de a re/produce, promova, distribui și comercializa bunuri, servicii și activități care au origini culturale, artistice și de patrimoniu precum meserii și domenii de specialitate, spectacole, arte vizuale, meșteșuguri, publicații, design, film etc. Industriile creative includ și distribuția produselor creative și culturale pe piață și toate aceste activități sunt cele de care România suferă cronic. Economia creativă, pe de altă parte, conectează dezvoltarea economică, socială și culturală de tehnologie, creativitate, turism, inovație și drepturi de proprietate intelectuală [8]. Iar UE oferă în continuare programul „Europa creativă" pentru perioada 2021–2027 cu finanțările aferente pentru cei care sunt în stare să le acceseze și să le folosească în folosul comunităților locale.

Cu alte cuvinte există fonduri, dar... știm, vrem sau suntem în stare să ajungem la ele? Uneori da, de foarte multe ori însă... este un proces pe care puțină lume își propune să-l învețe. Din motivul simplu că administrația și autoritățile competente le fac tot mai dificile și imprevizibile pentru a „demonstra" că este un proces corect, echidistant și transparent.

Referințe:

[1] **Tom Peters**, *Crazy Times call for for Crazy Organizations (Vremurile nebune au nevoie de organizații nebune)*, Vintage Books, New York, 1994.

[2] **https://www.forbes.com/2002/09/30/0930booksintro.html?sh=4d2debbd29e1**

[3] **Joshua Hyatt**, *When Everyone Was Excellent, Leading Your Company (Când toată lumea era excelentă, Cum îți conduci firma)*, 1999, în Inc., https://www.inc.com/magazine/19990515/4703.html

[4] **https://www.avclub.com/barbie-oppenheimer-double-feature-viewing-order-1850657357**

[5] **https://polirom.ro/autori/3205-yuval-noah-harari**

[6] **https://www.theguardian.com/books/2015/mar/13/john-gray-steven-pinker-wrong-violence-war-declining**

[7] **P. Cirillo, Nassim N. Taleb**, *The Decline of Violent Conflicts: What Do The Data Really Say?*, **https://www.fooledbyrandomness.com/pinker.pdf**, 2016.

[8] **https://unctad.org/system/files/official-document/ditctncd2021d3_en.pdf**

Lumea copilăriei

POVESTE DE VIAȚĂ

Iuliana Dinu

Poetă, prozatoare, profesoară
Membră a Uniunii Scriitorilor
din România

Ușa dormitorului se deschise larg și se auzi glasul învățătoarei de serviciu:

– Deșteptarea fetelor, hai, pregătiți-vă pentru o nouă zi de școală! Să lăsați ordine în dormitoare!

Copila își întinse picioarele, ar mai fi vrut să doarmă, dar programul era program, nu trebuia să se abată nicicum de la el.

– Ne dăm imediat jos din pat, doamnă!, se auzi din dormitor glasul uneia dintre școlărițe.

Copilele trăiau de câțiva ani la internat. Se înțelegeau bine între ele, erau de vârste apropiate, se cunoșteau și învățau împreună. Fetele ajunseseră aici din motive sociale diferite, fie că nu aveau ambii părinți, fie că părinții nu aveau posibilități materiale să le întrețină. Așa ajunsese să crească la casa de copii și Mica, o copilă firavă, cu ochi luminoși, păr lung, castaniu. Părinții ei au divorțat, iar copila era în îngrijirea mamei. Rămânând fără serviciu, mama copilei a dus-o la internatul de fete, unde avea să urmeze primii ei ani de școală. În vacanțe mergea pe la bunici. Aceștia aveau grijă de un nepot, de fapt, fratele ei mai mare. Bunicii prinseseră drag de el, îl considerau ca pe un fiu. Fiind în vârstă și neavând posibilități, nu-și puteau lua răspunderea s-o crească și pe Mica, dar o primeau cu drag atunci când fata venea în vacanțe. Aici se bucura de căldură sufletească, se simțea bine, mai ales că era vizitată destul des de o mătușă care o îndrăgea mult. Ulterior, mama copilei și-a refăcut viața și trecea tot mai rar pe la internat. Mica se bucura foarte mult când o vedea pe mătușa sa venind, se entuziasma și-i povestea tot felul de întâmplări din viața de internat. Copila învăța destul de bine, era silitoare, un copil cuminte și responsabil. Nu se plângea niciodată, dar sufletul ei purta răni adânci.

– Vino, Tușa (așa-i spunea mătușei), să-ți arăt articolele scrise de mine la gazeta de perete!

– Bravo, draga mea, să fii ascultătoare, să ai grijă de tine, numai așa te vei descurca în viață!

– Da, Tușa, vreau să învăț carte, să-mi fac și eu un viitor mai bun!

Mica se mândrea cu mătușa ei care era profesoară, o prezenta colegilor, dar și profesorilor. Tușa iubea mult copiii, poate și din acest motiv își alesese meseria de dascăl. Ea avea doi copii, doi băieți, lumina ochilor ei. Uneori îi era tare greu să se descurce cu atâtea probleme, dar făcea tot posibilul să facă față, să nu treacă nimic pe lângă ea fără să nu dea o mână de ajutor. Își ajuta foarte mult părinții care îl creșteau pe nepotul lor, fratele Micăi. Toți copiii bunicilor se căsătoriseră, aveau viețile, rostul lor, plecaseră de la casa părintească. Așa că ei, bunicii, rămăseseră cu acest nepot.

Deși era foarte ocupată, Tușa trecea destul de des pe la părinți să-i ajute. Se ducea deseori și la școala la care învăța fratele Micăi, lua legătura cu diriginta, cu profesorii băiatului. Bunicii se bucurau foarte mult că primeau o mână de ajutor la creșterea băiatului. Deși bătrânii mai aveau și alți nepoți de la ceilalți copii, pe acest nepot îl iubeau foarte mult, ceilalți nu prea contau pentru ei. Probabil că sentimentul de compasiune îi făcea să gândească așa. Faptul că toți ceilalți nepoți aveau părinții alături, iar acest nepot nu.

Cu toate acestea, mătușa fetei nu se supăra că băieții ei nu primeau aceeași iubire ca verișorul lor. Încerca să-și înțeleagă părinții care-și luaseră întreaga responsabilitate de a-l crește.

Din iubire pentru nepot, bunicul l-a înfiat, astfel că el a devenit frate cu ceilalți copii ai lui.

Mătușa fetei a continuat să se poarte la fel ca înainte, nu ținea dușmănie, nu băga în seamă micile nedreptăți ale părinților față de ceilalți nepoți sau chiar față de copiii lor. Așa era construită, era o inimoasă, nu punea la suflet totul, își iubea părinții necondiționat.

Deseori îi era greu, multe lucruri le făcea cu prețul unor eforturi deosebite, dar întotdeauna a simțit ajutorul lui Dumnezeu. Era un om exigent, atât ca

dascăl, cât și ca părinte, nu se abătea niciodată de la principiile sănătoase despre viață. Nu era îngăduitoare nici măcar cu ea, și-a dat toate examenele pe care trebuia să le treacă un cadru didactic, pe toate le-a luat cu notă maximă.

Norocul ei a fost că se căsătorise cu un om minunat, care o iubea mult și care nu se opunea hotărârilor pe care le lua în privința familiei sau a neamurilor ei. Soțul ei și-a dat seama că are un suflet deosebit. În plus, s-a convins de corectitudinea deciziilor pe care le lua, deși uneori îi neglija pe cei din familia ei. De multe ori o copleșeau problemele, dar el era mereu lângă ea.

Chiar dacă uneori mai greșea, încerca să facă totul spre binele celor din jurul său. Copiii ei o ascultau și îi înțelegeau exigența. Având experiență de dascăl, învățase foarte mult din greșelile elevilor săi, prin urmare ea își dorea ca băieții ei să fie niște oameni de toată isprava. Și a reușit. Băieții au terminat amândoi facultatea, urmând aceeași carieră ca mama lor, cea de profesor. Se mândrea cu ei, tot timpul vorbea de minunile din viața ei. Îi plăcea atunci când seara avea momente de răgaz, să stea cu ei de vorbă minute-ntregi. Se așeza pe canapea, iar băieții puneau capul de-o parte și de alta pe picioarele ei. Le trecea mâna prin păr, mângâindu-i, inventând povești numai de ea știute. Deseori se întâmpla ca următoarea seară să încurce povestea spusă anterior, dar copiii fiind foarte atenți, interveneau și-i atrăgeau atenția că a schimbat firul poveștii. Acele momente erau pentru ea cele mai frumoase clipe de peste zi, uita de toate greutățile, își încărca bateriile. Era fericită!...

Timpul trecea, iar Mica a terminat clasa a opta, trebuia să dea examen la liceu, așa cum își dorea. Crezând că poate face față, s-a înscris la unul dintre liceele cu mari pretenții, unde mergeau copii excepționali. Dezamăgirea fetei a fost foarte mare, a picat examenul. La română luase notă bună, dar nota de la matematică nu-i asigura intrarea la acea școală.

„Ce voi face de acum încolo, încotro o apuc?", se întreba obsedant, îndreptându-se spre casă.

S-a dus plânsă și necăjită la bunici, nu avea unde să se ducă, mama ei își întemeiase o altă familie și nu prea mai avea timp de problemele copilei.

Mătușa sa, care trecea aproape zilnic pe la părinți, a găsit copila nedormită, în lacrimi.

Bunica îi adusese o cană cu ceai și ceva de mâncare. Privind spre nepoată, i se adresă fetei sale:

– Mi-e tare milă de ea, fata mea, noi nu avem nicio putere, de-abia ne descurcăm cu fratele ei.

– Mamă, voi încerca s-o ajut, sper ca soțul meu să nu se împotrivească.

Văzând-o cât e de debusolată, Tușa își strânse nepoata la piept și-i spuse pe un ton hotărât:

Desen de Alexandra Barbu, elevă, clasa a VIII-a,
Școala nr. 2, Voluntari – Ilfov

– Lasă lacrimile, te îmbraci imediat și mergi la mine acasă! Nu e totul pierdut, avem timp să recuperăm, de tine contează! Trebuie să reușești! Pentru toamnă rămân locuri la unele licee, vom urmări care sunt acelea și ne vom înscrie. Vei intra cu siguranță, dacă ai ambiție și mă vei asculta!

Ștergându-și lacrimile, copila spuse uimită:

– Tușa, chiar mă luați la dumneavoastră acasă?

– Desigur, fă-ți bagajul și însoțește-mă! Te vei pregăti și vom duce „războiul" împreună, vom reuși! Nu trebuie să abandonezi lupta, ești un copil bun și meriți să-ți continui studiile!

Mica dădu peste cap ceaiul din cană și-i spuse bunicii țopăind de fericire:

– Mamaie, merg la Tușa, îți promit că voi intra la liceu!

– Așa să-ți ajute Dumnezeu, copilă!

Copila și-a făcut bagajul în cea mai mare viteză și au ieșit amândouă pe poarta bunicilor.

– Ne vedem la toamnă, mamaie, am să fiu elevă la liceu, îți promit!

Bunicii îi dădură lacrimile de bucurie, știa că fiica ei care era atât de ambițioasă va reuși cu nepoata ei, așa cum reușise, de altfel, și ea în viață, fără niciun pic de ajutor. Deși mama

ei ar fi vrut ca fiica să învețe o meserie, nu și-a putut atinge scopul, fata făcuse cum o tăiase capul. Părinții i-au dus dosarul la o școală profesională de croitorie, dar ea își luase actele și se înscrisese la liceu, fără să le spună. Când a venit acasă după examen și i-a dat mamei vestea că a intrat, aceasta i-a răspuns:

– Ce bine e că vom avea o croitoreasă în familie, nu vom mai cheltui atâția bani cu rochițele voastre!

Fata i-a spus că de fapt ea intrase la liceu, nicidecum la școala profesională. Mama a rămas uimită, a acceptat cu mari emoții, a strâns-o la piept și i-a spus printre lacrimi:

– Bravo, fata mamei!

Pe vremea aceea nu aveau acces toți copiii la liceu. Mergeau mai ales cei cu situație materială bună și cu părinți cu pregătire superioară. Ei fiind destul de mulți copiii acasă, erau slabe speranțe. Nu avea niciun sprijin din partea celor de acasă.

Momentul acela trecuse de mult, parcă se pierduse în timp. Acum era profesoară…

După prima sesiune de examen, copiii au intrat în vacanța de vară. Fiind cadru didactic, mătușa fetei intrase și ea în concediu de odihnă.

Băieții ei, fiind sportivi de performanță, plecaseră în cantonament, iar camera lor era liberă.

Așa că avea timp suficient să se ocupe de Mica.

Intrând cu nepoata ei în casă, îi spuse acesteia:

– Aici vei sta, draga mea, aceasta va fi camera ta până la toamnă!

– Mulțumesc, Tușa!, i se adresă copila, plină de recunoștință. Ochii îi sclipeau de bucurie.

Seara, când s-a întors soțul ei de la serviciu, i-a adus copilei prăjituri. Acesta i s-a adresat zâmbind:

– Bine ai venit, nepoată! Uite, femeie, ți-ai realizat și visul de a avea o fetiță, că prea îți doreai mult lucrul ăsta!

– Sărut mâna, unchiule, mulțumesc pentru bunătăți!

Mica a învățat pe „rupte" întreaga vară. Ca să fie sigură de reușită, mătușa ei a rugat-o pe una dintre colege s-o ajute pe copilă la matematică. Mica stătea ore întregi la masa de studiu. Tușa o privea bucuroasă, o impresiona mult ambiția fetei.

„Trebuie să reușească, este un copil bun și necăjit, cu dorință mare de a învăța!"

Zilnic, unchiul îi aducea tot felul de bunătăți. Într-una din zile copila spuse cu oarecare timiditate:

– Tușa, la dumneavoastră mă simt ca într-o familie. Vă mulțumesc pentru această șansă!

Zilele au trecut repede, a venit și momentul înscrierii la liceu. Rămăseseră câteva locuri la unul dintre liceele bune din oraș.

– Ce zici, avem curaj să ne înscriem?, o întrebă Tușa pe copilă.

– Da, Tușa, sunt pregătită, nu-mi este teamă!

– Bravo, draga mea! Atunci, cu Dumnezeu înainte!

– Stați liniștită, o să fie bine!

Așa a și fost, copila a intrat la liceu. Și-a văzut visul împlinit.

– De-acum totul depinde numai de tine, ai grijă să înveți, să nu ai niciun fel de necazuri!

Hai să sărbătorim, nepoată, succesul tău! Merită, nu?

Amândouă au mers la cofetăria din apropiere, unde s-au ospătat cu tot ce și-au dorit.

– Ce fericită sunt, Tușa! Dacă nu erați dumneavoastră, ce mă făceam? Mulțumesc, Tușa! Împreună cu unchiulețu' ați fost pentru mine ca o adevărată familie. Nu voi uita asta niciodată!

Într-adevăr, nu a uitat!

După terminarea liceului, a dat la școala postliceală de asistenți medicali. A intrat fără probleme. Acum este un cadru medical competent, foarte serios. S-a căsătorit și are două fete mari, eleve la liceu și ele…

Din când în când ne întreabă dacă ne doare ceva, ca să ne poată veni în ajutor…

Povestea continuă și în zilele noastre…

„Mica se mândrea cu mătușa ei care era profesoară, o prezenta colegilor, dar și profesorilor. Tușa iubea mult copiii, poate și din acest motiv își alesese meseria de dascăl. Ea avea doi copii, doi băieți, lumina ochilor ei. Uneori îi era tare greu să se descurce cu atâtea probleme, dar făcea tot posibilul să facă față, să nu treacă nimic pe lângă ea fără să nu dea o mână de ajutor."

Lumea copilăriei

POVESTE DESPRE CODRU

Georgeta Adam

Scriitoare, ziaristă
Membră a Uniunii Scriitorilor din România

Scurtă prefață

Fiind redactor la Radio România, la Redacția pentru tineret și copii, la Programul Trei, Radio România Cultural și Radio România Actualități, ani de-a rândul am realizat numeroase emisiuni pentru copii, între anii 1977 și 2004. O minunată perioadă din viața mea. Am adus atunci în studiourile de radio numeroși scriitori sau le-am luat interviuri, am făcut scenarii după scrierile lor. O scurtă enumerare: Ana Blandiana, Constanța Buzea, Mircea Sântimbreanu, Nichita Stănescu, Gheorghe Tomozei, Petre Ghelmez, Geo Bogza, Radu Tudoran, Vladimir Colin, Alexandru Mitru, Gellu Naum, Nina Cassian, Veronica Porumbacu, Marta Cosmin, Cleopatra Lorințiu, Daniela Crăsnaru, Passionaria Stoicescu, Silvia Kerim... Veneau cu bucurie la emisiunile noastre pentru că aveam ascultători cu milioanele! „Noapte bună, copii!", „Un univers într-un ghiozdan", „Caruselul copiilor", „Teatru radiofonic pentru copii"... Era o lume miraculoasă, pe unde radiofonice, pentru mulți copii care uneori nu aveau altă șansă să asculte asemenea creații. Niciodată nu voi uita acele dimineți când înregistram cu actori celebri sau chiar cu copii scenarii sau povești pentru cei mici. Pe unii dintre ei, i-am reîntâlnit după zeci de ani, amintindu-și aceste ore petrecute în studiourile de radio din strada Nuferilor, astăzi Berthelot! O poveste a mea difuzată sub genericul „Noapte bună, copii!" vorbește despre codru, pădure, crâng, dar și despre întâlnirea copiilor cu bogăția limbii române.

–Bunicule, de ce se spune „codru" despre pădurea de la marginea satului? îl întrebă fetița, ținându-l strâns de mână, să nu se rătăcească parcă.

– Codru, adică pădure, Eliza, așa cum îți spun eu ție și nepoțică dragă, dar și fata moșului!

– Nu știi totuși de unde și de când a început să se spună la noi codru pentru pădure?

– Iaca nu știu, că ți-aș spune, fata moșului. Așa am zis noi din moși-strămoși. Are el un izvor și gata, curge prin limba noastră, ca apele, păsările, stejarii...

– Veveriţele...

– Da, veverițele, dar și lupii, urșii, vulpile roșcate...

– Bunicule, dar de ce nu s-a spus numai pădure?

– Pentru că pe la noi se spune că niciodată nu trebuie să uiți cuvintele pe care le-ai învățat întâi și întâi, chiar dacă, uite, există și unul deosebit, ca acesta, „codru"!

– Eu când spun„codru" parcă m-aș gândi la o cetate străveche care a călătorit prin timp de demult, de demult, până la noi...

– Da, se spune despre codri că sunt seculari – adică au străbătut secolele – poate că ai dreptate, Eliza mea mică, codrul este o cetate românească străveche!

– Și se mai spune, bunicule, că întotdeauna „Codru-i frate cu românul!" – așa am auzit eu că scria într-o carte.

– Da, pentru că demult, demult, pe aici, prin codri, se ascundeau oamenii satelor când veneau hoardele năvălitoare peste glia strămoșească...

– Sau chiar oștenii, bunicule, armatele viteze care apărau pământul țării de dușmani.

– Ai auzit vreodată cum cântă țăranii noștri cântecele lor frumoase? Cum sună de multe ori chiar primele cuvinte?

– „Frunză verde..." (Și fetița începu să cânte, cu curaj...)

– Dar văd că ai prins ceva din cântec. Zi-i, să te audă bunicul!

– Bunicule, dar oare întotdeauna s-a zis „codru"? Nu a venit cuvântul așa, prin aer, și deodată și-a găsit loc în limba noastră?

– Fetițo, cuvintele nu sunt păsări să zboare, deși, dacă mă gândesc bine, tot un zbor este și călătoria lor spre noi... Ele nu vin din aer, ci dinspre străbunii noștri,

Dieudonné Lancelot, *Pădure la Baia de Fier, Oltenia*, gravură, 1860

așa cum îți spuneam. Ele zboară peste timp. Astfel, ele au făcut un popas în versurile populare, apoi, un mare scriitor român, un mare poet, le-a auzit și le-a folosit în scrierile sale…

– Care poet, bunicule? Nu cumva… Eminescu?

– Mihai Eminescu, draga moșului; de acum ești mare, ai auzit și tu de cel care a copilărit pe aceste locuri, pe unde ne plimbăm noi acum.

– Era din satul nostru sau din alt sat?

– Dintr-un sat de peste dealuri, de la Ipotești, dar el este al acestei frumoase țări, nu doar al Ipoteștilor, așa că putem spune că era și de pe la noi, era al nostru… Și el a auzit acest cuvânt mai întâi când era copil, ca tine, de la mama, de la tata…

– Și ce spuneai, bunicule, cum a vorbit el despre codru?

– Mai frumos decât orice alt poet de pe lume – cuvintele lui se aseamănă nu cu alte cuvinte, din alte poezii, ci mai degrabă cu o muzică, cu o adiere de vânt, cu cântecul păsărilor, cu strălucirea cerului, cu verdeața codrului nostru românesc…

– Ce frumos vorbești, bunicule! Spune-mi și mie o poezie despre codru scrisă de Eminescu.

– Una foarte cunoscută, care mi se potrivește mie, că-s bătrân.

– Hai, spune-mi poezia!

– Orice român o știe – indiferent dacă este copil, tânăr sau bătrân. Ea începe așa: „Codrule, codruțule,/ ce mai faci drăguțule…” Și bunicul îi recită, cu voce înceată, molcomă, poezia atât de cunoscută a lui Eminescu. Fetița asculta, privind cu ochii albaștri, albaștri, zarea codrului din preajmă ce-și trimitea umbrele în înserare…

– Bunicule, să-mi dai și mie cartea cu poeziile lui Eminescu, vreau să mai citesc despre „codru”…

– Dar încă nu știi să citești, fata bunicului!

– Așa zicem noi când doar răsfoim foile, că le „citim”! Dar, în curând, când voi merge la școală, voi citi de-adevăratelea!

– Așa să faci, fetița moșului cea isteață!

– Bunicule, dar dacă se întâmplă ca acest cuvânt așa de vechi și de frumos – codrul, codrușul – să se rătăcească, să se piardă și oamenii să uite de el?

– Eliza dragă, când vei fi mare, vei înțelege de ce cuvintele limbii noastre nu se pot rătăci, nu se pot pierde, nu se pot uita!

– Dar de ce când voi fi mare? Acum nu pot să înțeleg?

– Mai întâi trebuie să crești mare, să înveți tainele abecedarului, să citești cărți scrise de mulți, mulți scriitori și multe cărți. Apoi, vei vedea că aceste cuvinte sunt în marea salbă a limbii noastre, legate între ele prin fiecare om care vorbește și le iubește, prin fiecare om, chiar copil, care le preia și le duce mai departe…

– Bunicule, tu ai învățat multă carte și de aceea ai știut să-mi spui mie despre „codru”?

– Nu, fata moșului, carte nu am avut eu prea multă, atunci erau alte timpuri, nu erau atâtea școli ca acum. Dar de citit, de scris, știe bunicul și mai ales știe lecția vie, adevărată, a limbii noastre dragi – limba română.

– Bunicule, pot să alerg până la poalele codrului să mă joc?

– Du-te, fata moșului, iar mâine, poate, vom face împreună o plimbare spre „inima codrului”…

– Are o inimă, bunicule?

– Ei, asta e altă poveste a limbii române, dragă Eliza! Așa spunem noi la adâncimea codrului! Acum, la joacă!

Universalia – Lumea copilăriei

MACUL PIERDUT
de Cumali Karataş
Prezentare și traducere din limba turcă
de Urfet Șachir

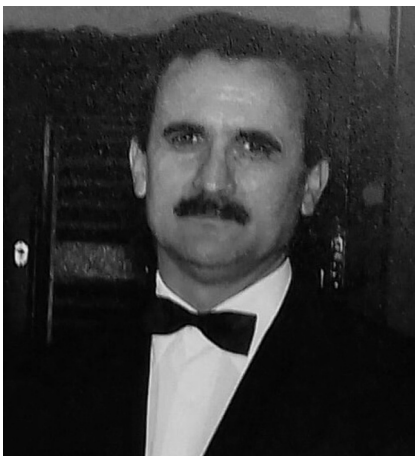

Născut la Adana, Turcia, **Cumali Karataş** este un cunoscut cercetător, scriitor, redactor, coordonator de știri și consultant de presă.

Cumali Karataș este laureat a aproximativ 20 de premii pentru poeziile și versurile sale pentru cântece, obținute la concursuri organizate de instituții precum TRT (Radioteleviziunea Turcă) Ministerul Culturii, municipiile Adana, Kadıköy, Polatlı, Narlıdere.

A publicat 15 volume de versuri și cărți pentru copii: *Platanul de poveste* (care cuprinde 10 povești) și *Poveștile lui Ali*.

Dintre volumele de poezie amintim: *Destan* (*Epopee,* 1966), *Atatürk'ü Sevmek – Atatürk ve Yurt şiiri* (*Iubindu-l pe Atatürk – Poezii patriotice și despre Atatürk, 2002*), *Sevda – Aşk Şiirleri* (*Iubire – Poezii de dragoste, 2002*), *Postacı* și *Adana Yollarında* (*Poștașul* și *Pe drumurile Adanei,* sub egida municipalității Adana, 2018)*, Aslan ile Kartal* (*Vulturul și leul*), *Öksüz Martılar* (*Pescărușii orfani*).

Era deja toamnă în pădure. Zilele toride de vară se terminaseră. Vântul bătea și frunzele îngălbenite cădeau încet. Familia de maci era și ea îngrămădită sub un copac bătrân din pădure. De fiecare dată când bătea vântul, îi mătura... Erau îngrijorați că unul dintre ei va dispărea.

După un timp, un vânt puternic a rupt unul dintre maci și l-a spulberat. Familia de maci privea îndurerată cum dispărea. Nu putea face nimic.

Până seara, au căutat cu ochii macul dispărut. Au verificat încontinuu împrejurimile cu priviri îngrijorate și curioase. Dar, din păcate, nu l-au găsit. Cine știe unde s-a dus micuțul mac...

Familia Gelincik a continuat căutarea micului mac dispărut și în zilele următoare.

Primul lucru pe care îl făceau în fiecare dimineață era să caute micul mac. Micul mac a dispărut în ploaia și în noroiul din pădure. Câteva zile mai târziu, le-a dispărut și speranța.

Era însă cel mai mic mac care nu le putea spune o vorbă părinților lui. El punea aceleași întrebări în fiecare dimineață:

– Mami, unde este sora mea mac?

Nu era ușor să-l convingi...

Mama-mac:

– A plecat departe, puiuțule, spunea că într-o zi se va întoarce.

– Mami, chiar va veni sora mea?

– Sigur că va veni, puiule, sigur.

De data aceasta întrebă:

– Mami, când va veni sora mea?

Mama-mac, ascunzându-și ochii plini, răspunse:

– Va veni la primăvară, puiule!

Ploile încetaseră și frigul începuse să se termine...

Odată cu sosirea primăverii, copacii au început ușor-ușor să înflorească. Cel mai mic mac începea, de asemenea, să se simtă plin de speranță. În fiecare dimineață, ochii lui erau din nou pe drum.

Într-o dimineață, de îndată ce s-a trezit, cel mai tânăr mac a început să-și caute sora mai mare. Se uita întruna printre copaci și iarbă.

Nu după mult timp, vocea celui mai tânăr mac a început să se audă, strigând emoționat:

– Mami, a venit sora mea mac, a venit sora mea mac! Sărea în sus și în jos de bucurie.

Familia de maci a început să privească entuziasmată locul unde arăta cel mai mic mac. Și... ce să vadă? Nu era micul lor mac dispărut?...

Familia de maci a început să se bucure împreună. Micul lor mac era sub un platan la câțiva metri distanță.

Poveste din volumul *Soare de poveste*, scris pentru copii *de* 6–8 ani

Ab initio

DREPTURILE COPIILOR ȘI PROTEJAREA ACESTORA

Iulia Zorzoliu

Jurist
Membră a Colegiului Consilierilor Juridici București

În prezent, drepturile copiilor se regăsesc în mai multe documente internaționale care definesc drepturile și principiile dezvoltării normale ale unui copil. În schimb, acest interes pentru acordarea drepturilor copilului nu a fost întotdeauna o prioritate pentru societate, astfel, în trecut, copiii erau o responsabilitate a părinților și familiilor, dar nu și a instituțiilor statului. Interesul pentru drepturile copiilor a apărut în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când a luat naștere prima mișcare preocupată de dezvoltarea copilului și protecția acestuia împotriva neglijării, exploatării și a violenței. După Primul Război Mondial, drepturile copilului au captat atenția societății, iar în anul 1924 Liga Națiunilor, actuala Organizație a Națiunilor Unite (ONU) a adoptat Declarația Drepturilor Copilului care prevedea protecția copiilor împotriva violenței, abuzurilor și a neglijării acestora. Acest document a suferit modificări în decursul anilor, varianta finală fiind Convenția Națiunilor Unite privind Drepturile Copilului care a intrat în vigoare în anul 1989. România a ratificat Convenția pe 28 septembrie 1990 prin Legea nr. 18/1990 și s-a inspirat din aceasta atunci când a elaborat Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, republicată, cu modificările și completările ulterioare.

Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului cuprinde 42 de drepturi structurate în articole, toate având strânsă legătură între ele. În România autoritățile publice, organismele private autorizate și persoanele fizice și juridice responsabile de protecția copilului trebuie să respecte și să garanteze drepturile copilului stabilite prin Constituție și legi în concordanță cu prevederile Convenției ONU cu privire la drepturile copilului și cu celelalte acte internaționale la care România este parte. Statul are rolul de a fi garantul acestor drepturi și de a asigura respectarea lor de către părinți. Drepturile copilului sunt grupate în funcție de rolul lor astfel: drepturi de protecție, drepturi de dezvoltare și drepturi de participare.

Drepturile de protecție se referă la protecția împotriva oricărei forme de abuz fizic sau emoțional, precum și împotriva oricărei forme de exploatare. Astfel, copiii sunt protejați în relațiile lor cu familia, au dreptul să își cunoască părinții și să fie îngrijiți de aceștia și nu pot fi separați de ei în mod abuziv. De asemenea, au dreptul de a fi protejați împotriva răpirii și traficării în orice scop și sub orice formă, pedepselor fizice sau altor tratamente umilitoare ori degradante, lipsirii în mod ilegal de elementele consitutive ale identității lor. Copiii trebuie înregistrați imediat după naștere, au dreptul la un nume, de a dobândi o cetățenie și de a fi educați și crescuți de părinții lor. Este important de menționat că se acordă o protecție specială copiilor refugiați, cu dizabilități, aparținând unei minorități naționale, etnice, religioase sau lingvistice, celor care se află în zone de conflict armat și celor care sunt neînsoțiți de părinți sau de un alt reprezentant legal sau care nu se află sub supravegherea legală a unor persoane.

Drepturile de dezvoltare se referă la disponibilitatea și accesul la toate tipurile de servicii de bază cum ar fi educația și serviciile de îngrijire medicală. Astfel copiii își dezvoltă personalitatea, talentele, abilitățile intelectuale dar și fizice. Aceștia au dreptul la a primi o educație care să le permită dezvoltarea, să crească alături de părinți, să se bucure de cea mai bună stare de sănătate pe care o pot atinge și de a beneficia de servicii medicale și de recuperare necesare. De asemenea, fiecare copil trebuie să se bucure de beneficiul unui trai care să-i permită

Mary Cassatt (1844–1926) , pictoriță americană, *Mic dejun în pat*, 1897

dezvoltarea fizică, mentală, spirituală, morală și socială, de asistență socială dacă este cazul și de asigurări sociale și nu în ultimul rând copiii au dreptul la odihnă și vacanță.

Drepturile de participare le acordă copiilor posibilitatea de a-și exprima părerile, de a discuta despre problemele lor și de a căuta și primi informații relevante pentru ei. Conform cu legislația, copilul care a împlinit vârsta de 10 ani trebuie să fie consultat cu privire la procedurile juridice și administrate care îl privesc. Pe lângă aceasta, copiii au libertate de exprimare, de gândire, de conștiință și de religie, au dreptul la protejarea imaginii lor publice și a vieții lor intime, private și familiale. De asemenea, la împlinirea vârstei de 14 ani copilul poate cere încuviințarea instanței judecătorești de a-și schimba felul învățăturii și al pregătirii profesionale.

Din cauza lipsei de maturitate, copiii au nevoie de protecție specială și de îngrijire specială, în special de protecție juridică. Apărarea drepturilor și intereselor legitime ale copilului este asigurată de către părinți sau de persoanele care îi înlocuiesc pe aceștia. Copilul este protejat împotriva exploatării economice prin angajarea într-o muncă ce constituie pericol pentru sănătatea, educația sau dezvoltarea lui, împotriva exploatării sexuale și a abuzului sexual și împotriva pedepselor crude, torturilor și tratamentelor inumane și degradante.

În ceea ce privește rolul instanțelor europene în asigurarea respectării drepturilor copilului în Europa, Curtea de Justiție a UE poate pronunța hotărâri în cadrul mai multor tipuri de acțiuni legale, dar a adjudecat doar câteva cauze legate de drepturile copilului prin adoptarea unor măsuri legislative mai explicite referitoare la drepturile copilului. Curtea a recunoscut în mod expres faptul că fiecare copil trebuie să se bucure în nume propriu de beneficiile asociate cetățeniei UE, acordând astfel drepturi sociale și educaționale în baza cetățeniei. Spre deosebire de Curtea de Justiție a Uniunii Europene, CEDO (Curtea Europeană a Drepturilor Omului) are o vastă jurisprudență în materia drepturilor copilului. Numeroase cauze se referă la dreptul la respectarea vieții private și de familie, dreptul la protecție împotriva tratamentelor inumane și degradante și dreptul la un proces echitabil.

În România, pentru promovarea și respectarea drepturilor copilului, statul intervine prin organizarea Autorității Naționale pentru Protecția Drepturilor. Aceasta asigură respectarea drepturilor copilului prin intervenția legală în procedurile administrative și judiciare. Autoritatea elaborează proiecte de acte normative în vederea armonizării legislației interne cu principiile și normele tratatelor internaționale în domeniul drepturilor copilului, precum și aplicarea efectivă a acestora. De asemenea, este în măsură să propună autorităților competente suspendarea sau încetarea activităților care pun în pericol sănătatea sau dezvoltarea fizică sau psihică a copiilor.

Nu în ultimul rând, anul acesta în România a fost publicată „Strategia națională pentru protecția și promovarea drepturilor copilului 2023–2027", ce stabilește măsurile și direcțiile de acțiune pentru a atinge obiectivele ce vizează domenii precum educația, sănătatea, asistența socială, justiția pentru minori și întărirea participării copiilor la procesele decizionale ce îi privesc. Documentul sintetizează prioritățile în domeniul protecției și promovării drepturilor copilului corelate cu cele la nivel european precum: eliminarea formelor de violență asupra copiilor, reducerea sărăciei și a excluziunii sociale, promovarea unor servicii și sisteme prietenoase cu copilul, protejarea și garantarea drepturilor tuturor copiilor aflați în situații de vulnerabilitate și încurajarea implicării și participării copiilor în luarea deciziilor. De asemenea, se urmărește dezvoltarea unor programe și implementarea unor măsuri care să aibă ca rezultat asigurarea accesului copiilor la servicii publice digitale în condiții de siguranță.

În concluzie, cunoașterea și respectarea drepturilor copiilor este o necesitate pe plan social, iar la nivel național, mai multe organizații non-profit își asumă rolul de a organiza campanii de informare și educare în vederea apărării drepturilor copiilor.

„Drepturile copilului sunt grupate în funcție de rolul lor astfel: drepturi de protecție, drepturi de dezvoltare și drepturi de participare."

Silogismele culturii

POLITICI CULTURALE ȘI CALITATEA VIEȚII (2)

Cornelia Costin

Poetă, doctor în filosofie, ziaristă
Membră a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România

Problematica lumii, concretizată în încercări și pericole la care speța umană este supusă în prezent (dezvoltarea economică inechitabilă, tot mai „neputincioasă" capacitate de guvernare, insecuritatea alimentară globală, poluarea mediului, creșterea demografică și migrația, impactul actiunilor geostrategice din lume), a devenit atât de complexă încât structurile arhaice și închistate se află într-o adevărată criză morală. Dispariția sistemelor tradiționale de valori, a tradițiilor, sucombarea ideologiilor, lipsa unei viziuni globale, limitele democrației, în fapt, subliniază ineficacitatea acestor structuri sociale. Indivizii copleșiți de creșterea neprevăzută a pericolelor necunoscute, neputând rezolva problemele tot mai cornplexe cu care se confruntă și neputând deci înlătura cauza răului, nu numai consecințele lui, se simt fără apărare. Un **rău** general cu înfățișări variate lovește azi, provocând stupoare, neputință și spaime greu de definit.

Provocarea majoră a lumii contemporane constă tocmai în a ne forța să optăm: ne lăsăm învinși de o problematică ce pare **neomenească, supraomenească** sau încercăm să o înțelegern și să o rezolvăm? Vom reuși să învingem fatalismul celor care consideră că umanitatea se îndreaptă inevitabil spre un declin lent sau vom găsi resurse pentru a crede într-un viitor mai bun pentru omenire?

Fără îndoială că opțiunea pentru optimism, în direcția rezolvării problemelor, implică regăsirea și redefinirea valorilor spirituale care s-au erodat prin invazia materialismului. Confuzia de valori este prima care trebuie abordată. Și în acest context, **cheia poate fi politica culturală.** Iată de ce, prin ultima întrebare a interviului, am încercat provocarea subiecților pentru a da un răspuns, o explicație a legăturilor posibile, **a influenței politicilor culturale asupra calității vieții individuale și sociale.**

Fără nici o excepție, subiecții au considerat că politica culturală influențează calitatea vieții, fără nici-o îndoială, cel puțin „prin ricoșeu", prin „deschiderea spre dialog". Se consideră astfel că prin cultură omul devine mai bogat afectiv și mai pregătit pentru a înfrunta dificultățile generate de o societate în permanentă transformare. Numai prin **cultură și credință** pot fi asanate mediile viciate și pot fi recuperați indivizii rătăciți, cu comportament aberant sau antisocial. Doar un grad mai înalt de cultură poate duce la șlefuirea caracterului uman, la ameliorarea relațiilor interumane, la un simț al toleranței mai accentuat și promovarea valorilor culturale veridice, la încurajarea talentelor autentice (de care poporul român n-a dus lipsă niciodată, dar n-a știut întotdeauna să le apere), la formarea unei atitudini civice și politice adecvate. O politică culturală bună poate influența astfel major calitatea vieții individuale și sociale și poate avea un rol hotărâtor în formarea și menținerea mentalității și a echilibrului psihic al individului, care au repercusiuni sociale clare. În fond, o bună politică culturală poate induce o trăire mai sensibilă în plan individual și o civilizație superioară în plan social, chiar dacă cultura și bunăstarea nu se află neapărat într-un raport de directă proporționalitate.

Istoria dovedește indubitabil că o politică culturală eficientă influențează în mod direct calitatea vieții individuale și sociale pentru că: sporește cantitatea și calitatea informației și implicit a înțelegerii fenomenelor sociale și a problemelor individuale; crește nivelul de educație și îmbunătățește comportamentul social; sporește calitatea activității intelectuale; contribuie la configurarea modelelor intelectuale și emoționale pentru generația tânără; potențează factorii educaționali și sensibilizează la elementul de artă; inhibă comportamentul primar, violent și înalță standardele de civilizație socială, personalizează omul; îmbunătățește calitatea învățământului de toate gradele; provoacă îmbunătățirea relațiilor interumane prin depășirea deformărilor, a comportamentelor anormale, duplicitare, egoiste; amplifică puterea de înțelegere a individu-

lui, îl face mai apt să perceapă reacțiile mediului și să adopte comportamente adecvate.

Un individ și o societate cu un nivel sporit de cultură sunt o bază logistică importantă de dezvoltare mai rapidă a societății, iar o politică culturală adecvată formează gustul pentru frumos; provoacă ocuparea în mod util și plăcut a timpului liber; determină, prin cunoașterea trecutului și a valorilor sociale, crearea adevăratului patriotism; favorizează comunicarea socială.

Componenta culturală este caracteristică unui standard ridicat al vieții spirituale individuale și sociale iar creșterea profesionalismului și accesului la cultură în general conduce la un nivel calitativ superior al populației și al vieții individuale.

Deci, în măsura în care oferă dimensiune intelectuală și estetică existenței sociale/individuale, posibilitatea informării, cultivării, loisir-ului inteligent, educația bunului gust, politica culturală are consecințe directe și indirecte dar incontestabil în esență benefice asupra vieții la nivel național și individual. Mai mult, se consideră cultura un domeniu strategic, iar nivelul spiritual al unei națiuni și sănătatea ei mintală, „asigurate" prin politica culturală.

Indiscutabil, însă, politica culturală are influență asupra calității vieții individuale și sociale în **grade diferite când e vorba de individ și în funcție de rezultanta colaborărilor individuale când e vorba de societate.**

Un program cultural cu o concepție clară, aplicat coerent și convergent, are efect de luminozitate asupra vieții instituționale și individuale, deoarece precizează țeluri și căi de acțiune, oferă stabilitate și încredere.

Un program cultural de anvergură risipește confuziile din organismul social, introduce criterii și exigențe, devenind factor de reglaj, de coerență.

Politica culturală trebuie să fie o politică de valori și de exigențe valorice, ceea ce impune o nouă ordine a câmpului social care este un câmp al creației de valori. Ea înseamnă victoria împotriva impostorii și a gratulării, răsplătirii normale a celui mai bun.

De subliniat, însă, este și faptul că o politică culturală este determinată de viața socială, de conotațiile și obiectivele momentului istoric concret. Ea acționează în sensul urmat de promotorii ei și, fie că este vorba de o politică culturală oficială, fie de una clandestină, ea este eficientă în măsura în .care corespunde sensului dezvoltării social-istorice din momentul respectiv. Pe scurt, relația viață social-politică – cultură este permanentă și de influență reciprocă (ponderea unuia sau altuia dintre termeni diferă de la o etapă la alta și determină chiar fundamentul și libertatea personalității). Politica culturală are caracter formativ – ea modelează în

Raffaello Morghen (1758–1833), gravor italian, *Teologia*, 1781

timp mentalitatea individuală și de grup, mai ales dacă este bine structurată, are oameni capabili să o aplice și corespunde nivelului cultural al populației care o suportă. Altfel spus, are influență benefică în măsura în care se personifică în fapte de cultură autentică, neuniforme, cu așteptatele elemente de unitate, de continuitate, de consonanță, în măsura în care răspunde nevoilor de informare operative în public și în măsura în care se folosește de un mod modern, audiovizual de propagare.

Dar prin politică culturală se pot forma „mentalităţi, conduite, atitudini – pozitive sau negative". Și influențele politicilor culturale asupra calității vieții pot fi benefice sau dăunătoare, oricum „foarte diferite" în funcție de foarte mulți factori și în primul rând în funcție de „calitatea politicii culturale". Și în acest context se apreciază că din acest punct de vedere calitatea de azi a politicii culturale este slabă. Ea nu este întemeiată pe o valoare educativă de creștere spirituală, ci pe una compensatorie, de destindere a tensiunilor vieții cotidiene individuale și colective (politice,sociale,economice și chiar emoționale).

Pe de altă parte „o serie de măsuri luate după 1989 care au dus la nivelul scăzut al salariilor personalului din cultură și au impus autofinanțarea și autonomia unor instituții culturale, au redus participarea indivizilor la viața culturală, au provocat o migrare masivă a specialiștilor spre alte domenii și, implicit, au dus la scăderea calității actului de cultură, și toate acestea nu pot avea o influență pozitivă asupra calității vieții individuale sau sociale."

Se poate spune deci că predomină deocamdată efectele nedorite, needucative, încurajându-se gustul dubios (lipsa

de gust) prin libertatea creației de orice natură, în realitate prin încurajarea multor produse subculturale (vezi puzderia de edituri particulare și subprodusele lor…)

Fără îndoială, o calitate superioară a vieții înseamnă și un nivel ridicat de cultură, civilizație, relații umane bogate, bazate pe comunitate, pe comunicare socială, autenticitate, dar și pe diversitate de idei, convingeri, pe sentimente sincere, oneste. Politica culturală eficientă, realistă devine în epoca actuală componentă organică a vieții sociale, prin noile direcții de educație socială, morală, culturală pe care și le propune. Ea contribuie la inițierea indivizilor în problemele cu care se confruntă societatea actuală precum: învățarea democrației; formarea spiritului întreprinzător; formarea și dezvoltarea unei atmosfere competitive bazată pe informare și competență profesională; descifrarea pieței; învățarea riscului și evitării lui ș.a.

O politică culturală amplă, cu multiple dimensiuni: artistică, estetică, morală, civilizatorie devine astfel un factor esențial în aprecierea dar și în construirea calității vieții.

Promovarea valorilor perene, specifice culturii noastre, concomitent cu cele noi, moderne, generate de perioada de tranziție trebuie să-și găsească locul în politicile sociale.

Schimbările culturale sunt cele mai complexe, întrucât implică stări de spirit, mentalități, convingerii – aspecte mai stabile ale personalității umane în care selecția, respingerea și adoptarea elementelor noi se realizează în timp și prin proprie experiență, prin **verificarea** noilor valori. În acest sens nu trebuie uitat că socialismul a fost nu numai o orânduire la care s-a renunțat, dar și o parte din viața, din convingerile majorității. El nu poate, deci, să dispară din modul ei de viață de la o zi la alta sau de la un an la altul. Numai cei care l-au mimat sau l-au folosit ca paravan pentru propriile lor interese s-au debarasat de el ca de o mantie. Pentru cei la care și-a făcut loc în cuget sau chiar în inimă pentru că a reprezentat condiția lor de viață, fără de care n-ar fi ajuns la statutul, la nivelul de viață pe care-l au de oameni cu știință de carte, el rămâne încă un ideal care a fost urâțit. Aceasta nu înseamnă că acești oarneni nu acceptă schimbarea. Orice om acceptă o schimbare în bine pentru el și semenii lui și aceasta determină în ultimă instanță chiar schimbarea concepției, a mentalității. Problema este să înceapă **schimbarea pozitivă**, pentru că, dacă aceasta întârzie, neîncrederea, teama de viitor vor crește. Politica culturală trebuie deci să resădească încrederea în viață și valorile ei. Fără relansare economică, însă, aducătoare de bunăstare generală, ea rămâne simplă propagandă. Ea trebuie să pună în lumină valorile societății civile – democrația, înțelegerea, toleranța, inhibarea exprimării agresive la adresa celuilalt, libertatea de manifestare etc. Și poate că în această perioadă dură în care acumularea primitivă de capital a devenit obsesivă multora, un obiectiv important al politicii culturale ar trebui să fie **umanizarea relațiilor umane** și creșterea solidarității umane, a coeziunii dintre oameni. Pentru că orice politică culturală și orice politică în general trebuie să pornească de la om și să ajungă la om. Numai astfel își validează menirea. Oricum, în „reforma mentalităților", politica culturală este considerată de majoritatea subiecților, esențială.

Încet, încet, oamenii ar trebuie să învețe ce înseamnă un lucru de calitate în domeniu, să discearnă între lucrurile minore și cele majore. Și **politica culturală** trebuie **să creeze ambianță,** să refacă gustul publicului, să-și asume rol de **ecologie spirituală** foarte necesar mai ales în perioade în care mediul social este răvășit și atacat în criteriile fundamentale.

Iar efectul faptului cultural asupra calității vieții există prin măsuri la nivel educațional. Deci măsurile de politică culturală cu efect în planul calității vieții noastre înseamnă a pune lucrurile la loc, a institui o ordine. Lucrurile să fie casetate, precizate. E nevoie de o dirijare mai exactă a actului cultural sau subcultural care să se adreseze și să-și atingă sectorul de populație căruia îi este adresat și să nu agreseze pe cei care nu agrează faptul cultural respectiv.

Problema care se pune, deci, este oferta de alternative. Să se ofere, prin politici culturale, alternative din care fiecare să-și aleagă ce i se potrivește. Iar politica culturală de stat să ofere un țel, un ideal cultural de atins nu neapărat prin competitivitate ci, mai ales, prin exprimare.

În acest context, 3% din subiecții intervievați au considerat absolut necesară distincția dintre cele două noțiuni **cultură** și **civilizație** care, în general se confundă, se asimilează, chiar dacă, în fond, ele au fost definite și redefinite de sute de ori de filosofi, antrolopogi, sociologi ș.a. Asimilate sau considerate două noțiuni distincte, se apreciază pe rând că cele două noțiuni se „determină" una pe alta, se completează sau „se ruinează" reciproc.

„O politică culturală bună poate influența astfel major calitatea vieții individuale și sociale și poate avea un rol hotărâtor în formarea și menținerea mentalității și a echilibrului psihic al individului, care au repercusiuni sociale clare."

Historia

PRIMUL CONGRES AL PRESEI ROMÂNE

În luna noiembrie 2023 s-au împlinit 152 de ani de la primul eveniment important din istoria presei românești, în care ziariștii au decis să promoveze forme profesionale de asociere: între 26 octombrie–8 noiembrie 1871, au avut loc la București lucrările „întâiului congres al presei din România". Și atunci ca și astăzi, opțiunile politice ale ziariștilor erau foarte împărțite, așa că la acest congres nu au luat parte decât reprezentanții presei liberale sau ai celei cu vederi politice apropiate.

Lucrările congresului s-au desfășurat în sala Hotelului Lazăr cel Nou de pe Podul Mogoșoaiei, deasupra băcăniei Dragomir. După dezbateri care au durat mai multe zile, a fost adoptat un program-manifest cu o serie de prevederi care se recomandau a fi întâlnite în conduita fiecărui ziarist. Spicuim câteva dintre acestea:

„Naționalitatea, interesele și libertățile ei trebuie a fi regula noastră de conduită a tuturor, în toate ramurile activității publice și private. Națiunea română este complexul întregului popor român; adevărata politică națională nu poate admite asuprirea unei părți din națiune prin cealaltă.

Presa va lupta dar pentru realizarea unui guvernământ românesc, prin națiune și pentru națiune, întemeiat pe adevărata libertate națională.

România făcând parte din marea familie latină, presa va lucra prin toate mijloacele de care dispune pentru întemeierea celor mai strânse legături cu națiunile latine din Occident [...].

[...] Concesiunile și întreprinderile la străini sunt funeste intereselor națiunii române.

Presa va combate dar toate concesiunile și întreprinderile la străini. Ea va cere completarea construcției căilor noastre ferate cu întreprinderi prin români și regia pentru exploatarea lor.

Presa va combate concesiunea vămilor și ocnelor la străini sau la pământeni, precum și monopolul tutunului.

Presa va lupta pentru neatârnarea învățământului public de puterea ministerială și administrarea lui de către un corp separat și ales – persoană juridică – dotat cu fonduri speciale. Va stărui ca învățământul general, gratuit și obligatoriu să devină o realitate și să fie distribuit într-un mod proporțional și practic, astfel încât să răspundă la toate trebuințele noastre politice, sociale și economice. Presa va cere desființarea institutelor de educațiune iezuistică Sacré Coeur și altor asemenea care s-au înființat în țară în scop de prozelitism [...].

TROMPETTA CARPATILOR

Bucuresci, 13 Aprilie 1874.

Anul al III-lea Nr. 11. Bucuresci. Passagiul Român (Bossel). Nr. 10. Martĭ 1859

Luminésă-te și vei fi. ROMÂNUL Volesce și vei puté.

ANULŬ XV. No. 35. DUMINECA 1 SEPTEMBRE 1874.

GHIMPELE

UNŬ ESEMPLARŬ PENTRU CAPITALA 50 BANI

UNŬ ESEMPLARŬ PENTRU DISTRICTE 55 BANI

DUMINECA

PREȚULŬ ABONAMENTULUI

[...] Presa va apăra naționalitatea și autocefalia bisericii noastre contra încercărilor de a o subordona supremației patriarhului de la Constantinopol. Ea va cere îmbunătățirea poziției materiale și morale a clerului mirean [...].

Congresul presei declară că libertatea electorală, libertatea cuvântului, libertatea presei, libertatea întrunirilor, libertatea învățământului național, dreptul de petiționare, instituțiunea juriului sunt punctele cardinale pe care se reazimă edificiul nostru politic."

Aceste rezoluții s-au votat în totalitate, în ședința Congresului Presei Române din 8/20 noiembrie 1871.

Rezoluția a fost semnată de: Emiliu Costinescu – ziarul „Românul"; Al. D. Holban – Uniunea Liberală din Iași; George Misail – „Gazeta de Bacău"; Cezar Bolliac – „Trompeta Carpaților"; Alexandru Lupașcu – „Semănătorul" din Bârlad; V. A. Urechia – „Informațiunile"; Preot Grigore Musceleanu – „Biserica Română"; N. T. Orășanu – „Daracul"; G. Dem. Theodorescu – „Ghimpele"; Dem. Pandrav – „Asmodeu"; Alex. Lăzărescu – „Informațiunile" din Galați; Dr. Dumitru Suceveanu – „Gazeta medico-chirurgicală"; M. Merone Popp – „Opiniunea Publică".

Redacția Leviathan

VOLUME APĂRUTE LA EDITURA LEVIATHAN

În 2021:

• Radu Comșa, *De ce și-a lăsat Petre P. barbă și alte povestiri*, prefață de Costin Tuchilă, coperta autorului, 130 p. ISBN 978-606-95136-0-6; 12 lei; 6 euro.

• Cornelia Bartels (Germania), *Decupaje*, proză scurtă și memorialistică, prefață de Costin Tuchilă, postfață de Pușa Roth, 176 p. ISBN 978-606-95136-1-3; 15 lei; 8 euro.

• *„Nino Nino" și poveștile copilăriei*, texte și desene ale copiilor din grupul artistic „Nino Nino" din Brăila, din cadrul proiectului „Zâmbetul unește" al Asociației Culturale Leviathan, realizat împreună cu Biblioteca Județeană „Panait Istrati" Brăila, Secția de Împrumut pentru copii. Ludotecă. Prefață și prezentări de Lică Barbu, cuvânt introductiv de Mihaela Doinița Stanciu, postfață de Pușa Roth. Coperta: Rudy Roth, 112 p. ISBN 978-606-95136-2-0. Preț: 15 lei; 8 euro.

• Pompilius Micu, *Un visător rătăcit în viitor*, proză scurtă, 128 p. ISBN 978-606-95136-3-7; 15 lei; 8 euro.

• Gina Zaharia, *Cartea de sub braț*, proză scurtă, prefață de Costin Tuchilă, referințe critice, coperta: Rudy Roth, 232 p. ISBN 978-606-95136-4-4; 20 lei, 10 euro.

• Camelia Cristescu (Insulele Baleare, Spania), *Rețete de supraviețuire între solstiții*, poeme, postfață de Costin Tuchilă, ilustrații: Arisi (Palma de Mallorca), coperta: Rudy Roth, 166 p., ediție cartonată și broșată. ISBN 978-606-95136-5-1; 20 lei (broșată), 40 lei (cartonată); 10 euro (broșată), 20 euro (cartonată).

• Lică Barbu, *Aventurile lui Licuță dincolo de Capătul Lumii*, povestire, ilustrații de Cristina-Anamaria Paraschiv, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 116 p. ISBN 978-606-95136-6-8; 15 lei; 8 euro.

• Eric Alexander Roth (Palma de Mallorca, Spania), *Vertical Gardens*, volum în limba engleză, cu ilustrațiile autorului, coperta: Rudy Roth, 36 p., color, ediție de lux, cartonată. ISBN 978-606-95136-7-5; 30 lei; 15 euro.

• Gina Zaharia, *Povești pentru Ilinca*, literatură pentru copii, ilustrații de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 64 p., color, ediție de lux, cartonată. ISBN 978-606-95136-8-2. Necomercială. Cartea are și ediție electronică (pdf, acces gratuit), ISBN 978-606-95394-0-8. Ediția electronică poate fi citită și descărcată de pe portalul editurii.

• Dan Caragea (Lisabona, Portugalia), *Despre corp și frumusețe în viață și în arte*, eseu, cu 88 de ilustrații color, ediție electronică (pdf, acces gratuit), 112 p. ISBN 978-606-95136-9-9. Volumul poate fi citit și descărcat de pe portalul editurii.

În 2022:

• Ionuț Cristache, *A doua față*, roman, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 180 p. ISBN 978-606-95394-1-5. Preț: 20 lei; 10 euro. Cartea are și ediție electronică (pdf, acces gratuit), ISBN 978-606-95394-7-7. Ediția electronică poate fi citită și descărcată de pe portalul editurii.

• Ovidiu Gligu (Belgia), *Uimitoarele aventuri ale grăsanului Mickey din Zona Gării*, roman liric, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 114 p. ISBN 978-606-95394-2-2. 20 lei; 10 euro.

• Marieta Cristian, *La pas cu absolutul*, poeme, prefață de Victoria Milescu, coperta: Rudy Roth, 138 p. ISBN 978-606-95394-3-9; 20 lei; 10 euro.

• Vasilica Grigoraș, *Evoluția ideilor filosofice la Dimitrie Cantemir*, prefață de Costin Tuchilă, referințe critice, coperta: Rudy Roth, 124 p. ISBN 978-606-95394-4-6; 20 lei; 10 euro.

• Marius Cosmin Vasile, *Eficiență și performanță în ecuația agrobusiness*, prefață de Prof. univ. dr. Manole Victor, coperta: Rudy Roth, 222 p. ISBN 978-606-95394-5-3. Preț: 30 lei; 12 euro.

• Iuliana Dinu, *Povestiri cu tâlc, fabule pentru copii*, desene de Alexandra Barbu, postfață de Costin Tuchilă, referințe critice, 120 p. ISBN 978-606-95394-6-0; 30 lei; 12 euro.

• Pușa Roth, *Aventurile lui UNU*, povestire pentru copii, desene de Albert Frederick Roth (Palma de Mallorca, Spania), coperta: Rudy Roth, 36 p., color, ediție de lux, cartonată. ISBN 978-606-95394-8-4; 35 lei; 15 euro.

• Fernando Pessoa, *Mesajul/Mensagem*, ediție bilingvă, traducere din limba portugheză, prefață și note de Dan Caragea, coperta: Rudy Roth, 228 p. ISBN 978-606-95394-9-1; 25 lei; 12 euro.

• Cristian Vasile, *Eficiența managementului în sistemul serviciilor medico-sanitare*. Cu bibliografie și date despre autor. Coperta: Rudy Roth, 132 p. ISBN 978-606-95528-0-3; 25 lei; 10 euro.

• Liliana Toma, *Elitre*, proză scurtă, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 136 p., 2022. ISBN 978-606-95528-1-0; 20 lei; 10 euro.

• Gina Zaharia, *aniG*, poeme, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 108 p. ISBN 978-606-95528-2-7; 18 lei; 8 euro.

În 2023:

• Florin Solomon, *Cartea mea*, poeme, prefață de Pușa Roth, coperta: Rudy Roth, 220 p., 2023. ISBN 978-606-95528-3-4. Ediție necomercială.

• Florin Solomon, *O lacrimă dacă aș fi*, poeme, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 184 p., 2023. ISBN 978-606-95528-4-1. Ediție necomercială.

• George Corbu, *Caragiale versus Urmuz. Efigii în epigrame*, prefață de Costin Tuchilă, 154 p. ISBN 978-606-95528-5-8; 20 lei; 10 euro.

• Letiția Vladislav, *Herr Wang și genitivul*, proză scurtă, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Costin Tuchilă, 208 p. ISBN 978-606-95528-6-5; 25 lei; 11 euro.

• Valentin Emil Mușat, *anamneze*, poeme, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Rudy Roth, 84 p. ISBN 978-606-95528-7-2; 18 lei; 8 euro.

• Dori Lederer, *Când îngerii se dezbracă de aripi*, roman, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Costin Tuchilă, 194 p. ISBN 978-606-95528-8-9; 25 lei; 11 euro.

• Pompilius Micu, *A(furisi)sme*, aforisme, prefață de Costin Tuchilă, coperta: Costin Tuchilă, 110 p. ISBN 978-606-95528-9-6; 20 lei; 9 euro.

• Constantin Radu Vasile, *33 de interioare, mandale și cioburi în care m-am văzut orb din naștere*, poeme (debut). prefață de Costin Tuchilă, 74 p. ISBN 987-63-06601-00-4. Preț: 15 lei; 7 euro.

• Nicolae Feraru, *Prima iubire, țambalul*, ediție îngrijită și prefață de Elena Stoican, cu album fotografic din arhiva Nicolae Feraru. Coperta: Rudy Roth, 144 p. ISBN 978-630-6601-01-1. Preț: 30 lei; 10 euro, 11 dolari.

• *Lumea în culorile copilăriei*, album cu desene ale copiilor din grupul artistic „Nino Nino" din Brăila, din cadrul proiectului „Zâmbetul unește" al Asociației Culturale Leviathan, realizat împreună cu Biblioteca Județeană „Panait Istrati" Brăila. Secția de Împrumut pentru copii. Ludotecă. .Album integral color, ediție de lux, cuvânt înainte de Pușa Roth, prezentări de Lică Barbu, coperta: Costin Tuchilă, 70 pag. ISBN 979-630-6601-02-8. Preț: 30 lei.

În curs de apariție:

• Urfet Șachir, *Tradiții, datini și obiceiuri turcești*, ediție bilingvă română-turcă.

• Fernando Pessoa: *Poeme de Alberto Caeirol/Poemas de Alberto Caeiro,* ediție bilingvă, traducere din limba portugheză, prefață și note de Dan Caragea.

• Veronica Pavel Lerner, *Flash canadian*, publicistică, ilustrații de Adelaida Mateescu.

• Pușa Roth, *Femeia și copacul*, proză scurtă.

• Costin Tuchilă, *Varia curiosa*.

• Rudy Roth, *Emberdale stories*, literatură pentru copii.

Pe portalul editurii, detalii despre volume și autori, fragmente din cărți. Adresa: https://editura.leviathan.ro/

Pentru amănunte și achiziționarea cărților noastre, ne puteți contacta la una dintre adresele:

leviathan.romania@yahoo.com; costintuchila@gmail.com; pusa.roth@yahoo.com, cu mențiunea pentru Editura Leviathan.

Revista „Leviathan" și cărți apărute la Editura Leviathan pot fi procurate și de la Librăria „Mihai Eminescu" din București, Bd. Regina Elisabeta nr. 16 și online de pe site-ul Librăriei: https://librariaeminescu.ro/cautare?controller=search&s=revista+leviathan; https://librariaeminescu.ro/editura/2674-editura-leviathan?order=product.date_add.desc

Revista „Leviathan"

Prețul acestui număr: 30 lei; 11 euro; 12 dolari USA.
La abonamente, prețul rămâne neschimbat:
Anul 2024: 4 numere – 100 lei; 40 euro; 44 dolari USA (pentru abonați, tarifele includ taxele poștale).

Cititorii care doresc să-și facă abonamente ne vor scrie pe una dintre adresele: leviathan.romania@yahoo.com; costintuchila@gmail.com; pusa.roth@yahoo.com urmând să primească datele necesare de la editorul revistei, Asociația Culturală Leviathan.

Materialele pentru publicare pot fi trimise pe aceleași adrese. Alte detalii: https://leviathan.ro/

LEVIATHAN
VERITAS LIBERABIT VOS
LEVIATHAN

Citiți portalul Leviathan.ro
adresa web: https://leviathan.ro
Cotidian exclusiv cultural, înființat în anul 2015
Știri la zi, comentarii, cronici, eseuri, rubrici de autor

Cultură
Informație
Atitudine

Un proiect media complet independent, dedicat românilor de pretutindeni.

Misiunea **Leviathan** este de a oferi conținut online care să informeze, să inspire și să educe, respectând însă inteligența cititorilor săi. Într-o epocă în care conținutul media este în cea mai mare măsură limitat la relatări partizane și lipsite de substanță, **Leviathan** își propune să ofere vizitatorilor platformei o experiență informațională autentică și inovativă.

Editor: Asociația Culturală Leviathan.
Adresa: leviathan.romania@yahoo.com

Pagini de facebook: Revista Culturală Leviathan (https://www.facebook.com/leviathan.romania/)
Diaspora culturală românească (https://www.facebook.com/groups/diaspora.culturala.romaneasca/)
Zâmbetul unește (https://www.facebook.com/Z%C3%A2mbetul-une%C8%99te-352487118804478/?modal=admin_todo_tour)
Descoperă scriitorul din tine (https://www.facebook.com/Descoper%C4%83-scriitorul-din-tine-884744138559599/?modal=admin_todo_tour)
Lumea noastră (https://www.facebook.com/groups/511105329335657/)

RADU COMȘA
DE CE ȘI-A LĂSAT PETRE P. BARBĂ
Cornelia Bartels
DECUPAJE
Pompilius Micu
UN VISĂTOR RĂTĂCIT ÎN VIITOR
Gina Zaharia
CARTEA DE SUB BRAȚ
Camelia Cristescu
Rețete de supraviețuire între solstiții
ERIC ALEXANDER ROTH
VEGETICAL GARDENS
LICĂ BARBU
Aventurile lui Licuță dincolo de Capătul Lumii
Dan Caragea
DESPRE CORP ȘI FRUMUSEȚE ÎN VIAȚĂ ȘI ÎN ARTE

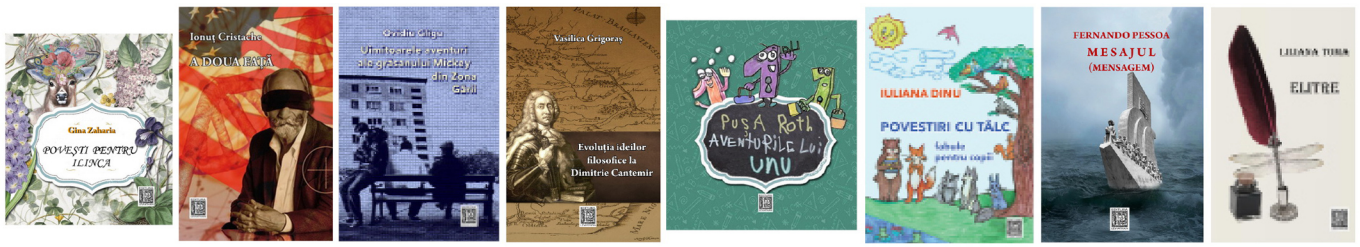
Gina Zaharia
POVEȘTI PENTRU ILINCA
Ionuț Cristache
A DOUA FAȚĂ
Ovidiu Chiru
Uimitoarele aventuri ale grăsanului Mickey din Zona Gării
Vasilica Grigoraș
Evoluția ideilor filosofice la Dimitrie Cantemir
PUȘA ROTH
AVENTURILE LUI UNU
IULIANA DINU
POVESTIRI CU TĂLC
FERNANDO PESSOA
MESAJUL
(MENSAGEM)
LILIANA TUDA
ELITRE

Gina Zaharia
anIG
George Corbu
Caragiale versus Urmuz
Leonid Mindicanu
Fiorr Ursing și genialul
valentin emil nușat
anamneze
Dori Lederer
Când îngerii se dezbracă de aripi
Pompilius Micu
A(furisi)sme
Gânduri pentru... banca timpului
constantin radu vasile
33 de interioare, mandale și cioburi în care m-am văzut orb din nimțere
Nicolae Feraru
Prima iubire, țambalul

LEVIATHAN
Revistă culturală
PUBLICAȚIE TRIMESTRIALĂ A ASOCIAȚIEI CULTURALE LEVIATHAN
România 100
O stare de cultură
Poeții Leviathan
Proză scurtă
Teatru
VISUL UNIRII
Din istoria Festivalului „George Enescu"
Editorial
Studiu
Historia
Traditiones
Festivalul Internațional „George Enescu" 2019
Memorii
Poesis
Roman
Cronică literară
Universalia
Note de lectură
Jurnal de călătorie
Cronicar de teatru
Arte vizuale
Interviu
Proză scurtă
Lumea copilăriei
Filosofie politică
Literatură economică

LEVIATHAN

Revistă culturală